

I. HAȘEGANU
LICENȚIAT ÎN ȘTIINȚE ECONOMICE
DOCTOR ÎN LITERE

MĂRGINENII

ÎN VIAȚA ECONOMICĂ
A TRANSILVANIEI ȘI
A VECHIULUI REGAT

BRAȘOV 1941

TIPOGRAFIA „MINERVA” GH. N. GĂRNEȚIU, BRAȘOV
www.dacoromanica.ro

I. HAȘEGANU
LICENȚIAT ÎN ȘTIINȚE ECONOMICE
DOCTOR ÎN LITERE

MĂRGINENII

IN VIAȚA ECONOMICĂ
A TRANSILVANIEI ȘI
A VECHIULUI REGAT

BRAȘOV 1941

.....
TIPOGRAFIA „MINERVA” GH. N. GÂRNEȚIU, BRAȘOV

P R E F A Ț Ă

Lucrarea de față a fost gata de tipar încă dela 1 Octomvrie 1938, dificultăți de ordin material însă, au făcut ca tipărirea ei să întârzie.

Desigur împrejurările politice și economice de atunci s'au schimbat. Țara noastră a suferit amputări dureroase. Greșelile trecutului au trebuit plătite scump și mai curând decât ne-am fi așteptat. De ele va trebui firește să ținem socoteală, cu atât mai mult, cu cât perspectiva unei apropiate red.esări politice și economice a început să devină o certitudine.

Nu amintim aceste evenimente pentru că ele ar fi influențat într'un fel sau într'altul studiul nostru. El continua să fie actual, ca o lucrare care aduce o contribuție la stabilirea rolului jucat în economia țării noastre de către „*Mărgineni*”, un element din cele mai combative ale neamului nostru.

Ne simțim totuși datori să dăm unele lămuriri în ce privește câteva din capitolele lucrării de față.

Astfel în privința *raporturilor Mărginenilor cu Sașii* vom aminti că deși orientarea politică a țării noastre s'a schimbat și ca urmare, atitudinea noastră față de Germania și implicit și față de Sașii cari trăesc în țara noastră s'a schimbat în parte și ea, tipărim studiul nostru, așa cum l-am scris, fără a rețușa, nimic din ceea ce s'ar părea că, ținând seamă de noua situație-ar trebui modificat sau atenuat.

Intr'adevăr sunt fapte din trecut, cari nu pot fi nici negate și nici puse la îndoială. Dealtfel raporturile bazate pe o sinceritate reciprocă și pe o perfectă cunoaștere a intereselor și intențiilor fiecăreia din părți, sunt întotdeauna de preferat atitudinilor echivoce și lipsite de lealitate.

Desigur în trecut, raporturile dintre Sași și Români au fost uneori mai bune, alteori mai rele și momentele de colaborare au alternat cum era și firesc, cu perioade de dușmănie sau de conflicte.

Dar luptele din trecut și privilegiile au dispărut și astăzi, *munca și vrednicia fiecărui neam va determina situația lui în stat și în lume.*

Este adevărat că Sașii, au în prezent o situație materială foarte bună, și ca urmare a privilegiilor lor din trecut. Dar și altfel, *ei fiind un popor harnic, chibzuit, econom și gospodar, au constituit, alături în ce privește agricultura, cât și comerțul și industria, un exemplu bun pentru Românii în mijlocul cărora au trăit.*

De aceea ținem să precizăm, că astăzi, când reinviem aceste pagini din trecut, nu o facem cu scopul de a întreține aici vre-o atmosferă de dușmănie sau de neîncredere față de concetățenii noștri Sași. Concluziile ce le desprindem din acest trecut, vrem să fie *pozitive*, elenunđe amnă la vre-o acțiune *impotriva* Sașilor, ci la una *pentru* Mărgineni, și în general, *pentru potențarea energiilor românești*, în vederea clădirii unui viitor mai bun acestui neam.

Exemplul de coeziune și de solidaritate al Sașilor, munca lor harnică și rațională, cinstea și disciplina cu care se încadrează ei în organizațiile lor profesionale, nu pot să fie decât de admirat și de urmat. *Cât pentru onii nenumărați de procese și de conflicte, ei dorim să fie răsbunoi de tot alături ani de colaborare pașnică și de înțelegere și respectare reciprocă a intereselor fiecăreia din cele două neamuri, în cadrul statului românesc reîntregit pentru vecie.*

Datorim, în al doilea rând, o altă lămurire numeroșilor noștri colaboratori ocazionali, dintre care unii ne-au dat sau trimis, cu multă bunăvoință, material foarte prețios ca: fotografiile, documente, descrieri și diferite alte date, pe cari, din pricina cheltuelilor de tipar prea mari, deocamdată nu le-am putut publica. Aceștia să nu fie desamăgiți. Materialul nu este pierdut și la o nouă ediție — pe care o sperăm nu prea îndepărtată — vom ține seamă de dorința și de contribuția lor.

Vom avea atunci poate satisfacția să menționăm realizări și activități mărginenești, asupra cărora regretăm că nu am putut stărui acum îndeajuns. Astfel este activitatea „*Uniunii oierilor din întreaga țară*” cu sediul la Poiana, unde se străduiește neobosit președintele ei Dl. N. Munteanu, a societății turistice „*România pilorească*”, pe care o conduce dl. inv. I. Munteanu, a *Muzeului din Poiana*, opera laudabilă a d-lui inv. Georgescu, ca

și activitatea numeroaselor societăți culturale și profesionale din Rășinari, Săliște și alte comune, apoi datele prețioase (din cari n'am putut utiliza decât o parte), ale dlor: protopop D. Borcea, dir. Lăpădatu, inv. R. Vraciu, C. Sava și mulți alți colaboratori benevoli și prețioși ai noștri.

Și în fine, ne facem o ultimă și o plăcută datorie, să mulțumim aci, tuturor celor cari ne-au dat ajutorul lor moral și material pentru ca acest studiu să poată fi întocmit și publicat.

Prin natura lor lucrările de monografie istorică-economică presupun o informație bogată și date numeroase, mai ales când este vorba de o regiune destul de întinsă și cu un trecut atât de sbuciumat cum este „mărginimea”.

Pentru culegerea datelor necesare de fiecare comună și îndeosebi pentru stabilirea listei nominale dela sfârșitul volumului nostru, am avut nevoie de ajutorul și bunăvoința multora dintre fruntașii comunelor din „mărginime”, ca *preoți, învățători, notari, studenți, și săteni*, cărora le aducem aici mulțumirile noastre călduroase pentru sprijinul prețios ce ne-au dat.

Astfel pentru datele privind comuna *Boița*, mulțumim părin'elui *V. Drușora* din această comună; pentru *Tălmăcel*, dlui notar *A. Nedelcu*; pentru *Sadu* și *Rășinari*, dlui protopop *Cioranu* și regretatului protopop onorar *M. Lungu*, apoi părintelui *I. Broie D-nei* inv. *Maria Lungu n. Sasu*, dlor *Ioan Lungu* și asistent univ., *Serban Lungu*; pentru comunele *Poplaca* și *Gurarâului*, dlui învățator *N. Giurcă*; pentru *Orlat* dlui inv. director *Loloiu*; pentru *Sibiel* regretatului revizor *N. Bembea*; pentru *Cacora*, dlui inv. dir. *Stroia Stanciu*; pentru *Vale*, dlui notar *Mihail Țipuriță* și dlui *Mihail Stănilă*; pentru *Săliște* dlui protopop, *Dumitru Borcea*, dlui dir. pens. *I. Lăpădatu*, dlui secretar *Cleja* și studentului *Aldea O.*; pentru *Galeș, Tilișca* și *Rod*, dlor notari *Dumitru Domnariu* și *A. Căpășină* și dlor *Dumitru Rușca* și *Dumitru Rodeanu*; pentru *Poiana*, dlor inv. *R. Vraciu* și *V. Georgescu*, dlui notar *N. Opreanu*, dlui *Dr. Dobrocă* și părintelui *D. Ciuchendea*; iar pentru *Jina* dlui *Constantin Sava* inv. pens. și dlui notar *Avram Tâmpănariu*.

La datele mai importante, am indicat dealtfel, chiar în cursul lucrării noastre, sursa de unde le deținem, îngrijindu-ne ca să ne bazăm întotdeauna pe elemente serioase și demne de încredere, acolo unde documentele scrise ne-au lipsit.

Suntem recunoscători dlui profesor *I. Gârbacea* dela Aca-

demia de comerț din Cluj, care ne-a dat ideia acestei lucrări și sfaturi deosebit de utile pentru realizarea ei, deasemenea dlor profesori *Silviu Dragomir*, *Oaisifor Ghibu* și *Ioan Lupas* dela Universitatea din Cluj, pentru îndrumările și lămuririle prețioase ce ne-au dat, dlor prof. *T. Morariu* și *Dr Zăftur* din Cluj, dlui prof. *V Vlad* dela Firma *Vlad & Co* din Cluj și dlui *Ionel Comșa*, pentru datele ce ne-au pus la dispoziție cu multă bunăvoință, dlui profesor *S. Cioranu*, *Băncii Naționale a României*, *Camerei de Comerț din Sibiu*, „*Primci Ardelene*“ din Sibiu și îndeosebi dlui *Ionel Comșa*, președintele Consiliului de Administrație al Soc. „*Industria Sârmei*“, cari au binevoit să contribuie, cu multă înțelegere, la o parte din cheltuelile de tipar ale lucrării noastre.

Vom fi deasemenea recunoscători tuturor celor cari, citind lucrarea noastră, ne vor semnala eventualele scăpări din vedere, erori de transcriere de nume sau date, sau orice alte greșeli sau lipsuri vor găsi lucrării noastre și promitem ca la o eventuală retipărire, să ținem seamă de ele.

Pe Mărgineni îi rugăm chiar, cu toată căldura, să ne trimită observațiile și datele ce vor găsi utile și cari să ne permită a prezenta încurând o icoană și mai fidelă și mai completă a contribuției mărginimei la păstrarea și mărirea patrimoniului economic și cultural românesc de pretutindeni.

Brașov, Septembrie 1941.

I. HAȘEGANU

asistent la Academia de Comerț din Cluj—Brașov

INTRODUCERE

Ideea de bază a studiului de față este *necesitatea de a cunoaște amănunțit situația economică a regiunilor mai importante ale țării*, în legătură cu nevoile și posibilitățile de dezvoltare culturală și economică ale populației acestor regiuni. Aceasta pentru ca, având strâns și studiat materialul necesar, să se poată elabora un plan de refacere economică, bazat pe nevoile reale și resursele pozitive ale regiunilor în chestiune, putându-se astfel desprinde cu ușurință *elementele necesare unei politici economice* cerute de nevoile firești ale poporului nostru, în deplin acord cu coordonata de loc și de timp respectivă și ținând seamă și de progresul realizat în acest domeniu de alte popoare.

După mai bine de 18 ani dela întregirea țării noastre în granițele ei firești, această politică nu își are încă precizate liniile ei generale. Disproporția dintre prețurile produselor industriale și ale celor agricole de o parte, iar de alta pauperizarea elementului românesc dela orașe, în beneficiul celui minoritar și străin, sunt o dovadă suficientă nu numai de lipsa de prevedere a politicii noastre economice și sociale, dar și de lipsa unei concepții sănătoase, constante și potrivite intereselor românești de totdeauna, în această politică.

Nu ne gândim desigur să trasăm în studiul nostru liniile unei politici economice pentru întreaga țară. Din cercetările pe cari le-am făcut însă, în regiunea studiată, se pot desprinde fără îndoială sugestii referitoare la măsuri de politică economică necesare în această regiune, sau relative la anumite ramuri de producțiune ale țării.

Am amintit lucrurile de mai sus numai spre a ne justifica pentru care motiv am preferat acest subiect și nu am ales unul de cercetări sau discuții doctrinare, care desigur ar fi putut interesa mai mult unele cercuri economice mai puțin favorabile astăzi studiilor de monografie economică.

Credem că este de cea mai mare utilitate ca tineretul din învățământul economic superior să cerceteze cu stăruință situația

economică din trecut și prezent a diferitelor regiuni ale țării, cari ar prezenta o oarecare unitate și un interes mai deosebit, cercetările făcându-se în strânsă legătură cu nevoile și resursele sufletești și materiale ale populației și în concordanță cu imperativul economic național: *Bogățiile țării trebuie să fie stăpânite de Români în proporția numerică cuvenită*, iar acolo unde cercetările ar demonstra o stare de fapt contrară, să se studieze mijloacele prin cari se poate realiza această necesitate imperioasă a zilelor noastre.

Astfel, țara întreagă împărțită pe regiuni unitare, studiată din punct de vedere economic și social, ar putea oferi date sigure și concrete pentru o politică economică adecvată necesităților populației românești și — pentru că trăim în epoca planurilor și a intervenției Statului în viața economică, — deci și pentru elaborarea unui plan sistematic, tinzând la naționalizarea vieții economice, (și la refacerea și potențarea resurselor și bogățiilor economice ale țării).

Desigur că în studiile și cercetările întreprinse este de dorit să se țină seamă și de elementul social ca, un corectiv necesar celui național, urmărindu-se în același timp — în limita posibilităților noastre, — și o repartitie cât mai justă a acestor bogății între membrii aceleiași colectivități.

Prin felul lor de a fi, în urma nedreptăților trecutului, și ca o consecință a lipsei lor de organizare, cum și prin ocupațiile lor de veacuri, *păstoritul și agricultura*, Românii sunt dezarmați economicește, lipsiți de inițiativă și de cele mai multe ori la discreția indus'riei și a organizațiilor economice minoritare.

Ca elemente mai combative pe teren economic, dar încă nedotate îndeajuns cu experiența, știința și mai ales cu mijloacele necesare, ei nu au decât pe *Mărgineni* și pe *Oleni*.

Studiul nostru se ocupă de cei dintâi, cercetările noastre având de scop să scoată în evidență aportul lor în trecut și în prezent la viața economică a Transilvaniei și a Vechiului Regat și posibilitățile de a-i utiliza ca pionieri în lupta ce s'a angajat în ultimul timp pentru cucerirea patrimoniului economic al țării noastre pe seama elementului românesc.

Conceptută pe un plan mai vast, lucrarea noastră urma să aibă și un al doilea volum, cuprinzând date și cercetări amănunțite și îndeosebi răspunsurile mai caracteristice la chestionarul

întocmit cu privire la situația Mărginenilor stabiliți în diferitele părți ale țării, spre a scoate și mai bine în relief puterea de expansiune economică a acestei așa zise „roiri” a *Mărginenilor*

Cheltuielile ocazionate de aceste cercetări și deplasările în localitățile respective — fără a mai vorbi de cheltuielile de tipar — întrecând posibilitățile noastre materiale, ne mulțumim să publicăm într'un spațiu mai restrâns și în condițiuni mai modeste o parte din materialul pe care l-am putut culege.

Dăm astfel ca anexe la sfârșitul volumului nostru:

- 1) Chestionarul ce ne-a servit la cercetările întreprinse.
- 2) Conscripția comunei Sibiel din anul 1714.
- 3) Conscripția comunei Săliște din anul 1819.
- 4) O cerere a Obștei Oierilor din Săliște din anul 1821.
- 5) Câteva din răspunsurile primite la chestionar și arborele genealogic al unei familii de „mărginean”.
- 6) Două documente din viața oierilor mărgineni.
- 7) Istoricul Industriei agricole Vlad & Co. din Cluj.
- 8) Istoricul Firmei Comșa din Săliște.
- 9) Lista Mărginenilor plecați din comunele lor de origine cu localitățile în cari s'au stabilit și profesiunea lor.
- 10) Lista Mărginenilor plecați în Rusia.
- 11) Un apel al d. profesor O. Ghibu privind pe Mărginenii din „Crâm” și înfățișat,
- 12) Apelul Asociației generale a Mărginenilor cu ocazia constituirii acestei asociații.

I. Cadrul geografic

1. Așezarea geografică a Mărginenilor.

Regiunea numită „mărginime“ pe care ne propunem să o studiem din punct de vedere istoric-economic este situată în sudul Transilvaniei la poalele Munților Sibiului, în stânga liniei ferate Turnu-Roșu-Sibiu și Sibiu-Alba Iulia, putând fi cuprinsă în patruleterul care ar avea ca limită la Răsărit o linie ce duce dela Pasul Turnu-Roșu la comuna Șelimbăr din județul Sibiu, la Nord o linie care unește Șelimbăru cu comuna Cărpiniș tot din județul Sibiu, la Apus linia care ar trece prin comuna Cărpiniș și Vârful Tărtărau din județul Gorj, iar la Sud linia care ar uni acest vârf cu Pasul Turnu-Roșu.

Intreaga regiune constituind versantul de Nord al Munților Sibiului din stânga liniei ferate și a șoselelor naționale Turnu-Roșu-Sibiu, și Sibiu-Alba-Iulia, are o suprafață de aproximativ 1200 km. pătrați, fiind situată între $41^{\circ}21'41''$ $56'$ longitudine estică dela Ferro¹⁾ și între $45^{\circ}30'45''$ $50'$ latitudine nordică și cuprinzând aproape jumătate din teritoriul ocupat de întreg județul Sibiu,

Teritoriul astfel delimitat poate fi împărțit în două:

1. O regiune de depresiuni și dealuri pericarpătice, cu pante moderate și altitudini variind până la 650 metri și

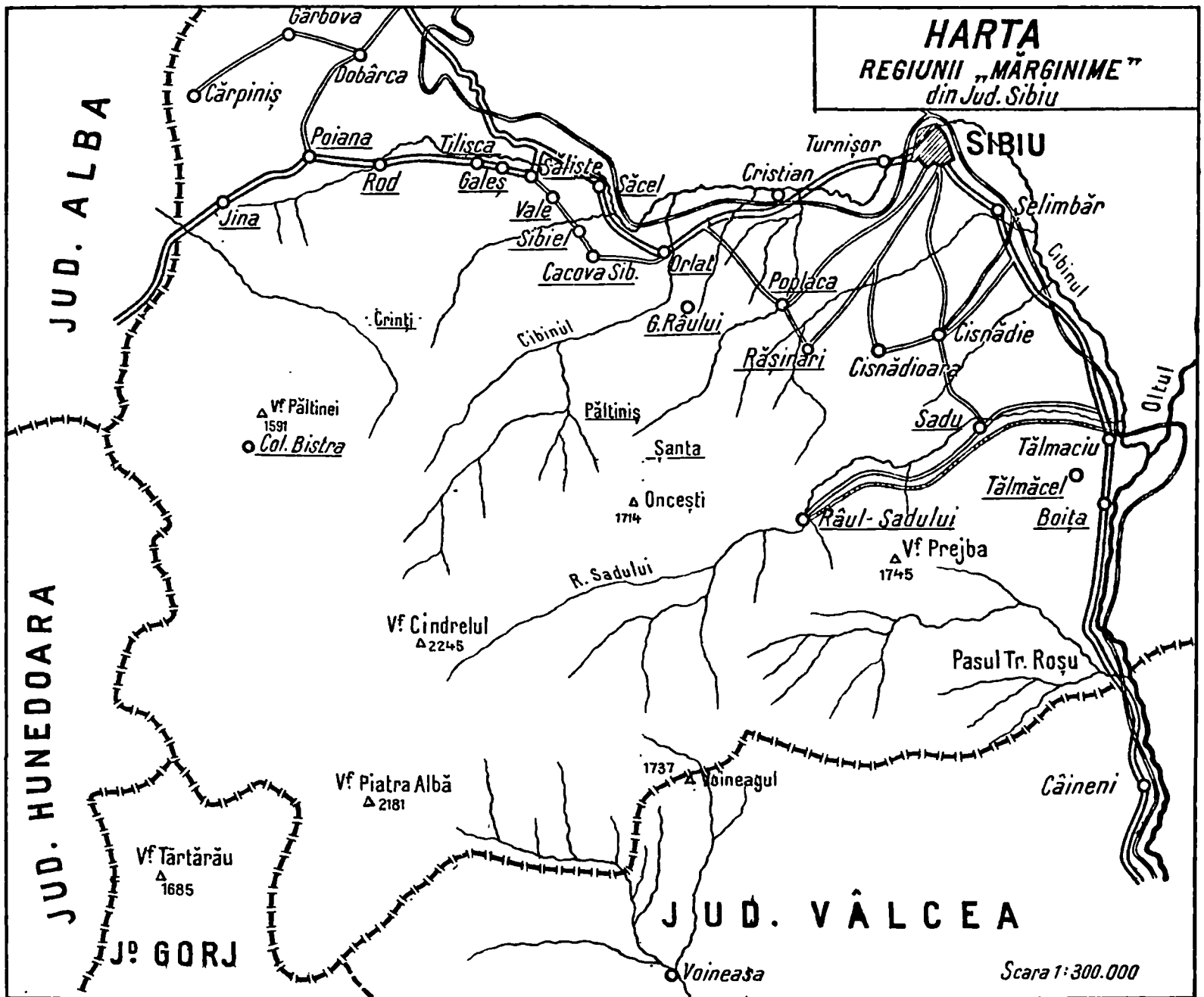
2. O regiune carpatică, cu pante mai mari și cu văi adâncite cu aspect de tinerețe și altitudini până la 2,245 metri, ca aceea a muntelui Cîndrelul, care domină prin înălțime întreaga regiune.

În prima unitate morfologică, a zonei depresiunii Sibiului care se continuă spre Est prin Țara Făgărașului și depresiunea Brașovului, iar spre Vest cu zona colinară a Sebeșului, se mai pot distinge, ca aspecte morfologice, numeroase nivele de eroziune, păstrate sub formă de conuri vechi de dejecție și trei terase. Evoluția lor trebuie pusă în legătură cu structura pliocenă a regiunii precum și cu evoluția rețelei hidrografice.²⁾

¹⁾ Dela Greenwich se află între $23^{\circ}38'$ — $24^{\circ}16'$.

²⁾ Heinrich Wagner: *Geo-morphologische Studien in Flussgebiet des Olt*, în *Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj*, vol. IV. 1928-1929, p. 269-289.

HARTA
REGIUNII „MĂRGINIME”
din Jud. Sibiu

A doua unitate morfologică, cunoscută sub numirea de grupa masivului Cindrelu și Făgăraș¹⁾ are un aspect cu totul deosebit de regiunea situată mai la Nord.

Deosebirea constă nu numai în aspectul orografic mai înalt, ci chiar datorită genezei și evoluției sale morfologice.

Aspectul unei regiuni morfologice bine distincte a ținutului „mărginime” reiese foarte clar dacă-l privim din culmea muntelui Cindrelul.

Dela acest munte, situat cam la vârful triunghiului isoscel care ar fi format de el, comuna Boița și comuna Jina, extremitățile dela E. și V. ale regiunii, pornesc spre NE și NV. câte o culme centrală alături de altele secundare, pe cari se înșiră numeroase pîcuri pe cumpăna apelor, afluenți ai Cibinului și Râul Ssdului, până ce culmile coboară în trepte terminându-se deasupra comunelor din margine, la altitudini varînd între 600—800 metri.

Acest teritoriu formează o unitate geografică independentă, el fiind limitat în mod natural la Est de râul Olt, care-l desparte de așa zisa Țară a Oltului, o regiune situată la stînga Oltului, ceva mai înlînsă și prezentînd numeroase asemănări și geografice și etnice cu teritoriul nostru, iar la Vest, de coama de munți al căror versant apusean coboară în județele Alba și Hunedoara, separîndu-l de ceea ce se chiamă Țara Hațegului, altă regiune prezentînd caracteristici aparte.

Iar dacă aceste caracteristici pe deoparte, și pe de alta limitele naturale ale regiunilor respective, au făcut să se dea acestor ținuturi numele de „Țară” (Țara Bârsei, Țara Oltului și Țara Hațegu'ui) cu drept cuvînt, și regiunea numită „mărginime”, delimitată cum am văzut mai sus, și care prezintă toate aceste caracteristici, poate fi și ea considerată și tratată ca o unitate în sine.

2. Clima.

Altitudinea regiunii ținînd în cea mai mare parte de regiunea carpatică, pericarpatică și subcarpatică, cu excepția comunelor Orlat și Săcel, situate la începutul câmpiei ce se în-

¹⁾ V. Mihăilescu: *Marile regiuni morfologice ale României*, Buletinul Soc. Reg. Rom. de Geografie, Tom. I. 1931, p. 316 și •

V. Mihăilescu: *România — Geografie fizică*, București, 1936 p. 44—50.

tinde la poalele munților, climatul ei este răcoros și cu dese precipitațiuni atmosferice.

Temperatura medie anuală este de 6,8 cu variație între 2,8 (Păltiniș) și 12,5 (Sibiu) iar precipitațiunile anuale care cad în această regiune variază dela 600—1000 mm. în regiunea de presiune și dela 1000—1200 mm. în regiunea înaltă ¹⁾

Ca urmare a factorilor climatici putem spune că regiunea ce-o studiem face parte din climatul de dealuri, cu media anuală 8—10°; ierni 3°5 până la 3°6; ploi dela 600—750 mm. anual iar regiunea muntoasă aparține climatului de munte, cu ierni ce durează 5—8 luni, ploi dela 700—1200 mm. anual. ²⁾

Toți acești factori sunt holărători în dezvoltarea vieții economice în special și umane în general.

3. Apele.

Apele regiunii în afară de *Olt*, care formează limita ei naturală la Răsărit, isvorăsc toate din coastele munților, uneori din căldările foștilor ghețari ca *Iezerul mic* și *Iezerul mare*, din cari isvorăsc ramurile *Cibinului*, și sunt alimentate și de apa zăpezilor și a ploilor abundente.

Toate sunt orientate spre Nord Est cu excepția *Cibinului*, care, după ce le-a cules pe toate și a străbătut orașul Sibiu, se îndreaptă spre Sud spre a se vărsa în *Olt*.

Caracteristica acestei rețele hidrografice este că a suferit o evoluție foarte înaintată, dovadă sunt terasele vechi precum și abundența conurilor de defecție care adesea sunt etajate de terasele fluviale. ³⁾

4. Fauna și flora.

Fauna regiunii este cea obișnuită în climatul muntos al țării noastre.

În funcție de sol și de condițiile climatice avem în regiunea studiată o zonă a pădurilor ținând dela gurile văilor și

¹⁾ E. Otetelișanu: *Clima României*, Buletinul lunar al Institutului Meteorologic Central Român, 5, 1921.

²⁾ E. Otetelișanu: *Regiunile climatice ale României*, Buletinul Meteorologic lunar, Iulie 1928 și

V. Mihăilescu: l. c. p. 133—144.

³⁾ H. Wachner l. c.

alternând cu fânețe și pășuni până la altitudinea de 1600 metri, cu păduri de fag și de brad, iar de aci o zonă mai puțin înlinsă, aceea a așa ziselor stepe reci până la altitudinii de 2000 de metri cu păduri de brad mai rare și vegetație de arbuști și jneapăni.

5. Mineralele.

Cercelările geologice în regiunea noastră încă nu și-au spus ultimul cuvânt. Cert este însă că în prezent, deși se presupune că ar exista importante zăcăminte de *fier*, *plumb*, și *argint*, ele nu se exploatează, iar încercările făcute până în prezent au fost abandonate ca fiind nerentabile.

Se exploatează în mare măsură *piatra de var* (Doiana, Rășinari etc.), aceasta găsindu-se la adâncimi mici, este însă regretabil că ea nu se utilizează la fabricarea cimentului.

Deasemenea sunt numeroase cariere de piatră, din cari se extrage îndeosebi granitul necesar pentru pavarea drumurilor. Granitul este de altfel un element important în compoziția geologică a munților din „mărginime“, alături de șisturile cristaline micacee la înălțimi și argiloase spre poale, el fiind uneori asociat cu gneis, șist cloritos și serpentin, și având și vine de magnetit.¹⁾

Posibilitățile și condițiunile unor exploatări miniere rentabile în mărginime continuă să rămână însă în sarcina unor cercetări viitoare.

6. Definiția termenului „mărgineni“

Numele de „mărgineni“ are o semnificație mult mai extinsă decât teritoriul delimitat mai înainte ca fiind locuit de ei, el putând fi aplicat întregii populații care se găsește pe vechea frontieră austro-ungară din Sudul Ardealului, deci și celor din județele Hunedoara, Sibiu, Făgăraș și Brașov.

Noi îl vom limita la regiunea ce ne-am propus să studiem și din motivul că, acei cari au ilustrat mai bine acest nume, Mărginenii deci cari au ajuns la oarecare renume în viața economică a Transilvaniei și Vechiului Regat, au fost mai ales cei din județul Sibiu și Brașov și cum aceștora din urmă li s'a zis mai

1) Mőckel Konrád: *Resinár déli hegyvidékeinek Közettani viszonyai*, publ. în rev. „Múzeumi Füzetek“ No. 2. Cluj, 1918.

adeseori *mocant* sau *lârsoni* (Țara Bârsei) cuvântul de „mărgineni” s’a întrebuințat mai mult pentru cei din județul Sibiu, ei înșiși zicându-și astfel.

Dealtfel termenii cu cari erau numiți acești Mărgineni, deindeau de țara și localitatea unde se duceau. Astfel în Moldova, adeseori erau numiți „*fușueni*”, în Țara Românească „*ungureni*”, în Ardeal li se spunea „*mărgineni*”.¹⁾

! | 7. Centre mai importante.

Drept centre mai importante ale regiunii, acele adică în cari viața comercială pulsează cu mai multă intensitate și cari ar fi echivalente cu așa zisele „târguri” din Vechiul Regat, amintim comunele *Rășinari*, *Orlat*, *Săliște* și *Poiana*; celelalte comune fiind, dela Apus spre răsărit: *Boița*, *Tălmăcel*, *Sadu*, *Râu-Sadului*, *Poplaca*, *Gura-Râului*, *Cacova*, *Sibiul*, *Vale*, *Săcel*, *Galeș*, *Tilișca*, *Rod* și *Jina*,

Am omis comunele *Tălmăciu*, *Cisnădie* și *Cisnădicara*, ele fiind locuite în cea mai mare parte de Sași. Dintre comunele săsești cele cu cari Mărginenii au avut relații mai frecvente, conflicte îndeosebi și procese, în afară de municipiul Sibiu, sunt *Tălmăciul*, *Turnișorul*, *Cristianul*, *Apoldul mare*, *Dobârca* și *Gârbova*,

Pentru cele mai multe comune din „mărgine” Săliștea — amintită încă din secolul al XIV-lea ca „*magna villa valachialis*” — a fost centrul comercial mai important, ea fiind situată cam la jumătatea distanței dintre comuna Jina, aflătoare la extremitatea de Vest a județului Sibiu, și orașul Sibiu, pe drumul ce duce dela cea dintâi prin Rod-Tilișca-Galeș și dela cel din urmă, spre Turnișor-Cristian-Orlat-Săcel.

Dacă din punct de vedere administrativ, în trecut, Poiana,

¹⁾ Nu putem accepta ca limite ale „mărginimei” cele fixate de dl. N. Dragomir în studiul său, dealtfel de o reală valoare, „*Oierii mărgineni*”, publicat în lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj a. 1938 p. 160, pentru că d-sa pune în discuție apartenența la mărginime a comunelor Poplaca, Gurarâului, Orlatului și Săcelului. Deasemenea omite comunele Sadu, Tălmăcelul și Boița. Noi le înglobăm pe toate sub acest nume, întâiu pentru că toate sunt așezate în aceeași unitate geografică și în al doilea rând, pentru că, dacă este vorba să fie numiți Mărgineni numai locuitorii satelor de oieri transhumanți, apoi și în aceste comune au fost în trecut asemenea oieri și trecutul lor e strâns legat de al tuturor celorlalte comune din mărginime.

Rodul și Jina au aparținut scaunului Miercurei, în schimb toate comunele din scaunul Săliștei și adeseori și Poiana și Jina, ca și Rodul, își desfășeau produsele și mai ales își cumpărau cele necesare din Săliște.

Poplaca și Rășinariul ca și celelalte comune din apropierea lor, fiind mai aproape de orașul Sibiu, au avut întotdeauna legături directe cu acesta. Tot așa Sadul, Tălmăcelul și Boița au avut legături cu sediul scaunului cărui aparțineau, cu Tălmăciul, și evident și cu Sibiu.

8. Drumuri și mijloace de comunicație.

Comunele cari constituiau vechea „margine” sunt legate între ele, sau de centrele mai importante, prin următoarele drumuri:

1) La Rășărit, linia ferată Turnu-Roșu-Sibiu, de care se leagă la Tălmăciul linia ferată industrială Tălmăciul-Râu-Sadului, ambele facilitând astfel comunicația între Râu-Sadului, Sadu, Tălmăciul, Boița și Sibiu.

2) La Nord, linia ferată Sibiu-Alba-Iulia, care leagă de primul comunele Orlat, Cacova, Sibiel, Vale și Săliște, iar prin aceasta și celelalte comune apropiate de ea ca Galeș, Tilișca Rodul, Poiana și Jina.

3) Șoseaua națională Râmnicu-Vâlcea-Sibiu.

4) Șoseaua națională Sibiu-Alba-Iulia, ambele cu același itinerar ca și liniile ferate amintite.

5) Șoseaua județeană Jina-Poiana-Rod-Tilișca-Galeș-Săliște-Săcel, unde se încrucișează cu șoseaua națională Alba-Iulia-Sibiu. Această șosea, în timpul din urmă, a fost prelungită începând din comuna Jina, construindu-se așa zisul „*drum al Regelui*”, care leagă centrele mărginenesti de cele aflătoare pe versantul de apus al regiunii, de Șugag, Tău, Vârful Tărtărău, Piatra Albă, Izvorul Lotrului, iar pe acestea de Novacii din județul Gorj, ramificându-se spre Voineasa și Brezoiu până la șoseaua Râmnicul-Vâlcea-Turnu-Roșu.

6) Poplaca și Rășinariul, mai izolate de aceste drumuri, își au drumurile lor spre Sibiu și între ele, ca și celelalte comune (Tălmăcelul, Sadul, sau Gura-Râului).

Dela Sibiu spre Rășinari trece dealtfel drumul, recent construit, care duce până la stațiunile climaterice Păltiniș și Șanta.

II. Populația

1. Oamenii dela munte și oameni dela șes.

Fenomenele de adaptare la condițiunile de viață oferite de configurația solului, de climă, împrejurări de ordin politic și conjunctură economică, sunt valabile nu numai pentru unitățile etnice mari, ca rase și popoare, ci și pentru unități mai mici. Mai mult, diferențierea se face chiar și în interiorul acestor unități, dându-se naștere la tipuri variate din punct de vedere al însușirilor fizice și sufletești și din punct de vedere al aptitudinilor pentru unul sau alt fel de îndeletnicire.

Diferențierea ca proces de adaptare merge uneori până la stabilirea de caracteristici, deformațiuni și ticuri profesionale.

Nu'avem nevoie să facem cercetări speciale pentru a constata că populația dela munte prezintă numeroase diferențe față de cea dela șes. Aceste diferențe sunt uneori atât de adâncite, încât ele dau o notă profund caracteristică oamenilor dintr'o anumită regiune, caracteristică provenind din variația sau constanța unor anumite date ale vieții sociale.

Astfel se întâmplă adeseori că chiar în aceeași regiune populația diferă dela un sat la altul, fiecare avându-și o notă particulară, un ce al lui caracteristic, după care este recunoscut de ceilalți. Și dacă Ardeleanul se deosebește astfel de Moldovean sau de Basarabean, în schimb în fiecare din aceste grupuri se găsesc subdiviziuni pe regiune (șes, munte, deal, nord, sud etc.) pe ținuturi sau chiar pe comune.

În genere însă, populația dela munte are caracteristici diferite de ale celei dela șes, deși nici ea nu este omogenă și în afară de anume trăsături comune, prezintă diferențieri după ținuturi așa încât putem deosebi cu ușurință pe Moți de Români din Maramureș, pe Vrânceni de Brașoveni, pe Olteni de Mărgineni.

Aceștia din urmă ocupă un loc deosebit de important în cadrul populației noastre dela munte.

Așezați într'o regiune și având o situație oarecum aparte, ei s'au dezvoltat deosebit de ceilalți locuitori ai țării, uneori fa-

vorizați, altelei persecutați de soarte. Prin însușirile lor însă, și prin situația lor teritorială, așezați la frontiera dintre Vechiul Regat și fosta Monarhie austro-ungară, Mărginenii au îndeplinit un rol foarte însemnat în viața politică și culturală și îndeosebi în cea economică a neamului nostru.

Intr'adevăr, datorită așezării lor geografice, psihologia Mărginenilor s'a îmbogățit cu trăsături caracteristice deosebite față de acelea ale Românilor dela șes. Aceștia au trăit în câmp deschis, sub ochii autorităților până mai eri străine, pe când Mărginenii, la poalele munților, în apropiere de codrul ocrotitor și de frontiera românească, și-au putut păstra mai mult spirit de independență și de inițiativă. Mai ușor accesibil sentimentelor de libertate și de revoltă, mărgineanul găsea întotdeauna în munți refugiul căutat în caz de persecuții.

De aci și izolarea mărginimei în sensul că ea s'a putut păstra ca o insulă de românism, cu porul dalinile, și obiceiurile ei străvechi, rezistând întotdeauna cu înverșunare oricăror încercări de maghiarizare ale fostelor autorități ungurești.

Tot ca un rezultat al profesiunii lor și al așezării lor geografice, trebuie să socotim și firea închisă a mărgineanului, pornită spre meditație, în liniștea codrilor, fără a se desprinde însă de realitatea înconjurătoare. Uneori, e adevărat, manifestări de ordin artistic, cântece sau lucrări de sculptură, îi umplu timpul liber petrecut în urma turmelor de oi; reveria îi este însă temporară, în tot cazul, ea nu-i întunecă spiritul de observație; dovadă că vede și apreciază stările de lucruri din locurile pe unde trece, face comparații și trage anumite concluzii pe cari le folosește apoi în beneficiul său.

Această împrejurare, ca și nevoia de a-și desface produsele activității sale, l-au îndemnat să și atașeze cu timpul, sau să-și facă chiar o a doua profesiune din comerț. Observând belșugul sau lipsa unui produs în anumite regiuni, sau și numai diferența de prețuri, el se gândește că ar putea avea un anumit câștig, cumpărând ieșin acest produs, acolo unde se găsește de prisos, și vânzându-l mai scump, acolo unde el este mai puțin, sau are un preț mai urcat.

Accentuând mai târziu această preocupare de câștig, adeseori mărgineanul și-a părăsit prima profesiune — mai ales dupăce dificultăți de ordin politic nu-i mai permiteau pășuna-

rea oilor în Țara Românească — îmbrățișând cu hărnicie pe cea de a doua.

2. Psihologia mărgineanului

Independența de gândire și spiritul de inițiativă ca și nevoia firească în care se găsea prin resursele puține ce le avea la el acasă, i-au dat mărgineanului conștiința că prin muncă își poate scoate existența și din piatră.

Tăcut, neîncrezător și dârz, el își apără drepturile și îndeosebi libertatea, cu toată energia de care e capabil. Poartă astfel nenumărate procese, unele secolii dearândul, mai ales cu Sașii, cari îi încalcă teritoriile, și se revoltă adesea împotriva abuzurilor și încercărilor autorităților săsești și maghiare de a-l reduce la starea de iobag.

În toate luptele lui are sprijinul nelimitat al codrilor și cu privirile mereu așințite pe stăpânii, călătoriile lui anuale pe plaiurile Țării Românești, ale Moldovei, sau ale Dobrogei, în urma turmelor de oi, îi dau ceva din robustul presentiment al unei împărății ce va să vină și în care el se simte cu anticipație ca la el acasă.

Dar psihologia mărgineanului, nu ar fi completă dacă nu am aminti o trăsătură fundamentală a caracterului său: *individualismul*.

Aceasta nu înseamnă că el nu este accesibil sentimentului de solidaritate cu ai săi. Trecutul Mărginenilor e o dovadă suficientă în această privință. În fața împilărilor și a nedreptăților ce li se fac de către Sași, sau de stăpânire, ei se strâng și fac zid în jurul preoților, a sfatului bătrânilor sau a juzilor. Numeroși fruntași suferă adesea închisori și schingiuri pentru cauza comună, pentru biserică¹⁾, școlile și instituțiile lor.

Dar în ceea ce privește gospodăria sau întreprinderea lor, rar se văd Mărginenii asociați, afară doar de cazul târelor de oi pe cari se mai întâmplă de și le pasc și păzesc în tovărășie, repartizându-și veniturile și cheltuelile după numărul oilor.

O prea mare încredere în puterile proprii, o anumită doză de mândrie și un prea mare spirit de independență chiar în ce

1) Mulți dintre preoți au ispășit în închisorile din Kufstein dârzenia cu care au rezistat și luptat, în jurul anului 1700, împotriva desbinării bisericii românești din Ardeal.

privește chestiunile de ordin economic au făcut ca virtuțile lor de oameni echilibrați, strângători și plini de inițiativă să nu se manifeste decât pe plan individual și astfel, lipsiți de binefacerile asocierii, să nu ajungă la rezultatele pe cari le-ar fi meritat munca lor.

3. Numărul populației și componența rasială.

Numărul populației din mărginime este de aproximativ 40 000 suflete, repartizate pe comune după cum urmează:

Boița	1,560
Tălmăcel	1,532
Sadu	2,350
Rășinari	5,600
Poplaca	3,140
Gurarâu	3,650
Orlat	2,350
Cacova	900
Sibiul	1,200
Vale	1,040
Săcel	827
Săliște	2,654
Galeș	695
Tilișca	2,216
Rod	1,590
Poiana	4'777
Jina	<u>3,765</u>
Total	39 846

În ceea ce privește componența rasială a populației, cercetările efectuate au dus la concluzia că ea este destul de variată. Astfel chiar în acest ținut relativ restrâns găsim reprezentată rasa alpină, dinarică, mediterană și nordică, predomină însă *rasa mediterană*. În urma cercetărilor făcute, dintr'un grup neselectat de 13 bărbați din Poiana, 6 au fost găsiți aparținând rasei mediterane, 1 celei alpine, 1 rasei dalice, 2 mediterani-dalici, 1 mediteran-oriental, 1 nordic-mediteran și 1 dinaric-mediteran; iar dintr'un grup neselectat de 12 femei din Galeș, 2 aparțin rasei mediterane, 6 sunt nordice mediterane, mediterane-alpine, alpine-mediterane, dinarice-mediterane, și 3 alpine.¹⁾

1) Dr. I. Făcăoaru: *Criteriile pentru diagnoza rasială*, Cluj, 1936, pag. 31—32.

III. Situația politică și economică a mărginimei până în secolul XV.

Viața unei colectivități este întretesută de elemente și aspecte atât de variate și interdependența acestora este atât de mare astăzi ca și în trecut, încât a o prezenta sub un singur aspect, făcând abstracție de celelalte elemente, este aproape imposibil.

Astfel viața economică dintr'o anumite perioadă de timp a unui grup de populație este întotdeauna în raport strâns și direct, mai întâiu cu situația politică din acea vreme, apoi cu configurația geografică și resursele naturale și în fine cu însușirile și patrimoniul sufletec, ca și cu capitalul biologic al aceluia grup.

Situația economică din trecut a comunelor din mărginime nu poate fi astfel cercetată, decât ținându-se seamă de evoluția politică a acestei regiuni dealungul veacurilor, de configurația terenului și de virtuțile intrinsece ale populației lor.

Este locul să stabilim aici, că regiunea delimitată la capitolul I. și numită *mărginime*, a avut dealungul veacurilor o evoluție oarecum aparte, mai întâiu datorită așezării ei geografice. Ea are ca limite naturale la Est Oltul, care o desparte astfel de Țara Oltului, iar la Vest șirul de munți al căror versant coboară în județul Hunedoara, cu căi de comunicație dificile, sau chiar inexistente în trecut, izolând astfel din această parte regiunea de ceace se cheamă Țara Hațegului, la Sud culmea Munților Sibiului, iar la Nord câmpia Sibiului cu drumul ce duce azi dela Alba-Iulia la Sibiu.

Datorită acestei așezări, comunele din mărginime, deși au aparținut mai târziu unor unități administrative deosebite (astfel comunele Poiana și Rod au aparținut *Scaunului Miercurea*; Tilișca, Galeș, Vale, Sibiulul, Căcova, și Săliște *Scaunului Săliște*; Rășinarul, Gurarâului, și Poplaca *Scaunului Sibiu*; iar Boița și Tălmăcelul *Scaunului Tălmăciu*), au avut totuși o des-

voltare analoagă, cecece li-a păstrat caracterul de unitate etnică și economică.

Din cele mai vechi timpuri comunele din margine și-au avut organizația lor administrativă și judecătorească proprie, ducând o viață liberă și independentă, atât cât o permiteau evenimentele timpului. Desigur că până în secolul al XV-lea documentele fiind puține, nu vom putea da prea multe amănunte asupra vieții pe cari o duceau satele mărginenești în această vreme.

Așezate la granița dinspre Țara Românească, uneori aparținând chiar vremelnice ei, ca Rășinarul, pe care Radu Vodă Negru și Mircea Basarab se pare să l fi stăpânit odată cu Amlaşul și Făgărașul, satele mărginenești și-au continuat viața lor liberă și după cucerirea teritoriilor lor de către regii unguri, stăpânii pe munții și moșiile lor și cu îndatorirea firească de a face paza graniței.

Aceasta, propriu zis, nu a constituit pentru ele o adevărată graniță, întrucât trecerile de o parte și de alta ale ei — fie pentru pășunarea vitelor, fie pentru motive de ordin comercial sau familial — erau foarte dese, legăturile de bună vecinătate și de rudenie menținându-se până târziu, în ciuda granițelor politice.

1. **Indelețniciri principale.**

Cu mijloace mai de seamă pentru câștigarea existenței, configurația geografică a regiunii și lipsa pământului de cultură, au împus Mărginenilor *creșterea vitelor și lemnăritul*. Și într-adevăr dealungul atâtor veacuri, ei și-au păstrat aceste indelețniciri, prima ajungând chiar la o importanță covârșitoare și care a și făcut faima Mărginenilor.

Instabilitatea stăpânirilor politice și deseale năvăliri barbare din aceste vremuri, fac ca populația românească, așezată la poalele munților, să afile un mare avantaj în această apropiere a văilor și a pădurilor, cari îi oferă un bun adăpost în caz de primejdie și posibilitatea unei izolări de restul lumii, de unde nu fără temeii au putut fi considerați Mărginenii, ca cei mai autentici continuatori ai vieții simple și ai moravurilor vechilor Daci.

În tot cazul așezarea lor și dezvoltarea ulterioară a satelor

lor pledează pentru o continuitate și o conservare a caracterelor specifice cât mai apropiată de aceștia.

2. Organizarea administrativă.

Organizarea sătească a Mărginenilor era următoarea: Fiecare comună era condusă de un *jude* și de ajutoarele acestuia, aleși de locuitorii comunei. Judele mai era ajutat de un *sfat al bătrânilor și juraților* (40 la Rășinari, sau în unele comune 44 (Săliște) numit „*cinstii Scaun de lege*”) și atribuțiunile lui erau administrative și judecătorești. El percepea dările către fisc și le vărsa organelor acestuia, el menținea ordinea și ridica oștirea în caz de primejdie, el judeca pricinile obișnuite în prima instanță, având la început cu *sfatul bătrânilor și juraților*, chiar dreptul de a condamna la moarte în cazuri mai grave. De la el mai târziu s'a putut face apel la principe sau castelan, iar mai în urmă la cetatea Sibiului.

Piășii cu căpeteniile lor, *vătafii* străjuiau plaiurile și trecătorile. Acești conducători (uneori numai o parte din ei) erau scutiți de plățile către sat și alte contribuții obștești.

Desigur că aproape același fel de viață duceau satele din margine la venirea și colonizarea Sașilor, în secolul al XII-lea și XIII-lea, și pe câmpia ce se întindea la poalele munților lor. Cu aceștia un timp oarecare relațiile vor fi fost tolerabile, poate chiar bune, deși este sigur că la venirea lor, locurile ce au ocupat nu au fost pustii, pe ele aflându-se Români și vor fi fost desigur și fricțiuni cu prilejul așezării aici a acestor „*hospites teutonici*”, dar acestea nu i ating prea de aproape pe Mărgineni iar conflictele lor cu Sașii iau o formă mai gravă numai din secolul al XIV-lea și îndeosebi din al XV-lea.

Sub primii regi maghiari, Mărginenii își continuă existența lor la hotare păstrându-și libertatea și organizațiile lor proprii și, în calitate de „*servientes castrii*”, sunt îndatorați să apere trecătorile și cetățile.

Dintre aceste cetăți una era aceea a Tălmaciului, dărmată mai târziu de voivodul Țării Românești și recălădită apoi de regele maghiar Ludovic, ceva mai aproape de trecătoarea Turnu-Roșu, iar altele a Săliștei (Salvo) și a Amlășului.

Neînțelegeri mai mărunte cu Sașii se vor fi ivit poate chiar din primii ani ai așezării acestora în vecinătatea comu-

nelor mărginenesti în special și românești în general, fiindcă foarte curând s'a simțit nevoia încheierii unei învoielii între ei și Români. Din nefericire însă învoiala era de scurtă durată, din cauza tendinței mereu accentuate a Sașilor de a împune pe Români la fel de fel contribuțiuni și mai ales de a-i deposeda de munții și terenurile lor.

Dările pe cari le plăteau Mărginenii în calitatea lor de oameni liberi, supuși numai regelui, erau : *datul oilor* (quingagesima ovium,) *vigesima*, *centesima*, și *decima*. Aceasta din urmă nu se plătea în scaunul Tălmăciu, și se plătea numai jumătate de către păcurarii din scaunul Săliștei, conform înghăduinței regelui Maximilian din 1567, care a apreciat serviciile deosebite pe cari Mărginenii le făceau pe frontiera țării. („A valachis pecorariis seu qui in Alpibus et si vis peccora alunt media tantum dicitur” . . . 1)

Mai târziu, după încorporarea la *fundus regius*, se plătea de scaunul Săliște de exemplu : pentru oî 100 florini, iar pentru porci 12 florini, drept leafă pentru funcționarii scaunului și un car de lemne decâteori venea judele în scaun (judele sas stătea la Sibiu) Alte servicii nu făceau decât la Ocna Sibiului unde coseau fânul la aline, având în schimb privilegiul de a vinde sare în comunele învecinate, din ceace realizau un venit apreciabil.

Cu timpul juzii scaunul mutându-și domiciliul în orașul Sibiu, devin, îndeosebi cei ai Săliștei, și senatori ai cetății Sibiului. Funcțiunea de jude scaunul — prin veniturile tot mai mari pe cari și-le alocau aceștia, în sarcina comunelor din scaun — este foarte căutată de funcționarii sași ai orașului, mai ales după ce e împreună și cu demnitatea de senator. Acești juzi însă nu mai apără interesele comunelor din scaun. Dimpotrivă, în tot cursul secolelor XVII și XVIII, populația din mărginime este victima tentativelor săsești de a-o deposeda, chiar cu ajutorul juzilor ei scaunali, de munți și păduri, de drepturile regaliene, de crășmărit, morărit și pescuit și de a-o reduce la starea de iobăgie, cerându-i servicii în natură și în bani față de cetatea Sibiului și față de ei personal.

Cu mici întreruperi vexațiunile și nedreptățile vor spori, așa încât adeseori situația devenind de netolerat, se întâmplă revolte, cărora le urmează în mod regulat represiunea militară mizeria, sărăcia și exodul, cum vom vedea în capitolele viitoare.

1) *Contribuțiuni istorice privitoare la trecutul Românilor de pe pământul crăesc*, Sibiu 1913, de Dr. I. Pușcariu, Dr. I. Preda, Dr. L. Borcia, Dr. L. Lupaș, Dr. I. Matei și Dr. S. Dragomir, pag. 83.

IV. Raporturile cu Sașii

1. Momente de colaborare

Veniți în secolul al XII-lea, în urma colonizării făcute de regele Geza II., Sașii s'au așezat în grupuri mai mult sau mai puțin compacte și în actualul județ Sibiu, unde au găsit așezări de sate românești și îndeosebi organizațiile sătești autonome ale Mărginenilor.

Raporturile cu aceștia au fost uneori bune, alte ori, și din nefericire prea adeseori, mai puțin bune. Totuși soarta a făcut ca ei să rămână aici, încadrați în masa mare a Românilor și să suporte împreună cu aceștia toate vicisitudinile vremurilor.

Nevoia unei înțelegeri între Români și Sași s'a simțit încă din secolul al XIV-lea. Astfel la 1383 se încheie un acord prin care Românii se obligă să străjuiască munții și trecătorile dela Tâlmăciu și Săliște : „Quod assumsurunt ip̄i Valachi custodiam servandam in omnibus Alpibus ad Talmacs usque ad magnam villam Valachicalem”.¹⁾ Se mai obligă apoi să nu mai țină fără concesiune vitele lor pe pășunile Sașilor și să nu mai umble înarmați cu arcuri și cu săgeți decât în caz de nevoie.

O vreme învoiala a și fost respectată, dar în curând se vor fi ivit noi motive de nemulțumire de o parte și de alta.

Timpurile sunt însă tulburi și cum pe la începutul secolului al XV-lea năvălirile Turcilor, ca și incursiunile Voievozilor Țării Românești, cari își formulau pe bună dreptate drepturi asupra regiunii din margine, devin tot mai numeroase, regii unguri, pentru o mai bună apărare a granițelor, încorporează și comunele din mărginime la cele șapte județe ale Sașilor, ajungând deci și ele să facă parte din așa zisul „fundus regius”.

Se impune să explicăm pe scurt ce va să zică *cele șapte județe și fundus regius*.

Cele șapte județe sau scaune, înseamnă organizațiile administrative ale Sașilor colonizați în Ardeal. Cu vremea Sașii s'au împărțit în 7 scaune administrative, un fel de plăși de astăzi, conduse fiecare de un jude regesc numit tot dintre Sași.

¹⁾ *Contribuțiuni istorice privitoare la trecutul Românilor de pe pământul crăesc, Sibiu, 1913 p. 197.*

Așezarea Sașilor s'a făcut pe *fundus regius*, pământul regesc, aparținător deci regelui, în opoziție cu *pământul nobilitar*, aparținător nobilimei. Acest pământ regesc a fost dat Sașilor să-l folosească, cu obligația de a aduce regelui servicii de ordin militar. Locuitorii de pe fundus regius își păstrau toată libertatea, ei plăteau dare numai regelui, aveau însă obligațiunea de a nu înstrăina nimic din acest pământ și ca în schimbul uzufructului pe care li l'îngăduise regele asupra pământului dat, să facă paza cetăților de pe acest teritoriu și să se îngrijească de întreținerea acestora.

Populația de pe *pământul nobilitar* nu era liberă, ea, conform dreptului feudal, datora stăpânului pământului dări, fie în bani, fie în natură, precum și servicii personale și nu era liberă să treacă dela un stăpân la altul.

În ceea ce privește pământul zis fundus regius, diplomele regilor maghiari precizează natura lui juridică. El nu poate fi cedat sau înstrăinat, ci va continua să rămână în orice împrejurări proprietatea regelui. Locuitorii aflați pe acest pământ nu au alt stăpân decât pe rege, sunt liberi și se guvernează și se administrează singuri.

Colonizarea Sașilor s'a făcut deci pe acest fundus regius cu îndatoririle amintite. De altă parte, teritoriul ocupat de Mărgineni constituia un teritoriu cu o natură juridică analoagă, așa zisele *predii regești*, cu administrație autonomă și îndatoriri de a strămuta frontierele și trecătorile, populația fiind liberă și stăpână pe bunurile ei și nedatorând servicii și impozite decât regelui.

Dar dela o vreme, și mai ales după încorporarea *mărginimei* la fundus regius, funcționarii regești fiind tot Sași, conflictele dintre aceștia și locuitorii din *mărginime*, obișnuți să trăiască liberi și în cadrul organizațiilor lor administrative autonome, devin tot mai dese și la 1631 se va sîrși din nou nevoia unei reglementări parțiale a raporturilor din Sașii din Sibiu și Români din Rășinari. Nici acest acord nu va avea însă o prea lungă durată.

Sașii sunt un popor cu foarte multe calități. Muncitori, cîșliți și cumpătați, ei își lucrau pământul cu multă chibzuială și pricepere. Au și fost favorizați de soartă și au ajuns de vreme la o bună stare materială de apreciat. Așezările lor au devenit încurcînd modele de gospodărie și au servit sub acest raport adeseori de exemplu și pentru Români. Și într'adevăr

acolo, unde Românii au trăit împreună, sau în vecinătatea Saşilor, ei se resimt de influenţa în bine a acestora.

Legături sufleteşti prea apropiate, este firesc să nu se fi putut creia între Români şi între Saşi şi din cauza deosebirilor de temperament şi mai ales din cauza privilegiilor pe cari stăpânirea străină le acorda, în dauna primilor, acestora din urmă, (cari prin numărul lor nu prezentau vre-un pericol de ţinut în seamă) tocmai spre a împiedeca o înţelegere între Români şi Saşi, înţelegere care-i putea deveni fatală.

Aceasta a fost politica urmată atât sub stăpânirea habsburgică cât şi sub aceea ungurească de mai târziu.

Totuşi împotriva acesteia din urmă, adeseori Saşii s'au găsit alături de Români, cum a fost cazul la 1842—49, când Saşii prin *Ştefan Ludwig Roth* şi *Andreas Wellmann* proclamă egala îndreptăţire pe pământul crăesc a Saşilor şi Românilor şi pretinseră introducerea limbii române ca limbă oficială a Transilvaniei în virtutea dreptului elementar al populaţiei majoritare. Deasemenea în Dieta din Sibiu dela 1863, sau în cea dela Cluj dela 1865, Saşii sunt alături de Români, şi au o altitudine frumoasă şi demnă şi cu prilejul procesului Memorandului din anii 1892-1895.

Nu intră însă în cadrul studiului nostru să insistăm asupra acestor momente de *colaborare politică*, cum nu vom aminti decât în treacăt şi *colaborarea culturală* dela mijlocul secolului al XVI-lea, prin tipărirea la Sibiu, în româneşte (la 1544) a Catehismului lui Luther şi prin sprijinul pe care-l găseşte pentru tipăriturile lui, la Saşii din Braşov, Diaconul Coresi.

Ar trebui poate să facem mai mult decât o menţiune despre *colaborarea economică* a Saşilor din Sibiu şi Braşov cu negustorii din Ţara Românească, încă din secolele XV. şi XVI. Deasemenea trebuie şi să scoatem în evidenţă, ca un caz elocvent de colaborare româno-săsească, fondarea la 1868, la Sibiu, a unei societăţi de asigurare „*Transsylvania*”, cu un număr egal de membri în consiliul de administraţie, cu un preşedinte sas şi cu un director general român. Dar acestea toate sunt în legătură mai puţin directă cu situaţia Mărginenilor şi apoi asupra societăţii de asigurare „*Transsylvania*” vom insista la capitolul VII.

2. Conflicte şi procese

Primele conflicte cu Saşii datează probabil încă din secolul al XIII-lea şi al XIV-lea, dovadă că la anul 1383 s'a simţit nevoia încheierii unui acord între Mărgineni şi Saşi, în vederea păstrării unor raporturi tolerabile între ei.

Dar, cum am spus, ceva mai târziu pentru o mai bună administrare şi îndeosebi pentru o mai bună organizare şi apărare în caz de războiu şi de năvăliri, regii maghiari au încorporat satele mărgineneşti la fundus

regius, cea mai bună dovadă de natura juridică analoagă a acestor sate. În felul acesta ajung în cursul veacului al XV-lea, satele Boița și Tălmăcelul să fie încorporate scaunului Tălmăciu, Rășinarul, Sadu, Pop'aca și Gurarăului scaunului Sibiu și restul comunelor mărginenești scaunului Săliște.

Prin aceeași încorporare Mărginenii își păstrează situația de mai înainte cu vechile libertăți, cu singura deosebire că darea n'o mai achitau acum direct organelor fiscale ale regelui, ci la un loc cu Sașii și nu mai apelau Judecata juzilor lor la principe sau castelan, ci la Statul sau Comitele Sibiului.

Dacă la început nu era mare deosebire între regimul vechiu și cel nou, satele mărginenești păstrându-și proprietatea munților, a pădurilor și câmpiilor ca și a drepturilor regaliene (crășmăritul, morăritul, vânatul și pescuitul), în schimb, cu limbul, funcționarii regali ai cetății Sibiu, cari întotdeauna au fost Sași, ba chiar și cei ai comunelor săsești învecinate, vor găsi în noua lor calitate față de Români, suficiente ocazii și pretexte ca să reducă treptat treptat și din teritoriile comunelor mărginenești și din libertățile și drepturile acestora.

Se ivesc mai întâi certuri cu privire la hotarele comunelor din margine și la pădurile acestora, apoi cu privire la dări, pe cari Sașii le sporesc mereu, și relativ la drepturile de crășmărit, morărit și pescuit sau altele, și în urmă, este pusă în discuție chiar *libertatea satelor mărginenești*, Sașii căutând a le reduce la *așezări de iobași, arogându-și ei drepturi nobilitare de stăpâni ai locurilor și așezărilor acestora.*

Din chiar secolul al XV-lea conflictele și procesele se țin, lanț și nu există comună din mărginime, începând cu Boița, dela limita de răsărit, și sfârșind cu Jina, cea dela apus a Mărginimei, care să nu fi avut procese cu Sașii. Numeroase revolte soldate cu jertfe omenești, schingiuiri și închisori au ilustrat rezistența dărză a Mărginenilor în apărarea drepturilor și a libertăților lor.

Ceeace a îngreunat situația comunelor mărginenești în aceste procese era îndeosebi faptul că funcționarii fiscali ai regelui, erau tot Sași, cei administrativi la fel. Tot ei comandau și puterea armată și tot ei judecau și procesele, iar apelurile făcute la Dieta ardeleană sau la rege, ajungeau să fie desbătute cu întârziere, datorită vremurilor și comunicațiilor de atunci, adeseori comunele mărginenești neputând ajunge să-și

înainteze aceste apeluri și, mai ales, neputându și procura dovezile și actele necesare, cari erau toate în mâinile Sașilor

Apoi chiar dacă se întâmpla ca Dieta sau Impăratul să ia vre-o hotărâre favorabilă Românilor, ea fie că nu era executată, fie că era executată numai parțial și cu multă întârziere, cum a fost cazul mai tuturor acestor hotărâri.

În această privință este deosebit de elocvent „Memorandumul” din 1868 și „Petiția” din 1871 a scaunelor filiale Săliște și Tălmăciu ¹⁾ înaintate Dietei din Pesta și Guvernului maghiar, în care se face istoricul conflictelor între Sași și Români, conflicte cari nici la această dată (1871) nu erau încă lichidate complet.

Conflictele și procesele le-am putea grupa pe comună și pe scaune, întrucât îndrădăvăr în afară de tendința generală a Sașilor din Sibiu, de a reduce libertățile și drepturile ce aveau comunele mărginenești — transformându-le astfel din comune libere, în așezări de iobagi, ceea ce a dat naștere la procesele dintre orașul Sibiu și comunele mărginenești organizate pe scaune, — fiecare comună a mai avut conflicte de teritorii cu Sașii, fie din Sibiu (acele al căror hotar se mărginea cu acesta), fie cu Sașii din comunele săsești învecinate.

Asfel comuna Boița și Tălmăcelul au avut conflicte cu Sașii din Tălmăciu și Sibiu; Sadu cu cei din Cislădie; Rășinari și Poplaca cu Sibiul, Cislădie și Cristianu; Gurarâului cu Sașii din Cristian; Săliștea cu Sibiul și Cristianul, Tilișca și Rodul cu cei din Apold; Pojana cu Sașii din Dobârca și Cărpinișul cu cei din Gârbova.

Este de notat însă că neînțelegerile cu Sașii nu erau mărginite numai la comunele mărginenești. Aceste neînțelegeri erau generale și în comunele de pe câmpia Sibiului și în cele câteva cari aparțin Țării Oitului și chiar în alte regiuni ca Sebeșul, Mediașul, Bistrița și Rodna, fiindcă peste tot, pe unde s'au așezat, Sașii au găsit mase compacte de Români, cari au trebuit în parte dislocate, fie prin alungarea acestora din anumite sate — cum s'a întâmplat în Dobârca, Șura-Mare, Slimnic și altele, fie prin înființarea de așezări noi și deposedarea Românilor din satele învecinate de teritoriile lor.

1) Publicate în *Contribuțiuni istorice privilegiate la trecutul Românilor de pe pământul crăesc*, pag. 66 și 225.

Astfel de unde la început au existat și sale cu populație mixtă, mai târziu Sașii—probabil conștienți de inferioritatea lor biologică față de elementul românesc — au devenit de o intoleranță extremă față de Români, nepermițând așezarea acestora nici măcar la marginea satelor lor, iar acolo unde erau și Români, i-au alungat, adeseori dându-le foc caselor și dărâându-le.

Nu mai vorbim de orașe, unde până acum aproape de secolul al XX lea, Românii nu-și puteau cumpăra case, iar cei cari totuși apucaseră să aibă proprietăți, ca de exemplu „*mă-erenii*” din Sibiu, erau hărțuiți și impuși la fel de fel de taxe și servicii, doar se vor decide să plece aiurea.

Dealtfel, știut este că primii episcopi ortodocși români, nu au putut avea reședința la Sibiu și tot din cauza intoleranței Sașilor, ei au trebuit să stea într'o casă mai mult decât modestă la Rășinari, reușind abia la 1820 să și cumpere o casă în orașul Sibiu¹⁾.

Luete la rând dela răsărit spre apus comunele mărginești au avut următoarele conflicte mai importante cu Sașii:

Comunei Boița i s'au luat de către Sașii din Tâlmaciu și de către orașul Sibiu, un teritoriu zis „*Bărcul*”, apoi pădurea de fag de pe „*Plaiul mare*” și cea de brad de pe „*Plaiul Pletrilor*” și mai ales *Muntele „Fărcașul”*.

I s'au luat apoi, sub diferite pretexte, morile și cârciumăritul, și o livadă mare situată lângă Olt, pe care o folosea primarul cetății.

Sașii au pus vamă pentru porci și pentru miei și Români au fost siliți să facă servicii felurite primarului și funcționarilor Sibiului.

Dintre numeroasele procese, mai importante este cel purtat împreună cu comunele din scaunul Săliște împotriva orașului Sibiu, pe care comuna, reprezentată în anii 1819 — 1821 prin Constantin Popovici jude, Ioan Tihirel și Radu Istrate, îl câștigă, dar Sașii făcând apel la curtea împărătească, unde aveau de protector pe consilierul de curte Nopcea, împăratul Francisc I, rău informat, suspendă executarea sentinței După ce pe la 1838—39 Sașii vor să statornicească alte hotare înire ei și comună și se întâmplă ciocniri sângeroase, frunțași,

1) I. Lupaș: *Sibiul ca centru al vieții românești din Ardeal* p. 25.

fiind închiși, Sașii își fac singuri „hâlmurile” cari le vor mărgini de aci încolo proprietățile asupra terenurilor răpîte comunei, aceastia ne mai putându-se opune. Totuși procesul va fi reluat dar el nu se va termina decât la 1878, când comuna își va răscumpăra cu bani, dela Sași, vechile ei posesiuni.

Comunei Tălmăcel, cu mai puțini locuitori și hotar mai mic, i s'a luat teritoriul ce-l avea lângă Râu-Sadului, munții Zimbru-Smide și Clăbucet și jumătate din muntele Fărcașu și i s'au împus aceleași sarcini și servicii ca și Boiței.

Comuna Rășinari a opus o rezistență mult mai înverșunată tendințelor acaparatoare ale Sașilor, dar a și trebuit să sufere mai multe împilări și nedreptăți. Procesele ei cu Sibiul au durat, am putea spune, chiar dela încorporarea ei la scaunul Sibiului. Bogată în munți și păduri, comuna deveni, încetul cu încetul, prada cea mai de seamă a funcționarilor sași din Sibiu.

Prima consecință a încorporării Rășinarului la scaunul Sibiului, a fost aceea că darea se vărsa de aici încolo la Magistratul din Sibiu, apoi că plășii, păzitori ai hotarelor, erau puși și plătiți de Sași din partea orașului, ceea ce i-a făcut pe aceștia dependenți de orașul Sibiu.

Dealtfel dările vor fi din an în an sporite, astfel că de unde la 1494 Rășinarul plătia 40 florini, peste 4 ani el trebuie să plătească 93 de florini¹⁾

Regele Matia, ca un privilegiu pentru Sași, și ca să-i ferească de neplăcerile funcționarilor fiscali, le îngădui să strângă ei *dijma tegească*, alți regi ai Ungariei le zălogiră chiar vremelnice zecimele fiscale, ceea ce a dat prilej la abuzuri din cele mai mari din partea încasatorilor dijmei.

Încă'carea teritoriilor comunei și înmulțirea dărilor, apoi serviciile personale pretinse Rășinărenilor, fac ca vrăjmășia între aceștia și orașul Sibiu să ajungă la o violență care îngrijorează comunitatea orașului. Aceasta ia chiar măsuri pentru a atenua lăcomia și abuzurile funcționarilor și se pare că la 1631 ar fi intervenit și un acord cu rășinărenii, hotarele comunei fiind din nou delimitate și oprindu-se anumite abuzuri ale funcționarilor: „Ist beschlossen worden, dass die Rosenarer oder Stadterdorfer Walachen nit sollen mit übrigen Herren-

1) V. Păcală: *Monografia comunei Rășinari*, Sibiu, 1915 pag. 48.

diensten beschweret werden sonderen zu gemeiner Nothwendiger Arbeit sollen sye zu hülfen verobligiret seyn“¹⁾.

Sașii nu respectară însă învoiala din 1631 și persecuțiile pornită cu mai multă înverșunare în jumătatea a doua a secolului al XVII-lea, când autoritatea statului orășenesc scăzu, crescând tot mai mult puterea funcționarilor înalți ai județului: *comesul și consulul sășesc*. De unde la 1631 li se lăsase rășinărenilor morăriul și crășmăritul cari aduceau comunei venituri importante, acum acestea li se iau din nou. Comuna trebui să plătească în curând, în afară de dările regale, un tribut pentru moara orașului, apoi consulului sibian din 100 oi, 2 berbeci și două oi cu mîei, și 20 care cu fân, iar pentru spitalul din Sibiu strîngea fânul cosit de Poplăceni. Aceasta cum reiese din conșcripția efectuată la 1721²⁾

Spre sfârșitul secolului al XVII-lea, sub comitele I. H. Sachs de Harteneck, abuzurile reîncepură cu mai multă țarie. Rășinărenii fură supuși la robo'ă față de consul și de primar, nu-și mai puteu cumpăra vin decât dela primarul orașului sau din cercul Sibiu'ui, li s'au luat parte din ogoare, livezi și izlazuri și de unde înainte vreme erau oameni liberi, au fost coborâți acum la starea de iobaçi, supuși orașului Sibiu, ca niște simpli colcnî pe pământurile orășenești, pe cari le pot folosi numai cât timp vreau domnii și de pe cari iarăși, nu pot pleca decât cu învoierea acestora.

Situația rășinărenilor se înrăutăți atât de mult, încât unii p'ecară din comună, spre a se stabili într'un loc liber ce se afla între Poplaca și Rășinari, împrovizându-și case pe acest loc, și încercând a întemeia așa zisul „Micul Rășinari“, dar Magistratul din Sibiu luă măsuri ca aceștia să fie alungați și casele lor arse. („usque ad quindenam daher zu retirieren, sonst ihre Stuben verbrennet und ihre Sache Preis gemacht werden sollten“.³⁾)

„Mai reiese, — spune V. Păcală, relativ la această situație a Rășinărenilor — dacă nu din documente scrise, dar din spusele bătrînilor, că atunci, sau ceva mai tîrziu — poate din aceleași

1) V. Păcală: *Monografia comunei Rășinari* p. 52.

2) Fr. Schuller: *Zwei Konșcriptionen des einstigen Hermannstädter Stuhles aus dem Beginne des 18. Jahrhunderts*, Sibiu, 1903, p. 124.

3) V. Păcală: op. cit. p. 56.

motive ca cei din Micul-Rășinari — unii dintre săteni se așezară ca colibași cu oile, cu vacile și caprele lor pe întinsele pășuni alpestre de pe lângă Râul-Sadului. Așezarea lor, provizorie la început, deveni statornică și se constituî astfel cătunul Râul-Sadului, colonia mai mare a satului mamă Rășinariu¹⁾

Tot în acest timp li s'au luat Rășinărenilor, respectiv jude-lui lor, o parte importantă din atribuțiunile lui judecătorești, lă-ându-î se numai cauzele ce nu treceau de un florin. Aceasta n statutele din 1698 ale Sibiului, conșulul acestuia fiind în-vestit cu titlul de jude suprem al Rășinarului, toate „*birșagurile*“ (amenzile) trebuind să fie plătite de aci în colo acestuia; lucru dealfel explicabil când știm că aceste „*birșaguri*“ reprezentau un venit destul de important.

Incurând se ia judeului comunei, ca un semn al decli-nului libertății ei, și „*jus gladii*“ dreptul paloșului, adică drep ul de a pronunța condamnări capitale a răufăcătorilor, furcile ce se aflau pe dealul Rășinaru'ui fiind dărâmate din ordinul consului Harteneck.

Atunci se luă cu sila dela comună și Lunca-Rășinarului de 300 care de fân, Călinișul și Marginea, micșorându-se simți-tor termenul de cultură și așa insuficient. Rând pe rând li s'au luat apoi din păduri și munți între Sădurel și Râul mare, între Șanta și Isvor, Muntele Cănaia, Capra, Bulbuc apoi Dumbrava, căreia i-au dat numele de Dumbrava cetății²⁾ și partea Răși-narului din pădurea domnească, în margine cu Cisnădioara. La început, mai aveau dreptul să-și pască porci și vite în aceste locuri, apoi și acesta li s'a luat. Dările percepute sub diferite denumiri și pretexte ajunseseră în anul 1736, la suma totală de 17,559 florini³⁾

La 1737 se întroduse și zeciuiala pentru fructe, precum și o dare în natură pentru stâne, la început câte un berbec și câte un caș de stână, apoi și câte 2 cupe de unt, mai apoi doi berbeci și câte doi cași, pentru ca la urmă această dare să fie transformată în bani. În afară de aceasta, Rășinărenii fură siliți

¹⁾ V. Păcală op. cit. p. 56.

Sistemul de a schimba numele locurilor a fost des întrebuințat de Sași, spre a dovedi mai târziu cu aceste nume, pretinse drepturi ce ar fi avut din vremuri vechi. Astfel au făcut, spre exemplu, din *Cuculeu: Kukukshügel*, iar din *Oncești* au făcut *Conradtwarte* etc.

²⁾ V. Păcală op. cit. p. 63.

să facă primarului și frunțașilor orașului tot felul de servicii: să le taie lemne, să le facă bârne, să cioplească piatră, să le facă fân și să le transporte toate acestea la Sibiu. Aceasta în afară de muncile ce se făceau în folosul orașului, la întărituri, săpare de șanțuri etc.¹⁾

Nu este dar de mirare că, la 1735, Rășinărenii exasperați că în locul arendei pășunatului, ce se dădea până atunci în natură, orașul le prelinse 200 florini, se plâneră Guvernului țării. Drept răspuns, Magistratul orașului aruncă în temniță pe 20 din bătrânii satului, ținându-i închiși 17 zile, iar guvernului îi aduce la cunoștință că chesiuinea arendei a soluționat o pricină bună înțelegere cu sătenii și că numai o parte mică de recalcitranți se împotrivesc. Guvernul respinge astfel cererea Rășinărenilor și aceștia trebuie să plătească. Dar ei se adresa în curând, și deastădată direct împăratului, având și recomandarea binevoitoare a episcopului Clein.

La ancheta ordonată, comuna și-a susținut plângerile prin Aleman Mușiu, Petre Drăguș, Coman Costiță, Bucur Sasu și alții și pentru acoperirea cheltuielilor fiecare familie a plătit 2 florini 24 D. Furios Magistratul Sibian deține pe dregătorii comunei, iar de altă parte încearcă să câștige pe săteni, spunându-le că dacă s'ar învoi să plătească arenda munților, fie și numai pe un an și fie și numai în natură, așa cum au făcut-o și mai înainte, atunci poate și Magistratul ar fi gata să stea de vorbă²⁾. Bineînțeles că aceasta o spuneau cu gândul să dezarmeze poporul și să poată raporta, cum au mai făcut-o și altă dată, că majoritatea sătenilor s'au învoit și că numai o minoritate de agitatari rezistă, astfel că aceștia trebuie dați pe mâna Magistratului.

Rășinărenii însă nu cedează. Ei au încredere în împărat, dar acesta e ocupat cu războiul cu Turcii, apoi urmează turburări pentru succesiunea la tron, iar guvernul și generalul Lubkowitz, comandantul militar din Sibiu, erau favorabili Sașilor și plângerile Rășinărenilor rămân fără rezultat. Ei rezistă totuși și la 1737 refuză contribuția în fructe și arenda munților, cum refuză aceasta și în 1740, când Magistratul din Sibiu umple iarăși temnițele cu judele și frunțașii satului, făcând cu această ocaziune și

¹⁾ V. Păcală: *Monografia comunei Rășinari*, Sibiu, 1915 p. 63.

²⁾ Id. *ibid.* p. 74.

mulă pagubă și prădăciune în averea locuitorilor. Rezistența este totuși continuată și la 1750 Rășinărenii nu mai vor să primească jude numit de Magistrat, ci-și aleg ei jude și ajutor (sândie). Celor doi senatori trimiși cu trupe călări de orașul Sibiu, li se împotrivesc întreg satul și nu li se deschide biserica spre a se face introducerea în oficiu a candidaților Magistratului, iar când judele ales de săteni este legat și pornit spre Sibiu, o ceată de săteni se năpustesc și-l scapă din mâinile soldaților.

Situația se menține încordată și la 1752 Rășinărenii se plâng din nou împărătesei Maria Terezia: că în „urma tot mai marilor asupriri e de temut că satul acesta nenorocit, care singur contribuie cât întreg scaunul Miercurei (mai mult de 10,000 florini) va sucumba sub greutatea sarcinilor“.¹⁾

Împărăteasa ordonă guvernului sibian să cerceteze aceste plângeri, dar acesta dă pe săteni în judecata Universității săsești din Sibiu, care avea de președinte tocmai pe primarul orașului împotriva căruia se plânseseră Rășinărenii. În această situație, desigur că Rășinărenii nu obținură nimic, nici măcar extradarea originalului sau a copieii acordului încheiat la 1631, după care ar fi fost învoiți să se așeze din nou stâlpii de hotar (deși la dreptul vorbind chiar prin acest acord li se răpise o parte din proprietăți), și cu care ar fi vrut să-și dovedească hotarele din trecut ale comunei lor.

Incurajați Sașii, își arogă drepturi nobilitare și proprietatea exclusivă a pământului, astfel că în 1760 comitele Sașilor, Walhütter von Adlershausen, putea scrie guvernului: „Deductio Territorialis fundii în Transilvania Saxonici eidem olim a Regibus Hungariae diplomatice dati, et quidem Jure irrevocabili et perpetuo, adeoque si fundus Regius Saxonicae Nationi sit collatus sequitur, *Valachicam Plebem servilem în fundo Regio praeter aboris mercedem nihil habere, multo minus Jura propria Territorii*“.²⁾

Și pentru a-și întemeia și pe documente aceste pretinse drepturi nobilitare, conducătorii Sașilor nu se dau în lături să se folosească de falșuri. Astfel ei prezintă un act de donațiune al regelui Matia, dela 1476, prin care Rășinarul — care fusese zice-se hipotecat nobilului Petru Guréb de Vereș-marth pentru

¹⁾ V. Păcală: op. cit. p. 77.

²⁾ Id. ibid. p. 79.

250 florini, după decapitarea acestui nobil rebel, ajuns din nou în posesiunea regelui — ar fi fost restituit oraşului Sibiu pe temeiul vechilor drepturi ce ar fi avut acesta asupra lui.

Răşinărenii prezintă şi ei diploma regelui Matia dela 1488 şi lupta reîncepu. Saşii obţin declararea de falş a acestei diplome şi nimicirea ei şi numai cu multă greutate s'a putat salva o copie rămasă la procuratorul fiscal.

Se pun taxe noi asupra munţilor, iar munţii pentru cari nu se putea plăti arenda urcată de 100-200 florini cerută de ei, îi sustrag şi-i arendează altor comune. Deasemenea se începe exploatarea pădurilor pe o scară întinsă şi Răşinărenii sunt puşi să construiască pentru aceasta drumurile necesare şi să le repare pe cele vechi.

Indrăzneala Saşilor în această epocă de criză a autorităţii împărăteşti nu mai cunoaşte margini, astfel că la 1754 împărăteasa Maria Tereza cerându-le socoteală pentru ce au refuzat să extradeze din arhiva oraşului actele de delimitare cari să servească în cauza procesuală a Răşinărenilor, ei răspund că nu sunt dator să facă aceasta şi că nici nu le vor da. Şi aceeaşi atitudine de sfidare a autorităţii imperiale au Saşii la 1776, când strângându-se dijma regească de încasatorul fiscal şi depozitându-se la primărie, dijmuitorul săsesc sosind, o secestră pe seama cetăţii.¹⁾

La stăruinţele Răşinărenilor, procesul este totuşi reluat la 1777, guvernul dând însă şi de astădată câştig de cauză Saşilor. Răşinărenii se adresează din nou împăratului, care cere să i se înainteze documentele procesului şi îndeosebi cele care au servit Universităţii săseşti pentru sentinţa ei din 1752, pe care o avea întotdeauna în vedere guvernul, când respingea plângerile Răşinărenilor. Totodată împăratul Iosif al II-lea ordonă rejudicarea procesului, fără a se avea în vedere aceeaşi sentinţă. Totuşi guvernul şi de astădată dă dreptate Saşilor, bazându-se deoparte pe acte de hotărnicie dintre Sibiu şi Cisnădie dela 1372, în care nefigurând şi Răşinarul, se trage concluzia că acesta s'a întemeiat ulterior, deci pe moşia Saşilor „usque ad bene placitum” fiind deci aşezare de iobagi, şi pe actul de donaţiune fals, al regelui Matia, ambele documente prezentate de Saşi.

¹⁾ V. Păcală: *Monografia satului Răşinari*, p. 80.

Împăratul Iosif al II-lea hotărî atunci revizuirea întregului proces și adevărul fiind de partea Rășinărenilor, el dădu în 1786 un rescript prin care îi decretă pe aceștia liberi și obligă orașul să le plătească daune-interese pentru serviciile ce le-a pretins pe nedrept, cum și să le restituie Rășinărenilor teritoriile de care i-a deposedat.

Dăm mai jos un fragment din ordinațiunea împăratului Iosif al II-lea, care constituie rechizitoriul cel mai just împotriva Sașilor și pecetluște definitiv spiritul hrăpăreț și abuziv în care au înțeles ei să conducă și să profite de bunurile și oamenii din așa zisele „scaune”, puse sub autoritatea lor.

„Am aflat că voi prea v'ați depărtat de natura și constituțiile pământului crăesc și de privilegiile datorite bunilor locuitori ai acestuia, atunci când, pe locuitorii comunei Rășinari i-ați scos, prin judecata voastră, datori cu taxe și prestații felurite și i-ați decretat la condiția colonială (iobăgească). Deoarece însă, natura pământului crăesc nu admite ca locuitorii acestuia să mai recunoască afară de principe și alți domni ai pământului, ba mai mult, interzice chiar prin cărți privilegiale, necum a dăruî, dar și a pretinde vreun sat sau prețiu în cuprinsul aceluia — am socotit că deliberatul vostru trebuie revizuit, iar satul Rășinariu scos de sub orice stăpânire a orașului Sibiu și declarat sat liber regesc, drept ce îl scuotem și declarăm prin prezenta.¹⁾”

Cu sentința împăratului Iosif al II-lea nu se termină procesul dintre Rășinari și orașul Sibiu. Executarea ei dă naștere la alte reclamațiuni și procese. Orașul Sibiu păstrează încă o parte din teritoriile Rășinarului (vre-o 7 muniți, apoi Lunca Rășinarului în mare parte), iar despăgubirile ce urmau să fie plătite au fost fixate de guvern la o sumă mult prea mică față de prestațiile și pagubele Rômânilor. Totuși această sentință a însemnat o mare victorie pentru Rășinăreni, întrucât liberi de aci înainte — chiar dacă nu mai dispun de toate proprietățile ce le aveau la început, — situația lor s'a îmbunătățit simțitor, ne mai fiind obligați să fie slugile orașului Sibiu în toate împrejurările și putându și organiza de aci înainte viața sătească după obiceiurile lor din străbuni și după buna lor chibzuință.

1) Reprod. după V, Păcaală: *Monografia satului Rășinari*, p. 88.

În realitate conflictele și procesele pentru diferite motive, vor dura încă în tot cursul secolului al XIX-lea, dar ele nu vor mai avea amploarea din trecut. În schimb însă, dușmănia Rășinărenilor față de Sași și de conducătorii orașului Sibiu, ca fruct al unor împărțiri de mai multe veacuri, nu se va stinge decât foarte târziu.¹⁾

Dealtfel aceste conflicte în secolul al XVIII-lea și al XIX-lea au și un alt aspect. În afară de litițiile de teritoriu cu comunele românești și de intoleranța Sașilor, cari nu admit așezarea Românilor printre ei, iar pe cei cari erau deja așezați de mai multă vreme, sau chiar înaintea lor, îi alungă — și aceasta nu numai în orașul Sibiu, ci în toate orașele din jur — adeseori dând foc caselor lor, se adaugă faptul că Românii îndeosebi în secolul al XIX-lea, nu puteau exercita meserii mai rentabile, al căror monopol îl aveau oarecum Sașii. Într'adevăr oricât de dornici ar fi fost Românii să învețe aceste meserii, Sașii nu-i primeau, iar dacă totuși isbuteau să învețe prin alte părți câte ceva, Sașii făceau tot posibilul să li se interzică exercitarea acestor meserii.

Comuna Poplaca a purtat procese cu orașul Sibiu, cu Sașii din Cristian și din Turnișor, atât pentru proprietățile pe cari le avusese, și cari i-au fost luate rând pe rând, cât și pentru dreptul ei de comună liberă regească.

Sașii din Sibiu au încercat și multă vreme au isbit să facă din această comună o posesiune nobilitară a lor, îndatorind pe locuitorii ei, să le facă diferite servicii de iobagi. Astfel prin statutul dela 1584, li se impune îndatorirea să ajute la

¹⁾ Autorul acestui studiu, în cercetările făcute pe teren, a putut constata încă urmele ei. Orașul Sibiu avea nevoie în anii din urmă, spre a-și procura apa potabilă necesară, să construiască conducte dela munte, unde captase izvoarele, peste teritoriul comunei Rășinari până la oraș și a cerut firește pentru aceasta învoirea Rășinărenilor, oferindu-le în schimb introducerea apeductului și în Rășinari și pavarea străzii pe unde ar trece conductele.

Deși împrejurările se schimbaseră și Sașii nu mai aveau în Sibiu conducerea exclusivă ca în trecut, deși pentru comună nu ar fi rezultat nici o pagubă din trecerea conductelor prin sat, ci dimpotrivă, Rășinării au refuzat categoric cererea orașului. Evident că, fiind vorba de lucrări de utilitate publică, în cele din urmă ei au trebuit să cedeze, deși apoi nu li s'a mai oferit nimic în schimb. Acest exemplu este însă și el o dovadă de cât a trebuit să sufere în trecut acest sat, pentru ca dușmănia lui față de Sași să fie atât de adâncită, încât ea să nu poată fi stinsă nici peste veacuri.

lucrul de clădire al oraşului şi să servească de soli şi curieri oraşului Sibiu. Mai târziu acestor obligaţiuni li se adaugă altele (să cosească fân, să taie lemne etc. pentru funcţionarii superiori ai oraşului Sibiu) şi îndeosebi felurite taxe în bani şi în natură şi luarea drepturilor regaliene, tot aşa cum s'a procedat de altfel şi cu comuna Răşinari, iar conflictele şi procesele urmează oarecum paralel cu ale acesteia, terminându-se totuşi la 1786, când prin decret aulic al împăratului Iosif al II-lea şi comuna Poplaca e declarată liberă.

Comunele *Sadu* şi *Gura-Râului* au avut aceeaşi soartă. Cea dintâi a avut procese cu Saşii din Cisnădie, cari o considerau şi tratau ca proprietate a lor, după modul cum trata de altfel şi Sibiu cu comuna Răşinari şi Poplaca, iar cea de a doua cu Saşii din Sibiu şi îndeosebi cu cei din comuna Cristian, cari şi-o revendicau de proprietate a lor.

Deşi până şi conscrierile din 1721—22 indicau pentru Gura-Râului că „*est in regio fundo posilus pagus valachicus privato cuiquam debitum servitium praestare non erant obligati*” totuşi ea a fost constrânsă de judele regesc sas din Sibiu, să facă servicii diferite dând între altele pe an 54 pluguri judelui.¹⁾

Procesele au durat până în secolul al XVIII-lea şi s'au prelungit pentru chestiuni mai mărunte şi diferite şi după aceasta, deşi la 1787 împăratul Iosif al II-lea a declarat şi recunoscut şi comuna Sadu de comună liberă.

În ce priveş'e comunele Orlat şi Săcel, acestea au avut şi ele numeroase conflicte cu Saşii din comunele învecinate. Situaţia lor însă a fost oarecum diferită. Anume ele au constituit posesiuni nobilitare ale episcopului ardelean (maghiar) şi astfel nu făceau parte din „fundus regius”, dar hotarele lor mărginindu-se cu comune săseşti, apoi posesorii cu drept nobilitar schimbându-se adesea, au avut şi ele conflicte cu Saşii. Comuna *Orlat* de altfel, ca şi o altă comună, *Jina*, va avea un regim aparte de pe la a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, când s'au înfiinţat aşa zisele regimente de graniţă (1762), aceste două comune constituind primul regiment de graniţă şi în această calitate a lor fiind dotate cu terenuri şi păduri întinse, iar lo-

¹⁾ *Contribuţiuni istorice privitoare la trecutul Românilor de pe pământul crăesc*, S. Dragomir, Sibiu, p. III.

cătorii lor bucurându-se de complectă libertate cu obligația însă de a presta serviciu militar permanent la graniță.

Comunele Cacova, Sibiel, Vale, Săliște, Galeș și Tilișca au făcut parte din așa zisul scaun al Săliștei și dacă nu fiecare în parte, dar în tot cazul în calitatea lor de comune scaunale, au avut numeroase procese și conflicte cu Sașii din Sibiu, din Cristian, din Almaș și din Apold.

Incorporate pentru motive de mai bună administrație și apărare de către regele Matia la 1485, ca părți teritoriale ale pământului regesc la cele șapte județe săsești, ele și-au păstrat drepturile pe care le aveau înainte, de comune libere, îndatorate să plătească dare doar regelui și să contribuie la paza granițelor. Totuși administrația săsească le va impune și lor plata unor dări suplimentare și va urma cu timpul exact aceeași politică pe care a avut-o față de comunele românești din scaunul Tălmăciu și Sibiu. Și firește, ca și acolo și aici, evoluția conflictelor și proceselor va fi aceeași, aceleași cauze având aceleași efecte.

Ca și acolo și aici s'a simțit nevoia chiar dela început a încheierii unui acord, spre a se curma certurile și a se stabili norme precise pentru viitor.

Astfel la 1585 comunele din scaunul Săliștei prin juzii și delegații lor încheie un fel de acord cu scaunul Săliștei, acord numit „*constitutio gremialis sedis Seliște*” conținând norme de conducere și administrație a comunelor din scaun. De fapt ele nu fac decât să consfințească vechile obiceiuri și reguli de conducere pe care le aveau și în trecut comunele mărginenești, bineînțeles cu oarecari modificări cerute de Sași, cari caută să limiteze puterea juzilor comunali la pricini neînsemnate și la chestiuni din cari nu putea rezulta nici un venit, rezervându-și lor toate atribuțiunile privind cauze din cari putea rezulta vre-un beneficiu. Judele sătesc nu mai poate primi nici un jurământ, acesta va fi prestat de plăeșii păzitori ai hotarelor numai judelei scaunale sătesc, care va judeca în toate pricinile trecând de un florin, ca și toate furturile și cauzele comportând aplicarea de amenzi.

Acordul stabilește și taxele de plătit juzilor scaunali și prevede anume o taxă pentru oi de 100 florini și una pentru porci de 12 florini, plătiabile de toate comunele din scaun împreună în fiecare an la Crăciun. Mai este apoi obligată fiecare

comună să dea câte o căruță de lemne de foc ori de câteori juzzi sășești vin în scaun pentru încasarea taxelor, reședința lor fiind la Sibiu.

Un timp oarecare acordul a fost respectat și pentru buna rânduială a administrației comunelor se întroduseseră așa zisele *protocoale* în care erau trecute evenimentele mai importante, privind comunele din scaun, ca: procese de moșii, moșteniri, furturi, acte de danie și contracte, testamente, urme de drept românesc, credințe deșarte și altele. Din aceste protocoale se poate vedea felul de viață al comunelor mărginenesti din această vreme și se poate vedea și cum au căutat și au isbulit Sașii prin măsurile ce le-au luat să reducă treptat, drepturile și libertățile comunelor din scaun și să le deposeze de averile pe cari le aveau, reducându-le la o stare vecină cu iobăgia ¹⁾ Astfel și acordul încheiat nu a mai fost ținut în seamă și comunele au fost impuse la taxe și contribuții felurite, ajungându-se la 1751, ca ele să fie obligate a plăti următoarele dări:

Nomina pagorum	Bany bulgaresti seu tres census minimales flor. den.	Datul oilor flor.den.	Disma flor.den.
Sziliște	160.—	30,900	60.—
Szibiel	87—	23,50	30.—
Tiliska	60.—	20,40	25.—
Kakova	60.—	20,40	25.—
Vallye	60.—	16 40	25.—
Gallys	26—	3.40	20.—
Suma fl.	453 —	115.—	185.—

În afară de aceste dări (dintre cari prima cuprindea census capitale, census Scti Georgii, ce se plătea la sf. George și darea pentru armată) dela încorporare scaunul mai plătea un așa zis „*subsidiu*” juzziilor scaunali și anume celui bătrân 100 florini și celui tânăr 50 florini. Pe lângă aceasta juzzi mai încasau pedepsele pentru fugari și dările în natură „*naturalia*”. La venirea lor în scaun nu se mai mulțumeau cu o căruță de lemne, ci luau și 29 ferdele ovăș, 57 berbeci și 14 măsurii de

¹⁾ I, Moga: *Din trecutul economic al comunei Săliște*, Sibiu, 1929 p. 4.

unt. Mai dădeau apoi fructe și anume: Săliștea 16 ferdele mere și pere, Tilișca 10, Cacova 10, Valea 6, Galesul 4, total 46 ferdele din cari 10 funcționarilor superiori, apoi juzilor scaunali și senatorilor.

Se mai plătea judeului scaunal și o taxă de piue, apoi câte 5 scânduri de fiecare joagăr precum și o *dare de cași*, pe care o strângeau vălășii din munți, ca astfel fiscalitateași spiritul hrăpăreț al Sașilor să nu lase nimic de dorit. Pe lângă aceasta juzii sași când veneau în scaun erau ținuți de scăuneni cu pâine, vin, brânză, lemne, fân ș. a.¹⁾

La această situație desigur că nu au putut fi determinate comunele din scaunul Săliștei de bună voie. Protestele și procesele sunt nenumărate și situația devine de netolerat în jumătatea a doua a secolului al XVIII-lea, dar Sașii pierzând orice simț al măsurii și al dreptății, stăruie să aducă la sapă de lemn populația românească și pentru ca să și poată întemeia totuși pe oarecari documente pretențiunile și jaful organizat în avcrea comunelor, cu concursul guvernului ardelean fac conscrieri (recenzăminte, uneori chiar fără ș'irea locuitorilor din scaun, în cari strecoară date, obligațiuni și drepturi asupra comunelor pe cari acestea nu le-au recunoscut niciodată. Aceste conscrieri Sașii le vor utiliza în procesele lor ulterioare ca dovezi de drepturi consimțite bazate pe existența unui pretins contract urbarial (de iobăgie) între ei și comunele mărginenești, pe cari continuă să le socotească drept domeniu nobilitar al lor.

Așa s'a în'âmplat la 1766, apoi la 1774, când Sașii au făcut chiar un contract urbarial înlocuind gata dela Sibiu și pe care au silit prin amenințări, schingiueli și închisoricâtiva fruntași din scaun să l semneze, cum și la 1776, când tot prin teroare au încercat să smulgă semnături pentru un al doilea contract.

Românii au protestat solemn și pe cale publică împotriva acestor conscrieri și îndeosebi împotriva contractului urbarial și nu le-au recunoscut niciodată. Mai mult, ele nu au fost aprobate nici de autoritățile superioare. Totuși, în baza lor, Românii din scaunul Săliștei vor suferi grație de o parte situației politice turburi, iar de alta trecerii de care se bucurau la curtea împăratului unii din fruntașii sași, zeci de ani, toate abuzurile și nedrep'tățile.

¹⁾ I. Moga : *Din trecutul economic al comunei Săliște*, Sibiu, 1929 p. 11-13

Indeosebi contractul dela 1774 a întâmpinat o rezistență înverșunată din partea comunelor din scaun. Într'adevăr judecând ocaziunea favorabilă, Sașii trimiseseră pe comisarul Mihail Pflanz cu armată la Săliște. Acesta strângând câțiva fruntași bătrâni din comună le-a cerut să semneze un contract urbarial prin care locuitorii scaunali se recunosc drept iobagi ai celor 7 județe. Bătrânii au refuzat zicând că trebuie să se înțeleagă cu tot scaunul și să se sfătuiască iar după aceasta prezentându-se din nou ei au cerut Comisiunei:

1) să li se lase iarăși în seamă paza graniței precum o au avut.

2) să li se conceadă a avea juzii lor scaunali,

3) să-și răscumpere zecima iarăși în bani,

4) să li se șteargă taxele depe munții lor, ce li s'a împus și numai o brânză dela fiecare stână, să fie datorii a da la județii lor scaunali,

5) ei nu vor face nimănuî vre-un serviciu, fără numai regeluî la Vizakna (Ocna Sibiului) și la Alba-Iulia precum au fost dedați mai înainte.¹⁾

Comisarul chemând pe reprezentanții comunelor i-a închis într'o pivniță spre a-i duce apoi la Sibiu și silisă semneze contractul. Poporul adunându-se și prelinzând eliberarea lor, au tost ucisi vre-o 19 20 sălișteni, apoi comisarul raportând că s'a răsculat poporul, consilierul gubernial sas Mihail Hutter a venit în localitate cu 3 companii de soldați și 2 tunuri. La sosirea lui bărbații s'au refugiat în munți; el totuși prinde câțiva din ei și-i silește să semneze contractul urbarial prin care se învoiau scaunenii: 1) să p'ătească o taxă robotală de 1 florin de fiecare cap de familie 2) renunță la crășmărit în favoarea celor 7 județe și 3) se obligă la plata taxelor pentru munți. Dar îndată ce Comisiunea și armata au plecat reprezentanții comunelor s'au întrunit și au ales 2 reprezentanți pe Aleman Nanu și Ioane Barzanu din Săliște pe cari i-au împuternicit să dea protest solemn la Capitulul Alba-Iulia ca „locus credibile”.²⁾ Aceștia fură însă persecutați de Sași și numai la anul 1777 ajung să predea protestul lor, declarând de nu'le semnăturile

¹⁾ *Contribuțiuni privitoare la trecutul Românilor de pe pământul crăesc*, Sibiu, 1913 pag. 102.

²⁾ *Ibid.* p. 103—104.

luate cu forța și de nelegale obligațiunile la cari au fost impuși prin contractul care le răpește libertățile și drepturile lor anterioare.

Dar guvernul nu a cunoscut acest protest și la toate plângerile comunelor din scaune, el continuă să ia de legal contractul din 1774, cu tot sprijinul pe care-l aveau comunele din partea Directoratelor fiscale, cari și ele au reclamat adeseori pe Sași pentru că aceștia nu s'au sfiit să încaseze și dări cari se cuveneau Erariului.

În cele din urmă însă, Impăratul Iosif al II-lea se hotără să reglementeze efectiv și definitiv situația Românilor din scaunele Sibiu, Tâlmăciu și Săliște și dă dispoziții în acest sens: „Ich genehmige einstweilen das Einrathen der Hofkanzlei, jedoch hat sie sich nicht mit leeren Worten abspesen zu lassen, so das sächsische Sistem ist bis jetzt gewesen, sondern auf Befolgung und wirkliche Regulirung dieser Güter zu dringen.“¹⁾

Siliți, Sașii nu îndrăznesc să prezinte în sprijinul pretențiilor lor nobilitare contractele din 1774 și 1776 stoarse cu forța, ci aduc niște documente în copie și anume o prelină diplomă de donațiune a regelui Matia din 1472 pentru scaunul Săliștei și o altă diplomă de donațiune a regelui Ladislau din 1453, pentru scaunul Tâlmăciu, ambele documente false, cum s'a și putut constata ulterior. Dealtfel dacă ele ar fi fost într'adevăr originale, nu s'ar fi putut explica „consiliuția gremială a scaunului Săliște“ dela 1585 și apoi în cursul proceselor de sute de ani cum ar fi fost posibil ca Sașii să nu se servească de ele? Aceasta fără să mai adăogăm că nu ar mai fi fost nevoie ca Sașii să stoarcă prin forță nici contractele urbariale dela 1774 și 1776.

Dealtfel însăși natura juridică a lui „fundus regius“ excludea aceste prelinse donațiuni, cum dealtfel conform decretelor în vigoare, regii maghiari nu puteau dona cuiva mai mult de 10 iobagi și nu ținuturi întregi, cum erau scaunele Tâlmăciu și Săliște cu aproape 30,000 locuitori.

Impăratul Iosif al II-lea vede de partea cui este dreptatea și la 1784 scaunele Săliște și Tâlmăciu, până la aranjarea situației lor, sunt luate din administrația Sașilor și puse sub administrația eamerală, disolvându-se și Universitatea săsească. Dar

¹⁾ Ibid. p. 107.

lucrările și auchetele îmbrățișând problema în tot ansamblul ei, cereau timp și astfel abia se ajunge la judecarea procesului comunelor din scaunul Sibiu și a se da câștig de cauză acestora (Rășinarul, Poplaca, Sadu) și Impăratul Iosif al II-lea moare.

Chestiunea scaunelor Tâlmaciul și Săliște ia apoi din nou un aspect defavorabil comunelor. Noul Comite șasesc, baronul Bruckenthal întocmește la 1793 un proiect intitulat: „*Vorschlag zur künftigen Einrichtung der Herrschaft Seliste, welche im Gros fürstenthum Siebenbürgen von den 7 Richtern der sächsischen Nation jure nobilitari besassen wird*”, propunând în numele Universității sășești să se revină la starea veche și „să se introducă taxe robotale de fiecare cap, să se încaseze taxele restante de această natură, munții cari 25 țin de acest dominiu și din cari în anul 1786 s'au dat 13 institutului grănițer militar creat în 1762, să se predea iară șeptelor județe, precum și regalele crășmăritului, morăritului, vânatului și pescăritului etc. — mai departe, să se așeze în Săliște un for dominal și o curie domina'ă sau provizorală, sub un provizor iar jurisdicțiunea aceasta dându se dominiul în arendă, să se atribue arendașului, iar apelațiunea de aci să meargă la un inspector denumit, care să-și primească instrucțiunile lui din Sibiu; dominiul mai întâi să se dea în arendă, dela care însă oficianții sășești și alți servitori sași să nu fie esch'și, căci aceștia sunt avuți și fac concurență. Organizațiunea aceasta însă să se introducă: să se staționeze în scaunul Săliștei pe mai mulți ani câte un escadron de cavalerie și sub asistența miliției apoi să publice doi comisari guverniali în toate comunele, la mandatul preainalt, ordinea treburilor nouă, să se facă o conscripțiune de taxe etc. Insa cu intervenirea inspectorului, provizoriului și rațioținistului sas etc... în fine să se încaseze o restanță de taxe de 100,877 florini.“¹⁾

Bazați pe trecerea pe care o avea la curtea imperială baronul Bruckenthal, Sașii nici n'au mai așteptat aprobarea proiectului, ci au și trecut la înlăptuirea lui.

Secătuiți și deposedați de tot ce avuseseră și înfricoșați de teroarea deslănțuită de Sași, își poate oricine închipui cu

¹⁾ Din „Memorandul Românilor din scaunele filiale ale Săliștei și Tâlmaciului” adresat dietei din Pesta la 1868 și publicat în *Contribuțiuni istorice privitoare la trecutul Românilor de pe pământul crăesc*, pag. 114—115.

câtă durere și desnădejde au privity locuitorii scaunului Săliște la aceste noi măsuri luate de Sași. In cele din urmă, la repetatele lor plângeri, curtea din Viena se milostivă a ordona câteva anchete și luând de bază contractul din 1774 osândi în anul 1827 pe Sași să rebonifice locuitorilor scaunului contribuțiunile încasate peste prevederile acelu contract, în suma de 23.317 florini, iar în ce privește chestiunea libertății învocate de săuneni, aceștia au fost îndrumați să-și caute dreptatea pe calea legii judiciare.

Procesul început în această privință la tabla regească din Tg. Mureș a durat iarăși cu incidente și apelurile făcute de Sași până la 1848, când cu ocazia mișcărilor revoluționare, o bună parte din actele Românilor s'au pierdut, iar procesul s'a întrerupt. El a fost reluat mai târziu, dar la 1868 nu era încă terminat, dovadă că în acest an locuitorii scaunelor Săliștei și Tălmaciului adresează Dietei din Pesta un memoriu în care dupăce fac istoricul proceselor și conflictelor lor cu Sașii conchid:

„Inallă dietă ! Trăim în cea mai tare credință că acum după reînvierea constituțiunii nu va mai fi cu puțință ca Universitatea săsească să mai pășească contra noastră cu pretenșiunile sale nedrepte și nefundate; nu va mai fi cu puțință — față de drepturile și libertățile noastre documentate — ca ea să ne eschidă din fundul regesc și dela beneficiile acestuia, căci precum s'a putut vadea, *cea mai mare parte din averea așanumită națională săsească s'a adunat din pământurile noastre și din sudorile scaunelor noastre,*

Cu nedreptul și în contra legii s'au dat la anul 1863 munții scaunelor Săliște și Tălmaciu în posesiunea Universității săsești și i s'a promis desdăunare pentru aceștia; cu nedreptul s'au rebonificat din averea statului și a țării zecimele și taxele robotale în folosul Universității săsești; cu nedreptul mai ține și astăzi încă acea universitate regalele noastre; cu nedreptul se rețin actele și documentele noastre în arhivul Sibiului, în fine cu nedreptul ne ține pe noi Universitatea săsească și astăzi exchiși dela parliciparea la drepturile politice în scaunul Sibiului, dela alegerea ampioaiților, — și suntem guvernați încă tot de atari ampioaiți, inspectori, ce-și susțin și astăzi curiile domiale în Săliște și Tălmaciu pe baza numai a susamintitului

proiect Bruckenthalian care niciodată nu a fost sancționat.

Apoi în baza drepturilor înșirate, sprijinite pe documentele ce se găsesc în arhiva orașului Sibiu chiar, ei cer ca: „Inalta dietă să binevolască:

1) A avea în considerare la desbaterea obiectelor atîngătoare de referințele urbariale, cu acea împrejurare, dovedită, că noi suntem declarați afară de statul urbarial . . .

2) A considera față cu organizarea fondului regesc starea noastră dovedită în privința administrațiunii și jurisdicțiunii; și a orîndui ca scaunul Săliștei, scaunul Tălmaciului și comunele grănițere Jina, Orlat, Vestem și Racovița, să rămână anexate la scaunul Sibiului, și respective ca scaune filiale ale aceluia și să-și exerciteze toate drepturile politice dimpreună cu Sașii și Românii din celelalte comune ale scaunului Sibiu, cari toate să aibă la Sibiu, după analogia organismului comitatelor, dicasterul lor ales, administrativ și judițiar; iar pentru scaunele filiale ale Tălmaciului și Săliștei, privite ca cercuri (iarăși ale scaunului Sibiului) să se aleagă câte un jude expus și câte un inspector (szolgabíró) cu reședințele în comuna principală a scaunului filial...

3) A lua din nou în desbatere și la hotărâre chestiunea *munților revendicați*, cari fiind așezați pe granița țării, sunt de mare însemnătate pentru țară, și a se da celor ce le cuvîin îndărăt....

4) A lua în dreaptă considerațiune documentatele noastre drepturi alodiale, la pertractarea obiectelor atîngătoare de regalii, precum a cerceta dreptul sau nedreptul, cu care a primit Universitatea săsească desdaunările pentru scaunul Săliștei și al Tălmaciului, din averea statului, în fine,

5) A demanda, ca toate documentele, actele și scrisorile atîngătoare și concernente de scaunele noastre, să ni se extradeie din arhivul Sibiului.

Cu acestea rămânem cu adîncă supunere“

Urmează semnăturile delegaților comunei Săliște a comunei Tilîșca, Vale, Cacova, Galeș, Sibiel din Scaunul Săliștei, apoi a comunelor Boița, Tălmaci, Porcești, Sebeșul de jos și Sebeșul de sus din scaunul Tălmaciului.

Comunele Rod și Poiana.

După ce am arătat conflictele și procesele Românilor din scaunele Sibiului și Săliștei, nu credem să mai fie necesar a

stăruî prea mult asupra conflictelor pe cari le-au avut cu Saşii din comunele Gârbova şi Dobârca, comunele mărgineneşti Poiana şi Rodul aparţinătoare scaunului Miercurea.

Ca şi celelalte comune şi ele au fost silite să plătească fel de fel de contribuţii în bani şi în natură comunelor săseşti învecinate şi au fost şi ele rând pe rând deposedate de averile, drepturile şi libertăţile lor.

Conflicte şi procese au avut deci şi aceste comune, dar origina lor nu merge mai departe decât secolul al XVI-lea, fiindcă abia cu puţin înainte au luat naştere aceste comune. În Poiana şi Rod se mai păstrează şi azi printr'o tradiţie de mai multeori seculară, povestea înfiinţării lor. La origina lor stau comunele, azi în mare majoritate săseşti, Dobârca şi Apoldul de sus, unde Românii au locuit la început, sau în tot cazul dela o vreme, împreună cu Saşii. În secolul al XVI-lea se ivesc neînţelegeri între ei şi Saşi relativ la folosirea hotarului comunei şi astfel Saşii alungă pe Românii din Dobârca până la aşazisele „varniţe” din hotarul comunei, unde aceştia se stabilesc la început, iar mai apoi după ce Saşii le distrug casele şi colibe, se trag mai în sus spre munte lângă locul zis „margini”, de unde iarăşi fiind a'ungaţi, s'au mutat, stabilindu-se într'o poiană (padină) cu şipote, la așa zisul „*vadul boilor*” şi pe „*Valea Radei*”, unde erau mai la adăpost de atacurile Saşilor, întemeind comuna *Valea mare* numită mai târziu *Poiana*. La început ei au încercat şi aci — deşi terenul, având altă altitudine, nu mai era potrivit — să facă agricultură, dovadă că s'au găsit resturi de pluguri pe Valea lui Ipate (azi Poenarii nu mai au pluguri, ocupându-se exclusiv cu creşterea vitelor şi cu comerţul produselor lor.)

În privinţa teritoriului comunei Poiana, acesta a fost redus de Saşi tot mai mult, astfel că de unde la început foloseau hotarul până la „margini” (făgădăul dela „margini”), apoi până la „arşiţă”, în cele din urmă, cele două comune săseşti mulă hotarul atât de aproape de Poiana, încât găinile poenarilor puteau sbura cu uşurinţă din curţile acestora pe hotarul Gârbovei, Poenarii trebuind să se întindă tot mai mult în partea de miază-zî înspre munte¹.)

Ca un proces câştigat de Poenari, amintim că în urma abuzurilor Saşilor, cari s-au supus pe aceştia la fel de fel de

¹) Inv. R. Vraciu: *Monografia comunei Poiana*, în manuscris.

taxe pentru pășunat și li-au interzis dreptul de a-și tăia lemne din păduri, aceștia se plâng în repetate rânduri și în cele din urmă împăratul Iosif al II-lea, la 1789, le face dreptate, dându-le dreptul la pășunat fără plată, precum și dreptul de a-și tăia lemne din păduri cât vor avea trebuință.

În ceea ce privește comuna Rod, situația este asemănătoare. În urma neînțelegerilor pentru vite și pentru hotar între locuitorii Sași și Români ai comunei Apoldul de sus, aceștia din urmă îndemnați și de alte neajunsuri ce li se făceau, au cerut și Sașii le au promis o parte din hotarul comunei, spre a se stabili acolo. Astfel s'au instalat Românii în locul zis la „*leve-gioare*“, de unde însă Sașii i-au alungat pe motiv că erau prea aproape de ei, așa încât au fost siliți să se mute mai înspre munte la locul numit „la Bărăști“ unde ar fi întemeiat comuna numită Rod, după numele primului păzitor de vite stabilit în acel loc.¹⁾

Desigur că și după această despărțire conflictele cu Sașii nu au încetat, fiindcă aceștia nu s'au lăsat în urma Sașilor din celelalte comune și au vrut să-și acă la rândul lor din Români slugi și iobagi. Pânșerile, procesele nenumărate și chiar rezistența cu forța, nu au folosit în fața lăcomiei Sașilor și a sprijinului ce acorda acestora stăpânirea.

Cele mai multe din procesele cu Sașii, Rodenii le-au purtat împreună cu Poienarii și Cărpinișenii și acestea s'au terminat tot la 1789 prin declararea de libere a acestor trei comune de către împăratul Iosif al II-lea, sculindu-le astfel de numeroasele servicii și taxe pe cari le plăteau Sașilor.

În privința hotarelor însă, dreptatea a venit abia mai târziu, în timpurile noastre și numai prin reforma agrară, când s'a întregit și hotarul comunelor românești din mărginime.

În tot cazul capitoulul conflictelor și al proceselor cu Sașii cuprinde cea mai lungă perioadă și în același timp și cea mai sbruciumată și mai plină de suferință, din istoria comunelor mărginenești.

¹⁾ D. Domnariu: *Date pentru monografia comunei Rod, ia* manuscris.

V. Emigrările Mărginenilor.

1. Cauzele emigrărilor.

Trecutul comunelor mărginenești, așa cum reiese el din expunerea succintă făcută în capitolul precedent este un trecut plin de lupte și sacrificii făcute pentru păstrarea libertății, a datinilor și a organizației lor străvechi, cum și pentru păstrarea și recucerirea bunurilor lor teritoriale.

Cea mai critică perioadă din aceasta lungă luptă începe fără îndoială din jumătatea a doua a secolului al XVIII-lea, când Sașii au încercat, profitând de oarecare împrejurări favorabile să-și impună definitiv stăpânirea lor asupra comunelor din „mărginime”. Teroarea și abuzurile nu mai cunosc frâu și ele durează mai bine de un secol, de vreme ce, la 1868, litigiile între Sași și Români încă nu erau soluționate.

Dacă mai adăugăm în:ă la toate acestea și faptul că în afară de persecuțiile și abuzurile Sașilor, populația comunelor mărginenești a mai avut de suferit și persecuțiuni religioase, plătind cu închisori și vieți omenes:ii dârzenia cu care își apăra credința, avem credem, întreaga atmosferă care să justifice emigrări în masă ale populației acestor comune.

Într'adevăr chiar dela începutul secolului al XVIII-lea se face în Ardeal încercarea de a trece biserica românească de aici sub autoritatea Papei dela Roma, prin trecerea Românilor la așa zisa „Unire”. Scaunul papal admitea ca Români:ii să-și păstreze ritul lor bisericesc, iar aceștia să recunoască de cap suprem al bisericii pe Papa dela Roma și să accepte alte câteva puncte de ordin dogmatic, îndeosebi existența Purgatorului și purcederea Duhului-sfânt și dela Fiul (adăugirea lui „filioque” în Crez), creându-se astfel ceea ce s'a chemat în Ardeal religia greco-catolică.

În schimbul acestei treceri li s'a promis Românilor și proștilor lor o soartă mai bună, drepturi și avantajii cari până atunci le fuseseră refuzate.

Am arătat în capitolul II al lucrării noastre că populația din mărginime, prin așezarea ei geografică și prin împrejurările

în cari s'a dezvoltat, având organizațiile ei administrative, da-tinile și obiceiurile ei, a fost mai conservatoare și mai iubitoare de libertate și de independență, decât populația din câmpie, care, neavând unde se refugia, a trebuit să se resemneze de timpuriu la toate privațiunile și nedreptățile soartei.

Este deci explicabil ca și în chestiunile de ordin religios, Mărginenii să fi manifestat mai multă rezistență față de legea nouă și să-și fi apărat cu mai multă îndârjire vechea lor credință.

Și cum în aceste timpuri inițiatorii Unirii și uneori poate chiar clerul românesc trecut la Unire, vor fi utilizat și mijloace pe cari azi le-am găsi condamnabile, nu a fost decât firesc ca aceste constrângeri și persecuțiuni să se îndrepte în primul rând împotriva elementului care opunea mai multă rezistență. Astfel și din aceste pricini, revoltele sunt dese, iar presiunea lor, închisorile și abuzurile de tot felul fac viața Mărginenilor de nesuferit.

Și dacă trecerile Mărginenilor dincolo de munți, pe versantul de Sud al acestora, și uneori coborârea lor până adânc în interiorul Țării Românești, erau foarte obișnuite și înainte vreme, pentru motive de pășunat sau chiar de negustorie, începând cu secolul al XVIII-lea, aceste treceri devin tot mai numeroase, ele luând la anumite epoci proporții de emigrări în masă.

Dacă mai adaogăm la toate acestea și faptul că în ultima jumătate a secolului al XVIII-lea s'au creat în Ardeal la fosta graniță cu Țara Românească, așa zisele „*regimente de graniță*” în cari au trebuit să facă servicii și comunele din margine, iar de altă parte, dacă mai ținem seamă și de faptul că pentru Mărgineni Țara Românească nu era încă din secolul al XV-lea și al XVI-lea o țară străină, ci ea reprezenta pentru ei locuri și mai ales oameni pe cari nu numai îi cunoșeau, dar cari vorbeau aceeași limbă ca ei și cu cari relațiunile frățești nu au fost nici-odată întrerupte pentru mai multă vreme, ne putem explica ușor, de ce, când situația Mărginenilor a devenit de nesuportat *dincoace* de munți, ei au trecut *dincolo*, încercându-și pe cai tot ce aveau și stabilindu-se în satele de pe versantul de Sud al Carpaților, adeseori chiar întemeind ei sate noi, cărora le dădeau uneori numele satelor ardelenesti de unde veniseră.

Asifel avem în județele Vâlcea, Argeș și Muscel, în stânga și în dreapta Ollului, sale întregi întemeiate de Mărginenii veniți

din Ardeal. Așezați aci, ei se vor numi „ungureni” spre deosebire de bășinași de „pământeni”. Foarte adeseori așezările primilor se deosebesc de ale celor din urmă, prin adăogirea la numele salu'ui a cuvântului de „ungureni” iar ocupația lor este și acum exclusiv *păstoritul*.

„Centrele de viață pastorală intensă sunt datorite unor grupe de locuitori numiți „Ungureni”. Aceștia încercuesc poalele munților, dela Jiu până la Buzău, cu un brâu aproape continuu de comune . . . Aceste comune nu poartă întoldeauna numele de Ungureni, însă întoldeauna locuitorii lor au vie conștiința originii lor de peste munte. Aceste centre de „Ungureni” începând cu Novacii Gorju'ui sunt: *Vaideenii* și *Băbenii-Ungureni* din Vâlcea, apoi trecând O.lu', pe care sunt câteva comune ca *Șirineasa* și *Mihăești*, ajungem la Topolog cu *Ceparii Ungureni*, la Argeș cu *Căpăținenii-Ungureni*, *Oeștii-Ungureni*, *Corbenii*, *Albeștii-Ungureni*, *Cerburenii-Ungureni*. Pe Valea Vâ'sanului se continuă șirul cu *Galeșul-Ungureni* și *Žârnești*, iar prin *Berevoeștii-Ungureni* trecem dincolo de Câmpulung până în *Bădenii-Ungureni* de pe Argeșel. Totuși și pe râul Doamnei întâlnim un foarte pronunțat caracter ungurenesc la Domnești și mai ales la Corbii Muscelului”.¹⁾

Dacă pentru Mărgineni trecerea de pe un versant pe celălalt al munților, nu a constituit niciodată vre-o dificultate deosebită, dată fiind ocupația lor de păstori, emigrarea în masă și așezarea lor în comunele amintite, s'a făcut la anumite epoci determinate de persecuțiile politice sau religioase din Ardeal

2. Emigrările în grupuri compacte.

Astfel o *primă emigrare* are loc pe la începutul secolului al XVIII-lea cu prilejul discuțiilor pentru unirea cu biserica Romei și a persecuțiilor religioase ce i-au urmat. Atunci au trecut „*dincolo*” în grupuri compacte îndeosebi locuitorii din comuna *Jina*, așezându-se în satul Băbeni din județul Vâlcea și mai ales în satul Corbi de pe râul Doamnei din județul Muscel. Intre emigranți se aflau și străbunicii episcopului de mai târziu Naum Râmniceanu ²⁾

¹⁾ M. N. Popp: *Contribuțiuni la viața pastorală din Argeș și Muscel*. Bul. Soc. Reg. de Geografie a. LII. 1933 pag. 255.

²⁾Id. *ibid.* p. 266

O a doua emigrare s'a efectuat din jumătatea a doua a secolului al XVIII-lea, în diferite reprize până la 1790, în parte din cauza persecuțiilor și abuzurilor Sașilor și în parte din cauza serviciului militar pe care trebuiau să-l facă locuitorii comunelor de graniță. Propriu zis, nu a'at serviciul militar i-a făcut pe Mărgineni, și îndeosebi pe Jinari să emigreze, pentrucă oricât de greu ar fi fost acesta, ei îl prestau ca pe o datorie față de împărat, ci tratamentul brutal la care erau supuși în primii 20 ani dela înființarea acestor regimente.

Dealtfel, îndeosebi și din prima cauză, „emigrarea a avut o extensiune mult mai mare decât strict satul Jina“.

„Astfel în 1773 Românii uniți din Ardeal înaintează curții imperiale un memoriu în care arată că mii de Români trec în Moldova și în Muntenia, încât locuitorii acestor țări încremeniți de năvala aceasta strigă cu glas mare: Tot Ardealul vine la noi! (...stupefactii vociferari audili sun': Tota Transilvania ad nos venit!) Urma geografică a acestui fenomen o vedem în multele sate cu numirea *Ungureni* de pe versantul sudic și răsăritean al Carpaților, precum și în atâtea alte localități — mai ales de stepă — din vechiul regat. Numai de bine nu părăseau Ardelenii aceștia locul lor de naștere.“¹⁾

În cele din urmă, numărul emigranților și al al dezertorilor devenind alarmant, se ordonă anchete și se înlocuesc comandanții militari cu oameni mai blânzi, mai puțin lipsiți de tact și mai înțeleghători și astfel numărul emigranților începe să scadă.

„Cu permisiunea comandanților din Sibiu, Pettauer — comandantul companiei din Jina — și-a format o patrulă care străbătea munții și ajutată de grănicerii jînăreni, cari cunoșteau munții, au reușit să prindă și să întoarcă în țară 184 familii provincialiste cu un număr de 481 suflete care duceau cu sine averea lor mișcătoare de 312 cai, 61 boi, 284 vaci, 85 viței, 115 oi etc. în fine în total 3966 capete vile cu care era să treacă acei provincialiși nefericiți în Muntenia, spre a se așeza în acea țară.“²⁾

¹⁾ G. Vă'san: *Carpații în România de azi*, cit. de M. N. Popp în *Contribuțiuni la viața pastorală din Argeș și Muscel* p. 268.

²⁾ Revista *Transilvaniei* Nr. 1—2, 1885, Sibiu: „*Materialu pentru — istoria Regimentului — 1 de grănițări din Transilvania*“ ct. după M. N. Popp: *Contribuțiuni la viața pastorală din Argeș și Muscel* p. 220.

Mărginenii din a doua emigrare s'au așezat în comunele Băbeni, Vaideeni, Căpățâneni, Mihăești, Galeș, Zârnești, Domnești, și Corbii Muscelului. Corbii au fost preferați îndeosebi de Jinari, fiindcă în Corbi se mai aflau și alți Jinari așezați acolo din prima emigrare.

Este interesant de constatat că Mărginenii așezați în comunele amintite și-au păstrat nu numai ocupația de păstori, ci și portul lor de atunci. Astfel de unde portul vechiu din comuna mamă Jina a fost înlocuit cu acel al Poenarilor, în comuna Corbeni se mai poate și azi vedea vechiul port jinăresc. Mai mult, acesta și în genere portul Mărginenilor a influențat și pe cel al pământenilor, îndeosebi la bărbați, încât azi și ei poartă țăări (cioareci) strânși pe picior și cămașa cu „barburi” (cruce în spate și în piept, brodată cu negru și galben).

O a treia emigrare are loc tot în mai multe reprize în prima jumătate a secolului al XIX-lea, cu grupuri mai compacte pe la anul 1848, după mișcarea lui Avram Iancu.

Evident că de fiecare dată emigrările nu se limitau numai la comunele mărginenești și că adeseori împreună cu Mărginenii cari cunșeau mai bine potecile în munți, luau calea pribegiei și numeroși români din satele de pe câmpia Sibiului sau din Țara Oltului.

Aceste emigrări sunt o dovadă de o parte, de *rezistența* opusă de elementul românesc tendințelor de robire ale stăpânirii rusești, austriace și ungurești, iar de alta, de o *forță biologică* uimitoare întrucât, cu toate aceste „*roiri*” ale Mărginenilor, cari au populat sau au înliințat un număr foarte mare de comune în județele Vâlcea, Argeș și Muscel, ducând și acolo dârzenia cu care și apăraseră credința, limba și libertatea lor, comunele mame din mărginime nu au rămas toluși pustii sau multă vreme despopolate.

3. Infiltrările lente în Țara Românească, Moldova și Dobrogea.

Pentru a avea însă o idee mai precisă de *puterea de expansiune a Mărginenilor*, mai trebuie să adaogăm la toate aceste emigrări în grupuri compacte și emigrările sporadice „*infiltrările*”, în „Țară”, cari au avut loc în tot cursul secolului

al XIX-lea și până la 1918, când s'a făcut întregirea țării, ba chiar și îndeosebi și pe cele de după această dată.

Aceasta, fiindcă dacă emigrările în masă și-au avut importanța lor în ceea ce privește contingențul de oameni și averi strămutate dincolo de munți și în ceea ce privește legătura permanentă și neconținută ce s'a creat între cei de „aici” și cei de „dincolo”, apoi aceste infiltrații lente de Mărgineni în Țara Românească și în Moldova, au avut și continuă să aibă și astăzi o importanță din cele mai mari.

Și nu pentru că și din aceste infiltrații ar fi rezultat un alt număr important de comune cu numele de „ungureni”, ci pentru că la aceste infiltrații nu mai contează ca în primele emigrări, *numărul*, ci *calitatea* și *rolul* pe care acești mărgineni l-au jucat în viața economică a comunelor și orașelor în cari s'au stabilit.

Evident că orice părăsire a locului de origine implică o *desrădăcinare*, mai mult sau mai puțin dureroasă. Este în firea omului ca el să se lege de locurile unde s'a născut și a copilărit, unde are părinți și rude. Dacă totuși în viață se ivesc la un moment dat situații când aceste locuri trebuiesc părăsite, aceasta nu se face desigur fără oarecare suferință.

Emigrarea în grupuri dacă însemna și ea o desrădăcinare, era totuși mai puțin dureroasă, pentru că, deoparte ocupația veche era păstrată și în noile locuri, de alta, plecarea se făcea în grupuri cu rude și prieteni, iar locurile noi de așezare nu erau nici ele atât de străine și atât de departe de cele vechi, încât din când în când emigranții să nu mai poată reveni la acestea din urmă.

Situația nu mai este însă identică în ceea ce privește „infiltrațiile”. Acestea nu se mai făceau în grupuri compacte, desrădăcinarea era mai accentuată și pentru a-o suporta se cerea *mai mult curaj, o atitudine mai dâră în fața vieții și mai multă inițiativă*. Deaceia cu ocazia acestor emigrări disparate, am zice individuale, *se face și o selecție*. Desrădăcinarea între locul de naștere și cei plecați individual în Țara Românească sau în Moldova, sau chiar și mai departe, este mai bruscă și mai definitivă. Ei nu se așează prin apropiere, dimpotrivă, unii se duc chiar foarte departe. Nu-și păstrează nici vechea ocupație, ci-și aleg deseori alta, devenind fie agricultori, fie meseriași, fie de cele mai multeori comercianți.

S'ar părea la prima vedere că și cu ocazia infiltrărilor cei cari pleacă, sunt cei mai slabi, cei cari nu s'au putut adapta situației noui, cât de dificilă să fi fost ea, și totuși nu este așa, sau de cele mai multeori nu este așa. *Pleacă întotdeauna nu cei mai slabi, ci cei mai hotărâți*, cei cari au mai multă inițiativă, cei mai dârji uneori, adeseori frunțași ai saletor persecutați pentru rezistența ce o opun opresorilor.

Incercați în viața grea pe care o duceau acasă, unde poate erau prea mulți pentru teritoriul și resursele tot mai reduse pe care le mai lăsa stăpânirea la dispoziția lor, adeseori lipsiți de orice posibilitate de afirmare și de o existență dornică de mai bine, Mărginenii plecați — fie pe urma turmelor de oi la iernat în Țara Românească sau în Moldova, fie altfel, în căutarea unei soarte mai bune — se stabilesc de cele mai multe ori în centre mai importante, situate la încrucișări de drumuri, sau în calea marilor drumuri comerciale. Ei observă și cumpănesc posibilitățile de traiu și de câștig, fac comparații între ceea ce au văzut la ei acasă și în locurile pe unde au trecut, își fac socotelile lor și se pun cu stăruință la lucru.

Unii din ei vor face comerț, mai întâi cu produsele oilor lor: lână, brânzeturi, piei, său etc. apoi și cu cele ale altora și în urmă, chiar și cu alte produse sau articole. Alții se apucă de agricultură, dacă ajung în împrejurări cari favorizează această îndeletnicire. Alții în fine, învață anumite meserii ajungând cu timpul să-și aibă atelierul propriu, apoi să și mărească atelierul și să devină încurând mari industriași, sau mari comercianți, de multeori mai aducându-și în jurul lor ca ajutoare alți mărgineni, rude sau cunoscuți și cucerind încetul cu încetul locuri de frunte în viața economică a localității sau regiunii unde s'au fixat.

Socolind cele 7—8 comune mai importante din mărginime, cari au dat mai mulți emigranți, s'ar părea că fenomenul nu poate prezenta vre-o importanță deosebită.

Totuși, dacă ar fi să cercetăm amănunțit lucrurile, constatările ar fi din cele mai surprinzătoare. Astfel, ca să vorbim mai întâi de Țara Românească, am putea spune că aproape nu există localitate mai importantă, în care să nu se fi stabilit un număr cât de mic de Mărgineni.

Intr'adevăr, harta răspândirii Mărginenilor ne arată că cea mai mare parte a acestora s'a stabilit în Oltenia, Muntenia și

Dobrogea. Un numar destul de important a trecut în Moldova și Basarabia și în ultimul timp și în restul Transilvaniei, fără să mai vorbim de cei plecați în America și mai ales de cei plecați pe urma turmelor de oi în Rusia și din cari cea mai mare parte încă nu a putut reveni în țară.

Din harta întocmită pe baza listelor nominale de la anexe, se vede lămurit cum toate centrele mai importante din Oltenia, Muntenia și Dobrogea sunt împânzite de Mărgineni și tablourile dela paginile 63 și 64 ne indică și profesiunea lor, în mare majoritate comercianți, meseriași și industriași, afară doar de cei din Dobrogea, unde, împrejurările fiind mai prielnice economiei de vite și agriculturii, cei mai mulți au îmbrățișat aceste ocupații.

Dar ca să scoatem în evidență întreaga importanță a acestui lucru, ar trebui să insistăm asupra rolului pe care l-au jucat Mărginenii emigrați în comerțul și industria Țării Românești indeosebi.

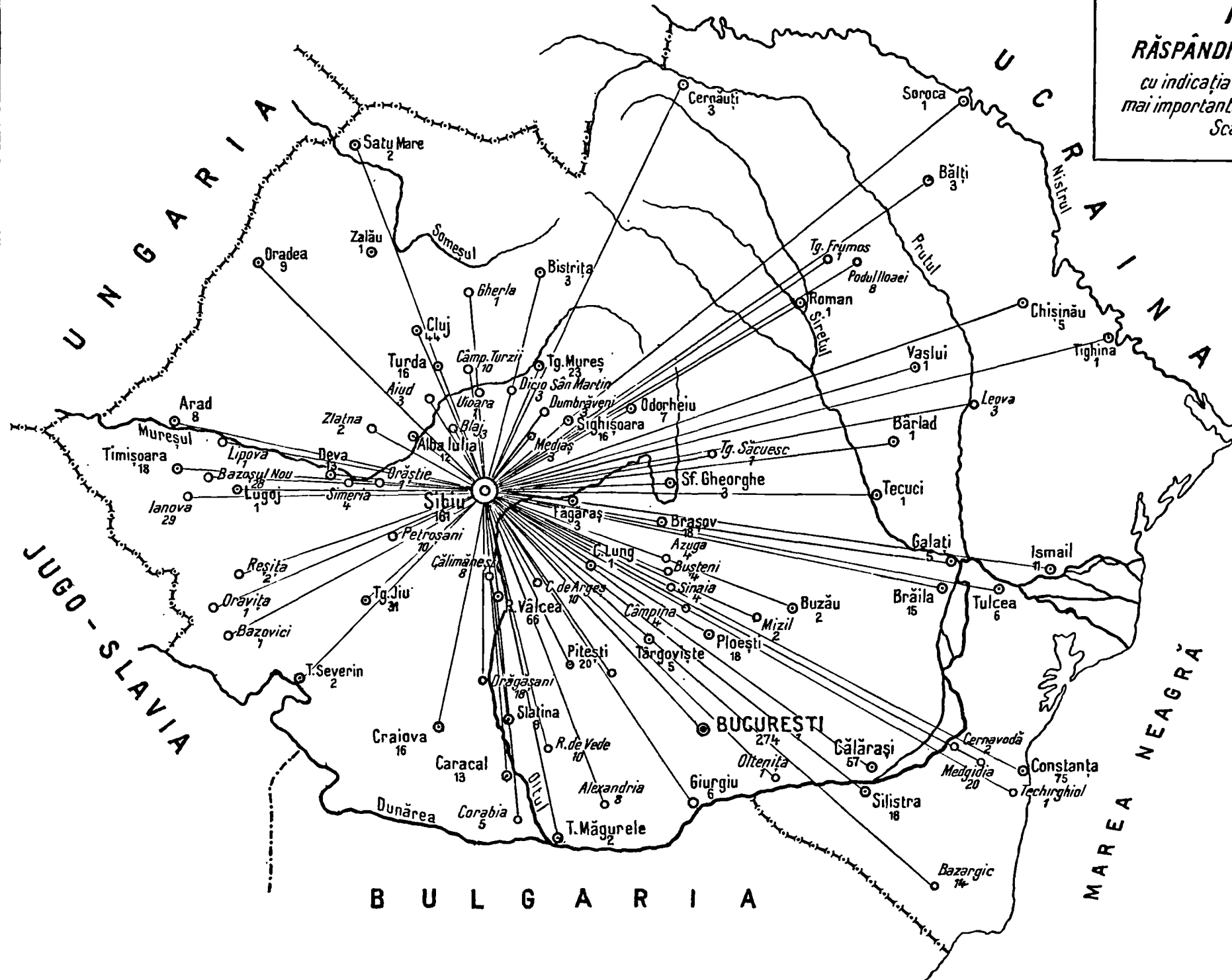
Ar trebui să ne îndreptăm cercetările spre acea Țară Românească dela sfârșitul domniilor fanariote și spre viața economică a ei din prima jumătate a secolului al XIX-lea, când aceasta era aproape în întregime în mâinile Grecilor, Armenilor și Evreilor.

Infiltrația lentă a Mărginenilor a sfârșit prin a schimba această situație. Desigur că ei au avut de dus o luptă grea, dar în cele din urmă, rezistența lor și spiritul de inițiativă și de combativitate au învins. Comerțul și în bună parte și industria din orașele Olteniei, Munteniei și Dobrogei sunt azi în mâinile Mărginenilor.

Din nefericire, nu se poate spune același lucru despre orașele mai importante din Moldova, Basarabia și Bucovina, unde Mărginenii sunt mai puțini ca număr și unde comerțul este aproape în întregime în mâinile Evreilor. Totuși, se găesc Mărgineni numeroși — după cum se poate vedea și din harta răspândirii lor — și în orașele Brăila, Galați, Focșani, Ismail, Leova, Tighina, Chișinău, Iași și Cernăuți. Aceasta înseamnă că nici aceste locuri nu le erau necunoscute și într'adevăr știut este că o bună parte din Mărgineni au păscut cu oile și în Moldova, trecând prin Ghimeș Palanca, pe Trotuș, iar de aci, fie spre Bacău-Iași-Botoșani și Dorohoi, fie spre Adjud, Tecuci, Focșani, Galați, Bolgrad, Ismail, Reni, Vadul Brăției-Măcin, Ballă sau peste munții Dobrogei, Constanța, Mangalia până la Balcic.

HARTA RĂSPÂNDIRII MĂRGINENILOR

cu indicația numărului lor și a centrelor
mai importante în cari s'au stabilit. -
Scara 1:4.000.000

Notă. În afară de cifrele și localitățile indicate în hartă, mai sunt Mărgineni cca 255-500 răspândiți în următoarele țări: America de Nord (36) America de Sud (7) Anglia (2) Turcia (2) Germania (2) Rusia 164+42 = 206 aceștia din urmă repartizați pe centrele: Eupatoria, Simferopol și Carasubasar din Crimeia, Melitopol, Mariopol, Taganrog la Marea de Azov, Rostov pe Don, Stavropol și Ecaterinodar în Caucaz, precum și Zarizin și Zimovnikie pe Volga.

adeseori ajungând să ierneze în Valea și Pădurea fără de iarră a Balovei.¹⁾

Astfel, odată reperate aceste localități, în transhumanța oierilor mărgineni, când va începe procesul de stabilire a lor cu caracter mai îndelungat sau permanent în Muntenia, Dobrogea și Moldova, ele nu vor fi neglijate. Dar numărul Mărginenilor stabiliți aci este totuși mai redus decât al celor din Muntenia și Oltenia și astfel și acțiunea lor este firesc să fi fost de o mai mică amploare.

Ce a făcut într'adevăr ca Mărginenii să prefere Țara Românească Moldovei și Basarabiei? Desigur că și apropierea, și apoi cunoașterea mai amănunțită a drumurilor pe cari ei, părinții sau rudele lor le străbătuseră de atâtea ori. Într'adevăr Mărginenii își vărau oile pe ambele versanturi ale munților, coborând pentru iernat nu în satele lor, unde nu ar fi avut nutreț suficient, ci în Țara Românească, ducându se cu oile uneori departe până în bălțile Dunării, având și în drumurile lor ca locuri de oprire centrele mai importante de pe Olt și orașele de pe Dunăre. În această situație, desigur că toți Mărginenii erau familiarizați cu aceste drumuri și locuri și mai târziu, când în urma măsurilor restrictive ce s'au luat în Ardeal, relativ la pășunatul oilor și când mai ales iernatul lor dincolo de munți a devenit prea costisitor, sau chiar a fost interzis complet, Mărginenii, având cunoștința perfectă a locurilor pe cari le-au umblat, s'au stabilit în centrele mai importante, din Oltenia și Muntenia, continuându-și existența aci, fie ca păstori, fie adaogând acestei ocupații o a doua, negoțul sau chiar diverse meserii.

În privința negoțului, vom stăruî puțin și asupra unei forme de comerț, astăzi aproape complet dispărută, pe care-l făceau unii Mărgineni atât în Ardeal cât și în Vechiul Regat și Basarabia și anume asupra comerțului ambulant.

4. Comerțul ambulant.

Acest comerț era practicat la început concomitent cu oieritul, mai târziu și independent de acesta. Într'adevăr, dotați cu mult spirit de inițiativă și de observație, oierii — în pere-

¹⁾ S. Opreanu: *Contribuțiuni la transhumanța în Carpații Orientali*, Cluj, 1931 (Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj) p. 225

grinările lor pe urma turmelor pe oi — observă locurile, oamenii și produsele, remarcă abundența sau lipsa, ieftinătatea sau scumpețea acestora din urmă, comparativ cu situația dela ei de acasă. Și astfel când se întorc spre casă, sau când pleacă, adeseori iau în desagi mărfuri pe cari le desfac în drum cu un câștig destul de important pentru gospodăria lor.

Mai târziu, convinși de rentabilitatea comerțului, îl fac pe o scară mai înlinsă, pornind de câte 2—3 ori pe an cu căruțe întregi încărcate cu marfă și aceasta îndeosebi după ce în calea oieritului încep să se ivească greu'ăți tot mai mari.

Mărfurile pe cari le desfăceau erau de obicei obiecte de îmbrăcăminte: opinci, curele, pălării, brâne, cămăși, pânză șinoare sau alte obiecte ca: bice, funii, căpestre, hamuri, chingi, clopoțele, cuțite, coase, ploșii, foarfeci pentru luns oi, piepteni pentru scărmanat lâna, lumânări, ceară și a.¹⁾ Toate și le procurau din Săliște, Sibiu, Făgăraș sau Brașov, spre a le desface apoi fie în satele și orașele din Ardeal, fie în cele din Vechiul Regat.

În Ardeal comerțul ambulant îl făceau îndeosebi mărginencele. Ele desfăceau mai ales pânzeturi, ii și cămăși, pieptare, șorțe, cioareci și țundre din pănură (postav gros din țesătură de lână bălu'ă în piue) și brânză, lumânări, săpun și a. La orașe mergeau numai cu ocazia târgurilor de țară și în afară de Sibiu vizitau îndeosebi Orăștia, Sebeșul, Hațegul, Deva, Alba-Iulia, Teiuș, Aiud, Târgu-Mureș, Blaj Mediaș, Dumbrăveni, Făgăraș și Brașov, ajungând uneori până și la Ciuj. La sate mergeau în intervalele dintre târguri și îndeosebi cercetau satele din județele Sibiu, Alba, Făgăraș și cele de pe Târnave,

În Vechiul Regat și Basarabia fiind vorba de drumuri mai lungi, mergeau îndeosebi bărbații. Ei urmau cam același itinerar pe care l aveau și oile în drumurile lor spre iernat. Cel mai obișnuit era drumul care pleca dela Sibiu și urma valea Oltului (uneori o luau și spre Făgăraș-Brașov) cu opriri în comunele și orașele mai importante, după cum erau și zilele de târg. Astfel erau cercetate între altele Râmnicu-Vâlcea, Drăgășanii, Ocnele mari, Filiași, Craiova, Târgu-Jiu, Turnu Severin, Strehaia, Calafat, Piatra, Curtea de Argeș, Slatina, Pitești, Târ-

¹⁾ N. Dragomir: „Oierii Mărgineni în Basarabia, Caucaz, Crimeia și America de Nord” p. 173.

goviș'e, Caracal, Alexandria, Turnu-Măgurele, Giurgiu, Că'ărași, București și a.¹⁾

Desigur că nu toți Mărginenii vizitau toate aceste localități sau comunele învecinate lor, ci unii își desfășeau marfa în satele de sub munte, alții coborau mai mult în regiunea de Nord a Olteniei sau a Munteniei, alții în regiunea de centru și alții în fine mai mult în partea de Sud. Unii dintre aceștia din urmă, ajungeau până în Dobrogea și treceau în Bulgaria, unde duceau îndeosebi ceară și căruțe.

Mulți Mărgineni, mai ales din Săliș'e, făceau comerț ambulant și în Basarabia. Duceau mai ales fierărie (cuțite, foarfece, piepleni pentru lână etc. Drumul îl făceau pornind dela Sibiu prin Copșa-mică, Reghin, Teacă, Tihuța, Câmpulung, Cernăuți, Chișinău, Tighina, sau tot dela Sibiu prin Făgăraș, Brașov, Brețcu, Tecuci, Galați, Reni, Bolgrad, Cahul, Cetatea Albă.

Dintre Mărginenii cari făceau comerț în Basarabia era unul care a devenit cunoscut îndeosebi pentru că a'ături de mărfuri el aduceași *cărți românești, (calendare, cărți bisericesti, gazete și a)* îndeplinind în privința răspândirii slovei românești în Basarabia, un rol din cele mai importante. Este „*Moș Dumitru Ghibu*” despre care a scris cuvinte frumoase Episcopul Dionisie Erhan al Cetății-Albe, și care timp de 30 ani a adus servicii neprețuite legăturilor noastre culturale și sufletești cu Basarabia.

Desigur că de pe urma comerțului ambulant, ca și de pe urma oieritului dealfel, nu numai că Mărginenii s'au familiarizat cu locurile și oamenii de pe unde au umblat, cecece i-a ajutat mai târziu să și găsească locuri potrivite spre a se stabili acolo, dar incontestabil că ei au menținut un contact direct între Românii din provinciile despărțite vremelnic polițicește și sub acest raport *au adus servicii de cea mai mare importanță unității culturale și sufletești a neamului întreg.*

Evident că în aceste împrejurări — când Mărginenii nu s'au mulțumit să facă negustorie la ei acasă, ci au plecat să facă și în alte părți comerț — nu este decât firesc ca în regiunea lor să nu se fi putut stabili nici un intermediar străin, astfel că *aceasta, în afară doar de foarte rare și neînsemnate excepții, nu are decât populație curat românească.*

¹⁾ N. Dragomir, op. cit pag. 179.

5. Răspândirea Mărginenilor în Transilvania.

Dacă în Vechiul Regat Mărginenii au început a se stabili încă din jumătatea a doua a secolului al XIX-lea, în schimb, emigrarea și stabilirea lor definitivă în alte localități din Transilvania e de dată mai recentă.

Într'adevăr în orașele din Ardeal Mărginenii încep a se stabili mai ales de pe la 1900, de când trecerile cu turmele în Țara Românească au devenit și mai anevoioase și apoi dela Unire încoace, cum tot îndeosebi dela Unire încoace s'a înmulțit foarte mult și numărul Mărginenilor stabiliți în București.

Ca orașe mai importante din punct de vedere al expansiunii economice mărginenești, am putea aminti în Transilvania: Sibiu, Petroșani, Caransebeșul, Timișoara, Lugojul, Ianova, Aradul, Deva, Oradea, Alba-Iulia, Turda, Clujul, Sighișoara, Târgu-Mureșul, Bistrița, Salu-Mare și Sighetul.

Împrejurările nu ne au permis să cercetăm mai amănunțit și să culegem — așa cum a fost intenția noastră la început — date statistice asupra naturii și importanței întreprinderilor Mărginenilor emigrați. Dăm la sfârșitul studiului nostru la anexe doar câteva date asupra întreprinderii Vlad & Co din Cluj, Firma Comșa din Săliște și Ilie Floașu din Sibiu, sperând că într'un viitor nu prea îndepărtat vom putea completa și aceste lipșuri ale studiului nostru.

În ceea ce privește pe Mărginenii răspândiți actualmente în diferitele părți ale țării, dăm în afară de har'a alăturată și tablourile rezumative întocmite pe baza listelor nominale ¹⁾ ce se găsesc anexate la sfârșitul lucrării noastre.

¹⁾ Aceste liste nu le-am putut obține pentru comuna Jina. Dar nici numărul emigranți or actuali din această comună nu este important, după toate probabilitățile el netrecând de 30, așa încât, pentru concluziile ce voim a scoate din tablourile respective, această lacună nu va putea aduce nici o modificare.

Deasemenea listele nu sunt complete în ceea ce privește profesiunile de intelectuali (profesori, medici, militari, funcționari etc.) întrucât ținând seamă mai mult de activitatea economică, cei mai mulți dintre binevoitorii noștri colaboratori și informatori din aceste comune, au neglijat aceste profesii.

Pentru a fi deci mai exacte, cifrele arătate în coloana respectivă — după aprecierile mai multor intelectuali Mărgineni — trebuie socotite aproximativ la dublul lor. Având însă în vedere obiectul studiului nostru, această lipsă de precizie în privința profesiunilor amintite, nu prezintă vre-o importanță de ținut în seamă.

Privind harta răspândirii Mărginenilor și tablourile anexe vom putea constata lucruri foarte interesante. Se impune însă înainte de orice comentarii să amintim că în afară de Mărginenii trecuți în tablouri, liste și hartă, mai există foarte mulți, după socoteala noastră cel puțin încă pe alăția, cari plecând din comunele lor în a doua jumătate a secolului trecut, descendenții lor au pierdut contactul cu locul de origină, sau în tot cazul îl cunosc numai din povestirile părinților sau din vre-o vizită făcută cu ocazia sărbătorilor, din pietate filială sau din curiozitate, spre a vedea locurile obârșiei lor. Acești Mărgineni este foarte greu să fie identificați, întrucât foarte adesea și-au schimbat și numele ca de exemp'uz: din Oprea în Oprescu, Ursu-Ursescu, Badea-Bădescu, Radu-Rădulescu, unii chiar luându și cu totul alte nume ca: Ungureanu, Ardeleanu și a.

Pentru a exemplifica acestea dăm tot la anexe arborele genealogic al uneia din cele mai vechi familii din Rășinari, familia Lungu — înscris de protopopul Maniu Lungu — arbore din care reiese că o ramură a acestei familii s'a stabilit încă în a doua jumătate a secolului al XIX lea în Moldova, o alta în Muntenia în județul Romanați, sub numele de Ungureanu și o a treia a rămas în Rășinari. Despre prima ramură, care a avut trei descendenți nu se mai știe nimic, ea își continuă probabil existența în Moldova, cea de a doua a avut nu mai puțin de 32 descendenți, cari trăesc în cea mai mare parte sub numele nou, iar cea de a treia foarte numeroasă și ea, a dat 13 descendenți trecuți în Vechiul Regat după Unire.

Și ca familia Lungu, vor mai fi desigur și alte familii cu ramuri pierdute în Moldova, Muntenia sau Dobrogea. Pierdute desigur numai în sensul de deprinse de pe arborele vechiu, spre a constitui unul nou, fiindcă cele mai multe din ele, s'au înmulțit și au prosperat în mediul nou la care s'au știut adapta foarte bine.

Iar dacă este să procedăm acum la o interpretare a hărții după regiunile în cari s'au stabilit vom constata că cei mai mulți Mărgineni s'au așezat în Muntenia, cifrele indicate în dreptul localităților arătând clar că Mărginenii s'au stabilit cu predilecție în centrele situate pe drumurile pe cari ei le cunoșteau în peregrinările lor cu oile, și apoi cu deosebire în București.

Asfel din totalul de 1577 de emigrări înregistrate de noi avem numai pentru Muntenia și București 649, aproape jumă-

late. Pentru Dobrogea avem 170, cei mai mulți fiind aici oieri și proprietari de pământ și dovedindu-se niște coloniști admirabili. Numărul acestora din urmă este desigur mai mare, fiindcă în tabloul și listele noastre nu figurează familiile plecate înainte de 1900. Putem astfel cita drept comune dobrogene, dacă nu exclusiv mărgineneshi, în tot cazul drept centre mărgineneshi foarte importante, atât prin numărul coloniștilor așezați aici cât și prin situația și rolul pe care acceștia îl joacă în viața lor economică, localitățile: Idriezu, Isvorulmare și mic, Cobadin, Medgidia, Urluia, Adam Clisi, Kiselet, Peștera, Alacap, Lupeșii, Răchitășești, Biulbiul mic și a. Mai puțin numeroși (51) sunt Mărginenii trecuți în Moldova, Bucovina și Basarabia, unde cei mai mulți sunt negustori sau funcționari.

Este important numărul Mărginenilor stabiliți în diferitele părți ale Transilvaniei (493) ca negustori, sau industriași și în partea agricultorilor colonizați din Rod în comuna Ianova (Banat), ei dovedindu-se un minunat element de românizare a vieții economice în centrele în cari s'au așezat.

Numărul Mărginenilor plecați în America sau în alte părți în afară de Rusia, este mai redus, el explicându-se prin atașamentul profund al Mărginenilor pentru țara lor și prin conservativismul lor. Chiar și cei plecați departe, după un anumit timp se reîntorc, iar unii își păstrează și acolo ocupația lor de acasă, cum sunt oierii din statele *Montana*, *Idaho* și *Washington* din America de Nord.

6. Mărginenii plecați în Rusia.

Trebue să facem o mențiune specială pentru Mărginenii plecați cu turmele de oi în Rusia încă înainte de războiul din 1914, unii chiar după războiu și dintre cari, puțini au reușit să se întoarcă în patrie. Numărul lor trebue să fie de peste 500, dar nu am putut culege în listele noastre decât numele a circa 205 Mărgineni, majoritatea Rodeni, Tilișcani, Sălișteni, Văleni sau Cacoveni, stabiliți în cea mai mare parte în Crimeia la Eupatoria, Carasubasar și Simferopol, sau în alte centre mai importante, cum ar fi la Zarizin și Zimovnikie pe Volga, la Rostov pe Don, apoi la Iecaterinodar sau la Mariopol pe țărmul Mării Azov și unii chiar în Caucaz, fie în regiunea orașului Krasnodar, fie pe valea râului Terek având ca centre orașele Vladii-

kaukaz și Nalcik, sau pe aceea a râurilor Kuma și Manici.

Un timp, chiar sub regimul sovietic, oierii Mărgineni au avut o soartă bună. Organizați în cooperative¹⁾ la inițiativa învățătorului Constantin Tipuriță din Vale, care a surprins linia de evoluție a economiei sovietice, ei au rămas proprietari ai oilor și averii lor, desfăcându-și în deplină libertate produsele în centrele mai apropiate la început, mai apoi prin alte cooperative ale statului mai îndepărtate, și regimul nu a fost prea sever pentru ei. Dela 1930 începând, întreprinderile lor au fost însă lichidate de regimul comunist, sub pretextul că nu au predat Statului cantitatea de produse necesare. Oile lor și alte averi le-au fost confiscate și existența lor departe de țară, lipsiți de orice protecție diplomatică și de orice alte resurse, a devenit un adevărat calvar. Mulți din ei au trebuit să sufere închisori și deportări, unii pierzându-și și viața ca învățătorul Tipuriță și alții (prea puțini dealfel) isbutind să se repatrieze.

În această privință sunt deosebit de interesante datele pe care le găsim în studiul amintit al dlui N. Dragomir²⁾ și din care reiese cu prisosință și numărul mare de Mărgineni rămași și azi în U. R. S. S. și importanța lor din punct de vedere economic, oile și averile lor confiscate de regimul sovietic întrecând cu mult ca valoare cifra de un miliard de lei.

Desigur că atât pierderea în oameni cât și în averea lor sunt deosebit de importante pentru patrimoniul românesc, mai ales că elementul uman reprezenta unul din cele mai combative și mai harnice ale țării, iar cel material în situația actuală a comunelor mărginenești încă nu ar fi fost de disprețuit.

Este regretabil, în această privință, că în anii de după

¹⁾ Dăm după N. Dragomir „Oierii Mărgineni în Basarabia Caucaz, Crimeia și America de Nord”, Cluj 1938, pag. 239—244, numărul și sediul cooperativelor de oieri Mărgineni înființate în U. R. S. S.: 1) *Societatea oierilor transilvăneni din Crimeia* din anul 1921 în Simferopol, care a ajuns să aibă în 1924, 360 membri cu 186,000 oi; 2) *Cooperativa din Taganrog*, mutată mai târziu la Mariopol, cu 60—70 membri; 3) *Cooperativa pentru Caucazia de Nord* (Asociația cooperativă de pe Don pentru creșterea oilor țigăi) cu sediul în Rostov și formată îndeosebi din cacoveni; 4) *Cooperativa din Salsk* în majoritate tot din cacovenii veniți mai târziu din Rostov; 5) *Cooperativa din Novo-Selovka* 6) *Cooperativa din Paltavsk* 7) *Cooperativa din Krasnodar*, care avea și membri ruși; 8) *Cooperativa din Aciculac* (lângă Stavropol) și 9) *Cooperativa din Borozdinka* (Caucazia de Sud)

²⁾ N. Dragomir, op. cit. p. 228.

Unire nu s'au luat imediat măsuri pentru repatrierea tuturilor Românilor aflaători în Rusia sau chiar în America¹⁾ întrucât locul lor firesc era în țara întregiă, care trebuia să aibă loc pentru toți fiii ei. Aceste măsuri, chiar dacă ar fi nemulțumit la început pe unii din Mărgineni, i-ar fi scutit azi de tragedia pe care ei și familiile lor o trăesc de aproape 8 ani, închisi, deportați și muncind pribegi prin toate colțurile U. R. S. S.

6. Profesiunile Mărginenilor emigrați.

Mai rămâne, înainte de a încheia capitolul despre emigrările Mărginenilor, să stăruim puțin asupra profesiunilor lor și să interpretăm cifrele din tabloul Mărginenilor emigrați, în raport cu aceste profesii²⁾.

Se poate constata de aci cu ușurință predilecția deosebită a Mărginenilor pentru comerț și meserii. Într'adevăr din totalul de 1577 Mărginenii emigrați, cât am putut cuprinde în listele noastre, 771, deci aproape 50% au devenit comercianți și meseriași sau industriași, 450 sunt agricultori sau oieri, 279 intelectuali (profesori, medici, militari funcționari etc.) și 77 de profesii diferite. Trebuie ținut însă seamă și aici de cei plecați înainte de 1900 și mai ales trebuie ținut seamă și de faptul că cei 771 Mărgineni intrați în comerț și în industrii nu sunt în marea lor majoritate angajați comerciali ci patroni, Mărgineanul având întotdeauna ambiția să fie *nu slugă, ci stăpân*, ceea ce înseamnă că au întreprinderile lor proprii, unele de proporții mai reduse, altele însă destul de dezvoltate și cele mai multe în plină prosperitate, unii din ei ajungând la roluri de frunte în viața economică și adeseori chiar în cea publică a orașelor și comunelor în cari s'au stabilit. Așa de exemplu unii din ei sunt primari (ca în orașul Constanța, Medjidia, Corabia etc) alții, președinți ai camerelor de comerț sau de agricultură, sau membri fruntași ai diferitelor asociații și organizații profesionale.

¹⁾ Așa cum a preconizat aceasta într'un articol-manifest, reprodus de noi la anexe, profesorul O. Ghibu în ziarul „România Nouă” din 11. XI. 1918, ce apărea la Chișinău, având ca redactor-șef pe Dr. Ioan Mateiu și în care arăta ce teren vast de activitate ar avea Mărginenii repatriați (pe atunci erau vreo 5000) în comerțul și industria țării întregite.

²⁾ V. tabloul dela pag. 64.

Astfel dacă este vorba să determinăm importanța din punct de vedere economic-național, a emigrării Mărginenilor, trebuie să ținem seamă de toate acestea. Mai mult, am putea vedea chiar în rezistența și spiritul de inițiativă al Olienilor, alt element românesc de preț și foarte combativ în domeniul economic, o oarecare binefăcătoare influență mărginenească, întrucât Olienii și Mărginenii au trăit secole întregi în cea mai bură vecinătate și adeseori în strânsă și prietenească tovarășie.

Și dacă mai adăugăm că în Principate în genere elementul românesc nu s'a ocupat de comerț și de meserii decât în măsură foarte restrânsă, acestea fiind lăuate chiar și după epoca domniilor fanariote și până la mijlocul secolului al XIX-lea exclusiv în mâinile Grecilor, Armenilor și Evreilor, rolul important jucat de Mărginenii imigrați din Ardeal în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, reiese și cu mai multă evidență.

Hărnicia, inițiativa și spiritul de economie și de afaceri al Mărginenilor a făcut ca într'adevăr în centrele în care s'au stabilit ei, Evreii, Grecii și Armenii să dispară, sau în tot cazul să lase primul loc și pozițiile economice ce aveau câștigabile pe seama Mărginenilor.¹⁾ Și astfel dacă în câteva orașe din Olenia, Muntenia și Dobrogea comerțul, și în genere viața economică, are oarecum un pronunțat caracter românesc, cum este cazul orașelor Râmnicu-Vâlcea, Târgu-Jiu, Curtea de Argeș, Pitești Ploiești, Cernavodă, Medjidia și Constanța, aceasta se datorește în primul rând Mărginenilor.

Harul răspândirii lor ne indică și mai evident aceste mici puncte de sprijin — oaze de românism — în aproape toate centrele mai de seamă ale țării, în Transilvania ca și în Moldova, Bucovina sau Basarabia.

Și deși cum ne arată ea, nu este oraș cât de înstrăinat ar părea el din punct de vedere al vieții economice, dela Timișoara la Oradea, dela Cluj la Satu-Mare sau Sighet, dela Tighina la Chișinău, Iași sau Cernăuți, în care să ne fi stabilit o mână măcar de Mărgineni, toluși acțiunea lor nu a mai avut aceeași amploare ca în Muntenia, Olenia sau Dobrogea.

Sub acest raport, nu este decât de regretat că forța de expansiune economică a Mărginenilor nu s'a putut manifesta și în Moldova, Bucovina și Basarabia sau Transilvania în aceeași

¹⁾ Vezi la anexe scrisoarea comerciantului Roșca din Focșani.

măsură și că în aceste provincii comerțul îndeosebi și industria continuă să fie și azi considerate ca un fel de monopol minoritar și evreesc.

Un plan economic bine studiat, întrebuițând elementele cele mai combative, aplicat cu răbdare și tenacitate chiar din primii ani dela Unire, ar fi avut desigur drept rezultat o altă configurație economică a orașelor din Transilvania, Bucovina sau Basarabia și Moldova. Insulele de minoritari create în primele trei provincii în mod artificial de stăpâniri străine, pentru a disloca masa compactă de Români ce le înconjoară, iar în ultima, din vina unei prea mari toleranțe românești, dacă nu ar fi dispărut, în tot cazul situația lor nu ar mai fi fost cea de azi.

Acest plan ar fi trebuit desigur să utilizeze în opera ce s'ar fi întreprins pentru cucerirea economică a țării pe seama elementului majoritar, îndeosebi pe Mărginenii și pe Olteni.

Dar în lipsa acestui plan unitar, bine conceput și urmărit fără șovăială de toate guvernele românești, resursele țării au fost utilizate pentru alte scopuri, mai puțin permanente, și astfel configurația orașelor amintite a rămas și azi cea rezultată din nedreptățile trecutului și — în lipsa unui sprijin oficial și a unei acțiuni de mare anvergură, — Mărginenii, izolați și înconjurați de minoritari, chiar dacă au înregistrat ici-colo succese parțiale nu au putut împrișa vieții economice un ritm mai românesc ca acolo unde i-a ajutat și numărul.

Dealtfel, asupra acestor considerente ne vom permite să insistăm mai pe larg și în ultimul capitol al lucrării noastre.

Tabloul numeric al Mărginenilor emigrați

A. Pe provincii

Comuna de origine	STABILITI IN							TOTAL
	Muntenia	Dobrogea	Moldova, Bucovina și Basarabia	Transilvania	Rusia	America	Alte țări	
Boița	35	—	1	—	—	1	—	37
Tălmăcel . . .	4	—	—	33	—	2	—	39
Sădu	7	3	1	5	—	—	—	16
Rășinari	146	39	17	123	1	14	6	346
Poplaca	31	1	—	57	—	—	—	89
Gurarău'ui . . .	32	1	—	32	—	6	1	72
Orlat	—	1	—	9	—	3	—	13
Cacăva	7	4	7	10	7	—	—	35
Sibiul	79	12	4	25	2	—	—	120
Săcel	10	1	—	12	2	5	—	30
Vale	13	14	2	—	8	6	—	43
Săliște	185	69	6	25	15	—	—	300
Galeș	22	6	—	50	6	—	—	84
Tilișca	16	9	9	33	24	—	—	91
Rod	10	10	4	30	89	6	—	149
Poiana	52	—	—	49	12	—	—	113
TOTAL *)	649	170	51	493	164	43	7	1577

*) Lipsesc cifrele pentru comuna Jina.

Tabloul numeric al Mărginenilor emigrați

B. Pe profesii

Comuna de origine	comercianți	industriști și meseriași	agricultori și oieri	Intelctuali (profesori, medici, funcționari)	al e profesivni	TOTAL
Boita	17	4	—	16	—	37
Tălmăcel	1	6	28	4	—	39
Sădu	1	7	8	—	—	16
Rășinari	145	47	38	94	22	346
Pop'aca	17	34	2	24	12	89
Orlat	3	—	—	10	—	13
Gurarâu'ui	16	53	2	—	1	72
Cacova	5	—	17	13	—	35
Sibiul	13	22	63	22	—	120
Săcel	1	9	4	15	1	30
Vale	18	7	17	—	1	43
Săliște	108	71	73	20	28	300
Galeș	24	10	19	25	6	84
Tilișca	24	2	33	30	2	91
Rod	1	6	134	5	3	149
Poiana	90	9	12	1	1	113
TOTAL *)	484	287	450	279	77	1577

*) Lipsesc cifrele pentru comuna Jina.

VI. Situația economică actuală a comunelor din „mărginime“.

După ce am stăruit în capitolele anterioare asupra trecutului sbuciumat al Mărginenilor și asupra conflictelor și proceselor cu Sașii, cum și asupra emigrărilor Mărginenilor ca o consecință a persecuțiilor politice și religioase la care erau expuși în satele lor de origine, vom arăta în cele ce urmează, situația economică actuală a comunelor din mărginime, ca un rezultat al dezvoltării lor istorice, în cadrul elementelor politice și geografice date, și în ordinea dela Răsărit spre Apus, începând cu comuna Boița și sfârșind cu Jina.

Boița

<i>Populația.</i>	Numărul locuitorilor	1560
	„ familiilor	388
	repartizând pe profesii numărul capilor de familie avem	
	agricultori și oieri	356
	comercianți și meseriași	21
	funcționari	11
<i>Animale:</i>	cai	132
	boi și vaci	535
	oi și capre	3374 + 336 = 3710
	porci	310
<i>Teren:</i>	arător	451 jugăre
	livezi	9 „
	fânaș	1.041 „
	pășune	2.083 „
	pădure	10.410 „
	neproduciv	2.604 „
<i>Instalații industriale:</i>	1 moară cu benzină	
	1 țiglarie	
	1 piuă	
	1 joagăr (fierăstrău)	

Instituții culturale: În afară de școală și biserică, există în comună un orfelinat în vechiul castel din imediata apropiere a comunei și un ospiciu de alienați, instalat în fosta clădire a vămii, ceva mai departe de comună și care ține de orașul Sibiu.

Din situația numerică de mai sus, desigur că nu se pot trage concluzii prea multe. Deaceia, pentru a avea o idee precisă despre situația actuală în raport cu trecutul, este nevoie de precizări și date suplimentare și îndeosebi de cercetări la fața locului. Acestea sunt necesare și pentru motivul că această comună a avut în trecut o situație specială, fiind așezată tocmai la punctul de trecere dintre Vechiul Regat și Ungaria.

Odinioară, și aceasta mai ales în jumătatea a doua a secolului al XIX-lea, când conflictele și procesele cu Sașii de bine de rău se mai aplanaseră, locuitorii comunei făceau un înflorit comerț cu porci. Adeseori ei duceau vii, turme întregi de porci, dela 500-1000 animale, pe jos, în orașele Arad, Budapesta și uneori până la Viena, realizând câștiguri frumoase. În acest timp s'au ridicat câteva familii, cum este familia Cloaja sau Brătilescu.

Cu introducerea căii ferate a scăzut și câștigul „mânătorilor” cum se chemau cei cari mâneau turmele de porci în orașele de mai sus, iar restricțiile vamale ce au urmat, au redus foarte mult comerțul de vite cu Vechiul Regat și locuitorii comunei și-au îndreptat atenția spre exploatarea de păduri, creșterea oilor și spre agricultură.

În ce privește însă situația de astăzi, ea este departe de a fi mulțumitoare și aceasta pentru mai multe cauze:

1) Terenul pentru agricultură pe lângă că este prea redus, nu e nici întrebuințat rațional, cultivându-se prea mult porumbul, 370 din 451 jugăre și prea puțin cartofii, zarzavaturile și plantele furajere, pentru cari solul este foarte potrivit și cari sunt mult mai rentabile.¹⁾

2) Din lipsa plantelor furajere, a cartofilor și napilor, hrana animalelor, iarna mai ales, este insuficientă și deci și rentabilitatea lor redusă.

3) Soierile de animale nu sînt întotdeauna din cele mai alese și nu li se acordă nici îngrijirea necesară.

¹⁾ Ing. agr. Tr. Suciuc-Sibianu: *Un plan de ridicare economică a comunei Boița*, în *Darea de seamă a „Astreii”* pe anul 1935—1936 p. 116-120

4) Exploatarea lemnelor de foc și de construcție încă nu se face rațional, ci foarte primitiv, adeseori făcându-se cu copacii tăiați și părăsiți în pădure o adevărată risipă, iar din exploatarea în mare a masivelor păduroase de pe muntele „Fărcașiu“ și „Gârcu“ n'au profitat locuitorii, ci societatea „Mersing & Lessel“ din Viena, care a exploatat peste 2300 jugăre pădure de brad, parte din locuitorii comunei fiind plătiți doar ca muncitori în această întreprindere.

5) După cât se poate vedea din situația numerică, întreg satul nu are decât cca 9 jugăre grădini, deși terenul, după cercetările făcute, este foarte potrivit pentru tot felul de pomi fructiferi și îndeosebi pentru nuci¹⁾.

Prin situația ei geografică — așezată fiind pe șoseaua națională și calea ferată Râmnicu-Vâlcea-Sibiu — și prin îmbunătățirea ramurilor de producție în sensul celor arătate mai sus, comuna Boița poate deveni încurând una din cele mai bogate și prospere comune și sub raport economic, starea ei culturală fiind de pe acum, grație activității fruntașilor comunei și îndeosebi Despărțământului central al „Astrei“ îndeajuns de mulțumitoare.

Tălmăcel

Populația: Numărul locuitorilor 1532

„ caselor	380
plugari	133
meseriași	12
comercianți	11
oieri și jugăreni	318

Animale:

cai	154
cornute	718
oii	7712

Teren:

arător	566 jugăre
grădini	21 „
fânaț	1667 „
pășune	1257 „
pădure	4755 „

Instalațiuni industriale: 1 moară
2 lăptării

¹⁾ Este adevărat că acest ultim neajuns a fost remediat în anii trecuți, când pe un teritoriu de cca 100 jugăre din așa zisul „bărc“, redat comunei prin Reforma agrară, s'au plantat din inițiativa „Astrei“ și a d-lui Ing. Tr. Suciu-Sibianu, 5000 meri Jonathan și Baumann.

Terenul cultivabil fiind foarte redus, ocupația principală a locuitorilor comunei este *oieritul* și *lemnăritul*. Aceasta reiese de altfel și din situația numerică de mai sus, întrucât într'adevăr locuitorii acestei comune au un număr apreciabil de oi (7712) deși pășunea lor este mult mai redusă în comparație cu a comunei Boița de exemplu, care are numai 3710 oi.

Totuși și numărul oilor pare redus față de cel al capilor de familie, revenind în mediu abia 24 oi de fiecare Deasemenea și numărul vitelor cornute este prea mic. Față de resursele relativ reduse ale comunei, se impune de altfel și o mai bună valorificare a produselor acestora.

Situat puțin mai la o parte de marea arteră de comunicație, care este șoseaua Sibiu-Râmnicu-Vâlcea, Tălmăcelul a trăit ceva mai izolat decât comunele cari au avut un contact mai des cu străinii. Poate și din cauza aceasta oamenii sunt îmbrăcați mai simplu și nevoile sunt mai reduse.

Foarte muncitori și mulțumindu se cu puțin locuitorii din Tălmăcel sunt considerați drept zgârciți de către cei din comunele învecinate.

Situația ramurilor de producțiune nu diferă de cea a Boiței. Ca și acolo și aici, se impune o raționalizare a agriculturii, o mai mare atenție dată hranei animalelor și o selecționare pe soiuri mai rentabile, iar în ce privește exploatarea lemnului de foc și de construcție, de asemenea se impun măsuri pentru stăvilirea abuzurilor și a risipei.

Sadu

Populația: Numărul locuitorilor 2,360

Numărul familiilor 508

Reparțizat pe profesii numărul capilor de familie ne dă :

oieri 45

jogăreni 450

fierari 10

lemnari 3

funcționari 15

Animale: cai 139

măgari 15

oi 2500

capre 113

	vacii	257	
	boi	660	
	bivoli	48	
	porci	468	
<i>Teren:</i>	arător	960	jugăre
	grădini	40	"
	pășune	1146	"
	pădure	9312	"
<i>Instalațiuni industriale:</i>			
	joagăre	4	
	mori	1	
	piue	13	

După cum rezultă din situația numerică de mai sus și această comună are foarte puțin pământ arător (aproximativ 2 jugăre de fiecare familie) astfel că ocupația principală a locuitorilor este *lemnăritul*, 450 din 508 capi de familie fiind „*joğăreni*”, ceea ce înseamnă că își câștigă existența din exploatarea în mic a lemnului de foc și construcție și comercializarea lui îndeosebi pe piața orașului Sibiu.

În privința culturilor și a economiei de vite aceleași observațiuni cari s'au făcut pentru comuna Boița sunt valabile și pentru această comună.

Rășinari

- 1) *Populația:* Numărul locuitorilor 5,600
 Numărul familiilor 1,200
 Repartizând pe profesioni capi de familie, vom avea:

joğăreni	400
oieri	320
meseriași	109
comercianți	31
funcționari	29
- 2) *Case:* de piatră 92
 de lemn 1417
- 3) *Animale:* cai 687
 măgari 47
 oi 8026
 capre 200

	vaci	452	
	boi	79	
	porci	250	
4) Teren:	arător	940	jugăre
	grădini	187	"
	pășuni	4795	"
	luncă	3123	"
	pădure	15995	"
	neproductiv	619	"

5) *Instalațiuni industriale:*

joagăre de apă	4
joagăremecanice	3
piue	4
mori	3
ateliere pentru	
covoare	5

6) *Instituțiuni culturale, și asociațiuni profesionale mai importante:*

- 1) Reuniunea oierilor
- 2) Căminul cultural
- 3) Banca „Andreiana” (capital și fond de rezervă 4.300.000 lei și depuneri 4.000.000 lei, odinioară depuneri 28 000.000 lei.)

Cu privire la această comună este de remarcat că în proporție cu numărul locuitorilor terenul cultivabil este și mai redus. Dacă la Boița și Sadu revenea în mediu aproximativ 2 jugăre de pământ arător de fiecare cap de familie, aici nu revine decât $\frac{3}{4}$ de jugăr. În schimb terenul pentru pășunat și suprafața pădurilor este mai mare și astfel, de unde la Boița nu erau oieri, cari să nu facă și agricultură sau lemnărit, spre a putea trăi iar la Sadu erau abia 45 oieri față de 450 jogăreni, la Rășinari avem deja un număr însemnat de oieri (320 față de 400 jogăreni), iar numărul oilor nu este de 3000 sau 2500 ca în comunele precedente, ci de 8026.

Deasemenea suprafața pădurilor este mai mare la această comună, ea fiind una din cele mai bogate din margînime, cu toate că nu a isbutit încă să-și recâștige toate bunurile pe cari le avea înainte de încorporarea ei la Scaunul Sibiului.

Pentru a se vedea gradul ei de dezvoltare culturală și economică, dăm mai jos un tablou specificând numărul și

specialitatea meseriaşilor şi deasemenea arătând numărul intelectualilor şi funcţionarilor.

Meseriaşi:

12 pantofari
 18 măcelari
 12 fierari
 5 rotari
 30 dulgheri
 10 lămplari
 7 cojocari
 4 croitori
 6 piuari
 10 pardositori
 2 căciulari
 2 pânzari
 2 bărbieri
 4 morari
 6 brutari
 4 lăbăcari
 8 zidari
 22 industriaşi

Intelectuali şi funcţionari:

16 învăţători
 2 medici
 1 farmacist
 4 preoţi
 1 notar
 1 secolar
 1 percepător
 2 contabili
 1 magistru poştală
 1 soră de ocrotire

Un număr atât de mare de meseriaşi, comercianţi şi intelectuali presupune fără îndoială o comună cu o populaţie pe de o parte mai numeroasă, iar pe de alta, aflătoare într'un stadiu de dezvoltare mai evoluat. Nevoile populaţiei din punct de vedere al nivelului de viaţă au crescut şi meseriile s'au diferenţiat aici ca şi în comuna Sălişte, alt centru important din margănimă, spre deosebire de celelalte comune, în care caracterul rural se menţine oarecum mai pronunţat.

Dealfel, comuna Răşinari a avut şi în trecut oameni foarte destoinici la conducerea ei, şcoala ei primară fiind din cele mai vechi şi îndeosebi a avut întotdeauna preoţi cu multă ştiinţă de

carte, deaceia și însemnările și documentele despre trecutul comunei sunt destul de numeroase.¹⁾

Dar și meseriile erau în trecut în mare cinste la rășinăreni. Astfel la 1890 numărul meseriașilor este de 199, mai mulți chiar decât azi. Mai ales *rotăritul* ajunsese într'un timp la o dezvoltare din cele mai frumoase, așa încât, încă din anul 1877, atelierul lui Maniu Lungu desfăcea căruțe și în Vechiul Regat, introducând — ceea ce este semnificativ — în comunele de pe Valea Oltului și până la Călărași, pentru întâia oară roțile cu raf de fier. Și astăzi încă acest atelier — deși în urma dezvoltării industriei automobilistice, camioanele înlocuesc tot mai mult căruțele și atelierul nu mai are ca pe vremuri în epocade înflorire, 10—15 calfe și tot pe atâția ucenici — el produce încă între 80—150 căruțe anual, în afară de roabe și diverse caroserii, pe cari le desface în Olenia și Muntenia, până la Caracal și Corabia, cu prețul de lei 7—8.000 lei bucata.

În ceea ce privește situația economică, față de trecut și această comună se găsește în regres.

Astfel la 1755 după cum reiese din extrasul conșcripției din acest an²⁾ — ca să nu amintim decât unele din datele acestei conșcripții — rășinărenii aveau:

¹⁾ Menționăm între altele câteva evenimente cu caracter economic, conemnate de preoți în cărțile bisericești și cari ne-au fost comunicate prin bunăvoința d-lui protopop M. Lungu: „Oct. 4 1797 s'au vândut la scaunul bisericii (unde se făcea judecata pricinilor) vin, copul cu 7 crețari”, scris de Popa Sava-Popovici, apoi: „În anul 1817 a fost ferdela (măsură de 15 kgr.) de grâu cu 15 zlofi și de cucuruz cu 12 zlofi (florini) fiind secetă și foamete mare, de mânca cameni ovas și bob și nu era niciodată sătu” scris într'un Apeștol din 1743 a lui Neofit. Altă inscripție: „La anul 1828 Aug în 29 zile adevă în ziua Tăerii capului Sf. Ioan Botezătorul au venit lăcuste peste hotarul comunei noastre, atâta mulțime că nu aveam unde să pășim de ele și ieșind preoții cu litie peste hotar, numai decât au început a se mișca și a zbura și au fugit de pe hotarul nostru și în trei zile au tot trecut mulțimea lor și întru acasă vreme au fost preoți cari au fost la rugăciune Popa Aleman, împreună cu Popa Vășălie și Popa Danil cu Popa Pătru, iară dascăli Bucur Droc și Aleman Popovici, iară dregători judele Isdrailă Giurculeșu și Petru Vidrighin, care tare au stat și au îndemnat norodul de le-au isgonit de pe hotarul nostru Rășinari”. Prin Emilian Popovici dascăl (în Straticul tipărit la Blaj și aflător în biserica nouă din Rășinari) Mențiunea despre acest eveniment este făcută și în limbile germană, maghiară și latină de învățatul preot din acea vreme Pop Vasile de Steaza.

²⁾ Din *Extractus numerarius in Facultatam quam contributionis incolarum Pagi Reschinari*, aflător la Primăria comunei Rășinari.

Spălatul și uscatul lănei la Rășinari.

Foto Fischer-Sibiu.

13,061 oi și capre, iar azi au numai	8,226
921 boi și cai, azi numai	766
1,892 vaci, azi numai	432

După ce rășinărenii au câștigat procesul cu orașul Sibiu, comuna a luat o dezvoltare din cele mai frumoase. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea au înflorit și ajuns oarecum la apogeu cele 2 ocupații ale lor *jogăritul* și *oieritul*.

Pădurile fiind mai întinse decât azi și coborând până în sat, joagărele erau foarte numeroase și rășinărenii făceau bani buni pe scânduri și alte lemne de construcție și de foc vândute pe piața Sibiuului.

Cât pentru oieri, aceștia mergeau adeseori de aduceau oi din Basarabia, sau din Balcani și făceau comerț înlins cu produsele lor, cu lâna, săul și cu pieile, carnea utilizând-o presată ca turte pentru hrana porcilor. Săul era trimis în burdufuri până la Budapesta și Viena pentru extragerea stearinei, iar pieile adeseori până în Polonia, pe când lâna era vândută Sașilor din Sibiu sau Cislădie.

Pășune era din belșug și ieftină, mai ales în Muntenia și Oltenia, și oieritul era foarte rentabil, iar în drumurile lor oierii făceau adeseori și comerț cu pește, pe care-l aduceau de la Râmnic și de la Corabia, apoi cu lumânări, funii, curele și a.

Odată cu restricțiile vamale, începând de pe la 1884, când sub pretext de boală s'a interzis trecerea oilor dincoace de graniță, oieritul începe să decadă.

Nici după realizarea Unirii el nu și mai regăsește vechiul ritm din lipsa pășunilor întinse de pe vremuri, cari după reforma agrară s'au redus foarte mult, aproape toți oierii trebuind să se restrângă numai la pășunile ce le aveau acasă.

Dealtfel, în privința oieritului și a exploatării lemnului de foc și construcție, principalele ocupațiuni specifice aproape tuturor comunelor mărginenești, vom mai reveni la sfârșitul acestui capitol cu date rezumative.

În schimb iau avânt meseriile și comerțul și cu acestea și emigrarea în Vechiul Regat. În afară de lista rășinărenilor plecați din comună, trebuie într'adevăr să contăm pe un număr de aproximativ alți 1800—2000 rășinăreni¹⁾ plecați spre sfârșitul secolului al XIX-lea din Rășinari și stabiliți în diferite localități din Vechiul Regat.

¹⁾ După datele dlui Protopop Cioranu, fost preot în Rășinari.

Cu realizarea Unirii, predilecția rășinărenilor pentru comerț și industrie se accentuează, dar din nefericire se ivește în acest timp și o altă tendință, aceea de a îndruma tineretul spre funcționarism, tendință care prelungindu-se peste timpul necesar complectării cadrelor funcționărești ale țării întregite, va abate din drumul lor chiar elemente foarte dotate pentru viața economică și va face astfel ca elementul românesc să lase în seama altora poziții și situații economice pe cari azi numai cu multă greutate le poate recuceri.

Cu toată râvna rășinărenilor și cu tot spiritul lor de inițiativă, — în lipsa unei tradiții mai îndelungate în comerț și în industrie și mai ales ne-având întoldeana capitalul necesar sau suficient — întreprinderile lor progresează încet și nu trec decât puține, și acestea abia în a doua sau a treia generație, în faza unei exploatări în stil mare a unor ramuri de industrie sau de comerț. Ba este chiar de regretat că unele din acestea și anume chiar cele mai importante — cum ar fi prelucrarea lânii, industria lăptelui și cea alimentară în general, sunt lăsate exclusiv în sarcina Sașilor sau a altor neamuri.

Și această împrejurare, unită cu nedreptățile trecutului cari nu au permis Mărginenilor să-și strângă capitaluri mai importante, explică de ce Sașii, cari nu au fost niciodată oieri, au un fel de monopol asupra industriei lânii și asupra industriei alimentare din județul Sibiu, realizând de pe urma trudei Mărginenilor venituri însulite și câștigând de exemplu la un kg de lână spălată, cumpărată cu cel mult 100 lei și din care se fabrică un metru de stofă, vândut cu cel puțin 400 lei, o diferență de peste 200 lei, după ce se scad toate cheltuelile de fabricație.

Poplaca

1) <i>Populația</i> :	Numărul locuitorilor	3,140
	Numărul familiilor	763
	Numărul caselor de piatră	300, de lemn 463
	Repartizând pe profesiuni capii de familie	vom avea :
	jogăreni	125
	oer	1
	meseriași	52
	comercianți	10

funcționari 15
restul fiind sau agricultori sau fiind plecați
din comună temporar, spre a-și câștiga
existența în altă parte.

2) *Animale :*

cai	196
oi, capre	426
vacă	276
porci	1200

3) *Teren :*

arător	1049	jugăre
pășune	1228	"
păduri	2700	"
fânaț	176	"

4) *Instalații industriale:*

joagăre	1	(mecanic)
moară	1	(electrică)

Din situația numerică de mai înainte rezultă că, spre deosebire de celelalte comune mărginenești, poplăcenii nu se ocupă cu oieritul. Ei nu s'au îndeletnicit de altfel nici în trecut cu această ramură de producție, necunoscând peregrinările celorlalte comune de oieri în căutare de pășunat pentru oi. Este adevărat că nici nu ar avea nici azi pășune suficientă, deaceia atențiunea locuitorilor ei s'a îndreptat de mai multă vreme asupra *agriculturii și a meseriilor.*

Putem găsi de altcum o indicație în această privință și în numărul însemnat de porci pe care-l au poplăcenii. Într'adevăr pe câtă vreme Rășinariii cu 5600 locuitori nu au decât 1200 porci, în Poplaca cu numai 3140 locuitori găsim 1200 porci. De fapt poplăcenii și-au făcut o specialitate din creșterea porcilor și mai ales din comerțul cu aceste animale și produsele lor deaceia și găsim în lista poplăcenilor plecați în alte localități (vezi lista dela anexe) foarte mulți măcelari. Alte meserii pe cari le practică poplăcenii sunt *zidăritul*, pe care l-au învățat și care s'a transmis apoi mai departe încă din vremea când erau obligați de Magistratul orașului Sibiu să contribuie la lucrările de zidărie ale cetății, apoi *brutăria*, învățată tot dela Sași.

Gurărâului

1) *Populația* : Numărul locuitorilor 3650
 Numărul familiilor 736
 Numărul caselor de lemn 44, de piatră 692
 Repartiția pe profesii capii de familie, avem:

jogăreni	440
meseriași	80
oieri	5
comercianți	14
funcționari	19

2) *Animale:*

cai	386
măgari	4
oii, capre	3424
vacii	512
bivolii	155
boii	801
porcii	1285

3) *Teren:*

arături	911	jugăre
pășune	3843	"
fânaș	1280	"
pădure	9660	"
grădini	87	"

4) *Instalațiuni industriale:*

piue	16
joagăre	48
mori	5

Situația numerică de mai sus, prin suprafața mare de pădure și pășune pe care o are comuna, ne arată îndeajuns că majoritatea locuitorilor se ocupă cu exploatarea lemnului și creșterea vitelor (oii, porcii și vite cornute)

Este semnificativă pentru cea dintâi, numărul mare de joagăre (fierestrae de apă cu o singură pânză) pe care-l au răurenii și ale căror produse (scânduri, șipci și grânzi) sunt desfăcute pe piața Sibiului sau a Săliștei.

În ceace privește pe meseriași, numărul acestora încă este destul de mare în raport cu numărul locuitorilor. Sunt

cuprinși însă în această cifră și 25 corfari, în majoritate țigani, cari-și câștigă existența împletind din nuele diferite coșuri și și alte obiecte de întrebuințare casnică. Deasemenea relevăm numărul mare de pîue (16) pentru prelucrarea țesăturilor de lână.

Față de trecut, situația comunei s'a îmbunătățit, numărul locuitorilor și cel al inventarului animal fiind sporit comparativ de exemp'lu cu situația din 1894, când comuna avea 2880 locuitori cu 2386 oi, 150 cai, 600 porci, 400 boi și 350 vaci¹⁾ ajungând astfel să-și sporească populația cu aproape 800 locuitori și să-și dubleze inventarul animal.

Orlat

- 1) *Populația*: Numărul locuitorilor 2350
 Numărul familiilor 416
 meseriași 24
 comercianți 4
 restul fiind agricultori și joğăreni
- 2) *Animale*:
cai	304
boi	310
vacii	305
bivolite	91
oi	1177
capre	21
- 3) *Teren*:
arilor	1123	juğare
grădini	94	"
fânaț	798	"
vii	23	"
pășune	1760	"
pădure	11361	"
- 4) *Instalațiuni industriale*:
1	fabrică de postav
1	fabrică de cartonaje
1	fabrică de celuloid
1	fabrică de cue de lemn
3	mașini de scărmanat lână

¹⁾ I. Munteanu: *Monografia comunei Gurarâului, Sibiu, 1896 p. 73.*

1 mașină de tors lână
 4 piue pentru lână
 1 piuă pentru ulei
 3 joagăre

5) *Instituții și societăți:*

1 orfelinat pentru fete și băieți până la 7 ani, cu aproximativ 100 copii.

Ca și locuitorii din comunele Poplaca și Gurarâului, și cei din Orlat se ocupă cu exploatarea în mic a lemnului de foc și construcție și cu agricultura.

În lipsa de teren suficient pentru aceasta din urmă, mulți locuitori au emigrat, în America (vre-o 30), alții s'au stabilit în Vechiul Regat și mai ales în București.

O parte din locuitori lucrează la întreprinderile industriale din comună, la fabrica de postav, sau la aceea a Societății „Lica” din Sibiu, proprietăți săsești, sau în sfârșit la fabrica de cue de lemn care aparține unui român (V. Topârceanu).

Deasemenea aduc frumoase venituri mașinile de scărmanat și de tors lână, foarte mulți din locuitorii altor comune, îndeosebi de pe câmpia Sibiului, aducându-și lână aci pentru scărmanat și uneori pentru tors.

În trecut comuna făcând parte din Regimentul întâi de graniță a avut terenuri și mai ales păduri întinse, dar după desființarea acestui regiment nu i-au mai rămas decât foarte puține, atât cât a putut să răscumpere cu bani.

Este de regretat că aproape toți locuitorii fiind români din instalațiile industriale (4 fabrici) numai una este românească.

Cacova

1) *Populația:* Numărul locuitorilor 900
 Numărul familiilor 208
 meseriași 9
 comercianți 4
 restul locuitorilor se ocupă cu lemnăritul,
 creșterea vitelor și pomăritul.

2) *Animale:*

cai 100
 boi, vaci 440
 oi 1400

3) *Teren:*

arător	41	jugăre
pășunat	1200	„
fânaș și		
pădure	1815	„

Deși cu un foarte redus număr de locuitori, această comună este foarte veche ¹⁾, menționată despre ea găsindu-se încă din secolul al XIII-lea și al XIV-lea.

Odinioară comuna era foarte bogată, având un foarte mare număr de oi. Ocupația principală, în lipsa de teren potrivit pentru cultură, a rămas *lemnăritul și creșterea vitelor* și numai acum de câteva decenii *pomicultura*. Aceasta din urmă a luat însă avânt deosebit — grație unei propagande eficace și pricepute a unor fruntași sub conducerea preotului V. Hanzu — și ea aduce comunei importante venituri.

Încă dinainte de război, fructele cacovenilor erau vândute și trimise uneori până la Budapesta, Viena sau în Croația. S'a creiat chiar un soi specific de mere numite „mere cacovenești”. Astăzi cacovenii au cam tot la doi ani o producție destul de importantă de fructe, vânzând în mediu până la 50—60 vagoane de mere, ceea ce face să între în comună o sumă variind între 2—4 milioane lei.

Pomicultura este favorizată în această comună și în cele învecinate și prin situația geografică, ele fiind așezate la adăpost de curenți și de vânturi.

O parte din locuitorii comunei mai fac negoț cu lână sau cu lemne de foc, unii din ei au emigrat în Vechiul Regat, mai ales din cauza alunecării terenului pe care este clădită comuna și a surpării caselor, fenomen accentuat tot mai mult de vre-o 40 de ani încoace. Numărul ceselor a scăzut în ultimul timp dela 316 la 208.

Sibiel

1) *Populația:*

Numărul locuitorilor	1200
Numărul familiilor	370
meseriași	10

¹⁾ Este interesant în această privință că și astăzi un deal cu vârful retezat, pe care se află actualmente monumentul eroilor, se numește „*augur*”, iar un altul „*merexi*” (meridies) la amiazi soarele stând exact deasupra lui, (Comunicat de dl. inv. St. Stanciu.)

comercianți	3
oieri	51
jogăreni	5
restul agricultori	

2) *Animale:*

cai	125
boi	50
vacii	344
oi	700
porci	120

3) *Teren:*

arător	148	juğăre
grădini	161	"
fânaț	1213	"
pășune	262	"
pădure	3770	"

Cu un număr redus de locuitori, dar de așezare veche ca și Cacova, comuna Sibiel are în holarul ei ruinele fostei celăți Șalgo care apăra trecătoarea peste munți și în jurul căreia au fost desigur și așezări omenești, ținând probabil de această comună.

Ca și locuitorii comunelor învecinate sibielenii nu pot face în mod exclusiv agricultură, din cauza lipsei de teren necesar și astfel ei se ocupă fie cu creșterea vitelor, fie cu lemnăritul și cu pomăritul, fie de cele mai multeori, cu toate trei.

Indeosebi pomăritul a luat un avânt foarte însemnat în ultimii ani. Astfel în anii 1935—36 sumele înrate în comună pentru fructele vândute s'au urcat la cca 5,000,000 lei, ceea ce repartizat pe numărul familiilor ne dă în mediu 12—13,000 lei, sumă destul de importantă pentru o gospodărie țărănească.

Numărul oilor e foarte redus față de trecut (la 1714 erau peste o mie de oi, azi nu sunt decât 690), aceasta mai ales din cauza lipsei de pășune. Înainte de războiu era mare numărul celor emigrați, în America. Astăzi, în afară de câțiva oieri stabiliți în Basarabia (la Chioselia mare și mică) și în Dobrogea, numărul emigranților este redus la câțiva negustori stabiliți în județele Argeș și Ialomița și la câțiva funcționari și intelectuali plecați în diferite alte regiuni ale țării.

Pe vremuri comuna Sibiel mai făcea comerț îndeosebi cu *său, ceară și miere* și deși nici azi din punct de vedere economic situația comunei nu este rea, se observă totuși un declin de ordin psiho-fizic, poate și din cauza subnutriției, dar mai ales din cauza legăturilor de căsătorie aproape numai între cei din comună, ferindu-se de străini „ca să nu între și ei în bunurile comunei“¹⁾ Dealtfel și numărul caselor a scăzut dela 370 la 280.

Vale

1) <i>Populația:</i>	Numărul locuitorilor	1040
	Numărul familiilor	270
	meseriași	11
	comercianți	6
	restul agricultori, joğăreni și îndeosebi oieri	
2) <i>Animale:</i>	cai	43
	boi	30
	vaci	175
	oii	590
3) <i>Teren:</i>	arător	124 jugăre ²⁾
	grădini	42 „
	cositor	1123 „
	pășune	419 „
	pădure	339 „
	neproductiv	108 „

Mai mult decât toate celelalte comune din mărghinime comuna Vale prezintă semne de decădere atât sub raportul economic, cât și sub cel a numărului populației. Într'adevăr aceasla comună, care acum 50 ani (1887) avea 1,500 locuitori, azi nu mai are decât 1,040. Case avea 476, astăzi are abia 260 case locuite și 65 case pustii. La 1864, în epoca de înflorire a oieritului, comuna Vale avea 100,000 oii, astăzi nu are decât 590.

Cari pot fi cauzele unei scăderi atât de vertiginoase a populației și a inventarului animal al acestei comune?

Mai întâi o serie de împrejurări defavorabile pentru oierit, ocupația aproape exclusivă a vălenilor, împrejurări cari au atins dealtfel în măsură mai mare sau mai mică toate comunele mărghinenești, și anume, restricțiunile vamale pentru trecerea cu

¹⁾ N. Bembea, revizor școlar: *Monografia comunei Sibiel*, în manuscris.

²⁾ un jugăr = 1,600 st. p. sau 5,600 m. patrați.

oile pentru iernat sau chiar pentru vărat în Vechiul Regat unde existau pășuni întinse. Apoi interzicerea completă a acestei treceri. A venit războiul care a nimicuit și ceea ce Vălenii îsbulșiră să și agonisească în Dobrogea, fiindcă îndeosebi Dobrogea era centrul lor de activitate și de emigrare. După războiu reforma agrară a făcut să dispară pășunile întinse ce se găseau în Oltenia și Muntenia, împroprietărind țărani cu pământul necesar. Astfel, cu pășunea extrem de redusă ce o au, chiar dacă am lua în considerare și cele câteva goluri de pădure ce li s'au dat în ultimul timp, economia de oi a vălenilor nu s'a mai putut reface.

Agricultură nu pot face pentru că teritoriul potrivit pentru aceasta este foarte redus; cu exploatarea lemnului de foc și de construcție nu se pot ocupa decât în măsură mică, fiindcă nu au păduri ca celelalte comune din margine. Prin excepție față de toate celelalte comune, Vălenii n'au nici apă de băut suficientă și abia acum, în ultimul timp, se caută o soluție pentru această importantă problemă de interes local. Ne-având vite, de cele mai multe ori ei își vând nutrețul pe care-l strâng de pe hofarul lor, comunelor învecinate.

În al doilea rând, trebuie să punem între cauze și emigrarea care a redus și ea în mod simțitor capitalul biologic al comunei, cei mai rășăriți fii ai ei călând posibilități de existență aiurea. În al treilea rând și oarecum concomitent cu această emigrare, sau ca o cauză a ei trebuie să amintim și *orientarea tinerețului spre funcționarism* în urma posibilității pe carea avută de a urma școli teoretice aproape de comună, fie la Săliș'e fie la Sibiu, și a se plasa astfel în diferite părți ale țării și în afară de carierele economice, ca funcționari pe la diferite ministere și autorități, mărind și mai mult golul destul de însemnat din căminurile vălenilor.

Pentru a vedea care era situația și felul de viață din trecut al oierilor văleni, comparativ cu situația actuală, dăm pe scurt cele ce ne-a istorisit un fost oier din comuna Vale, pe nume Mihail Stănilă, de 78 ani, un bătrân simpatic și încă verde, care își avea trecute — și acest lucru încă este semnificativ — într'o condică toate evenimentele și socotelile mai importante ale meseriei lui de oier.

„La 1875, când eram de 16 ani, m'a dus tatăl meu pentru întâia dată la oi. Avea târla iarna la comuna *Pietrile* județul

Vlașca și vara venea la munte. Avea carte de afaceri „Hilfsbuch“ timbrată și vizată de Administrația financiară. Am pășunat pe muntele Sfâna mare jumătate, dincolo de Mâzgavu, deasupra peste Avrig, cu 44 galbeni și Veneșoia și Galbina cu 70 florini, cu cheltuială ciobani, mâncare 44 crețari de oaie; am avut 1200 oi ale mele și 2800 de ale altora. Prețurile din acest an erau de 9 florini pentru un berbec, sterpele cu 7—8 florini perechea, terții cu 5,50 florini, lâna cu 60 crețari ocau¹⁾, brânza cu 55 crețari.

În 1876 aveam 2216 oi și cu străine cu tot 5622; iarna vindeam o parte din ele, vara cumpăram.

La 1878 țineam muntele „Mâzgavu“ cu 800 franci și „Scara“ cu 620 franci dela Ioniție Rona și Ghiță Lungu, dela următorii lui Iacob Ciuceanu din Rășinari. Brânza s'a vândut cu 50 crețari ocau.

La 1879 am iernat în Bulgaria la Toicuius. Am făcut brânză de $2\frac{1}{4}$ oca de oaie, una de urdă la 10 oi și la sută 1 și jumătate oca, unt de 8 oi una oca.

La 1880 am iernat tot la Toicuius, oile au trecut pe la Călărăși-Siliștra, am avut vara 5064 iar iarna 2778.

La 1881 am iernat în Dobrogea la Borungea. Oierii puneau nume și locurilor străine la Toicuius în Bulgaria era pădurea lui Oprean, la Caraomer îi spuneau Ghibuleț, fiindcă acolo și-a belit (tăiat) Ghibuleț oile.

La 1883 am iernat în Bărăgan la Obelești. Am ținut vara Mâzgavu cu 1200 franci și Grohilișu cu 600 franci arândă,

La 1885 am vândut berbeci 400 în Pojon (Ungaria) fruntea cu 14 florini și mijlocia cu 10,50 florini. Din berbecii tăiați, câte 70 într'un cazan, făceam său, vindeam numai spețele, peciile și picioarele, săul îl vindeam cu 44 crețari punctu (56 dgr.) pieile le vindeam la porceșteni sau cum am vândut în acest an lui Nicolae Isdraiță tăbăcar din Rășinari; matele le luau poplăcenii pentru coarde; coarnezle și oasele le dădeam la fabrică la Sibiu și lâna la Sașii din Cîsnădie.

La 1886 am iernat la Ludăneasca-Vaideei județul Vlașca și la Pietrile, am avut vara 4462 și iarna 2103 oi, am ținut apoi tot Mâzgavu cu 1200 franci și am iernat în Baltă între Giurgiu și Oltenița.

¹⁾ ocaua = 1,26 kgr.

La 1893 am vândut jumătate din oi lui Nicolae Vidrighin din Rășinari cu 9,50 florini perechea și nu am mai mers în țară.

La 1894 am iernat la Topârcea în Ardeal (județul Sibiu) am luat hotarul cu 80 crețari de fiecare oaie, oile au ieșit bune, am vândut mieii cu 4,20 florini perechea, vara am avut 5281 oi ale mele și străine 621. Vara am ținut tot Mâzgavu, apoi toamna am vândut toate oile. Vălenii toți ca și mine se ocupau cu oieritul. Știu că în 1880 am trecut în Dobrogea pe la Călărași-Siliștra numai văleni cu 47,000 oi, fără să mai socotim pe cei cari s'au dus în Moldova sau alte părți. Azi nu mai avem nici o țără. Oamenii abia au câte 5—20 oi și în tot satul sunt numai cam 6—700 oi.

Știu că în 1864 au fost în Vale 100,000 oi, aceasta după „aruncu” (impozitul) statului, că primar era pe vremea aceea Mihail Stănilă senior.

Produsele oilor le puteam aduce un timp fără vamă în țară și din 4 în 4 ani se făcea numărătoarea oilor. Adeseori făceam negoț cu lână, berbeci și boi, cei cari se duceau în Dobrogea nu se ocupau însă decât de oi și unii de plugărit.

După ce am vândut oile am luat și eu moșie în arendă în Dobrogea și am stat acolo din 1905 în 1916. Atunci cu războiul am fugit în Basarabia cu oile și boii și am vândut apoi tot ce am avut, iar în 1918 am venit acasă.”

Săcel

1) <i>Populația</i> :	Numărul locuitorilor	827
	Numărul caselor	105
	meseriași	12
	comercianți	4
	restul agricultori	
2) <i>Animale</i> :	cai	190
	vite cornute	624
	porci	327
3) <i>Teren</i> :	arător	913 jugăre
	grădini	24 ”
	fânaț	623 ”
	pășune	235 ”
	pădure	927 ”
	neproductiv	154 ”

4) *Instalații industriale:*

lăptărie	1
moară sistematică	1
grădină comunală cu 300 altoi	1

Această comună fiind situată pe șoseaua națională Sibiu-Alba-Iulia, în plină câmpie, formează oarecum un punct de trecere dela satele câmpenești la cele mărginenesti. Ea nici nu a aparținut Scaunului Săliște, nefiind situată în „fundus regius” și constituind în trecut o așezare nobilitară. Totuși prin apropierea, portul și obiceiurile asemănătoare ca și prin înrudirile ei cu comunele mărginenesti, o încadrăm între acestea.

Din situația numerică de mai sus rezultă că în comparație cu celelalte comune din margine, Săcelul are teren productiv suficient, astfel că marea majoritate a locuitorilor se ocupă cu agricultura și creșterea vitelor, desfășurându și produsele fie la Săliște, în zilele de târg, (fiind situată la o distanță de numai $\frac{1}{2}$ oră de aceasta), fie la Sibiu, având cu aceasta comunicație ușoară și bună pe șoseaua națională cum și cu calea ferată ce duce dela Alba-Iulia la Sibiu.

Săliște

1) <i>Populația:</i>	Numărul locuitorilor	2654
	Numărul caselor	950
	meseriași	74
	comercianți	42
	profesori, preoți, învățători și funcționari	70
2) <i>Animale:</i>	cai	196
	cornute	393
	porci	204
	oi	975
3) <i>Teren:</i>	arător	744 jugăre
	vii și grădini	281 "
	fânaș	3257 "
	pășune	3088 "
	păduri	4398 "
	neproduktiv	289 "
4) <i>Instalații industriale:</i>	joagăr mare	1

joagăr mic	1
fabrică de clopote	1
mori țărănești	4
moară sistematică	1
tăbăcării	4
fabrică de presat fân	1
ateliere p. covoare	3
ateliere p. tricotaje	2

5) *Instituții și societăți cultura leși profesionale mai importante:* Reuniunea meseriașilor, Reuniunea economilor, Casina română, Reuniunea pompierilor, Reuniunea de cântări, Societatea „Principele Mircea”, Despărțământul Săliște al „Astrei”, un gimnaziu mixt, un liceu comercial (curs superior) pentru băieți, o școală de menaj, două bănci: „Cassa de păstrare” (în lichidare) și „Poporul”.

Din punct de vedere al populației, ca și din punct de vedere economic, Săliștea, acest centru odinioară foarte important pentru mărginime, este în decadentă.¹⁾ De unde altădată numărul caselor era de 1320, azi nu este decât de 950 și de unde conscripția din 1721 arată pentru sălișteni 12,739 oi și capre, azi numărul oilor este abia 975, ceea ce înseamnă că oieritul a fost părăsit aproape complet.

Cauzele sunt multiple. În ceea ce privește populația, scăderea ei se datorește mai întâi emigrării, fiindcă, — după cum se poate vedea la anexe — numărul săliștenilor plecați în alte părți ale țării, este peste 300, și aceasta fără a mai adăoga pe cei plecați mai demult și ai căror descendenți au pierdut oarecum contactul cu locul de naștere al părinților.

La emigrare au contribuit aceleași împrejurări ca în genere la toate comunele mărginenești și anume micșorarea resurselor de trai (pășune, teren de cultivat, dificultăți puse în calea oieritului și persecuțiile de ordin politic sau religios).

Deasemenea școlile din Săliște, au contribuit ca o bună parte din tineret să și găsească întrebuințare în alte părți ale

¹⁾ În ultimul timp natalitatea a scăzut foarte mult, astfel că, față de 120 nașteri înregistrate în mediu anual înainte de războiu, în 1923 nașterile au scăzut la 77, în 1924 la 67 și în 1933 la 59.

Săliște, vedere generală.

țării fie ca funcționari la stat, fie ca angajați la întreprinderi particulare. Din fericire o bună parte din săliștenii emigrați au intrat în comerț și în industrie (108 din 300), cei mai mulți stabilindu-se în București sau în orașele din Muntenia și Oltenia, vre-o 69 în Dobrogea și 25 în Ardeal.

Sub raport urbanistic și sub acel al nivelului de viață, desigur că Săliștea a făcut progrese, iar din punct de vedere cultural ea a jucat și are încă și astăzi un rol din cele mai importante. Fiind reședință de plasă, având protopopiat și o școală primară bine apreciată chiar în trecut¹⁾, cu numeroși învățători, după Unire importanta Săliștei a crescut și mai mult. Aceasta îndeosebi datorită școlilor secundare care au luat ființă în localitate și anume un gimnaziu mixt, o școală superioară și inferioară de comerț (azi liceu comercial, curs superior) și o școală de menaj.

Dacă ace te școli au adus comunei și oarecari beneficii materiale și incontestabile avantagii culturale, ea devenind un centru cultural important prin numărul mare de profesori, și învățători care s'au stabilit aci, ele au cauzat comunei și desavantagii. Mai întâi au favorizat emigrarea săliștenilor dând posibilitate tineretului care le-a urmat, să se plaseze în alte localități și îndeosebi ca funcționari la stat. În al doilea rând, au favorizat prea mult tendința spre funcționarism a acestui tineret, care a început să privească oarecum cu dispreț carierele de ordin practic, negustoria și meseriile în atât de mare cinste odinioară în Săliște.

Sub raport economic este adevărat că Săliștea continuă să aibă încă importanța prin târgurile ei săptămânale, îndeosebi pentru comunele din jur care își procură mai ales cereale de pe piața ei și-și desfac aci o parte din produse: păcări, porci lână, brânză, lemne etc. Deasemenea tot la Săliște își desfac sau macină cerealele și se aprovizionează cu lemne, scânduri, sau alte articole și locuitorii câtorva comune din câmpia apropiată ca: Topârcea, Alămorul, Armenii, Apoldul etc.

Cu dezvoltarea căilor de comunicație și a curselor regu-

¹⁾ Școala din Săliște a existat din secolul al XVI-lea de vreme ce la 1616 se face mențiune de dascălul Dumitru Popa, în interesul căruia intervine judele satului ca să fie scutit de dări și cărăușie, și desigur că acest dascăl a avut și înaintași. Vezi I. Lupaș: *Sibiul ca centru al vieții românești din Ardeal*, Cluj 1928 p. 16.

late de autobuse însă, importanța Săliștei scade treptat și în această privință. Locuitorii comunelor învecinate se pot duce foarte ușor și în timp relativ scurt la Sibiu, de unde-și pot procura cele necesare și unde-și pot desface în mai bune condițiuni produsele.

Așa fiind, nu este de mirare că Săliștea se găsește în regres alături din punct de vedere economic cât și din cel al populației.

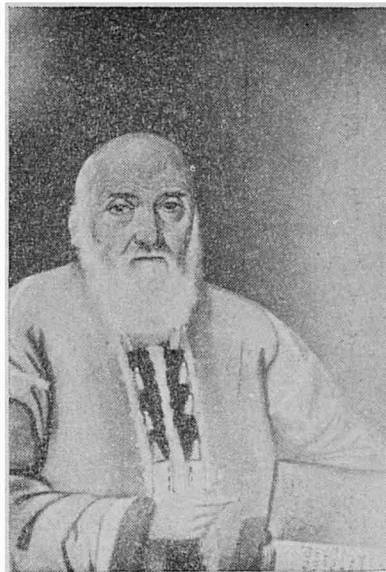
Este de regretat că mai ales în ce privește întreprinderile cu caracter economic, s'au făcut în trecut câteva greșeli care au avut consecințe foarte grave pentru sălișteni, deși ei sunt în general oameni cu spirit de inițiativă și pricepuți în chestiuni de afaceri (din 300 emigrați câți arată lista dela anexe 108 sunt comercianți și 71 sunt industriași și meseriași).

Astfel, ca să nu amintim decât unul din cazuri, „Casa de păstrare” din Săliște, care avea o fabrică de tâmplărie și mobilă, a trebuit să lichideze pentru că această fabrică în loc să lucreze fie mobilă țărănească, fie să creeze pe motive țărănești sau naționale, un stil de mobilier românesc din care să și facă o specialitate, promovând la conducerea ei tehnică absolvenți ai școlii superioare de meserii, selecționați prin concurs, a adus și angajat pentru ani de zile, cu foarte mari cheltuieli, desenatori și conducători comerciali străini, din Budapesta sau de aiurea cari au încercat să introducă mobilă după model vienez sau budapestan, iar în cece privește desfacerea mobilierului, aceasta era încredințată unui oarecare Rosenberg.

Urmarea a fost falimentul iremediabil al fabricii și al Casei de păstrare, care a înghițit astfel o bună parte a economiilor locuitorilor din Săliște și din satele învecinate.

Altfel, săliștenii au avut întotdeauna o înțuție justă a înstiluțiilor și întreprinderilor de cari aveau nevoie. În trecut fruntașii comunei (protopopi, preoți sau învățători din familiile Borgia, Moga, Răcuci, Popa sau altele) s'au străduit cu multă râvnă să apere interesele comunei, ale bisericii și ale școlii lor. Astfel spre a asigura venituri suficiente pentru școli, locțiitorul de protopop Borgia, împreună cu Oprea Milea, Dumitru Herția și Dumitru Răcuci obțin la 1841 dela Împăratul Ferdinand I. dreptul de a încasa vama târgului din comună pe seama bisericii¹⁾.

¹⁾ Extras din *Cartea de aur a ctitorilor și binefăcătorilor bisericilor române ortodoxe din Săliște.*

DUMITRU BORCEA

Ctitorul Bisericii mari din Săliște și
luptător pentru drepturile săliștenilor.
A fost la Viena (1841) pentru a obține
pe seama bisericii dela Impăratul Fer-
dinand I, dreptul de vama târgului.

Ceva mai târziu când episcopul Şaguna a venit la Sălişte, bătrânii satului au cinstit pădurile pe cari le mai aveau, bisericii, care să le poată astfel îngriji şi întreţine şcoala fără să se primească ajutorul şi controlul oferit de statul maghiar.¹⁾

Mai aproape de timpurile noastre, alţi oameni de inimă, prevăzători, cu tact, cu spirit de iniţiativă şi cu dragoste pentru întreprinderile şi instituţiile de folos obştesc — cum a fost primpretorul Petre Drăghici — şi-au găsit în Sălişte şi în comunele din jur un teren potrivit de activitate²⁾.

„Cassa de păstrare“, fabrica de unt, de tâmplărie, tăbăcăriile, diferitele ateliere, şcolile cu caracter practic (inferioară şi superioară de comerţ şi de menaj) au corespuns unor nevoi reale. Trebuia ca toate acestea să contribuie la ridicarea şi intensificarea vieţii economice a Săliştei şi prin ea a regiunii întregi şi este regretabil că acest scop nu a fost alîns, parte din lipsa de pricepere sau de înţelegere a unora din conducătorii diferitelor întreprinderi, parte şi din cauza împrejurărilor potrivnice.

Galeş

1) *Populaţia* : Numărul locuitorilor 695
caselor 182

Ocupaţia : oieri, comercianţi şi meseriaşi

2) *Animale* : cai 27
cornute 63
oii 558

3) *Teren* : fânaţ 9 jugăre
pășune 711 „
pădure 621 „
neproductiv 1596

Comună mică, abia despărţită de Sălişte, cu resurse foarte puţine, locuitorii sunt în parte oieri, în parte meseriaşi şi comercianţi.

Faţă de trecut comuna se găseşte în regres, îndeosebi în privinţa oieritului. Astfel conscripţia din 1714 dă pentru această comună un număr de 1346 oi şi capre, iar numărul capilor de familie era 231 în 1820. Azi numărul oilor este deabia 558,

¹⁾ D. Lăpădatu, director pensionar : *Insemnări şi amintiri pentru o monografie a comunei Sălişte*, în manuscris.

²⁾ Id. ibid.

iar numărul capilor de familie a scăzut la 190, și al caselor dela 183 la 140.

Este adevărat că numărul găleşenilor emigrați este foarte mare în raport cu numărul locuitorilor (84 de emigrați la 695 locuitori), ceea ce indică — după cum dovedește dealtfel și situația numerică de mai sus — lipsa totală de resurse și de câștig la ei acasă și astfel, cu ȧducerea treptată a suprafețelor de pășunat, fie în Ardeal, fie în Oltenia sau Muntenia, nu a fost decât firesc ca găleşenii să-și caute în emigrare posibilități noi de existență.

Spre deosebire de sălișteni, găleşenii au emigrat în Rusia Dobrogea și Moldova. În Dobrogea există chiar un sat cu numele de Galeș, ca și în județul Argeș dealtfel, ambele întemeiate de găleşeni.

Tilișca

1) *Populația* : Numărul locuitorilor 2216

Numărul familiilor 588

Numărul caselor 565

După ocupație:

oieri 126

agricultori 340

meseriași 18

comercianți 21

restul zileri

2) *Animale* : cai 186

vaci 384

boi 48

oii 18,000

porci 420

3) *Teren* : arător 620 jugăre

grădini 68 "

pășune 2,400 "

fânaț 2,860 "

pădure 2780 "

neproduktiv 380 "

4) *Instalații industriale*:

mori simple 5

piue 4 (2 de pănură, 2 de ulei)

5) *Societăți profesionale:*

Reuniunea oierilor

Mai mult decât găleşenii, tilișcanii se ocupă și azi îndeosebi cu oieritul, având un număr destul de important de oi. Este adevărat că nici ei nu au pășune suficientă pentru oile lor și dacă primăvara și toamna mai pot lua cu arendă locuri de pășunat în hotarele altor comune, în schimb vara nu au unde pășuna, golurile de păduri ce li s'au dat fiind prea reduse pentru numărul oilor. Dealtfel și aceste goluri sunt în mare parte acoperite cu jip sau jneapăn. Din această cauză sunt dese amenziile pentru că oierii au păscut cu oile în lăieturi (semănături) sau păduri de protecție.

Față de trecut comuna se găsește în regres în ce privește numărul locuitorilor, care la 1890 era de 3050, iar numărul caselor era 800, pe când azi nu sunt decât 2216 locuitori și 565 case. Deasemenea în ce privește oieritul, tilișcanii sunt în decadență, întrucât cam tot pe această vreme (la 1890) ei aveau aproape 100,000 oi, iar azi au abia 18 000.

O altă ocupație destul de importantă a fost pentru tilișcani *morăritul*. În trecut aveau nu mai puțin de 15 mori, astfel că toate comunele din jur, chiar și cele săsești, își măcinau grânela la ei. Se zice însă că Sașii ar fi încercat pentru a desființa aceste mori să abată cursul apei „Lunca”, făcând-o să treacă prin comunele săsești. Dar tilișcanii au distrus înălțiturile și barajele clădite, cu toate furcile pe cari Sașii le ridicaseră, la locul cese chiamă de atunci „*moara furcilor*”, pentru cei cari ar distruge lucrările.

În trecut tilișcanii se ocupau aproape exclusiv cu creșterea oilor, dar spre deosebire de alți mărginenii ei se duceau cu oile îndeosebi în Moldova și Rusia. Așa se face că chiar și după războiu se mai găseau în Rusia și mai există încă și astăzi o mulțime de tilișcani. Numai că acestora în ultimul timp li s'au confiscat oile și averea strânsă și foarte mulți dintre ei au trebuit să plătească cu închisori și persecuții de tot soiul, orice încercare de a-și apăra avutul agonisit în atâția ani, mulți dintre ei ne mai isbutind nici să se mai întoarcă la familiile lor.

Această împrejurare, precum și dificultățile ce s'au ivit tot mai numeroase în calea oieritului, explică decadența de astăzi. Totuși față de celelalte comune, Tilișca se găsește într-o situație relativ mai bună, atât din punct de vedere al inven-

tarului animal, cât și din cel al terenului de pășunat, pădure sau arător.

Rod

1) <i>Populația</i> :	Numărul locuitorilor	1590	
	Numărul familiilor	550	
	oieri	5	
	meseriași	50	
	restul agricultori și diferite alte profesioni		
2) <i>Animale</i> :	cai	180	
	oi	980	
	vaci	290	
	boi	14	
3) <i>Teren</i> :	arător	280	jugăre
	grădini	72	"
	lânaț	927	"
	vie	72	"
	pășune	600	"
	pădure	259	"
	neproduciv	78	"

Mai mult ca la alte comune mărginenești, situația numerică de mai sus arată că, față de numărul locuitorilor, suprafața teritoriului comunei Rod, nu numai cel arător dar chiar pădurea și pășunatul, *este cu totul insuficientă*. Deaceea rodenii ca și ceilalți mărgineni de altfel, își țineau oile pe teritoriul altor comune și îndeosebi în Moldova și în Rusia. Practicând în trecut pe o scară întinsă oieritul, ei ajung să aibă la un moment dat aproape 150,000 oi. Muți din ei se află de altfel și azi încă în Rusia, foarte puțini din cei aflați acolo la sfârșitul războiului isbulind să se întoarcă în țară.

Ținând seamă de situația lor precară, în anul 1925, vre-o 30 familii din Rod au fost împroprietărite cu câte 16 jugăre pământ cultivabil în comuna Ianova din județul Timiș, unde ele se găesc și azi.

Din cei emigrați în alte părți ale țării, este interesant să constatăm, că — spre deosebire de ceilalți mărgineni —, majoritatea rodenilor emigrați nu au devenit negustori sau meseriași, ci au rămas oieri sau agricultori, astfel că din 149 emigrați 134, au rămas și în localitățile unde s'au dus, cu ocupația de oieri.

Față de trecut, încontestabil comuna Rod este în regres,

sub aproape toate rapoarturile și, ținând seamă de teritoriul și de posibilitățile de dezvoltare foarte restrânse pe care le are această comună și în viitor, este greu de presupus că ea va putea reveni încurând la o stare înfloritoare.

Poiana

- 1) *Populația* : Numărul locuitorilor 4777
 Numărul familiilor 1139
 oi ri 209
 agricultori 878
 meseriași 32
 învățători 13
 comercianți 20
 medic 1
 farmacist 1
- 2) *Animale*: cai 800
 vaci 510
 boi 20
 oi 80,000
- 3) *Teren* : arător 286 jugăre
 grădini 126 "
 pășune 350 "
 fânaț 547 "
 pădure 2020 "
 neproductiv 88 "
- 4) *Instalațiuni industriale* :
 mori 4
 piue 4

5) *Societăți profesionale și instituții de credit*:

Reuniunea și Uniunea oierilor, Reuniunea meseriașilor și comercianților, Reuniunea plugarilor și trei bănci cu capital de 1 milion lei fiecare și un milion lei rezerve.

Comună Poiana este, în ordinea numărului de locuitori, a doua comună mai importantă din margăinime, venind imediat după Rășinari și situându-se în această privință înaintea Săliștei.

Intr'adevăr, dacă în ceea ce privește importanța ca centru cultural și negustoresc și ca vechime, Săliștea conta odinioară

drept cea mai importantă comună din mărginime, în ultimul timp și îndeosebi de pe la sfârșitul secolului trecut, Poiana a crescut în importanță și populația ei pare să prezinte mai multă vitalitate, excedentul natalității asupra mortalității fiind în continuă creștere.¹⁾

Oierul Gheorghe Șufană-Purcel
cu soția și cei 10 copii ai lor.

Este adevărat că fiind situată mai înspre munte, poenarii vor fi fost și în trecut poate mai la adăpost de persecuțiile politice, deși pe la începutul secolului al XVIII-lea și lor li s'au luat bisericile și au avut de suferit neajunsuri și închisori după cum deasemenea au avut și numeroase conflicte cu Sașii din comunele învecinate.

Oieritul, deși el nu mai este ca odinioară²⁾ ocupația exclusivă a poenarilor, continuă totuși să fie ocupația lor principală. Și

¹⁾ Spre deosebire de Săliște unde natalitatea este în scădere (numărul nașterilor scăzând de la 120, cât era înainte de război, la 77 în anul 1923, apoi la 67 în 1924 și la 59 în 1933) în Poiana, după datele pe care ni le-a pus la dispoziție cu multă bunăvoință, dl. Dr. E. Dobrotă, medicul de circumscripție, natalitatea este în urcare, iar mortalitatea în regres, astfel în 1932 mortalitatea exprimată în procente a fost de 18,2% iar natalitatea de 23,9%, în 1933 mortalitatea de 17,1%, natalitatea 24,2%, iar în 1934 mortalitatea de 13,1%, natalitatea 26,1%, ceea ce indică evident un spor important de populație și un potențial biologic de apreciat. Este interesant și îmbucurător a aminti în această privință că în Poiana sunt astăzi nu mai puțin decât 650 copii înscriși la școala primară.

²⁾ După conscripția din 1750 Poenarii aveau în acel an 5495 oi la numai 218 capi de familie.

astăzi încă pœnarii au cel mai mare număr de oi dintre comunele mărginenești (80,000), deși nu au fânaș și pășune suficiente pentru întreținerea lor.¹⁾

În trecut însă pœnarii au ajuns să aibă între 150,000—300,000 oi pe carl le țineau vara în munții Hațegului deobicei, sau treceau cu ele în Țara Românească, iarna ajungând până la bălțile Dunării sau în Dobrogea. Din când în când se întorceau cu turmele acasă (mai ales primăvară) pentru a și trece mieii și produsele fără vamă — după cum aveau dreptul până la 1901 — pe bază de certificate (numite „*rigilii*”) ale Administrației financiare din Sibiu, numărătoarea oilor făcându-se la vama din „*Duși*” și „*Pialta Albă*”.

După 1901 Ungurii au sistat dreptul de a-și mai aduce oile acasă și astfel mulți pœnari s'au împământenit și au rămas cu ele în „*Țară*”.²⁾

Inchiderea graniței a însemnat o lovitură puternică pentru economia de oi a pœnarilor. Mulți din ei părăsesc oieritul îndreptându-și atenția spre negoțul de vite sau spre meserii. Cei cari-și păstrează oile, vor fi nevoiți să și le ierneze pe câmpia dintre Tisa și Dunăre în județul Bácska și în Banat, în tot cazul însă, ei nu mai ajung să aibă numărul de oi din trecut.

Unirea dela 1918 a dat la început un împlus puternic și economiei de oi, și comerțului de produse ale economiei de vite în genere, făcut pe o scară întinsă de pœnari, astfel că aceștia reușesc să aibă la un moment dat depuneri la bănci de aproape 50 milioane lei. Reforma agrară și mai apoi criza economică din 1930 au făcut însă ca mișcarea aceasta ascendentă să fie întreruptă brusc și abia acum în ultimul timp — după numeroase eforturi făcute pentru adaptarea la noua situație — ea să poată fi reluată.

Totuși putem spune că Poiana, grație și resurselor bănești și potențialului biologic mai ridicat al populației ei, este una din puținele comune mărginenești dacă nu singura, care a su-

¹⁾ Din această cauză unii din ei își țin și azi o parte din oi în Dobrogea numărul acestora este însă greu de stabilit, el variind în fiecare an.

²⁾ La 1901 numărul locuitorilor plecați din comună era de 993, iar la 1911 numărul lor era de 1049, tabloul dat la anexe cuprinzând doar pe cei plecați de dată mai recentă și a căror adresă a putut fi aflată.

portat mai ușor criza și care va reveni cel mai curând pe linia de prosperitate de odinioară.

Jina

1) <i>Populația:</i>	Numărul locuitorilor	3765	
	Numărul caselor	1040	
	meseriași	29	
	restul oieri și jogăreni		
2) <i>Animale:</i>	cai	1000	
	oi	22,000	
	boi	800	
	vaci	1,200	
3) <i>Teren:</i>	arători	796	jogăre
	pășune	8,250	"
	pădure	43,525	"
<i>Instalațiuni industriale:</i>			
	mori de apă	13	
	jogăre	7	
	pieue	5	

Am amintit și în capitolele precedente că, mai izolată decât celelalte comune mărginenești, Jina a avut o evoluție aparte, fiindcă ea forma o companie a primului regiment de graniță. Ca atare, cât timp a existat acest regiment, locuitorii comunei aveau la dispoziția lor pășune și pădure din belșug. Toluși mai la urmă, comuna Jina a urmat și ea soarta celorlalte comune mărginenești.

În privința emigrației, ea a dat chiar cel mai important contingent, întrucât jinarii stabiliți și mai adânc în munți, conservatori în port și în obiceiuri au dus o viață izolată și au rezistat cu și mai mare înverșunare persecuțiilor religioase și politice din trecut. Iar când acestea deveneau de netolerat, jinarii plecau în masă, cu tot avutul lor pe cai și cu turmele înaintea și trecând munții se stabileau — cum am văzut în capitoul precedent — în comunele de pe versantul de sud al Carpaților: în Băbeni, Vaideeni, Novaci, Horez, Cernădia și altele din județele Vâlcea, Argeș sau Muscel, adeseori întemeind ei singuri comune noi.

Cu desființarea regimentului de graniță la 1867, s'a oferit comunei să răscumpere munții și pădurile ce aparțineau aces-

„Pomeană” in comuna Jina,

tuia, dar din greșala conducătorilor de atunci, locuitorii au refuzat. Statul ungar a confiscat apoi întreagă această avere, iar procesele intentate de comună au fost pierdute toate, astfel că situația materială a locuitorilor ei, a devenit din cele mai critice.

După Unire s'au dat comunei „golurile” din 8 munți, circa 400 jugăre pentru pășunat, pădurile sunt însă și acum ale Statului și acestea sunt atât de întinse încât, cu ele, comuna ajunge la o întindere de circa 60,000 jugăre, unică aproape în toată țara.

Jinarii își țin oile în munții Lotrului, dar pășunea este prea redusă pentru numărul lor de oi, și astfel sub raportul oieritului jinarii, ca și ceilalți mărgineni, sunt și ei în regres, fiindcă în 1916 aveau peste 40.000 oi, iar în 1922 aproape 60,000, pe când astăzi nu mai au decât 12,000.

Mai mult decât ceilalți mărgineni, jinarii trăesc izolați în munte trei sferturi de an pe la colibi, unde se duc adeseori și femeile și copiii. Dela Primărie până la ultima colibă sunt 28 kmetri și din cauza acestor distanțe, de obicei de primăvara și până toamna târziu, jinarii stau, împreună cu vitele lor, la colibe. În sat rămân numai femeile și copiii iar ei se coboară doar odată pe săptămână, Dumineca, pentru „porunci”, cari li se comunică la ieșirea din biserică.

Cu toate că jinarii nu au păduri proprii de mare întindere și că pășuna'ul este relativ redus, din situația numerică de mai înainte, rezultă că, starea economică a jinarilor este destul de bună, în comparație cu ale comune. Este îndeosebi de remarcat că ea are un număr important de vite cornu'e (boi și vaci, în total 2000) și de cai (1000) și chiar și numărul oilor este destul de mare.

În ultimul timp, situația economică tinde să se îmbunătățească și mai mult. Aceasta și grație drumului care s'a construit recent până în munții Lotrului, unde a luat ființă o mare lăptărie, care este legată astfel de comunele mărginenesti și de Sibiu de o parte, iar de alta, de Novacii din județul Gorj și de Voineasa, Brezoiu și Călimănești.

Este de regretat însă, că, acest drum, zis și „drumul Regelui”, nu este îndeajuns de consolidat și de bine întreținut, riscând ca încurând el să devină iarăși impracticabil.

VII. Contribuția mărginimei la organizarea economică a Românilor din Transilvania

1. Instituțiuni financiare.

Acest capitol despre situația economică actuală a comunelor din mărginime, nu ar fi desigur complet dacă nu am străui cât de sumar și asupra rolului pe care l-au jucat comunele mărginenești din a doua jumătate a secolului trecut și până azi, în ceea ce privește acțiunea de organizare economică a Românilor din Transilvania.

Într'adevăr situația precară în care se găseau acești Români, pe deoparte luptând pentru a obține libertăți și drepturi politice, iar pe de alta, pentru a-și îmbunătăți mai întâiu, situația economică și culturală, a făcut ca în preocupările lor să predomine când una când cealaltă tendință. Pentru prioritatea libertății și a drepturilor politice a luptat *Avram Iancu*, iar pentru îmbunătățirea mai întâiu a situației economice și culturale, urmând ca numai după aceea să se dea lupta pentru drepturile politice, a fost mitropolitul *Andrei Șaguna* și *Visarion Roman*¹⁾.

Punctul de vedere al acestora din urmă și acțiunea lor au fost încununat de succes. Prin străduința lui *Visarion Roman*, care întemeiase încă dela 1867, în comuna Rășinari, prima cooperativă românească din Ardeal, ia ființă la 1872, *Banca Albina* din Sibiu, care va avea un rol din cele mai importante în viața economică a Românilor din Transilvania.

Această instituție, deși își pierde, la câțiva ani după înființare, caracterul ei de bancă populară, pe care i l-a dat oarecum la început *Visarion Roman*, prin faptul că-și desființează așa zisele reuniuni de credit pe cari le avea în aproape

1) V. Ilinca: *Gândire economică românească în secolul al XIX-lea* Cluj, 1938, pag. 82.

toate centrele mai mari, a însemnat nu numai un sprijin financiar puternic pentru gospodăriile românești în căutare de credit, ci și un ajutor important pentru orice acțiune cu caracter cultural și național. Și este bine să reținem acest lucru că — cel puțin înainte de războiu — toate întreprinderile românești mai de seamă din Ardeal, au imitat exemplul Albinei, destinând întotdeauna o bună parte din beneficiile lor pentru scopuri culturale și naționale românești.

Deasemenea este momentul să amintim că la înființarea băncii Albina au contribuit în mare măsură și comunele mărginenești. Nu trepue scăpat apoi din vedere că tot aceste comune au contribuit și la înființarea în 1884 a „Casei de păstrare” din Săliște, instituție care a luat deasemenea o dezvoltare excepțională și care a înlesnit plasarea economiilor ce se găseau atunci în satele mărginenești, în cari oieritul era încă în floare, în condițiuni din cele mai bune, acordând credite sator românești mai sărace.

Este de remarcat că statutele acestei Case de păstrare prevăd distribuirea a 45% din venitul net anual pentru opere de interes obștesc. În afară de aceasta, ea a dat comunei Săliște un împrumut fără dobânzi de 25 000 florini, a creat un fond pentru un spital public în Săliște, a reconstruit școala primară, a înființat o grădină de altoi etc.¹⁾

Am amintit în altă parte că la 10 ani după Unire, această instituție, cu un trecut atât de frumos, a trebuit să lichideze din cauza crizei economice generale deoparte, iar de alta, din cauza felului în care a fost condusă fabrica de tâmplărie pe care o finanța, ceea ce a însemnat o pierdere foarte importantă pentru mărginime.

În prezent, în locul ei desfășoară o activitate relativ însemnată banca „Poporul” din Săliște, „Andreiana” din Rășinari și alte două bănci mai mici din Poiana.

În domeniul *asiguratrilor*, trebuie să amintim că încă înainte chiar de înființarea băncii „Albina”, Românii din Transilvania — și între ei foarte mulți Mărgineni — participă la 1868, împreună cu Sașii, la fondarea societății de asigurare „Transylvania”.

1) N. Petra: „Băncile românești în trecut” în revista „Economia Românească”, Cluj, Nr. 1/1936 pag. 72

Aceasta este fără îndoială o dovadă de spiritul de prevedere și de o activitate economică mai evoluată, care începe să-și facă loc printre Români transilvăneni și cu deosebire printre Mărgineni.

Intemeierea acestei societăți de asigurare constituie și unul din cele mai importante momente de colaborare economică dintre Români și Sași. Într'adevăr capitalul era jumătate românesc, jumătate săsesc, președintele consiliului de administrație fiind sas, directorul general român, iar membrii Consiliului erau jumătate sași jumătate români.

Această colaborare durează într'o relativă armonie până la 1897, când, murind directorul general Dr. Aurel Brote, elementul săsesc câștigă tot mai multă preponderență și, ia sfârșit la 1908, când, membrii români ai Consiliului de Administrație se retrag și se încep mai intens pregătirile pentru înființarea unei societăți de asigurare românești.

Aceste pregătiri se pot face cu atât mai ușor cu cât banca „Albina” era în plină activitate și cu cât băncile românești din Transilvania au simțit de mai multă vreme nevoia unei îndrumări unitare a eforturilor lor și al unui organ de publicitate pentru problemele economice românești.

Astfel la 1899 apăruse „Revista economică”, menită să dea Românilor din Transilvania o largă și temeinică orientare în domeniul economic și se puseseră și bazele asociației „Solidaritatea”, a băncilor românești din Ardeal.

La 1911 va lua dar naștere, la Sibiu, prin hotărârea Solidarității, prima societate românească de asigurări, sub numele de „Banca generală de asigurare”, devenită mai târziu „Prima Ardeleană” de azi, care își are acum sediul central la Cluj.

Fără a insista asupra activității utile desfășurate de această societate, vom menționa doar că ea s'a înființat și cu contribuția Mărginenilor și că a avut aproape întotdeauna, în Consiliile de Administrație și de Cenzori, numeroși fruntași mărgineni.

2. Intreprinderi comerciale și industriale.

Ca întreprinderi comerciale vom aminti două din cele mai importante din mărginime și anume „Firma Comșa” din Săliște și „Firma Ilie Floașiu” din Miercurea și mai apoi din Sibiu.

Prima a avut un rol deosebit de însemnat în aprovizionarea comunelor mărginenești cu cele necesare, ea constituind multă vreme pentru prăvăliile sătești din jur, un depozit și o sursă de aprovizionare din cele mai bogate și mai avantajoase. Dela zahăr, la articole coloniale, dela lumânări la săpunuri, la pânzeturi, stofe și bumbac, ea procura și desfăcea pe seama întregii regiuni, tot ceea ce putea fi necesar unei case gospodărești, în afără doar de articolele ce se puteau confecționa în casă.

Astăzi această întreprindere a dispărut. Locul ei l-a luat în parte Firma Ilie Floașiu din Miercurea, care și-a mutat centrala la Sibiu și dela care — acum cu transporturile mai dese de trenuri și autobuse — se aprovizionează întreaga margine, ca și satele de pe câmpia Siiului, cu bumbac, pânzeturi și coloniale, vânzările ei ajungând la o sumă apreciabilă.

În legătură cu Firma Ilie Floașiu, este interesant să amintim că unul din cei mai mari comercianți din Cluj — singurul mare comerciant român din capitala Ardealului — și-a făcut ucenicia tocmai la această Firmă Floașiu, pe când ea se afla încă la Miercurea Sibiului.¹⁾

Și acest lucru nu este fără vre-o semnificație în ce privește pregătirea serioasă, exemplul și tradiția negustorească, ce a existat în aceste prime întreprinderi românești, în cari vrednicia șefului se transmitea întregului personal, făcând ca și acesta la rândul său, să triumfe în cariera-i negustorească, chiar dacă s'a stabilit în centre înstrăinate, și în ciuda tuturor dificultăților ce i-ar fi stat în cale.

Ca întreprinderi industriale mai importante, vom menționa Industria agricolă Vlad & Co. din Cluj, al cărei istoric îl dăm și la anexe și care poate servi de exemplu nu numai Măgăneșilor, ci și Românilor din alte regiuni ale țării, de ce poate realiza un om prin munca și priceperea sa.

Vom mai aminti „Banca centrală pentru industrie și comerț” din Cluj, cu industriile afiliate ei: „Industria Sârmei” din Câmpia-Turzii și „Fabrica de Sticlă”, din Turda. Aceste două industrii, azi în plină înflorire, au intrat în patrimoniul românesc și prosperează zi cu zi, datorită tot unui mărginean: Ionel Comșa nepotul fondatorului Firmei Comșa din Săliște. Pentru istoricul

1) I. Pascu: *Cum am ajuns negustor*, în revista „Economia Românească”, Cluj, Nr. 1/1936 pag. 11.

lor și rolul însemnat ce îndeplinesc ele în economia românească, vezi la anexe: „Firma Comșa din Săliște”.

Este un lucru interesant a urmări cum s'a trecut dela oierit la comerț și cum dela acesta s'a ajuns, desigur timp de două sau de mai multe generații, la întreprinderi bancare și industriale.

Asfel, Firma Comșa, ca întreprindere comercială, marchează după un început modest, o perioadă de înflorire din cele mai puțin obișnuite. Timp de 70 ani ea va îndruma și domina viața comercială nu numai din mărginime ci și din întreaga Transilvania. Ea va statornici în diferitele orașe de aici și chiar de dincolo de munți, o mulțime de comercianți români mai mici și mai mari, chemați la rândul lor să-i ia la un moment dat locul. Apoi odată datorită împlinirii ea va dispărea la 1928, pentru că cel care o conduce va avea de îndeplinit alte misiuni.

Descendentul fondatorului ei va trece dela comerț la bancă și industrie și va duce cu un pas mai departe, într'un stadiu mai evoluat, mcșlenirea primită dela înaintași.

Dar, în afară de exemplele citate mai sus, desigur că acțiunea Mărginenilor în Transilvania a fost de mai mică amploare. Și aceasta din mai multe motive.

Mai întâiu, orașele din Transilvania aveau sub trecutele stăpâniri și o populație maghiară și germană destul de importantă și prea puțin tolerantă față de Români, astfel că o stabilire a lor în aceste orașe întâmpina numeroase dificultăți.

Apoi nici Mărginenii nu erau bucuroși să aibă prea mult de lucru cu autoritățile maghiare, dela cari nu puteau aștepta înțelegere și sprijin pentru profesiunea și interesele lor.

La acestea se adaugă și ușurința cu care-și găseau plasament în orașele din Oltenia și Muntenia, situate pe drumuri pe cari le cunoșteau de mai multe generații, și unde îi atrăgea desigur și libertatea de a simți, trăi și vorbi românește.

Dacă avem totuși numeroși Mărgineni stabiliți în centre mai importante din Transilvania ca: Arad, Oradea, Sătmare, Sighet, Bistrița, Cluj, Turda, Alba-Iulia, Orăștie, Deva, Târgu-Mureș, Târgu-Săcuesc, Sf. Gheorghe, Brașov, Timișoara și Lugoj. — fără să mai amintim pe cei stabiliți în Sibiu —, acești Mărgineni s'au așezat în locurile amintite în cea mai mare parte și mai ales după Unire.

Dar, fie că ei s'au stabilit înainte, fie după Unire, faptul că aproape nu există oraș sau orașel mai important în Transilvania, în care să nu găsim unul sau mai mulți Mărgineni, denotă o forță de expansiune, o înțelegere a situației economice și o intuiție a nevoilor vremii, unice în istoria noastră.

Concluzii.

A. Importanța rolului jucat de Mărgineni în viața economică a Transilvaniei și Vechiului Regat.

Din capitolele precedente se desprinde cu prisosință credem, importanța rolului pe care l-au jucat în trecut Mărginenii în viața economică a Vechiului Regat și a Transilvaniei. Dar această importanță nu se mărginește numai la trecut, ea are valoare și pentru prezent și îndeosebi pentru viitor.

Pentru prezent, întrucât un număr însemnat de Mărgineni (peste 1500) activează și azi în viața economică a celor mai importante centre ale țării noastre și este de notat că dacă ei nu se găsesc întotdeauna în fruntea vieții economice, ei nu sunt nici la periferie, și astfel constituie un element de care trebuie ținut seamă.

Pentru viitor, întrucât satele mărginenești după o scurtă perioadă de scădere a populației lor și de oarecare depresiune economică, își pot regăsi și relua cu ușurință — îndeosebi dacă și statul va lua măsurile necesare în acest scop — vechea lor putere de expansiune, dând vieții economice a țării un nou impuls și noi elemente cari să poată desăvârși opera de românizare întreprinsă în ultimul timp.

Datele problemei ce ni se pune în această privință sunt următoarele :

1) Regiunea numită *mărginime*, după constatările făcute în capitolele precedente, se află la sfârșitul unei perioade de decadență. Populația e în descreștere, și resursele economice actuale sunt încă reduse. *Trebuie găsită dar posibilitatea unei înviorări economice și culturale, trebuie combătută denatalitatea și înmulțite posibilitățile de muncă și de câștig, trebuie reorganizată și stimulată viața satelor mărginenești și încurajate toate inițiativele menite să promoveze acest scop.*

2) Mărginenii plecați din satele lor de origină, trebuie să-și considere drept o datorie sfântă *păstrarea între ei a unei coe-*

ziuni, a unui sentiment de solidaritate, peste toate împrejurările cari-i despart, să nu și uite locul de origine și să facă toate sacrificiile pentru el.

În același timp, Mărginenii emigrați să nu uite că înaintașii lor au îndeplinit în trecut o misiune grea, dar necesară și să continue a fi deci și ei *pionierii românismului în lupta de curcere economică a țării*, începută recent, cu mai mulți sorți de isbândă.

Pentru aceasta credem necesar întocmirea unui *plan de activitate* care să privească problema mărginimei în toată complexitatea ei, adică și *ca problemă a ridicării culturale și economice a regiunii numită mărginime și ca problemă în strânsă legătură cu ofensiva economică generală românească.*

B. Un plan de activitate pentru ridicarea economică și culturală a „mărginimei“.

Considerând situația geografică și posibilitățile de dezvoltare pe cari le au comunele mărginenești, vom preconiza pentru prima parte a problemei, adică pentru ridicarea nivelului economic și cultural al mărginimei, următoarele :

1) *Combaterea denatalității prin întărirea familiei, îmbunătățirea stării sanitare și lupta împotriva concubinajului și a luxului.*

2) *Acolo unde terenul permite, se va face cultura intensivă și rațională a pământului, cu plante rentabile.*

3) *Se va extinde pomicultura în aproape toate comunele mărginenești și se vor introduce procedeele și mașinile necesare pentru industrializarea fructelor.*

4) *Organizarea economiei de vite pe baze noi și îndeosebi reorganizarea compleclă a economiei de oi.*

5) *Industrializarea produselor agricole și ale economiei de vite în genere, crearea unei industrii alimentare importante, a unei industrii a tăbăcării și a industriei textile.*

6) *Exploatarea rațională a bogățiilor forestiere și înființarea unei fabrici de tâmplărie și a unor ateliere pentru jucării din lemn.*

7) *Înființarea unei industrii hoteliere și încurajarea turismului.*

Pentru partea a doua a problemei, care se găsește de altfel în strânsă dependență de cea dintâi, preconizăm :

a) *Crearea unei asociațiuni generale a Mărginenilor, care să inițieze și să sprijinească opera de refacere economică a comunelor mărginenești și să organizeze și încurajeze expansiunea lor economică și culturală.*

b) *Această asociație va trebui însă dublată de un organism economic puternic înființat pe bază cooperatistă, sau ca societate anonimă, cu concursul tuturor Mărginenilor cari au ajuns la situații importante în viața economică și culturală a țării și în scopul de a sprijini efectiv întreprinderile cari ar lua naștere în mărginime și de a pregăti organizarea emigrării plusului de populație din comunele mărginenești și intrarea acestui plus în viața economică din centrele cari au mai mare nevoie de românizare.*

Această societate ar mai avea în sarcină pe deoparte cumpărarea de terenuri, întreprinderi și instalațiuni ce s'ar găsi actualmente în mâini minoritare sau străine și facilitarea trecerii lor în mâinile Mărginenilor emigrați, iar pe de alta, încurajarea Mărginenilor întreprinzători și harnici prin acordarea de credite spre a-și clădi sau înființa întreprinderi în centrele cele mai periclitate de invazia străinilor și deasemenea acordarea întregului aprijin moral și material până ce întreprinderea respectivă a eșit din faza, când ar putea fi doborâtă de o coaliție a minorităților, sau a concurenței străine.

Aceste două organizații ar mai trebui să-și pună în vederea scopului urmărit problema acordării de burse și ajutoare meseriașilor și comercianților români pentru specializare în străinătate în anumite branșe (textile, sticlărie, tăbăcărie, comerțul, industria jucăriilor, și a tâmplăriei artistice, industria alimentară etc.) spre a se putea înlocui în scurtă vreme toți specialiștii străini.

Deasemenea se impune organizarea unei propagande intense pentru produsele mărginenești ca și propaganda pentru dezvoltarea turismului în mărginime, cum și pentru organizarea și încurajarea spiritului de solidaritate în manifestările de ordin profesional și artistic, specifice regiunii.

Luate pe rând, găsim necesar să insistăm în studiul nostru asupra fiecăruia din aceste puncte pentru că — trebuie să o recunoaștem — nici organelor de conducere ale statului și nici Mărginenilor nu le-a lipsit intuiția necesară soluționării problemelor ce am amintit, numai că încercările ce s'au făcut, au dat greș, cele mai multe, fie pentru că măsurile luate nu au fost

serioase, fie pentru că firea și temperamentul Mărginenilor și lipsa lor de mijloace materiale nu le-au permis să-și ajungă scopul.

1. Combaterea denatalității.

Înainte sau paralel cu acțiunea pentru îmbunătățirea situației economice a mării, trebuie pusă problema populației din această regiune.

Am văzut cu prilejul examinării situației pe comune că, în cele mai multe din ele, populația este în scădere și am indicat drept cauze inițiale emigrarea și situația economică din ultimul timp. Ar mai trebui să adăugăm poate tot ca o consecință a acestora, în tot cazul însă ca o urmare a călătoriilor și a contactului mai îndelungat al Mărginenilor, și în deosebi a tineretului, cu oameni și locuri din diferite părți ale țării, o slăbire a sentimentului de familie.

Familia a fost în trecut cetățuia cea mai puternică a mării. Împreună cu ea biserica și școala au fost triumful de rezistență de care sau sfărmat toate încercările de înstrăinare făcute de trecutele stăpâniri politice.

Azi, pericolul înstrăinării a dispărut formal, dar în fond alte primejdii ne așteaptă și împotriva lor tot numai aceste instituții de bază ne pot apăra. Trebuie întărită familia prin combaterea concubinajului care în ultimul timp a început să ia proporții îngrijorătoare, trebuie întărite biserica și școala prin combaterea sectelor cari încep să-și facă apariția și în mării și prin orientarea tineretului spre respectul instituțiilor fundamentale ale mării și spre preocupările ei tradiționale, cu excluderea tendinței spre funcționarism și cu îndatorirea sacră de a spori și îmbunătăți patrimoniul existent și de a păstra bunele moravuri.

Sub acest raport, aceia cari pot acționa mai direct cu vorba și cu fapta sunt preoții și învățătorii. Ei vor trebui însă ajutați de toate societățile culturale și profesionale din mării și de „Astra” îndeosebi.

Va trebui arătat pericolul ce prezintă lipsa de copii într-un cămin, pentru familia respectivă în special și pentru stat și neam în general, va trebui evocat trecutul cu toate virtuțile lui și va trebui exaltat într-o justă măsură orgoliul specific al Mării.

ginenilor ca *element de elită și de avangardă al românismului*, servindu-ne de date statistice și din alte regiuni ale țării (din Banat ¹⁾ spre exemp'lu) sau din alte state (Franța, Germania) spre a scoate concluzia unei imediate și imperioase necesități de a se pune capăt descreșterii populației.

Societățile culturale și comunale își vor pune problema ajutorării materiale a familiilor sărace și cu copii numeroși și vor avea grije să combată și o altă tendință în legătură indirectă cu această problemă dar foarte semnificativă, tendința spre *lux* și lenevie și spre *abandonarea portului tradițional*, iar acolo unde este cazul (comuna Sibiel) și combaterea căsătoriilor prea apropiate sau înrudite.

Conferințe, expoziții, premii, consultații medicale gratuite și dispensarii vor forma tot atâtea mijloace teoretice și practice din cari nici unul nu trebuie neglijat pentru a se asigura populației mărginenești o stare sanitară și morală bună, care să oprească denatalitatea și să o transforme încurând într'un spor apreciabil de populație în toate comunele din margine.

2. Raționalizarea culturii pământului.

Am văzut, cu ocazia examinării situației comunei Boița, neajunsurile culturii pământului, cari sunt generale în mărginime. Terenul cultivabil este puțin, deci insuficient, astfel că toate comunele mărginenești trebuie să-și procure grâul și porumbul necesar din comerț, de pe piața Sibiului deobicei, sau a Săliștei.

Trebuie să se renunțe deci la cultivarea cerealelor cari cer o întindere de pământ mai mare și Mărginenii să cultive plante mai rentabile și îndeosebi de cele cari sunt în legătură cu ocupația lor principală, *creșterea vitelor*, pentru a mări considerabil randamentul acesteia. În prezent vitele nu au nici hrană suficientă și nici nu sunt bine îngrijite și de rasă selecționată. În această direcție trebuie dar făcut un efort la care să contribuie alături de locuitorii direct interesați, toate asociațiile profesionale

1) Unde, și datorită îndeosebi denatalității, s'a simțit nevoia colonizării unor comune cu Mărgineni (Ianova și Bazoșul nou) soartă care trebuie cruțată mărginimei, fiindcă — și este necesar a se insista asupra acestui lucru — ar fi duros ca această regiune cu un trecut atât de frumos să treuiască a fi colonizată peste 20—30 ani, cu populație din alte regiuni ale țării.

și organele de stat și comunale (societatea „Astra”, reuniunile de plugari, preoții, învățătorii, camerele de agricultură, prefecturile și primăriile comunelor).

Plantele furajere vor trebui să ocupe un loc din ce în ce mai important în cultura pământului, până ce se va ajunge să se asigure o hrană bună și variată pentru vite.

Deasemenea *plantele textile* (inul și cânepa) cum și *zarzavaturile* vor trebui cultivate în măsură mai mare ca până acum, ca unele ce au o rentabilitate mai bună decât porumbul, grâul și secara.

Dar aceste plante cer și o mai rațională lucrare a pământului, utilizarea îngrășămintelor naturale și artificiale și procurarea și întrebuințarea de unelte agricole mai potrivite. Va fi nevoie pentru aceasta să se sporească și stocul de vite pentru reproducere și comerț.

Pentru toate acestea este nevoie desigur și de îndrumările cuvenite din partea conducătorilor, de sprijinul material al instituțiilor financiare din partea Mărginenilor interesați, într'un cuvânt, de o rodnică și constantă colaborare a tuturor factorilor de seamă ai vieții culturale și economice din mărginime și de ceea ce concetățenii noștri sași numesc „zusammenhalten”¹⁾ adică de sentimentul de *solidaritate* și de *asociere* în vederea unui scop comun.

3. Pomicultura, valorificarea și industrializarea fructelor.

Am arătat în capitolul anterior că cele mai multe din comunele mărginenești — în afară poate de comunele Poiana și Jina, situate la o altitudine mai mare — fiind așezate la adăpost de vânturi și la înălțimi potrivite, se pretează de minune pomiculturei. Exemplul comunelor Cacova și Sibiel este foarte elocvent în această privință. O propagandă intensificată cu concursul inspectoratelor agricole și al „Astrei” și înființarea unei școli centrale de pomărit, ar putea da rezultate satisfăcătoare. Iar odată pornite comunele spre o producție intensă de fructe; acțiunea, fie oficială, fie particulară, pentru valorificarea lor prin export, sau conservare, n'ar întârzia nici ea prea mult.

1) I, Gârbacea: *Orientarea economică profesională*, din revista „Economia Românească”, Cluj 1936 No 1, pag. 27.

Plantațiile colective pe locuri aparținând școlilor, societăților, sau comunelor trebuie să meargă însă paralel cu cele individuale. Apoi ele să fie urmate de grija permanentă pentru pomii plantați și pentru ameliorarea și îngrijirea rațională a lor. Cursurile periodice de pomărit, expozițiile anuale și premiile sunt și aici cel mai bun mijloc de stimulare și de încurajare pentru cei vizați.

Deasemenea va trebui să se încerce asocierea proprietarilor de livezi, fie pentru mai bună desfacere a fructelor lor, fie pentru procurarea aparatelor și mașinilor necesare conservării sau transformării lor.

Iată de ce se impune o examinare amănunțită a situației economice, sanitare și culturale actuale, a comunelor mărginești, făcându-se un program de lucru aparte pentru fiecare comună. În această privință, un plan elaborat cu grije după modelul celui făcut de exemplu pentru comuna Boița de d-l inginer agronom Suciș-Sibianu, nu ar întâmpina prea multe greutăți la realizarea lui.

4. Reorganizarea economiei de vite și îndeosebi a oieritului.

Cu schimbarea condițiilor politice, prin reducerea suprafețelor de pășunat și imposibilitatea de a se mai duce oile la iernat ca odinioară, *oieritul trebuie să se adapteze și el noilor situații ce s'au creat*. Trebuie dar să se dea importanță de aci înainte nu atât *numărului* de oi, cât *calității* acestora. Dealtfel trebuie să remarcăm că pentru a ține pas cu timpul chiar fără reducerea suprafeței lor de pășunat, oierii tot ar fi trebuit să-și modifice și moderuizeze anumite procedee și practici cari nu mai sunt azi suficient de rentabile.

Așa fiind, oieritul trebuie adaptat pe deoparte suprafețelor de pășune mai reduse, trebuie deci *legat de un anumit teritoriu, de iernatul pe loc, în sale, grație nutrețului dat de plantele furajere de cari am vorbit mai înainte și de fânațele mai bine îngrijite, iar pe de alta, stâniile trebuie să i se dea o organizare mai modernă*, pentru a avea condițiuni mai potrivite recoltării laptelui și prelucrării produselor lui. Trebuie deci pus accentul și aici pe calitate nu pe cantitate.

Tot așa și în privința oilor. În loc de un număr prea mare

de oi de o rasă inferioară, cu un pășunat slab și ținute iarna fără nutreț suficient, mai bine oi mai puține, dar selecționate și și bine hrănite, iar produsele laptelui, nu prelucrate ca până acum în brânză de burduf simplă, după procedee seculare, ci *sortate și preparate după procedee și în condițiuni igienice moderne, spre a avea brânzeturi de o calitate și valoare superioară.*¹⁾

Este timpul să dispară poienarii ambulanti, cari cutreeră uneori, ca și Moșii, toate orașele Ardealului într'o căruță cu un cal, încărcată cu burdufuri de brânză, brânză care nici nu se ține mai mult de 2—3 săptămâni și care nici nu este de o calitate superioară, punându-se serios, odată cu ameliorararea produselor laptelui, și *problema valorificării și a comercializării acestor produse.*

O stână-model, o stână-școală, utilată în cele mai moderne aparate ar fi menită să rupă cu vechea tradiție și să arate practic bazele noiei organizări necesare, stână ca e condusă de un specialist entuziast și secundat de sprijinul oficial, este chemată să facă transformarea necesară în această privință, organizând în cadrul vieții proprii a stânei cursuri și demonstrații practice pentru oieri, având și un serviciu aparte pentru desfacerea și comercializarea produselor laptelui.

În strânsă legătură cu stâna, ca o anexă a ei, sau în unele locuri chiar independente de ea, vor putea fi înființate crescătorii de porci sistematice, pentru toate acestea creindu-se o industrie alimentară deosebită, așa cum au Sașii, sau cum a isbutit să aibă un mărginean, originar din comuna Poiana, Ioan Vlad, care mutându-și centrul afacerilor la Cluj, a întemeiat societatea anonimă Vlad & Co., cu mai multe sucursale în țară. El are astăzi un capital important, crescătorie de porci la Căndrenii Dornei și mai multe centre pentru colectarea și prelucrarea laptelui în unt, cașcavaluri și brânzeturi, după cele mai moderne procedee. (Dăm dealtfel la anexe istoricul acestei întreprinderi românești de mare amploare).

5. Industrializarea produselor economiei de vite.

Industrializarea produselor economiei de vite în general și de oi în special constituie un punct din cele mai principale

1) N. Munteanu: *Noi zări pentru oieri și oierit*, Sibiu, 1935, pag. 43.

CONGRESUL OIERILOR LA SIBIU: Vedere din sala Congresului.

Foto Fischer-Sibiu.

în programul schițat, deoarece astăzi, mai mult chiar decât altădată, apare cu toată evidența că produsele industrializate își măresc valoarea, ajungând uneori la dublul sau triplul, adeseori chiar la înzecitul valorii lor primitive. Și atunci s'a ajuns la paradoxala situație, de care am amintit dealtfel în cursul capitolelor trecute, ca Sașii, cari nu au fost niciodată oieri, dar cari au în mână întreaga industrie a lânii din Ardeal, să realizeze de pe urma prelucrării produselor mărginenești, beneficii înzecite și în-sutate, câștigându-și cu munca și truda altora o bună stare materială de invidiat.

Dacă în trecut această stare de lucruri și-a găsit explicația în sultite politică de atunci, apoi dela 1918 începând, ea nu-și mai are nici o explicație, decât doar una de lipsă de solidaritate și de inițiativă din partea Mărginenilor și de lipsa oricărei preocupări a statului și a autorităților de a favoriza și încuraja dezvoltarea economică a elementului etnic românesc din această regiune, ca și din restul țării dealtfel.

Dealtminteri, problema disproporției între prețurile produselor agricole și ale celor industriale nu se limitează numai la regiunea studiată de noi, ci este generală pentru țara noastră și ea se pune în ceasul de față cu toată gravitatea, mai ales că această disproporție este, în cele mai multe cazuri, în desavantajul elementului românesc majoritar, care, dacă situația va continua și nu se vor lua din vreme măsurile necesare, morge spre o sigură și totală pauperizare.

Nu intră însă în cadrul studiului nostru să privim această problemă în toată amploarea ei și deaceia ne vom mărgini să o tratăm numai în funcție de regiunea care formează obiectul preocupărilor noastre de acum.

a. Industria lânii.

Spuneam la începutul acestor concluzii, că nici autorităților conducătoare și nici Mărginenilor nu li-a lipsit întuiția necesară pentru a găsi soluții problemelor în fața cărora s'au găsit. Pentru ilustrarea acestei afirmații, vom spune că, încă din primii ani de după Unire, funcționează în comuna Cîsnădie de lângă Rășinari, comună săsească, o școală textilă, înființată desigur cu scopul ca, după un anumit timp, să avem de pe urma ei numărul de specialiști necesari și îndeosebi — dată fiind proximitatea

regiunii producătoare de lână și de altă parte o populație cu resurse și economii suficiente — *să avem în scurt timp un început de industrie a lânii.*

Dar școala, nefiind sprijinită îndeajuns de autorități și de populație, nu a putut să ia avântul așteptat, și pentru că în loc să fie plasată într'o comună românească — unde își avea mai bine rosiul ei — a fost lăsată într' o comună de Sași, cari nu o puteau vedea cu ochi buni și în care, fiecare casă aproape are răsboiu mecanic. Adeseori apoi i-au lipsit școalei materialul sau comenzile necesare, iar absolvenții ei nu găseau plasament decât în fabricile Sașilor, cari îi primeau numai de silă și ca simpli lucrători plătiți cu salarii de mizerie, astfel că cei mai mulți din ei și-au părăsit meseria, căutându-și alte mijloace de existență.

În acest timp, oierii continuau să și ofere lâna lor fabricilor săsești cari singure fixau prețul acestei materii prime prețioase, sau Sașilor din Cisnădie, proprietari de răsboaie, cari și azi au un fel de monopol în această industrie, statul dându-le numai pentru armată, comenzi de sute de milioane.

Astfel, intențiile bune dela început au rămas numai intenții. Firește că, dacă școala în chestiune s'ar fi găsit într'o comună românească de oieri, într'un mediu prielnic, fie la Rășinari, fie la Sălțiște, ori la Orlat, și dacă i s'ar fi dat de către guvern sau ministere toate comenzile de stat și numai ce nu putea executa ea să fi fost trecut altor întreprinderi și deasemenea, dacă oierii și-ar fi vândut lâna tot numai acestei școale, sau prin ea, cu prețul fixat de o delegație mixtă de oieri și de ministere, lucrurile s'ar fi schimbat.

Puteau Sașii din Cisnădie să aibă în fiecare casă nu unul, ci mai multe răsboaie mecanice, în lipsa lânii și a comenzilor, ar fi prosperat desigur în mai mică măsură și numai după ce condițiunile cerute de dezvoltarea școalei și a întreprinderilor românești ar fi fost satisfăcute, iar belșugul s'ar fi arătat și în comunele și căminele românești.

Este într'adevăr de mirare cum din alătele sate mărgine-nești, unele cu depuneri și cu economii importante, nu s'a găsit o mână de oameni cari să-și unească eforturile pentru a crea o fabrică de postav, rămânând ca atâția oieri să fie siliți ani de-a rândul să primească prețurile fixate de fabricanții sași pentru lână și ca aceștia să continue a avea kilogramul de lână spălată

cu cel mult 100 lei, iar după prelucrare să realizeze pentru el cel puțin 300—400 lei. Și nu este greu de imaginat capitalul pe care l-au putut strânge astfel Sașii în curs de 20 de ani, și sunt ușor de explicat și investițiile de inventar și ameliorările pe cari le-au realizat ei, pe lângă că și-au asigurat tot timpul și o existență îmbelșugată, de care comunele românești din mărginime sunt și astăzi încă destul de departe.

Și nu trebuie uitat în această privință, că *timpul pierdut nu se mai întoarce niciodată* și că *nici în industrie nu se pot face salturi*, că este și aci nevoie de o tradiție și de ameliorări făcute treptat și cu multă stăruință.

b. Industria laptelui.

În privința *industriei alimentare*, același lucru, cu unica excepție a mărgineanului Vlad amintit mai înainte. Resursele mărginenești ar permite însă existența a cel puțin două alte întreprinderi similare, cari să poată sta cu cinste alături de actuala întreprindere săsească „Lica” din Sibiu.

Și nu este nevoie numai de existența unor mari întreprinderi de industrie alimentară, mai ales că acestea se pot constitui numai după o anumită perioadă de activitate și de îmbunătățiri treptate. Deasemenea în ce privește asocierea mai multor Mărgineni, pentru a avea dintr’o dată un capital mai însemnat și a pune astfel pe picior de funcționare o întreprindere de mari proporții — dată fiind firea Mărginenilor — sunt puține speranțe că ea se va putea produce.

Vor trebui dar încurajate și întreprinderile mici, lăp’ării și untării individuale, pe comune, sau chiar câte 2—3 de fiecare comună și apoi organizată desfacerea produselor pe piața internă și în urmă exportul lor.

Este trist să constatăm de exemplu că în anul trecut (1937) exportul nostru de unt și brânzeturi a fost aproape inexistent și că chiar în prima jumătate a anului 1938 suntem în această privință cu mult în urma Ungariei și Bulgariei, care nu au posibilitățile noastre de producție, fără să mai vorbim de celelalte țări ca Danemarca, Olanda, Finlanda și Elveția. Iată în cifre ¹⁾

¹⁾ După „*Revue internationale d’agriculture*” din Roma, Noembrie 1938, pag. 1123—1245.

(în tone melrice) exportul acestor țări pentru primele 9 luni ale anului 1938:

	unt	brânzeturi
Danemarca	121,945	6,718
Olanda	41,787	43,865
Finlanda	13,875	4,627
Elveția	—	16,323
Ungaria	2,840	—
Bulgaria	13	1,292
România	62	44

Este dar nevoie ca Mărginenii să reacționeze împotriva acestei stări de lucruri, ca unii ce sunt cei mai indicați în această privință. Aceasta îndeosebi pentru că de pe urma exportului produselor laptelui (bineînțelese produse selecționate și ameliorate calitativ) mărginimea ar câștiga anual sume importante. Este dar de datoria conducătorilor: preoți, învățători, profesori, președinți de reuniuni etc. să arate acest lucru și să stimuleze inițiativa în această privință.

Dealtfel, pretutindeni în comunele mărginenești sunt așa zise „reuniuni de oieri”, iar la Poiana există chiar o „Uniune a oierilor din întreaga țară”. Prin ea s’ar putea începe o acțiune în vederea realizării celor expuse mai sus. Lucrul nu este ușor, fiindcă Mărginenii sunt individualiști, și numai cu greu pot fi convinși să între în vreo tovărășie, fie că este vorba de o cooperativă — cea mai indicată în cazul nostru, fiindcă și-ar asigura sprijinul statului și avantajile legii — fie că este vorba de o societate anonimă, de oarece persoane singuratice, oricât de avute ar fi, nu dispun de capitalul necesar pentru întreprinderile ce am schițat.

Uniunea oierilor și-a luat totuși sarcina să lucreze în sensul celor de mai sus. Ea scoate de câțiva ani o revistă de specialitate, intitulată „Slâna” pentru a da o îndrumare modernă economiei de oi, a organizat anual câte un congres al oierilor și a pornit cu mult entuziasm pe drumul înfăptuirilor ce i se deschide larg înainte, dar nu a găsit încă la autorități și ministere sprijinul și înțelegerea necesară. Poate noua stare de lucruri, și o dorim din toată inima, să fie mai favorabilă problemelor vitale din acest colț de țară.

c. Tăbăcăritul.

În strânsă legătură cu economia de vite și de oi, tăbăcăritul poate constitui un izvor prețios de venituri. De multă vreme s'au făcut începuturi bune în această direcție, totuși industria tăbăcăritului n'a ajuns în mărginime la dezvoltarea pe care ar fi putut-o lua. Este adevărat că în altă parte, îndeosebi în Muntenia și Oltenia, această industrie se găsește în mâini mărginenești și este într-o perioadă de înflorire, dar în mărginime ea lasă încă mult de dorit, deși există toate condițiile pentru o bună dezvoltare a ei.

Astfel și astăzi încă pieile de oisunt vândute adesea Evreilor sau altor străini pe prețuri relativ reduse, când ele ar putea fi prelucrate și constitui posibilități noi de câștig pentru băștinași.

6. Exploatarea bogățiilor forestiere și industrializarea lemnului.

Problema exploatării bogățiilor forestiere privește mai mult autoritățile comunale sau de stat, însărcinate cu supravegherea și raționalizarea acestei exploatări. Se impune mai ales o mai atentă grijă pentru evitarea risipei de material lemnos și pentru reîmpăduriri, ca și pentru organizarea mai rațională a exploatării și fasonării lemnului, dându-se întodeauna preferință, cu ocazia vânzărilor de păduri, băștinașilor și în genere elementului românesc. Se va încerca apoi să se valorifice lemnul de construcție nu numai pe piața orașului Sibiu, ca până acum, ci jogărenii, fie individual fie asociați, să între în legătură cu întreprinderi străine, căutând să exporte sau să vândă ei înșiși cantități mai mari pentru export, *direct* și nu prin intermediari, spre a nu se mai lăsa exportul de lemne de construcție la discreția intermediarilor, străini în cea mai mare parte.

În ce privește industrializarea produselor forestiere, am amintit că săliștenii au încercat înființarea unei fabrici de tâmplărie artistică și aceasta a și funcționat câțiva ani, dar fiind dată pe mâini străine a ajuns la faliment. Dacă în loc de a se angaja specialiști unguri și în loc de a se încredința cu desfacerea mobilierului un evreu, fabrica ar fi fost condusă de un mărginean priceput, absolvent al școalei superioare de meserii, căutând nu să concureze cu mobilier de stil modern în întreprinderi vechi cu reputație stabilă, ci să creeze un stil de mo-

bilier semirustic și specific mărginenesc sau românesc, — chiar dacă afacerile ar fi evoluat într'un tempo mai lent, — ele nu ar fi cerut investiții și cheltuieli atât de mari și în tot cazul nu ar fi dus la dezastrul la care s'a ajuns, fiindcă mai mult ca sigur că în cele din urmă, produsele ei s'ar fi impus pe piața românească.

Este regretabil că astăzi nu mai putem menționa în această privință decât o fabrică de cuie de lemn la Orlat și câteva modeste ateliere de tâmplărie, deși în mărginime ar fi loc suficient și potrivit pentru alte întreprinderi și îndeosebi — în afară de o fabrică de mobilier — pentru o fabrică-atelier de scobitori și o *fabrică de jucării* cari ar putea da de lucru unui număr important de Mărgineni, lipsiți azi de o existență sigură și îmbelșugată. În felul acesta s'ar putea desigur evita și importul atâtor jucării, construite adeseori tot din lemn românesc vândut străinățății ieftin, ca materie primă și reimportat mai scump sub formă de articole fabricate.

7. Meseriile și industria casnică.

În legătură și cu economia de vile și cu cea forestieră trebuie să amintim și meseriile și industria casnică, întrucât ele găsesc în mărginime condiții din cele mai prielnice pentru o dezvoltare înfloritoare.

Intr'adevăr, dacă am schițat la punctul 5 și 6 necesitatea creerii unor mari întreprinderi pentru industria textilă, alimentară, și a lemnului, nu am făcut-o cu intenția de a acorda importanță *exclusiv* acestora. Mai mult chiar, suntem convingși că este cu mult mai greu de a crea aceste mari industrii în mărginime, dată fiind firea mărgineanului prin esență individualistă și refractară, dacă nu ostilă, oricărei asocieri sau tovărășii în chestiuni de afaceri, decât de a înființa întreprinderi mai mici.

Sub acest raport ne poate servi de exemplu și vecinătatea Sașilor, a comunei Cîsnădie de pildă, care e foarte aproape de Rășinari. E adevărat că există și întreprinderi mari în această comună, dar există și răsboaie mecanice de țesut de dimensiuni mai mici, aproape în fiecare casă. Și cum nici în industrie progresul nu se face în salturi, oricât de vie ar fi dorința noastră să recâștigăm timpul pierdut, este necesar să avem la baza piramidei ce voim să construim și aceste nume-

roase întreprinderi mai mici, *industria mică și mijlocie*, pentru a ne putea apoi ridica treptat la *industria mare*.

Se impune deci încurajarea întreprinderilor și atelierelor, oricât de modeste, 'cari tind să prelucreze un material prim existent ca *lâna, laptele, lemnul, fructele*, și a.

Astfel se va încuraja și ajuta procurarea de mașini pentru scărmanat și tors lâna, pîuăritul, atelierelor de țesut pânză, ștofe și covoare, cojocăritul și curelăritul, atelierelor de rotărie, caroserie, de tâmplărie artistică și de jucării. Apoi procurarea de mașini pentru lăplării și mezelării, (Poplaca și Rășinari) cum și pentru păstrarea și conservarea fructelor (Cacova, Sibiel).

Tuturor produselor va fi necesar să li se imprime pecetea specifică regiunii, să se caute a li se da deci fie forme și culori, fie calități de durabilitate (pentru ștofe, covoare, pânzetură, cojoace, mobilier, jucării etc.) fie înfine calități de gust, de conținut și de conservare (unt, mezeluri, fructe) specifice locului de producție.

Și aceasta nu numai pentru un motiv de *orgoliu național*, pe care mulți se cred astăzi autorizați să-l ia în derâdere, ci și pentru motive de *ordin pecuniar*. Străinătatea a înțeles de mult să producă articole, fie de îmbrăcăminte, fie de întrebuințare casnică, sau alimentare, dându-le o *notă, caracteristică regiunii producătoare*. Prin aceasta produsele devin mai cunoscute mai căutate și au *valoare comercială mai mare*. Este adevărat însă că *renumele și marca specifică reclamă și calități intrinsece fiecărui articol și ea impune și o responsabilitate mai mare din partea întreprinzătorului, care poate prin neglijența sa compromite numele unei localități, sau al unei regiuni întregi*.

Mijloacele pentru stimularea și dezvoltarea meseriilor și a industriei casnice sunt mai la îndemână posibilităților noastre. Într'adevăr acestea nu reclamă înlotdeauna capitaluri mari și o tehnică și o experiență prea modernă și prea îndelungată. Deaceea, o influență binefăcătoare și stimulentă ar putea avea în această privință și conducătorii satelor din margăime, învățătorii și preoții, ajutați de societățile culturale și profesionale și de societatea „Astra” și întrebuințând ca mijloace *conferințele, însoțite de demonstrații practice, expozițiile anuale și premiile*.

8. Iniințarea unei industrii hoteliere și încurajarea turismului.

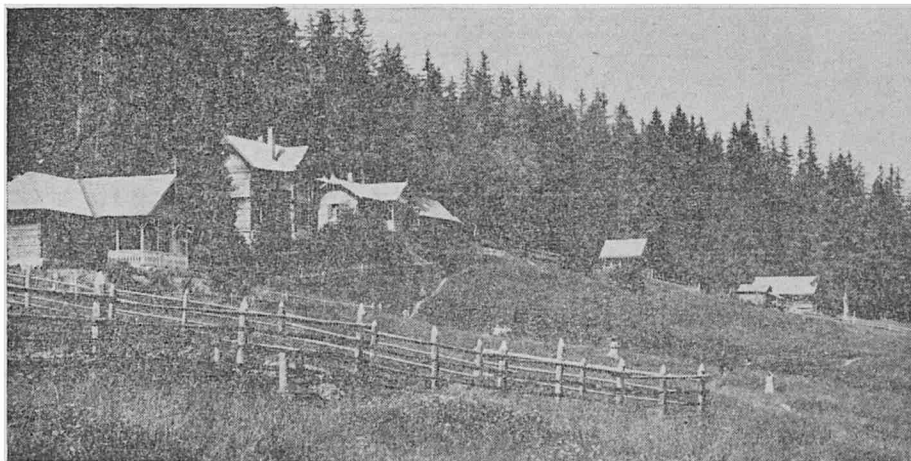
Zicem iniințarea unei industrii hoteliere, pentru că această industrie astăzi nu există, cele câteva așa zise hoteluri și restaurante nefiind corespunzătoare unui confort modern.

Regiunea este incontestabil potrivită pentru turism, toate comunele mărginenești fără excepții având *poziții pitorești, o climă plăcută și o altitudine potrivită*. Există și posibilitatea comunicațiilor cu calea ferată, care trece pe lângă cele mai multe din ele. Toate apoi, au în hotarul lor *lccuri și poeni pline de soare, cu perspective minunate și potrivile a deveni stațiuni climatice*, cari să adăpostească și vara și iarna oaspeți veniți fie pentru *odihnă*, fie pentru *sporturi*.

Foto Fischer Sibiu
Peisagiu de iarnă pe *Vălarș* (Rășinari)

Astfel comuna Rășinari are poiana din *Șanta* aproape de Păltiniș, Săliștea are *Crinții*, Poiana are *Bistra-Păltineii* și a. m. d. In fiecare din aceste poene sunt deja construcții și *inceputuri de colonii de vară*, din cari reproducem și în cursul lucrării noastre câteva vederi. Acelea toate ar putea constitui *nuclee pentru adevărate stațiuni climatice* la nivelul Păltinișului, a Stănei de Vale și cu timpul al celor din străinătate.

Poiana din Șanta (Rășinari).

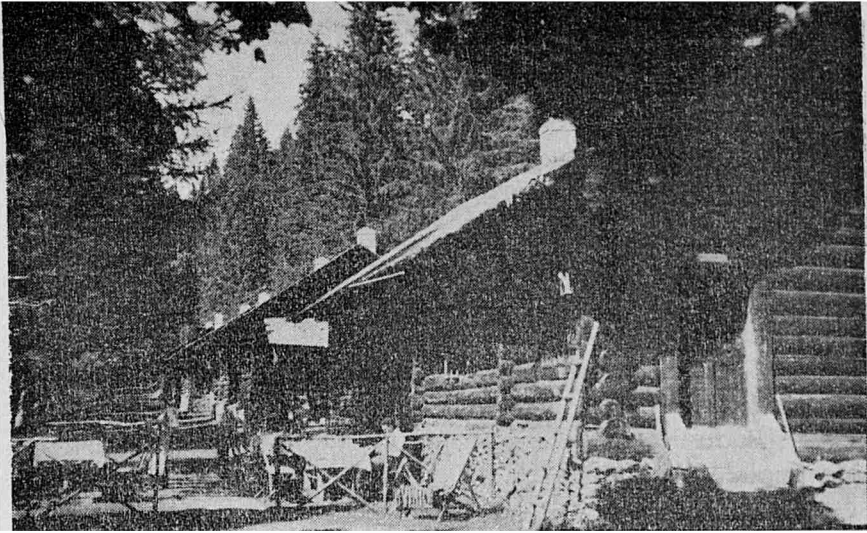

Foto M. Iuga, Poiana,
Colonia Bistra-Păltinei (Poiana)

Este însă nevoie pe de o parte, de *hoteluri și de case de adăpost*, cari să asigure un *confort și o aprovizionare ușoară și relativ ieftină* și pe de alta, de *drumuri bine întreținute și de comunicații dese și rapide*. Și bineînțeles după, sau concomitent cu crearea acestor posibilități, de o *acțiune intensă de propagandă*, care să facă cunoscute frumusețile regiunii, condițiile de călătorie și de trai pentru turiști și sportivi.

Există desigur un început și în această privință. Societatea „*România Păloreasă*” din Poiana, care, deși înființată recent, are o activitate frumoasă. Se impune însă o *acțiune de o mai mare amploare*, pentru a avea rezultate mai prompte, mai vizibile. Trebuie dar ca toate comunele mărgineneseși să-și pună în *joc resursele pentru întreținerea drumurilor, pentru parcelări*, poate chiar *pentru clădiri*, și *pentru organizarea comunicațiilor*, iar hotelierii să se constituie în societate profesională, să-și strângă și pună la dispoziție fonduri mai importante pentru *clădiri spațioase și confortabile*. Și desigur că aceste condițiuni împlinite, nu mai încapă îndoială că *banul investit va rodi însulit*, asigurând în scurtă vreme o afuență de vizitatori și cu

ei și o bună stare materială locuitorilor, printr'o mai promptă și mai bună valorificare a produselor lor.

* * *

Trecând la partea a doua a problemei, la *acțiunea Mărginenilor plecați din locurile lor de origine și stabiliți în diferitele centre ale țării*, aceasta va trebui să aibă în vedere două obiective:

a) *Ridicarea economică și culturală a regiunii din care au plecat*, prin contribuția lor morală și materială, în sensul programului schițat mai înainte și

b) *Sprejinierea expansiunii economice a Mărginenilor în afară de comunele lor*, prin facilitarea stabilirii lor în centrele comerciale și industriale mai importante ale țării și prin promovarea lor treptată și sistematică la locurile de comandă din aceste centre.

Există și în această privință un început care trebuie menționat. Am vorbit de necesitatea unei asociații generale a Mărginenilor. Această asociație a luat ființă anul trecut la București și dăm la anexe apelul publicat de ea.

Acestei asociații i-ar reveni — după părerea noastră — o sarcină din cele mai importante, și anume:

1. Să facă prin biroul ei de studii o *statistică cât mai precisă a Mărginenilor stabiliți în afară de „mărginime”*, cu toate datele necesare privitoare la situația și resursele de cari aceștia dispun.

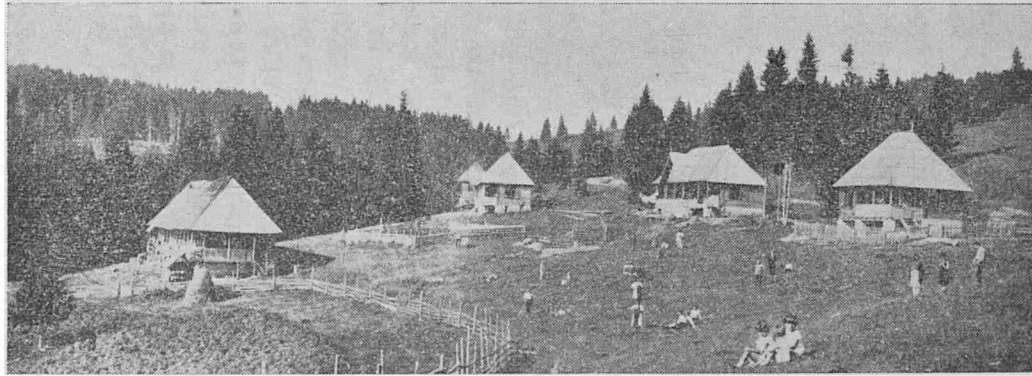
2. Să facă un *studiu amănunțit pe comune al nevoilor de acasă din mărginime*, cu toate întreprinderile și instituțiile necesare.

3. Să întocmească o *situație asupra centrelor și ramurilor de producțiune în cari ar fi mai necesară o „descălecare” mărginenească*, în vederea cuceririi pozițiilor economice mai amenințate, iar pe baza aceștii situații,

4. Să se studieze *posibilitățile de plasare a Mărginenilor disponibili* ca și a celor cari au capitaluri sau posibilități de a cuceri anumite situații economice în centrele mai expuse înstrăinării.

5. Odată în posesia acestor date, urmează stabilirea *unui plan amănunțit de activitate* și

6. *Trecerea la acțiunea propriu zisă*, la realizarea lui.

Vedere din Crinți-Săliște.

Se va începe mai întâiu, cum este și firesc, printr'o acțiune de propagandă spre a solidariza pe toți Mărginenii pe chestiunea planului de activitate întocmit, și a-i convinge că este timpul ca în locul eforturilor individuale neorganizate și fără succes imediat, să se ia *inițiative de mare amploare, cu sprijinul și interesul întregii colectivități mărginenești pentru ca reușita să fie necondiționată.*

Desigur că nu vor trebui înlăturate nici inițiativele și întreprinderile individuale, ci dimpotrivă, ele vor trebui încurajate și sprijinite dacă se înglobează în scopul final urmărit. Acolo unde se impune însă dela început un efort colectiv, nu trebuie ezitat, ci lăsând individualismul tradițional la o parte, trebuie acționat prompt, prin asociațiunile de oieri, de plugari, sau cele culturale, prin societăți anonime sau cooperative, cu un cuvânt prin *unirea tuturor mijloacelor și eforturilor, spre a se ajunge scopul urmărit.*

Bineînțeles că acțiunea va trebui să înceapă practic prin a consolida și îmbunătăți situația economică din „mărginime”, fiindcă acolo este *rezervorul de energii*, care trebuie menajat și păstrat, ca să mai poată fi utilizat la nevoie și în viitor.

Pentru a trece însă la o acțiune concretă și eficace, credem că „*Asociația generală a Mărginenilor*” cu caracterul ei actual, de societate mai mult *culturală*, nu ajunge. Ea poate foarte bine întocmi situațiile amintite mai înainte¹⁾: poate desfășura o activitate utilă și necesară de propagandă, poate trezi și stimula spiritul de solidaritate al Mărginenilor, și poate atrage atenția guvernului, a autorităților sau a țării întregi asupra problemelor mărginenești. Mai poate apoi studia și prezenta organelor competente, soluții pentru toate aceste probleme, dar o *contribuție efektivă, cu caracter material și concret, ea nu va putea da, decât, dublată fiind*, cum am spus mai înainte, *de o societate cu caracter economic*, care să dispună de fonduri importante și să între ea însăși în miezul problemelor, ca *părtașe sau inițiatoare la anumite întreprinderi pe cari să le finanțeze, să le îndrume,*

¹⁾ Autorul acestui studiu nu are pretenția de a da aci un plan de activitate absolut inedit și de a preconiza soluții cari să nu mai fi fost întrevăzute sau propuse în parte și de alții, ci să grupeze într'un mănunchiu proiecte și sugestii pe cari le impune o obiectivă cercetare a situației regiunii sub toate raporturile și o sinceră dorință de a găsi problemelor puse, soluția potrivită intereselor mărginenești ale regiunii și românești ale țării.

sau patroneze numai, acordând ori de câte ori ar fi nevoie, *credil și sprijin material* tuturor Mărginenilor cari ar voi să se stabilească în anumite puncte strategice ale economiei românești, sau în anumite ramuri de producție dela cari până acum elementul românesc a fost exclus.

Esté vorba, cu alte cuvinte, de a *lua inițialiva unei mari acțiuni de românizare economică a țării*, sau dacă socotim deja luată această inițiativă, de a *se îngloba ei printre'o contribuție eficace și de mare amploare*, făcând ca treptat toate întreprinderile comerciale și industriale mai importante ale țării să treacă în mâini românești.

În această mare acțiune desigur că Mărginenii ar găsi alături de ei pe *Oleni și Brașoveni*, cu cari au atâtea afinități, și acțiunea lor ar găsi ecou la societățile culturale „*Astra*” „*Liga culturală*” și celelalte, precum și la *instiluțiile bancare românești*, cari și în trecut au acordat un larg și prețios sprijin problemelor de interes obștesc și național.

Dar ea ar avea fără îndoială și ceeace este mai important, *adeziunea și sprijinul întregii societăți românești*, care se sbate de atâția ani să-și regăsească *echilibrul și să-și recâștige în această țară, situația ecanomică ce i se cuvine ca element dominant și pe care lipsa în trecut a unei politici economice românești prevăzătoare, a întârziat-o atât de mult.*

ANEXE

I. Chestionar

pentru lucrarea :

„Mărginenii în viața economică a Transilvaniei și a Vechiului Regat“.

- a) *Pentru trecut:*
1. De când datează comuna și ce se știe despre origina ei?
 2. Care sunt cele mai vechi date scrise cu privire la trecutul ei și unde se găsesc?
 3. Dacă e posibil date statistice din secolul al XVII-lea, sau al XVIII-lea, eventual și mai vechi, asupra numărului locuitorilor, naționalitatea, ocupația și averea lor (oi, cai, vite cornute, pământ, impozite etc. din conscripții sau urbarii).
 4. Evenimente mai importante din trecutul comunei dinainte de Unire.
 5. Emigrări în trecut. Cauze, unde? Ocupația emigranților, dacă se mențineau legăturile cu comuna? Daruri, daniî pentru școli, biserici etc.
 6. Documente relativ la viața economică în trecut (zapise, righii, contracte de garanție pentru munți ș. a.) Morii, piue, joagăre etc. și numărul lor.
- b) *Pentru prezent:*
1. Numărul actual al locuitorilor, casele lor, (oi, cai, vite cornute etc.) suprafața teritoriului comunei (pășune, arător, fânațe, păduri, grădini etc.)
 2. Ocupația, numărul și specialitatea

- profesiunilor (plugari, oieri, jogăreni, meseriași, comercianți etc.)
3. Instituții financiare, organizații profesionale (bănci, cooperative, reuniuni, și situația lor).
 4. Numele locuitorilor plecați din comună înainte de Unire. De ce au plecat și unde s'au așezat (Transilvania sau Vechiul Regat cu indicarea localității și a profesiei lor).
 5. Numele celor plecați după Unire, profesiunea și localitatea.
 6. Se va indica în general, dacă păstrează legătura cu comuna, dacă s'au întors și dacă au dus cu ei ucenici, rude sau cunoșcuți din margăinime și dacă în fine au ajuns sau nu la un loc de conducere în viața economică sau culturală a localității unde s'au așezat.
 7. Comparativ cu trecutul s'a îmbunătățit sau nu starea economică și culturală a comunei? Legături economice cu orașe din Transilvania sau Vechiul Regat. Produsele și valorificarea lor. Deosebiri și apropieri față de comunele învecinate, raporturile cu ele.
 8. Perspective de dezvoltare în viitor, propuneri pentru ameliorarea situației actuale.
 9. De unde au fost culese informațiile de mai sus, cu notarea sursei (documente, tradiții, povestiri orale, dela bătrâni, numele vârsta și ocupația informatorilor, registre comunale, conșcripții etc.)

10. Eventuale monografii ale comunelor, dacă s'au făcut, de cine și când?
 11. Orice alte date socotite utile pentru subiectul în cauză.
 12. Vederi generale ale comunei, fotografii de mori, piue, joagăre, grădini, stabilimente industriale și comerciale, port, obiceiuri și a.
-

II. Conscriptiãa comunei Sibiel din anul 1714.¹⁾

Integra sessiones hujus Pagì sunt Nr. 35 quas incolunt hæreditarii coloni Nr. 70, inquilini 7, viduae 5, desertae sessiones 5.

Iuventa sunt hic pecora jugulia Nr. 69, equi et equae 64, vaccae 22, hinuli, iuveni et iuvencae 8, oves et caprae 1006, porci 78, apes 6.

Triticum et siliginem habuerunt in anno praeterito gellimas 223, avenae gel. 49, vinum urnae 83 cujus vas 40 urnas capax 8 et 9 fl. venditum est.

Territorium hujus Pagì, duobus constat campos, cubulorum circiter 100 capacibus et foeni currus circiter 200 procreare valentibus. Aratura tribus vicibus, quator bobus perficitur eaque fimo dilatur. Noi (?) item territorium est septemtrionale aquorum, argilosum et salebrosum, ac siliginem magis, quam triticum procreare est aptum cum seminata vernali.

Privatae quaedam personae molam habent unam duobus solum lapidibus gaudentem ex qua per annum perceperunt proventum cub. tritici 10, mylii cub. 6 sicut ipsi fassi sunt molae etiam serratoriae (?) quarum annuatim proventum fassi, sunt ad fl. mg. 24.

Sylvas pro focis possident, glandíferas pariter fagis gaudentes in quibus porci circiter 100 saginari possunt. Alpes autem suas sinasiensibus (?) modo arendatio extrahere solent, annuatim pro fl. 18 ipsimet usum carundem percipere nequeuntur, ac propter hoc Alpes Dominorum terrestrium usuantes.

Pascua habent pauca. Cibinium tantum deobus (?) Szeredahely unico, saltem miliaribus distat. Condensationibus obnoxii non sunt ac proinde iis nec solent aggravari. Fluvium apcivum non habent. Tributum in anno praeterito militur 1713 habuerunt fl. 843 (pag. 806—10, copie din 1820).

¹⁾ Copie obținută prin bunăvoința Dlui Ștefan Meteș, directorul Arhivelor Statului, din Cluj.

III. Conscriptia comunei Săliște din anul 1819¹⁾

Szelistye (7 birák.) I. p. 445—660.

1819 Dec. 1. Conscriptori M. Wolf și I. A. Caspati.

1. Trebuie să se afle oare unde un Urbariu, au în Belgrad, au în Cluj, au la Cluj în' arhivul fiscușesc dară tot nu știm cu nume unde se află.

2. Precum am auzit dela strămoși au fost satul nostru slobod, ca și Rășinar și nu au plătit nici o taxă la 7 județe, până când au ajuns 7 județe, mai înainte cu 47 ani, de s'au silit părinții noștri prin jucușie cătane (prin care s'au și împușcat din scaunul nostru 17 oameni) se facă slujbă la 7 județe. Și fiindcă au năcăjit cătanele pe părinții noștri foarte rău și s'au băgat foarte mulți din săleni, bărbați și mueri și la prinsoare în Sibiu au căutat a se învoi la împăciuire. Dară după ce s'au scăpat de cătane și de prinsoare, de loc au întors părinții noștri cuvântul și au băgat o protestație la Guberniul Crăesc că nu vreau să se țină de contract. Așa s'au și pus după aceia iarăși împotriva și n'au plătit taxă în 28 de ani, până iarăși au venit un batalion de cătane cu puști și cu tunurile asupra noastră la execuție și i-am ținut 6 luni cu toate celea. Atunci apoi 7 județele ne-au iertat restanța pe 14 ani și numai pe ceilalți 14 ani ne-au căutat a plăti taxa de silă și de atunci încoace noi caută să ne ținem de contractul acela mai sus pomenit. Dară totuși am ajuns dela mila Inaltului Împărat slobozenia, să ne putem căuta cu judecata, cu ajutorul Directorului țării, dreptate împotriva a 7 județelor.

3. După contractul mai sus pomenit plătește la Domni în tot anul o gazdă 2 zloți, o văduvă 1 zlot, un țigan 1 zlot, o țigană văduvă 30 cr. Și măcar că însurații cei tineri la anul cel

¹⁾ Text obținut prin bunăvoința dlui Șt. Meș, directorul Arhivelor Statului, din Cluj. Conscriptia cuprinde răspunsurile fruntașilor comunei, la o serie de întrebări privind felul de viață și nevoile locuitorilor din Săliște.

dintâi sunt iertați de dare, dela Domni din taxă nu se iartă nimica. Peste astea trebuie să mănăm în toată vremea 10-12 muieri sau prunci la Sibiu la curățitul râurilor acelor de mori în câte 3 zile și dăm dela toată casa două ouă, dela tot porcul 1 cr. în loc de dijmă și dela satul întreg plătim în tot anul prețul de 7 stânjini de lemne de foc la arendașii 7 județelor. Din bucatele de câmp, încă dăm dijmă la 7 județe și o și îmblătim. Până s'au făcut regulația prin Domnul Zeeberg am avut obiceiul, de s'au numărat clăile în câmp, și dela toată clăia a strâns judele un potor și dacă nu ajunge cu potorii aceia să facă toate nevoile salului, mai aruncă și pe gazde cât mai era de lipsă. După aceia în mulți ani am cumpărat dijma cu satul în bani. Dară supt Impărăția reposatu'ui Impărat Iosif al doilea, când s'au băgat scaunul Sibiu'ui în varmeșhie, s'au luat dijmă pe sama Cămării (Tezaurului împărătesc) și am îmblătit o cu tot satul la Sibiu, la magazinul împărătesc. Iarăși de când au luat arendașii pe scaunul Săliștii dela 7 județe în arendă, de vre-o 14 ani, am dat iarăși dijmă în natură și o și îmblătim pe sama arendașilor da de dus nu o ducem noi de aicea.

4. — 1) Livezile noastre din șes dau și fân și olavă bună în tot anul dacă se gunoiesc bine, dară din fânățele noastre din carele avem mai multe (căci ca acelea ne sânt la munte) foarte și rău fân facem. 2) Până la Sibiu și la Miercurea avem mai aproape la târg, avem drum bun de piatră. Dar până la Orlat și la Ocna nu-i prea bună calea. In satul nostru încă se face în ziua de Luni mărturie (târg săptămâna) dar în Sibiu se face Marți și Vinerea, în Orlat Joi și la Ocna Sâmbăta; nici unul din târgurile acestea nu-i mai departe de noi ca 3 ceasuri. 3) Apă este foarte bună și destulă în sat și în hotarul nostru de adăpat și de beut. 4) Vie încă avem dară pentru că nu-i loc bun aice de ele, nici odată nu se face vin bun și nu ni se plătește nici munca noastră. 5) In grădinile noastre avem și vre-o câțiva pomi. 6) Cu vânzarea sării prin toate orașele și prin sate pentru care dăm în tot anul cosași la livezile Ocnii fără plată, am avut până acum câștig bun, dară de când s'au pus și la orașele mai mărunți vânzători, și de când au început și din alle sate oameni a vinde sare de cea mărunță, s'au slăbit negușătoria aceasta a noastră mai cu seamă. 7) Avem în toată săptămâna o mărturie, precum am spus și mai înainte, dară privelegium pentru asta n'avem. 8) Avem chiar în satul nostru

3 mori de câte 2 pietri, care le țin unii oameni dintre săteni și pentru care li s'au pus și dare.

Răutăți: 1) Dacă vrem a ne căștiga locuri de cucuruz, ne ducem la alte sale împrejurul nostru până la Târnavă, de luăm locuri semădate cu cucuruz, care le săpăm apoi de 2 ori și îl culegem în 2 părți, din care o parte își alege slăpânul locului și altă parte rămâne aceluia care l-au săpat și mai cu seamă trebuie să mai dăm și oarece, sau brânză, sau scânduri la slăpânii locu'ui. 2) Fiindcă foarte puține livezi bune avem în șes și fânațele noastre sunt la munte, unde îi locul slab pietros și de unde numai pe spînarea cailor îl putem coborâ la vale, fânul cu foarte mare năcaz îl căpătăm și peste aceia toluș e sălbatec și rău nutreț. 3) Pășune pe seama vitelor care le ținem acasă în tot anul caută să luăm dela Mag (comună învecinată) cu bani, dară oile și caii îi hrănim la Țara Românească, la Moldova și la Țara turcească, căci la 7 județe ne-au luat când s'au fost pus jecutie de cătane asupra noastră 5 munți, care au fost ai noștri și acuma ne caută să le cumpărăm dela arândași. Anume plătim în tot anul pre (muntele) Stefleși 32 fl. pre Cristești 40 fl. pre Turisoare 25 fl. pre Turamare nu știu, pre Pradse 32 fl., dacă ne trebuie să vărăm oi pe ele. 4) Mai înainte până nu ne-au fost pedepsit cu execuția acele de cătane, am adus lemne din hotarul nostru de unde și câte am vrut, că pădurea a fost a noastră, dară de atunci încoace, decând ne-au jucuțit mai pe urmă cu cătane, ne-au oprit domniile dela pădure și ne-au tras, (amendat), când ne-au aflat că aducem lemne, cu 10 zloți și pe altul și cu 40 de zloți de nu am avut de unde să aducem lemne de foc, dacă n'am cumpărat dela Mag pădure pre bani. Dară dela trei ani încoace nu au prea băgat arendașii de seamă la pădure și de atunci am și adus lemne de foc, câte ne-au trebuit ca și mai înainte, măcar că ne-au oprit tot nu ne-am ținut de opreliștea aceasta, dară am tăiat căci am fost de lipsă și ne-au și mai jicnit. Dară lemnele care le trebuie dat la magazin pe sama cătanelor ne caută să le cumpărăm tot pe bani.

5. O gazdă de frunte din satul nostru are sămănătură de 10 gălete¹⁾ și fân face până la 20 de care, dară gazde de acelea numai 3 or fi în satul nostru. La o ierdașe trebuie să semănăm 10 ferdăle²⁾ pentru că fiind locul rece, din sămănătură mult piere. Locurile arătoare bine că sânt toate în șes dară dacă nu duce omul în trei ani iară gunoi destul pe ele nu se

¹⁾ o găleată = $\frac{1}{2}$ jugăr = 2.800 m. p.

²⁾ o ferdelă = 20 litri.

face nimic, dară dacă-l grijești bine, tot se face ceva. Dela livezile din șes facem și otavă, dară la munte nu facem șohan (niciodată) otavă. Livezile din șes dacă s'ar socoli pe lângă fânețele din munte vor face precum am gândit 1/100 parte, fânețele din munți 99/100 de părți după lărgime socolită.

6. Cu carul nu facem nici n'am făcut nici o slujbă la 7 județe, dară cu trupul facem la cetatea Sibiului, aceia de mânăm în tot anul vreo 10 muieri au prunci pe 3 zile la iazurile Sibiului la lucru.

7. Dijmă precum am înțeles și precum am pomenit totdeauna s'au dat și din vin și din bucate, au în natură au s'a și slobozit aiurea pe bani la oameni. Și în satele cealalte care sânt din scaunul Săliște tot așa au fost treaba al dijmei ca și aicea. La 7 județe dăm taxa: o gazdă 2 zloți, o văduvă 1 zlot, un țigan 1 zlot, o văduvă țigancă 30 crețari. Ouă dă toată gazda 2 și dela porc, de om în loc de dijmă, în tot anul 1 cr. și iară bani pe 6 stânjini de lemne de sat. Din afară de dijmă care se da la 7 județe prin dijma crătasă nu s'au luat altă dijmă (numai când s'a făcut scaunul Sibiului varmeghie, și s'au și luat veniturile 7 județelor la cămara împărătească. (In loc să dăm la 7 județe am dus la Magazinul călănesc din Sibiu pe sama Impăratului.)

8. Ocini pustii fără de stăpâni nu sunt în satul nostru, dară oameni sânt în satul nostru care ar pofti loc de casă, dară nu mai este loc să li se poată da, dacă nu se vor cumpăra vre-un petec dela o grădină.

9. Cu lemne nu-i nici un câștig la noi. De pădurile 7 județelor, la alte părți din afară de Scaunul Săliștei, nu știm nimica, nici nu poftim să ne dea. Moșiile poate vinde și schimba și lăsa cu testament tot omul cumui voia lui, și precum i se lovește ne oprit de nime.

4 Decemvrie 1819.

Aleman Stefle jude
Opre Stefle
Opre Bortsa
Opre Hertsa
Dumitru Bortsa
Ioan Tipor

Ioan Popa
Coman Schite
Dumitru Hașigan
Ioan Goșia
Stan Bortsa
Stan Cersovetz

IV. Cererea Obștei Oierilor din Săliște, din anul 1851¹⁾.

ed. Nr. 490/821

*Prea slăvit Magistrat al Sibiului
Nouă Milostivitoriu.*

După rugarea ce am fost dat-o noi, Obștea Oierilor, la Cînsitul Sfat al Sibiului, ca să se milostiveze a ne face rînduială a putea trece cu oile la Țara Românească, sau la Țara Moldovii după cum ni-au fost obiceiul și traiul și până acum cu vitele noastre la acele țări.

Prea luminatul și slăvitul Magistrat al Sibiului ne poruncește după prea luminata poruncă a Excelenței sale D. Gubernator ca să nu mergem acolo la acele țări, ci să mergem în țara Banatului și în țara ungurească, dară noi nu putem merge toți din următoarele pricini:

1. Cu dobitoacele cele ne-au dat nouă Dumnezeu pe drumurile ale acestei țări nu putem umbla până la hotare, din pricina că mai cu seamă este multă călbează de s'au prăpădit oile acestei țări mai de toț, și mai ales și la apele aceste multe se va fi făcut și mai multă călbează de ne vom sărăci și noi de toț.

2. Hotarele acestor țări sânt mici și ne vom pierde vitele și noi și oamenii la hotare.

3. Bine că pe iarnă am și trăi cu călă cheltuială, iară la primăvară când avem mai mare nevoie cu fătatul oilor, atunci ne scot de pe hotar, că mai ales în aceste țări se dau hotarele numai până la 23 Aprilie și de aci înaintea mai mare lipsă avem de hotar.

4. De vor veni toate dobitoacele a tuturor oierilor cari se află în aceste ținuturi, cu toții vom da în primejdie și vom

1) Text după o copie din Arhiva Primăriei Săliște.

prăpădi cu toții dobitoacele, că până acuma ne-am împărțit în toate părțile, în țările acestea ale Impăratului nostru și în Țara Românească, în Țara Moldovei și încă și în Țara Turcească și cu destulă osteneală și cheltuială le-am scos din iarnă.

Așa cu mare plecăciune ne rugăm Prea slăvitului Magistrat ca să se miloslivească a ne face rânduială oareș în ce chip ca să putem trece iară la țările acele unde am și mai trăit și mai înainte și rămânem așteptând milostiva mângădere,

Noi Obștea Oierilor

Rez.

Socotind Cînstitul Sfat a fi mai cu folos, dacă ar da oierii jalba lor oblu la Înălțata Gubernie, deaceea se trimiț și punctumurile este la dumnealui Judele din Săliște îndărăpt ca să se grăbească a așterne cât de degrabă o Instanție înaintea înălțatei Gubernii.

Sibiu d. 7 August 1821.

Fr. Müller

La Instanția acea trebuie să se scrie dintâi precum că foarte bucuros ar urma oierii după porunca Excelenței sale a Domnului Gubernator și ar mere cu turmele lor la Banat și la Țara ungurească. dară pentru pricine dinluntru scrise nu cutiază.

ad. Nr. 1859/821.

V. Răspunsuri la chestionar

1. Scrisoarea comerciantului Nicolae Roșca dîn Focșani

Domnule Asistent,

Privind invitația d-voastră și ca bun român la tot ceia ce privește gloria națiunii, vă descriu prin prezenta tot ceia ce am putut face prin mine însumi la propășirea națiunii noastre românești, cu rugămintea ca d-voastră să alegeți ceia ce credeți că merită să fie inserat în lucrarea d-voastră.

Alăturat vă trimit și fotografiile în număr de 4 care prezintă proprietățile mele din Focșani, compuse din 2 hoteluri, 2 restaurante și o cafenea, cari cu toată etatea mea înaintată le conduc personal, fiind ajutat de români oameni destoinici și mă oblig prin aceasta să vă remit costul unei lucrări pe data ce primesc răspunsul d-voastre de primirea celor ce vă trimit și dacă relatările mele merită să fie luate în seamă și inserate în lucrarea d-voastră. — Rămân în așteptare și vă salut cu stîmă frățască. ss. Nicolae Roșca.

Mă numesc Nicolae Roșca, sunt născut în comuna Săliștii județul Sibiu în anul 1871, copilăria am făcut-o la casa părintească, am absolvit 4 clase primare în anul 1882 având ca profesor, în ultimii 2 ani pe dl. N. Ivan regretatul fost Episcop al Clujului, decedat de curând, am urmat 2 clase la gimnaziul Săsesc din Sibiu, pe care le-am terminat cu bine în anul 1884 și cum nu mă puteam împăca deloc cu limba maghiară am părăsit școala și trecând aici în Regat, am intrat la comerț unde am rămas până la anul 1891, când m'am înapoiat acasă în comuna natală și tot în acel an am intrat în armată ca voluntar, am făcut serviciul la regimentul 31 Infanterie Sibiu în anii 1891—1894 purtând gradele de fruntaș, caporal, sergent și plutonier.

În timpul când mă găseam în armată, în anul 1892, am luat parte îmbrăcat civil la marea întrunire ținu'tă de Români

în sala Gesellschaft-Haus din Sibiu, când s'a redactat „Memorandul“ și s'a ales comitetul care să-l predea fostului Împărat la Viena.

În anul 1894 am fost trimis ca delegat împreună cu alți din partea comunității Săliște la judecarea procesului Memorandului la Cluj, unde am stat 6 zile, făcând mai multe demonstrații cu toată asprimea și supravegherea ungarilor. Mai târziu din propria mea voință am luat parte la înmormântarea regretatului Doctor Rațiu fost președinte al Partidului național, înmormântat la biserică din strada Turnului din Sibiu.

În urmă căsătorindu-mă am întreprins comerț în Basarabia, cu socrul meu și 2 cumnați, stabilindu-ne la Chișinău; comerțul îl făceam cu diferite articole trebuincioase vrednicilor Moldoveni și mai ales cărți Românești scrise cu litere chirilice de rugăciuni, cum și toate cărțile trebuincioase în biserici și Mănăstiri au fost duse de noi.

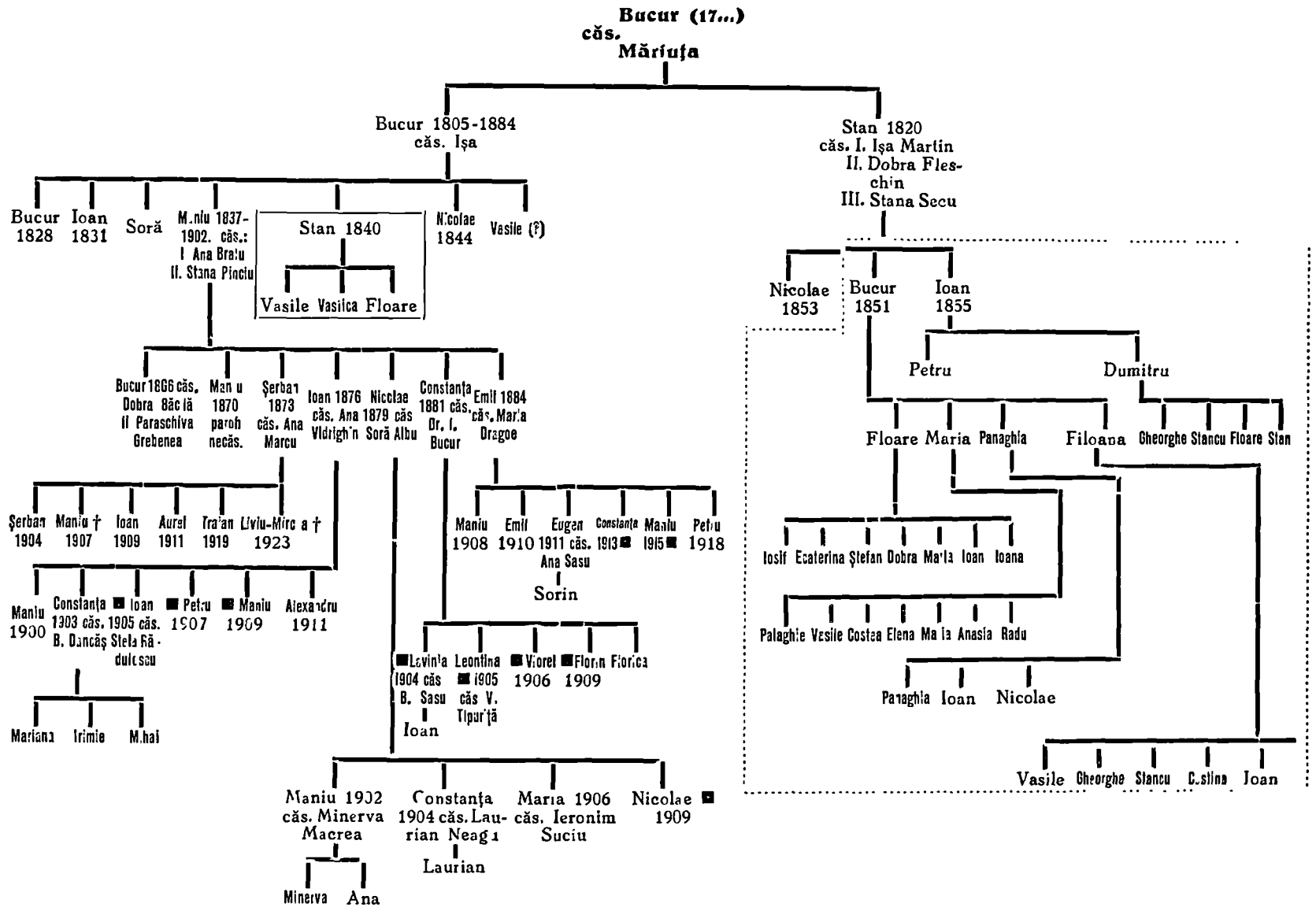
Eu personal pe lângă afacerea ce aveam la Chișinău, am mai deschis 2 filiale, una la Bălți și una la Soroca, servindu-mă de băeți ardeleni deștepți; pe lângă aceste afaceri mai cumpăram și lână de oi dela turmașii Ardeleni, care se aflau cu sulele atunci în Basarabia.

Afacerile mergeau destul de bine, dar eram rău prigoniți de ruși, pe chestia cărților, nu le convenea lor ca să ținem Românismul treaz prin cărțile ce le vindeam Moldovenilor.

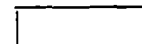
În anul 1902 ni s'a confiscat toate cărțile românești în valoare destul de considerabilă și cu toată sfăruința și protecțiile noastre, căci toate cărțile erau trecute prin vamă și plăcite tariful vamal, controlate și autorizate de cenzura dela Odesa spre a le putea vinde, cu toate acestea am fost judecați și condamnați la amendă și puși sub supravegherea poliției rusești și mereu amenințați că ne va trimite la Siberia, astfel că nu am mai putut rezista și am fost nevoiți să lichidăm această afacere, și eu neîmpăcându-mă nici de cum nici cu autoritățile ungurești, m'am stabilit în Regatul României, în orașul Focșani, în anul 1903, unde am cumpărat proprietățile ce se văd din fotografiile ce vă trimit.

Am avut de luptat cu 2 greci, care țineau de 16 ani hotelul cumpărat de mine mai târziu, am luptat și cu un jidan bogătaş care avea hotel și restaurant în proprietatea lui la o depărtare numai de 30 metri de mine, pe care totuși la câțiva

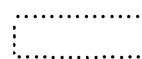
Arborele genealogic al familiei Lungu din Rășinari, întocmit de protopopul on. Maniu Lungu

LEGENDĂ :

Trecuți și stabiliți în *Moldova*.

Trecuți și stabiliți în *Vechiul Regat, jud. Romanși, sub numele de Unșureanu*.

Trecuți și stabiliți în *Vechiul Regat după Unire*

ani l-am învins cu concursul ce am avut dela clientela română cum și dela autorități, făcându l pe jidan sa-și vândă proprietatea.

Alle prăvălii din apropiere a mai fost închiriate la jidani, dar toți s'au retras, nici unul n'au pulut sta măcar un an în apropierea mea și acum mulțumită lui Dumnezeu de vre-o 10 ani încoace nu mai exis'tă nici o prăvălie jidănească în apropierea gărei.

Răsboiul l-am făcut aici pe loc, am fost numit de autorități pe 3 gospodării nemțești ca custode, care le-am administrat toată durata răsboiului, predându-le prin Tribunal în bună regulă.

Familia mi-a fost refugiată în Moldova, 2 gineri și băetul meu erau olițeri pe front, amândouă proprietățile mi le-a rechiziționat nemții, făcând spital în ele, am avut pașube mari ca mărfuri și mobilier, cu toate acestea mulțumită lui Dumnezeu am acum 66 de ani și sunt bine sănătos.

Sunt decorat de mai mulți ani cu meritul comercial cl.I-a sunt mândru că ne găsim într'o Românie Mare și liberă și am credința că în curând vom scăpa de toți streinii și nelrebnicii simbriași din slujba lor, ca să fie România numai a Românilor, așa să ne ajute Dumnezeu.

Nicolae Roșca

2. **Scrisoarea comerciantului Ioan Hașiu din Călărași, Ialomița**

Domnule Asistent,

La stimatea Dvs. c. p. din 21. X. 1937, vă comunicăm următoarele:

Cu o nețărmurită simpatie vă redăm mai jos câteva notițe pentru lucrarea Mărginenii în viața economică a Transilvaniei și a Vechiului Regat.

1. *Ioan Grigore* născut la 1896 în Tilisca, jud. Sibiu, a profesat comerțul ca ucenic și practicanț dela anul 1909 la Constanța. Stagiul militar l-a făcut în Vechiul Regat în 1916—1920. După terminarea stagiului militar s'a căsătorit tot în comuna natală, iar după aceasta s'a stabilit în orașul Călărași, în anul 1921, unde cu o dragoste și dorință de muncă supra obișnuită, în specialitatea sa, comerț de coloniale, bodegă și

cereale, azi s'a ridicat la rangul ce a meritat după munca sa rodnică, fiind proprietarul a mai multe imobile în acest oraş, la fel proprietarul unui frumos şi mare magazin de coloniale, delicatose şi bodegă, precum şi asociat al firmei noastre: Asociaţia „I. Grigore şi I. Haşiu”, mare depozit de vinuri, rachiuuri şi bere engros.

2. Subsemnatul *Ioan Haşiu*, născut în 1909 în comuna Tilîşca, judeţul Sibiu, am urmat şcoala medie de stat din Sălişte, iar în anul 1924 m'am stabilit în oraşul Călăraşi, unde am profesat comerţul de coloniale, băuturi spirtoase şi cereale. În anul 1933 m'am căsătorit şi stabilit tot în acest oraş, profesând specialitatea, ca proprietar, depozit de vinuri şi rachiuuri şi bere en gros.

Pe urma acestei profesii, depunând până în prezent o muncă eroică, numai de patru ani şi mulţumit de rodul acestei munci, am constatat că prin muncă, cinste şi economie, D-zeu ajută şi înalţă pe fiecare la locul meritat.

3. *Ştefan Răşpop*, ful lui Bucur Răşpop, născut în comuna Răşinari, jud. Sibiu, domiciliat în comuna Ciocăneşti, jud. Ialomiţa, profesază comerţul ca patron dela 1901 şi până la 1932, de băuturi spirtoase, iar dela 1932, şi până în prezent profesază comerţul de măcelărie şi cafenea tot în comuna Ciocăneşti. Medaliat de Prefectură şi Camera de Comerţ pentru comerţul de 25 ani, cu Medalia cl. III-a.

4. *Efrim Bozdoc*, originar din comuna Poiana, jud. Sibiu, stabilit în comuna Ciocăneşti-Ialomiţa, a profesat tot comerţul de beuturi spirtoase ca patron.

3. *Fraţii Anton şi Constantin Bozdoc*, originari tot din comuna Poiana, jud. Sibiu, stabiliţi în comuna Voivodul Mihai-Ialomiţa, profesând comerţul ca proprietari ai unei fabrici de ape gazoase, tot în aceeaşi comună.

6. *Efrim Soenescu* originar părinţii din comuna Cacova, jud. Sibiu, stabilit în comuna Ciocăneşti-Ialomiţa, profesia comerţul de beuturi spirtoase din anul 1920 şi până în prezent.

7. *Gheorghe Ionescu*, originar din comuna Poiana, jud. Sibiu, profesază comerţul de băcănie şi mărunişuri în comuna Ciocăneşti, jud. Ialomiţa.

8. *Grigore Lăzărescu*, originar părinţii, tatăl din comuna Poiana iar mama din Răşinari. A practicat comerţul ca salariat la un magazin universal în localitate, s'a stabilit tot în Călă-

rași, ca proprietar a unui mare și frumos magazin universal până la 1932, iar în prezent proprietar a 3 fabrici de apă gazoasă, după cum urmează: în orașul Călărași, în comuna I.G. Duca și comuna G-ral Dragalina, jud. Ialomița; pe lângă acestea este proprietarul unui frumos imobil în centrul orașului nostru.

9. *Ilie Petru Vidroiu*, născut la Satu-Lung, jud. Brașov, fost econom de vite, stabilit în orașul Călărași, a profesat comerțul de băcănie, având un frumos succes, azi e proprietarul a două imobile și al unui frumos magazin de băcănie.

10. *Oprea Borcea*, născut în comuna Săliște, jud. Sibiu stabilit de multă vreme în orașul Călărași, profesază comerțul de măcelărie.

Pentru moment vă servesc cu aceste date, iar ulterior vă voi mai servi și cu altele, cred.

Primiți vă rog cele mai distinse urări de succes și patriotism.

Cu deosebită simă:

Ioan Hașiu

Călărași-Ialomița.

VI. Documente din viața oierilor mărgineni

1. Dumitru Roșca din Săliște de 75 ani.

Intrebat ce ne poate spune din trecutul lui de oier, rezumăm din povestirea lui următoarele:

De tânăr a fost dat la oi. Știe că săliștenii aveau oi în Dobrogea încă înainte de 1854. Vara le aduceau la munte, fie pe Valea Oltului, fie în munții Sibiului, fie în sfârșit în Moldova, unde Stan Vâlc a ținut mulți ani *Muntele Mare*.

După 1854 săliștenii se duc și în sudul Basarabiei, unde găsesc și oieri săceleni.

Cel dinlău care a făcut economie de oi în mare, a fost Petre Roșca Căpitanul. El și tovarășii lui nu mai prea veneau vara la munte, mai ales că în Dobrogea era pământ și pășune destulă și ieftină.

Dela 1866 mulți din oierii cari se stabiliseră în Basarabia, au trecut în Crimeia și au ajuns până la Rostov și Iecaterinodar formând nuclee puternice de oieri înstăriți.

Rușii, deși aveau oi multe, nu le știau mulge și nici să facă brânză. Au învățat acest lucru dela Mărgineni. Mărginenii au rămas în aceste locuri până în 1914, unii s'au procopsit și au venit cu bani mulți acasă.

Alții s'au lăsat de oierit și s'au apucat de comerț, sau de industrie. Și el a făcut la fel. A făcut comerț de pește și a stat la Vâlcov șapte ani. În Basarabia a avut oi multe, dar într'o iarnă grea i-au murit o bună parte, restul le-a vândut apoi și a plecat și el în Crimeia, unde a stat în gubernia Tavria 14 ani. Acolo a făcut crâșmărit, vre-o trei ani în sate bulgărești, și restul în sate rusești.

Era viață frumoasă și belșug acolo. Pământul era roditor și pășunea îndeajuns, iar autoritățile rusești erau binevoitoare și nu luau decât un impozit foarte mic.

El a fost cu 5 sălișteni și 6 țilșcani. Dintre primii, Sava Hașigan și acum o fi pe acolo, iar de Nicolae Oancea știe că este în Siberia. Știe că în 1914 erau acolo îndeosebi rodeni și cacoveni la vre-o 180 de bărbați.

2. Dumitru Rodeanu din Săliște, de 75 ani.

Intors de curând din Rusia sovietică, bătrânul care și-a petrecut în Rusia 47 ani din viață, ne spune în esență următoarele despre viața lui de acolo,

Ultima dată a plecat în Rusia în 1914 în luna Martie. A stat mult timp în comuna Androvka, județul Bezdeanca, Gubernia Tavria. A fost cioban, dar avea și oile lui vre-o 150. În 1918 a vrut să vină acasă, avea și bani vre o 100.000 ruble, dar nu l-au lăsat. A stat și sub regimul bolșevic și s'a întors abia acum câteva luni din Rusia.

La început a fost bine și sub bolșevici, că sub 150 de oi nu le lua statul. Pe urmă au pus bir 100 de ruble de oaie. În ultimul timp, așa cam de 15 ani, lâna oilor o lua însă în întregime statul. Dar tot le mai lăsa brânza și mieii și puteau totuși trăi. Brânza o vindeau în Bezdeanca cu 6-8 ruble kilogramul.

Mai în urmă însă, a trebuit să-și vândă toate oile că nu se mai putea trăi decât în comun. Dar și cei cari erau „băgați în comun” au început s'o ducă rău, fiindcă li se cerea adeseori să dea după numărul oierilor mai mult chiar decât putuseră obține în anul respectiv și dacă nu puteau da, erau acuzați de sabotare, li se confiscau oile și erau băgați la închisoare. unde nici de mâncare nu li se dădea.

Oamenii de acolo începuseră să nu mai creadă în Dumnezeu și poate și deaceia toate rânduelile s'au stricat.

Pentru repatriere a trebuit să umble foarte mult. A fost și la Moscova în două rânduri și numai cu multă greutate a putut pleca. A trecut frontiera în țară pe la Tiraspol

VII. Industria agricolă Vlad

Sus la 1000 m., adăpostită în crestele Carpaților, în apropiere de vechea frontieră a României de altă dată și ferită din calea năvălitorilor, au făcut valtra, — din care a luat ființă Poiana Sibiului, — strămoșii lui Ion Vlad.

Rasă de oameni de bronz, cu ochi pătrunzători și oțeliți în veșnică luptă cu natura sălbatică, muncind greu pentru a duce o viață liberă și românească, a dat indivizi, care numai rar au cunoscut înfrângerea. Refractari oricărei încercări de înstrăinare și păstrând cu sfîntenie obiceiuri și datini strămoșești, și-au dat tributul lor de sînge în marile evenimente ale istoriei Ardealului dela 1784, 1848 și 1918.

În mediul sălbatic al pădurilor seculare, păscând numeroase turme de oi și cutreerând munții înconjurători ai Ardealu'ui și până departe în Beschizi, coborînd azi în Moravia, mâine trecînd Dunărea, punînd stăpînire pe înălșele stepe ale Ucrainei, lăsîndu-se apoi în jos spre Crîmeia, pentru a urca apoi spre pășunile de munte ale Caucazului, duceau viața grea și plină de pericole a oierilor mîrgineni.

În contact direct și permanent cu zeci de popoare, cunoscînd multe limbi și obiceiuri străine, sufletul lor a rămas totuși curat și nealîns au rămas portul și obiceiurile strămoșești. Izvor nesecat de împrăspătare a sentimentelor românești și depozitar a celor mai scumpe doine și datini, strălucește azi în vîrf de munte falnica comună Poiana Sibiului.

Acî își are obârșia familia Vlad. Originea ei se pierde în negura trecutului. Cert este că, Petru Vlad, bunicul lui Ion Vlad, nu părăsise încă îndeletnicirea mcștenită de oier. Dela 1870 fiul său Ion (moșul), face însă pe lângă ocupațiunea sa principală a oieritului și comerț în mod incidental. Fiul său mai mare, Ion (tatăl) părăsește definitiv oieritul. Acum vreo 50 ani a plecat în lume pentru a croi drumul greu al comerțului românesc în părțile din nordul Ardealului, la Tîrgu Mureș. *Și-a înfipt stîndardul acestui comerț chiar acolo unde comerțul românesc încă nu încercase, în Tîrgu Mureș și apoi în Clujul înstrăinat.* În

bună tovarășie cu alt pșienar, amândoi modești dar dârzi, fii de oieri, au venit la Cluj pentru a face comerț. Băiat de vre. o 16 ani, pe tinere dar solide picioare, s'a înfipt în piața Mihai Viteazul, Ion Vlad, și azi după 50 ani de muncă asiduă, vedem firma societății anonime Vlad & Co. strălucind pe frontispiciul unei fabrici, a 3 prăvălii din Cluj și una în București vestind biruința geniului comercial al Românilor ce se numesc „Mărgineni“.

Începutul l-a făcut Ioan Vlad lângă o mică masă în piața Mihai Viteazul în Cluj, unde vindea brânză de „burduf“. După ani de zile, când din banul greu câștigat și păstrat cu sacrificii și renunțări, a răsbît să numere un mic capital, spiritul de întreprinzător l-a îndemnat să caute noi posibilități. Trăsătura cardinală, ce caracterizează pe adevăratul negustor, se evidențiază la Ion Vlad ca la mu'ți alții : „*Mereu înainte, mereu ceva nou*“.

Prin anul 1910, când guvernul dela Budapesta, a început opera de încurajare a industriei laptelui, prin înființarea de cooperative, cărora le punea la dispoziție mașini în mod gratuit și capital cu dobânzi minime, Ion Vlad singur și fără ajutor, a înființat o lăptărie pentru fabricarea untului. Și iată minune. Untul fabricat de omul fără cunoștințe teoretice, dar înzestrat cu multă putere de observație, este cerut de piața Clujului cu tot mai multe insistențe, iar în anul 1913 primul transport de unt românesc își face apariția pe îndepărtata piață a *Berlinului*. Și este bine primit.

Aceasta este prima mare victorie în viața de comerciant și industriaș a lui Ion Vlad. Secretul acestei afirmări ? Cred că trebuie căutat în structura sa sufletească și mai ales în raționamentul lui Vlad. Voința de fer de a împune publicului consumator un articol, tendința de a preface gustul, de a câștiga mereu noi amatori pentru articolul său. Până ce înainte vreme untul presat de masă era un articol aproape necunoscut la masa burghezimei din capitala Ardealului, Vlad a știut să lucreze în așa fel, încât la înființarea lăptăriilor sale acest articol a devenit un aliment indispensabil în cel mai umil menaj

Războiul întrerupe însă avântul întreprinderii și-l surprinde pe Ion Vlad la București. Impins de încercuirea de foc a tranșelor s'a refugiat în Iașul îndurerat. De acolo a trecut însă peste Rusia europeană și Siberia în Japonia, mai apoi

în America. Aici a muncit. A servit ca „bar-man“, a făcut negoț independent, atât cât îi permise vocabularul lui sărac în cuvinte engleze.

La încheierea păcii a pornit spre casă peste oceanul Atlantic, Dar călătoria se făcea anevoie, cu opriri îndelungate în capitala Franței și în porturile Mediteranei. A făcut deci negoț și pe drum, ajungând acasă cu bani mai mulți, decât la plecarea sa în pribegia din jurul lumii.

Forța sa de adaptare la toate greutățile puse în cale de realitatea dură l-au dus la izbândă. Micul capital adu; acasă plus *creditul dat de Banca Albina* avea să formeze temelia pe care își va reclădi întreprinderea din Cluj, distrusă de război.

Afacerile erau întrerupte și prăvălia înghebată cu alăta trudă la Cluj, în decadență, lucrând fără rentabilitate. Incurcături și pricini în toate părțile.

Cu sprijinul *Băncii Albina, promotora atâlor industrii și întreprinderi comerciale românești*, își reface capitalul necesar și se pune pe lucru. Pune ordine în afaceri, reia legăturile întrerupte, face aprovizionări de mărfuri: brânză, unt, alcool vin, etc. Afacerile cresc. Vechii clienți, încrezători în cinstea firmei și cunoscători ai calității mărfii, revin. Alții noi se atașează lor. Numărul clienților crește și se lărgeste. Sprijinul de bunul său tovarăș — fiul propriu, reîntors din tranșeele adâncite în pământul Rusiei — organizează un întreg sistem de laptlării, continuând și desăvârșind opera începută la 1910. Untul Vlad ajunge repede noțiune.

Și acum începe un nou capitol în istoria firmei Vlad. Până când înainte vreme, privirea era îndreptată aproape exclusiv spre *afaceri comerciale, acum începe a domina elementul industrial.* Mai întâi *industrializarea laptelui*, mai apoi, începând cu anul 1928, și *industria cărnii*, care în cursul anilor cucerește poziție după poziție, ajungând cifra afacerilor provenite din industria cărnii egală cu cea provenită din industria laptelui. Abia anul 1934 asigură din nou laptelui predominanța, datorită cantității imense de lapte utilizat pentru fabricarea brânzei șvețter (Ementhal). Dar această predominanță nu este de lungă durată, deoarece, cu începerea anului 1935, secția cărnii pune un nou articol de mare consum în circulație: *conserve de carne.* Și acum armonia și echilibrul s'a restabilit între cele două secții: Laptele și Carnea.

Vorbind despre mărirea producției untului, am amintit în trecut că *publicul consumator trebuie obișnuit cu produsele noi* și că dacă acestea înfrunesc calități învederate, atunci nu va fi nevoie să depunem prea multă muncă pentru a face ca articolul nostru să devină articol de mare consum.

Acest adevăr s'a confirmat în ce privește produsele Vlad în întregime. Se știe că înainte de anul 1928 existau în Cluj două fabrici de produse de carne, una din ele însă lăsase fabricarea de salămuri și diferite mezeluri pe planul al doilea, îndeletnicirea principală fiind comerțul cu carne de măcelărie. Rămâne deci o singură fabrică, care deservea întreg Clujul cu mezeluri deoarece măcelarii, care fabricau mezeluri, făceau aceasta numai incidental. Și cu toate că o singură fabrică de mezeluri deținea aproape monopolul mezelurilor, nu a luat dezvoltarea la care ne-am fi așteptat cu drept cuvânt. Cauza eredem că rezidă în calitatea inferioară a produselor.

În toamna anului 1928 Vlad începe fabricarea mezelurilor. Prima sa grijă a fost să aibă meșter specialist de prim rang, a doua, să treacă la fabricație numai materii prime de cea mai bună calitate.

Odată împlinite aceste condițiuni esențiale, produsele nu puteau fi decât de prima calitate. Rezultatele au fost direct surprinzătoare. Datele ce urmează, verifică adevărul că *marfa ireproșabilă este căutată*.

Cantitatea laptelui prelucrat pe anii :

1896—1910	Kg.	203.973	1928	Kg.	1.975.000
1910—1922	"	190.116	1929	"	2.106.000
1923	"	543.200	1930	"	2.224.300
1924	"	882.000	1931	"	2.151.700
1925	"	1.480.000	1932	"	2.170.300
1956	"	1.651.000	1935	"	3.181.547
1937	"	1.811.000			

Cantitatea de produse fabricate :

Anii	Unt	Brânzeturi	Mezeluti
1896—1910	Kg. 8.200	Kg. 17.311	
1910—1922	" 5.120	" 13.213	
1923	" 21.720	" 54.320	
1924	" 35.280	" 88.200	
1915	" 59.200	" 159.000	
1926	" 66.000	" 166.000	
1927	" 72.100	" 183.000	

Anii	Unt	Brânzetur	Mezeluri
1928	„ 79.000	„ 188.300	Kg. 122.000
1929	„ 84.000	„ 201.000	„ 201.000
1930	„ 88.972	„ 232.000	„ 360.000
1931	„ 86.050	„ 211.300	„ 452.000
1932	„ 86.920	„ 227.000	„ 546.000

Dar nici industria laptelui n'a rămas în urmă.

În anul 1910 s'au fabricat din lapte 4 articole pe când azi 22, iar din carne 68 și 8 feluri de conserve. Ementhalul fabricat de firma Vlad este tot atât de gustos ca și acel strein. Numai așa se explică de ce a ajuns aceasă firmă să prelucreze cea mai mare cantitate de lapte din țară, Astfel a ajuns România să nu mai importe Ementhal d'n Elveția, Eidamer din Olanda, ci chiar să exporte cașuri fine în unele țări europene.

Mezelurile fabricăei Vlad sunt în fruntea produselor românești. Salamul său de iarnă e mult apreciat de cunoscători, iar conservele sale sunt cerute la export.

Astăzi întreprinderile societății Vlad & Comp. ocupă primul loc pe țară în ce privește cantitatea laptelui prelucrat și calitatea produselor de lapte, iar în ce privește industria cărnii este printre primele, cu vădite tendințe de a se plasa chiar în frunte.

Dacă aceasă vigoasă întreprindere nu a putut lua o dezvoltare și mai mare și mai ales, dacă creșterea a mers într'un timp nu prea repede, acest fapt este a se atribui exclusiv lipsei de capital.

Înainte de a încheia acest scurt istoric, poate nu este fără înieres să amintim și pe comercianții cari au învățat la firma Vlad și cari, la rândul lor, ocupă un loc destul de important în industria alimentară românească. Aceștia sunt :

1. Nicolae Oprean	Tg.-Mureș	8. Ioan Marcu	Cluj
2. Stanciu C-tin	Cluj	9. Constantin Gligor	Cluj
3. Nicolae Fântână	București	10. Ilie Muntean	Brașov
4. Dumitru Fântână	Cluj	11. Nicolae Muntean	Brașov
5. Nicolae Siimon	Sebeș	12. Oprița Ioan	Cluj
6. Ioan Vonica	Turda	13. Petru Fulea	
7. Constantin Vonica	Aiud	14. Nuța Popa	

Orî cum ar fi, un fapt rămâne bine stabilit: *Întreprinderile Vlad sunt exemplul clasic cum un român, care pune la contribuție muncă și onestitate, poate întâptui lucruri care sunt spre cinstea neamului din care face parte.* Dr. Adrian Iacob.

Casa Ioan Comșa și fiu din Săliște-Sibiu¹⁾

Istoricul unei vrednicii românești

1. Fondatorii și conducătorii

Casa Comșa fiu, nume sub care era cunoscută prelu-tindenii întreprinderea comercială fondată la 1858 de către *Ioan Comșa*, a avut o influență hotărâtoare asupra dezvoltării economice nu numai a comunei Săliște, și a comunelor învecinate, ci și asupra multor regiuni din cuprinsul Transilvaniei.

De proporții modeste la început, întreprinderea prosperează zi cu zi, an cu an, iar dela 1862, când *Petru I. Comșa* fiul fondatorului, ia conducerea ei, după terminarea școlii comerciale din Brașov, cercul de afaceri se lărgește mereu, întreprinderea ajungând să îndeplinească un rol de o însemnătate deosebită și unică în viața economică românească a Transilvaniei și chiar a unei bune părți a Vechiului Regat.

La 1900 Petru Comșa, rămas încă dela 1892 singur proprietar al Firmei, își asociază pe fiul său *Ionel Comșa*, absolvent al Școlii comerciale superioare din Brașov și al Academiei de Comerț din Viena, iar la 1908, după o muncă de aproape 40 ani, se retrage, întreprinderea rămânând pe seama acestuia din urmă până în 1918.

În Decembrie 1918, imediat după Unire, Ionel Comșa pleacă din Săliște fiind chemat în postul de mare răspundere de secretar general al Resortului de Comerț din Consiliul Dirigent, iar în 1920 trece la Banca Centrală ca director, apoi ca director general și astfel, în lipsa lui, Firma Comșa fiu va lucra, potrivit unei convenții încheiate, în tovărășie cu Cassa de păstrare din Săliște, operațiunile ei fiind sub controlul delegaților acestei bănci. Această colaborare durează până în

1) Acest istoric este redactat de autor, în esența lui, după datele pe care a binevoit a le pune la dispoziție, nu fără legitimă mândrie și emoție dl. Ionel Comșa, descendentul fondatorului Casei Comșa, o eminentă personalitate din lumea noastră financiară și industrială.

1928 când Casa Comșa fiu își încealează acivitatea, după ce timp de 70 ani și-a avut un rost bine precizat în acest colț de țară.

Ca să descifrăm acest rost, va trebui să ne ducem cu gândul spre sfârșitul secolului trecut, pe la 1885, când *oieritul*, principala și rentabila ocupație a Mărginenilor, începe să decadă în urma războiului vama dintre Austro-Ungaria și România.

Ca o urmare a acestui războiu, oierii mărgineni nu-și mai pot treceturmele deoi în Vechiul Regat, unde era pășune din belșug pentru iernat sau chiar pentru vărat, și nu-și mai pot trece produsele lor: mieii lăna, brânza din Vechiul Regat în Ardeal, unde le vindeau cu prețuri mai bune, așa cum obișnuiau înainte, și sunt siliți să-și vândă cea mai mare parte din oi, căutându-și alte îndeletniciri.

Și aici începe rostul unic și bine definit de care am amintit al Casei Comșa și îndeosebi a conducătorului ei de atunci, *Petru Comșa*.

Om de inițiativă, de muncă și de cinste exemplară, *Petru Comșa* se bucura de o deosebită considerație printre Mărgineni. Făcuse oarecar studii comerciale și călătorise în mai multe rânduri în străinătate, astfel că avea vederi mai largi asupra vieții economice în general și a comerțului în special. Avea însă ceva mai mult de cât atâta. *O intuiție clară a ceea ce lipsea neamului nostru în acel timp și a ceea ce putea și trebuia să facă el* pentru a împlini această lipsă. O descifrare limpede a unui rol pe care el trebuia să-l îndeplinească în interesul mărginimei, și în interesul neamului său.

Fiindcă *Petru Comșa* n'a fost numai un negustor oarecare, *el a fost și un adevărat îndrumător* și un conducător din cei mai destoinici ai mărginimei.

Lăsând în seama altora frământările politice, el și-a înfipt puternic picioarele în realitatea românească din colțul său de țară și a lucrat așa cum numai el a putut să lucreze. Fără teorii și doctrine, el a făcut mai mult pentru comerțul românesc din Transilvania decât oricare altul.

Și iată cum. Oierii mărgineni, odată oile vândute, se prezentau cu toată încrederea la „*Domnul Pătruș*” întrebându-l ce să facă, de ce să se apuce și unde să se stabilească. Iar el, carei cunoștea pe toți, din orice parte ar fi fost, îi întreba la rândul său: „Câți bani ai? Apoi, „pe unde ai umblat cu oile, unde-

ți vindeași lăna, brânza, ce locuri cunoști mai bine?“ Unul spunea *Valea Jiului*, altul *Valea Bârgaelor*, altul *Valea Oltului* și așa mai departe. Avea omul 500 de florini, i se făcea credit de mărfuri de 1000 florini; avea 1000, creditul acordat era de 2000 și în felul acesta un număr însemnat de Mărgineni s'a apucat de comerț, împânzind îndeosebi centrele mai populate de pe lângă drumurile pe cari le cutreeraseră ei cu oile. Astfel numeroși *Găleşeni s'au stabilit pe Valea Bârgăului, Rodeniși Poenari pe Valea Jiului și în Munții Apuseni, Sălișteni pe Câmpia Ardealului și alți Mărgineni în Țara Oltului, sau în regiunea Bistriței.*

Dar atâta nu era de ajuns. Oamenii trebuiau instruiți, fiindcă din oier nu poți face comerciant destoinic peste noapte. Și atunci începe școala. Venea omul cu soția. I se alegea marfa după regiunea în care s'a stabilit, „Domnul Pătruț“ cunoscând foarte bine ce mărfuri erau cerute în fiecare regiune. Apoi i se arăta marfa spunându-i-se cum se cheamă, ce scop servește, de ce calitate este, care-i este prețul, cum și cu cât trebuie vândută. Era un lucru destul de complicat acesta, căci trebuia să se facă socoteala mărfii, stabilindu-se și câștigul comerciantului și cum pe vremea aceea vânzarea se făcea la manufactură cu *colul* (62 cm.) trebuia să se calculeze cu cât trebuie vândut colul. Deasemenea la bumbace și la bătănie trebuia socotit prețul unitar de vânzare.

Câștigul calculat era potrivit așa fel, încât negustorul în chestiune să poată vinde mai ieftin ca oricare altul din localitatea lui. Pentru fiecare din acești negustori clienți Firma avea o *cărticică* legată cu toate rubricile necesare evidenței prețurilor și a mărfurilor ce i s'au dat și, cu socoteala respectivă.

După aceste instrucțiuni, la cari omul participa, cum am mai spus, împreună cu soția, care în regulă generală dovedea o înțelegere mai ușoară și aptitudini mai bune pentru comerț decât bărbatul și îndeosebi aptitudini pentru comerțul cu manufactură, negustorul pleca spre a reveni peste 2-3 săptămâni, când avea din nou nevoie de marfă.

Această instruire a fost desigur o sarcină grea pentru Petru Comșa, dar el a îndeplinit-o cu conștiința omului care știe ce face. Cu timpul, e adevărat, ea a fost trecută în seama angajaților săi mai vechi, el intervenind doar în cazuri mai dificile. Prețurile stabilite de vânzare erau cele mai mici posibile astfel că în curând în centrul în care se stabilise „*Mărgineanul*“

ceilalți negustori, străini și în cea mai mare parte evrei, erau șiliți să plece în altă parte. Era aceasta *un început efectiv de românizare* a comerțului și cu rezultate din cele mai reale dacă ținem seama de faptul că Firma Comșa a avut permanent vre-o 500—600 de asemenea negustori-clienți, răspândiți în toate colțurile Transilvaniei și chiar în Vechiul Regat.

Această situație s'a continuat și după 1900, când Ionel Comșa, după terminarea studiilor de specialitate, vine la 1 Ianuarie 1900 acasă și intră ca membru al Firmei Comșa fiu, ajungând repede un puternic sprijin al părintelui său.

Păstrând cu mare grije spiritul înrădăcinat la Casa Comșa fiu, Ionel Comșa introduce rând pe rând metode noi și sisteme mai practice la desfășurarea operațiunilor comerciale, reorganizează toate secțiile, atât cele în legătură cu furnizorii cât și cele în legătură cu clienții, raționalizează serviciile și munca angajaților, din ce în ce tot mai numeroși, în vederea unei desfășurări rapide, exacte și corecte a operațiunilor mereu în creștere.

Dă o îngrijire specială comerțului de engros propriu zis, care sporește an de an, ajungând cu timpul la un volum remarcabil. Creiază și cultivă legături noi cu casele cele mai importante, procurând mărfurile exclusiv dela cele mai repute fabrici din țară și străinătate.

Pentru a ținea prețurile de vânzare ale clienților la un nivel cât mai scăzut și pentru reducerea cheltuelilor de transport și de manipulare, o mare parte din mărfurile de mare consum sunt din an în an tot mai mult dirijate din fabrică *direct* la adresa clienților din Valea Bârgăului, Valea Jiului, Valea Oltului etc, firma mulțumindu-se cu un câștig relativ redus (3 %). Dealtfel întotdeauna deviza Casei Comșa a fost *să vândă ieftin, dar să vândă mult, concepție cu totul modernă în comerț.*

Dacă până la 1900 casa Comșa fiu, prin munca și priceperea lui Petru Comșa, ajunge la o reputație bine stabilită, dela 1900, această Casă devine o întreprindere comercială de mare amploare mai ales prin sporirea considerabilă a afacerilor de engros. Operațiunile cresc în așa măsură, ajung la un volum de o asemenea anvergură, încât casa Ioan Comșa și fiu din Săliște, este considerată cu drept cuvânt între marile întreprinderi comerciale ale țării, la tot cazul cea mai mare

casă comercială românească din fosta Monarhie austro-ungară.

Această dezvoltare progresivă a unei case comerciale românești s'a petrecut sub regim străin, unde autoritățile publice erau lipsite de orice bunăvoință, (ca să nu spunem mai mult. Deci numai prin muncă pricepută și corectitudine desăvârșită în afaceri a putut ajunge Casa Comșa fiu la însemnătatea la care a ajuns.

2. **Clienții.**

a) **Clienții din Transilvania.**

Intre clienți vom pune în primul rând pe negustorii, cari în cea mai mare parte își datorau comerțul lor sfatului și sprijinului acordat de Casa Comșa. Iată câțiva din cei mai importanți:

1. Dumitru Stanciu (din Gales) în Prundul Bârgăului.
2. Pavel Costea (din Gales) în Prundul Bârgăului.
3. Dumitru Lucaci (din Săliște) în Petroșani.
4. Ioan Bâja (din Poiana) în Petroșani.
3. Nicolae Branga (din Poiana) în Petrila.
6. Ilie Branga (din Poiana) în Petrila.
7. Constantin Bozdog Poiana.
8. Ioan Șerbu Grigorescu în Poiana.
9. Nicolae Dăncilă în Poiana.
10. Ilie Moga în Poiana.
1. Ioan Preda în Jina.
2. Irimie Dancășiu în Rășinari.
3. Ioan Sârbu (din Săliște) în Boz.
4. Nicolae Răcuciu (din Săliște) în Vingard.
5. Ioan Bârsan (din Săliște) în Drașog.
6. Ioan Dragomir (din Gales) în Gârbova, apoi în Miercurea.
7. Gheorghe Baciu (din Miercurea) în Orlat.
8. Ilie Topârcean în Sibiel.
9. Oprea Topârcean în Sibiel.
20. V. Tipuriță în Vale.
1. Nistor Hanzu în Gurarâului.
2. Nicolae Apolzan (din Săliște) în Călnic.
3. N. Domnariu (din Săliște) în Ludoșul Mare.
4. Dumitru Munteanu (din Săliște) în Ludoșul Mare.

5. Bucur Munteanu (din Săliște) în Ludoșul Mare.
6. Moise Fulea în Ludoșul Mare.
7. Gh. Stroia (din Vale) în Gusu.
8. Dumitru Popa în Apoldul de jos.
9. Iacob Orăștean în Apoldul de jos.
30. Dumitru Iridon în Apoldul de Sus.
 1. Oprea Mosora (din Săliște) în Topârcea.
 2. Nicolae Răchitan (din Galeș) în Săsciori.
 3. Ioan Bârsan (din Săliște) în Ohaba.
 4. Nicolae Rodean în Poiană.
 5. Ilie Manițiu în Poiană.
 6. Ioan Bozdog în Poiană.
 7. Nicolae Bozdog în Poiană.
 8. Maria Fântână în Poiană.
 9. Dumitru Fântână (din Poiană) în Baru-Mare, Hunedoara.
40. Ioan Rodean (din Poiană) în Merișor, Hunedoara.
 1. Nicolae Florea (din Tilișca) în Porumbac.
 2. Ioan Schitea (din Săliște) în Avrîg.
 3. Nicolae Schitea (din Săliște) în Avrîg.
 4. Ioan Domnariu (din Săliște) în Ludoșul-Mare. apoi în Mercurea.
 5. Luca Stroia (din Săliște) în Răhău.
 6. Teodor Mocan (din Săliște) în Cut.
 7. Teofil fauru în Abrud.
 8. Pamfilie Prode în Jina.
 9. Ioan Robu în Orăștie.
50. Ioan Hideg-Răceanu în Simeria.
 1. Gligor Hideg-Răceanu în Bouțari, Hunedoara.
 2. Vasile Hideg-Răceanu, în Bouțari, Hunedoara.
 3. Ana Ghibu în Săliște.
 4. Dumitru B. Comșa în Săliște.
 5. Nicolae Țintea în Săliște.
 6. Ana Ciucur în Săliște.
 7. Danil Bârsan în Săliște.
 8. Lupea Comșa în Săliște.
 9. Dumitru Moga în Săliște.
60. Oprea Borcea în Săliște.
 1. Ioan Pavel în Săliște.
 2. Dumitru Roșca în Săliște.
 - 3 Nicolae Sârbu în Săliște.

4. Toma Lupașu în Săliște.
5. Petru Clecan în Pui, Hunedoara.
6. Ioan Nicoară (din Poiană) în Pianul de sus, apoi în Sebeș-Alba.
7. Vasile Nicoară în Jina.
8. Ioan Nicoară în Jina.
9. Simion Nicoară în Jina.
70. Maria Boilă în Vale.
 1. Mihael Kieltisch în Sibiu.
 2. Andreas Glatz în Apoldul de sus.
 3. Wilhelm Roth în Apoldul de sus.
 4. Hans Piringer în Gârbova.
 5. Pantilimon Juga în Tilișca.
 6. Maria Juga în Tilișca.
 7. Nicolae Sgură în Galeș.
 8. Maria Cimpoaia în Galeș.
 9. Dumitru Branga (din Poiană) în Petroșani, Hunedoara.
80. Nicolae Țintea (din Săliște) în Hunedoara.
 1. Ioan Droc în Rășinari.
 2. Ioan Fântână (din Poiană) în Borgo-Joseni.
 3. Ioana Bratu în Tilișca.
 4. Ilie Floașiu (din Tilișca) în Miercurea.
 5. Ioan Vulcu în Orăștie.
 6. Nicolae Hențiu în Brad.
 7. Ioan Grecu (din Săliște) în Porumbac, apoi în Făgăraș.
88. Vasile Vu'cu în Sebeș-Alba, apoi în Orăștie.

Și mulți alții în centre mai mici sau mai mari. Dintre ei unii, ultimii mai ales, s'au ridicat și au ajuns ei înșiși angroșiți de vază, cum este *Ioan Vulcu din Orăștie*, care în coloniale, bumbac și fierărie slăpânia întreg județul Hunedoara. Acesta după ce a făcut practică la Firma Comșa, unde a stat vreo 10 ani, cu ajutorul ei moral și material s'a stabilit în Orăștie prin 1895, Firma Comșa garantând în primii ani și pentru comenzile lui. Mai este de amintit *Grecu Ioan* (săliștean), care a trecut dela Porumbac la *Făgăraș*, unde Firma Comșa, fără considerare la interesele sale comerciale, îi făcea comenzile la furnizorii săi, dându-le ordin ca expedierea mărfurilor să fie făcută direct lui Grecu la Făgăraș, garantând pentru el toate furniturile, *i-a înlesnit astfel stabilirea și i-a adus prosperitatea*

de care se bucura, ajungând să facă aprovizionarea pentru întreaga țară a Oltului.

Deasemenea trebuie făcută mențiune de *Ilie Floașiu*, devenit un angrosist de seamă după ce s'a mutat dela Miercurea la Sibiu și de *Nicolae Hențiu*, nepotul lui „Nenea Hențiu” fostul notar din Săliște, negustor în Brad, fost 15 ani în serviciul Firmei Comșa la secția detail la început, apoi la engros și pe urmă în birou la corespondență și contabilitate. Azi este unul din cei mai buni negustori din regiunea sa.

Din foștii angajați ai Firmei, dintre cari unii au ajuns negustori de seamă, sunt de amintit următorii:

1. Ioan Vulcu	28. D. Trif
2. Teodor Doboiu	9. S. Demian
3. Nic. Hențiu	30. N. Rodean
4. Nicu Martin	1. I. Matei
5. D. Iridon	2. V. Aldea
6. A. Pascu	3. Ioan Răceanu
7. I. Pascu	4. Gligor Răceanu
8. A. Degan	5. Vasile Răceanu
9. I. Orăștean	6. Dș. Hâra
10. Gh. Baciu	7. I. Țintea
1. V. Vulcu	8. N. Bucur
2. Val. Gherman	9. P. Bârsan
3. Gh. Perian	40. Val. Bucur
4. Gh. Tulvan	1. N. Sârbu
5. V. Vlad	2. I. Bucur
6. Ioan Nicoară	3. D. Răcuciu
7. N. Mosora	4. I. Branga
8. A. Chinez	5. I. Trifan
9. I. Popeneciu	6. D. Fântână
20. N. Hanzu	7. Ioan Bucur
1. N. Popovici	8. A. Borcea
2. I. Gane	9. I. Dobrotă
3. Ioan Ceteanu	50. N. Turcu
4. V. Stanciu	1. N. Costea
5. N. Domnariu	2. I. Stanciu
6. N. Ceteanu	53. P. Mihai
27. I. Dădârlat	

Dar în afară de sutele de negustori cari, nu numai au dus faima Firmei Comșa în cele mai îndepărtate colțuri ale pă-

mântului românesc, ci și *tradiția de onestitate și de muncă pe care a creat-o aceasta*, ea a mai avut o serie de clienți negustori, care trebuie menționată în mod special.

b) **Erau negustorii ambulanți** și între ei „*grecoițele*”, femei în majoritate văduve, cari în Săliște erau vre-o 50 și negustoreau exclusiv cu textile, cutreerând toate târgurile de țară din Transilvania, în căruțe „cu cobără”, adeseori asociindu-se câte două pentru plata cărașului și făcându-și șetre la târgurile din Deva, Hațeg, Orăștie, Alba-Iulia, Teiuș, Aiud, Zlatna, Petroșani, Câmpeni, Sebeș, Făgăraș etc.

Vindeau cantități foarte mari de mărfuri și erau foarte corecte la plata lor. Veneau cam *din două în două săptămâni*, la Firma Comșa pentru a-și reînnoi stocul de marfă și unele din ele au ajuns la situații foarte frumoase. În afară de manufactură ele mai negustoreau și cu pânză și cu brâne țesute în satele din margănime.

c) **Clientela din Vechiul Regat** încă era foarte importantă. Ea a fost câștigată prin intermediul negustorilor ambulanți cari au făcut cunoscută Firma Comșa și dincolo de Munți în *Novaci, Baia de Aramă, Baia de Fier, Horezu, Târgu-Jiu, Râmnic* și alte centre. Aceșii clienți, negustori și ei, veneau cam de două ori pe an, în Martie și în Octombrie, și cumpărau *cantități mari de textile, fire de lână, fire de mătase, fire de aur veritabil, basmale de mătase, bumbac și cerezină*.¹⁾

Veneau cu soțiile lor, de obicei pe muntele Frumoasa, cu 10—15 cai, trecând o parte din mărfuri pe cai, peste munte, altă parte fiind expediată prin Vama Turnu-Roșu.

În ce privește textilele, ei cumpărau șifoane fine și îndeosebi „creas”, o pânză cu dungi roșii și negre, specifică portului din Valea Jiului, sau numai cu dungi roșii, specifică portului poenăresc pe care-l aveau aproape toate comunele de pe versantul sudic al Carpaților, ca o dovadă că ele au fost întemeiate de emigranți mărgineni. Aceste pânzeturile nu se găseau decât la Firma Comșa, fiindcă aceasta, desfăcând cantități foarte mari, exoperase, în urma legăturilor de aproape 50

1) Produs lateral al petrolului pe care-l amestecau cu ceară și-l întrebuințau la fabricarea lumânărilor. Cerezina se cumpăra numai toamna și era adusă din Galiția în cantități foarte mari, de obicei amabalată în saci de câte 37,50 kg. din cari încăpeau foarte bine doi în desagi poenărești, cu cari putea fi apoi trecută pe cai, peste munți.

ani ce avea cu fabricanții, exclusivitatea ei, ca și a altor articole de mare consum.

Ceeace este caracteristic în raporturile cu acești negustori, din Vechiul Regat, este faptul că și ei beneficiau de același tratament ca și negustorii mărgineni sau transilvăneni. Li se acordau și lor credite de mărfuri foarte importante și numai pe cuvânt. Ca și în raporturile cu ceilalți clienți, Firma Comșa, în activitatea ei de 70 ani, n'a făcut niciodată uz de polițe. Tradiția de omenie și de sfințenie a cuvântului dat, la crearea căreia ea a contribuit într-o măsură largă, i-au fost întotdeauna garanție suficientă și cu foarte rare excepții, datorite și acestea vre-unui caz fortuit, chiar și acești clienți, despărțiți atunci de o graniță politică de sediul Firmei, își achitau cu punctualitate datoriile.

Dintre ei amintim pe următorii:

1. Nic. Manasiu, R.-Vâlcea
2. Petru Bloțiu, R.-Vâlcea
3. Dumitru Bloțiu, R.-Vâlcea
4. Maniu Bloțiu, R.-Vâlcea
5. Danil Dragomir, Tg.-Jiu
6. Nic. Oprean, Tg.-Jiu
7. D. Bâja, Novaci
8. Nichita Vinereanu, Novaci
9. Ioan Vinereanu, Novaci
10. Ioan P. Găină, Tismana
1. Ioan Ursu, Baia de aramă
2. Nic. Manițiu, Baia de fier
3. Ioan Dobroță, Baia de fier
4. Ioan Oprean, Băilești
5. Nic. Simian, R.-Vâlcea
6. D. Herția, Caracal
7. D. Ghibu, Tg.-Jiu
8. Ioan Marcu, Corabia
9. D. Roman, Curtea de Argeș
20. Petre Roșca, Tg.-Jiu

3. Mărfuri și furnizori.

Firma Comșa n'ar fi putut desigur să-și desfășoare activitatea atât de utilă dacă nu ar fi avut *legături din cele mai directe și mai bune* cu furnizorii și fabricanții cei mai de seamă

din Apus, iar *aceste legături au fost opera unui lungșir de ani de muncă onestă, pricepută și de corectitudine desăvârșită în afaceri.*

Dintre furnizorii mai importanți vom aminti:

Pentru *țesături de bumbac albe și colorate*: Casele *H. Pollak's Söhne*, *Benedik Schroll's Sohn* din Viena, *F. M. Hämerle* din *Dornbirn* (Voralberg) *Iohan Elzer*, *Mistec̄k*, *Dugarezza a. g.* *Trieste*, *Heidenschafter a. g.*, *Trumauer a. g.*, *Lemberger & Co.* *Kubinczky a. g.*, *Cosmanos a. g.*, *Rollfs & Co.*, *S. S. Doctor a. g.*, *Rumburger a. g.*, etc., etc.

Pentru *bumbace*, din cari Firma Comșa comanda într'un singur sezon (Noembrie-Martie) circa 60 vagoane, fiind a doua în importanță în întreg Ardealul (venind aici imediat după *Hesshaimer* din Brașov, vom aminti fabricile: *Kann & Co.*, *Pottendorf*, *Heidenschaf*, *Rosenberg* și *Trumau* din *Austria de sus* și *Boemia*, acestea având instalațiuni întocmite în mod special pentru bumbacul țărănesc cerut în bazinul dunărean.

Pentru *fire colorate de bumbac și de mătase artificială* (filoselle): Firmele *Mez Vater & Söhne* din *Elveția*, *Dollfus Mieg a. g.*, *Mulhouse* (Franța) și *Reis & Bretli* din Viena. Se procurau dela aceste firme cantități foarte mari, întrucât și negustorii din Vechiul Regat se aprovizionau tot dela Firma Comșa cu firele necesare pentru broderii, lucruri de mână, cămăși etc.

Pentru *fire de aur veritabil*: *Otto Schrimpf* din *Nürnberg*.

Pentru *coloniale* (cafea, ceaiu, condimente): *Casa Schmidt* din *Hamburg* și *Trieste*, *lauch & Helferich*, *Trieste*, etc. și pentru orez: *Triester Reismühle a. g.*

Pentru *fructe sudice* (masline, smochine etc.) *Casa Calavrezos* și *Drăgănescu* și *Bunea* din *Galafi*. Firma Comșa comanda anual mai multe vagoane de smochine și de masline și aproviziona aproape întreg Ardealul cu aceste produse. Este de menționat că negustorii ambulanți de pește sărat din Brașov se aprovizionau cu masline dela aceeași Firmă Comșa pentru târgurile din Sibiu Miercurea, Vințul de jos, Orăștie, și Deva la cari mergeau.

Pentru *zahăr*: fabricile de zahăr din *Bod* și *Mezöhegyes*, iar pentru *petrol*, rafinările *Brașov*, *Teleagd* și *Orșova*.

Pentru *cerezină*: *Fabrica Wagemann* din *Galifi*.

Dela mulți din acești furnizori Firma Comșa avea exclusivitate pentru anumite articole, iar creditul de care se bucura la ei era nelimitat, în sensul cel mai larg al cuvântului, dată fiind

punctualitatea cu care-și îndeplinea angajamentele, plătind de obicei *la 30 zile*, beneficiind de 2—5%, *scont de cassă* și uneori, când plătea în aur, și de un *agio destul de important*.

Printre mărfurile desfăcute de firma Comșa, un loc aparte îl ocupă câteva articole de îmbrăcăminte cum au fost: „*brânele*, țesute din fire de lână colorate și *pânza de casă*, țesută din bumbac (cu dungă roșie și îngustă de 45 cm.) și *costumele săliștenești*. Toate erau lucrate de femeile din Săliște, Gales, Tilișca și Vale, în număr de vreo 100—150, cari le țeseau sau lucrau pentru Firma Comșa.

Li se dădea de către Firmă materialul necesar și li se plăteau cu prețul stabilit pânzele (o pânză avea 110 coți), sau brânele țesute și costumele brodate cu mâna, știindu-se precis cât material intră în fiecare.

Cu timpul, femeile cari lucrau costume și brâne, s'au emancipat și unele și-au făcut *ateliere pe cont propriu*. Aci dar, în acest fel de a lucra, trebuie căutată *origina atelierelor de croitorie și de costume săliștenești* de mai târziu, stabilite în diferite orașe din Ardeal și chiar din Vechiul Regat.

Intr'adevăr frumoasele costume săliștenești și brânele erau desfăcute mai ales în Vechiul Regat și îndeosebi de către Mărginenii cari făceau negoț ambulant, umblând pe la târgurile din *Râureni, Baia de Aramă, Tg.-Jiu, Novaci, Caracal* etc. Ei vindeau desigur și alte articole, ca felurite *textile, ploște, biciuri*, și chiar *cărufe*, cumpărate dela Măniu Lungu din Rășinari, etc. și adeseori își treceau mărfurile prin contrabandă.

4. Zarafia.

O mențiune specială trebuie făcută pentru operațiunile de zarafie, pentru care Petru Comșa avea un mare atașament.

Vânzând mărfuri în Vechiul Regat, era natural ca Firma Comșa să primească în plata acestor mărfuri, fie dela negustorii de acolo, fie dela Mărginenii cari făceau comerț ambulant, și *lei românești*.

Dar ea mai primea dela Mărginenii din Dobrogea, *lire turcești*, sau chiar *lire sterline și napoleoni de aur*, cum primea dela proprietarii turmelor de oîdin Basarabia și Rusia, tilișcani sau rodeni mai ales, *ruble rusești*. Toate în hârtie și aur, dar mai ales în aur.

Rodenii îndeosebi, veneau din Rusia toamna, prin Noemvrie, treceau pe la Podvolociska și prin Lemberg, fără să schimbe

nicăeri vre-un ban, până nu ajungeau în Săliște la „Domnu Pătruț”, oricât de necăjiți, și obosiți ar fi fost de drumul lung.

Aici însă, își descingeau chimîrul și lăsau să curcă pe biroul „Domnului Pătruț” aurul sunător, iar acesta lua din perete, unde era așezat, „*Boersenberichtul*” din Viena, le arăta cursul zilei și așa le schimba banii, și ei plecau mulțumiți să-și depună la „Cassa de păstrare”, din Săliște, după ce și rezervau bineînțeles, o sumă bună pentru nevoile lor și pentru un trai îmbelșugat și plin de voie bună până primăvara, când plecau din nou în Rusia.

Și în cursul anului se strângea destul aur la Firmă, dar toamna mai ales se strângea mult, și atunci era o plăcere pentru Petru Comșa să facă gropuri poștale cam de câte un kgr. și să-le trimită la Viena, nu la bănci, ci la *furnizorii Casei Comșa*.

Și atât de mult ținea el la aceste operațiuni de zarafie, încât și după ce s'a retras din firmă și fiul său Ionel Comșa a rămas singur proprietar, și a rezervat pentru sine aceste operațiuni.

5. Importanța locală și românească a activității de 70 de ani a Firmei Comșa.

Numărul mare al Mărginenilor negustori-clienți ai Casei Comșa, răspândiți în toate unghiurile Transilvaniei și chiar a Vechiului Regat, comercianții ambulanți și clientela din regiune au făcut ca afacerile Firmei să ia o dezvoltare tot mai mare și să întrețină în Săliște zeci de ani dearândul, o afluență de negustori și de cumpărători de toate categoriile, afluență de care s'a resimțit în bine atât comuna, cât și întreaga regiune.

De această afluență profitau evident și ceilalți negustori din comună sau din jur, cum ar fi negustorii de cherestea, pielărie, de fierărie și unelte agricole, ca și meseriașii din jur (Vale, Orlat, Poiana și a.): tâmplarii, cojocarii, tăbăcarii, morarii etc. și chiar comuna, care și vedea sporind încasările din felurite taxe.

Acest lucru s'a evidențiat mai bine îndată după marele războiu, când Firma Comșa, în lipsa lui Ionel Comșa, reducându-și activitatea, Săliștea decade din punct de vedere comercial, populația din regiune preferând de aci încolo Sibiu, iar negustorii mai îndepărtați îndreptându-se spre alte centre.

Dar în afară de această importanță, cu caracter oarecum, local, trebuie să amintim și faptul că în cei 70 ani de activitate Firma Comșa a *instruit și lansat în cariera comercială*

o mulțime de tineri mărgineni sau nemărgineni. Astfel multe sute de alți negustori și-au făcut în cei 70 ani ucenicia la Firma Comșa, unii din ei, cum am amintit, ajungând la situații din cele mai bune.

Aceasta și fiindcă la Firmă primeau în afară de cunoștințele profesionale necesare și o educație și principii de viață din cele mai solide. Ierarhia era stabilită pe bază de vechime și de vrednicie. Cei mai destoinici erau trecuți mai curând prin toată filiera serviciilor dela secția de detalii la engros și la corespondență, dela coloniale la bumbace și textile, astfel că după câțiva ani, aproape toți ar fi putut să conducă un comerț autonom.

Și apoi, după anii de practică, sprijinul Firmei Comșa îi urmărea și mai departe prin *creditul și ajutorul moral și material* de care se bucura la Firmă fiecare angajat, în măsura vredniciei sale.

Colaborarea îndelungată, hărnicia, corectitudinea și onestitatea făceau să se stabilească adevărate *legături sufletești* între angajați și patron și între acesta și clienți și, cu scurgerea anilor, aceste legături nu se vor desmînți. Dovadă: Ionel Comșa a fost ales senator în 8 legislații, 12 ani în șir, de către negustorimea ardeleană în Senatul Țării.

În felul acesta cu 5—600 de negustori mărgineni, răspândiți pretutindeni și clienți ai Firmei și cu cei 3—400 de angajați, cari și-au făcut ucenicia la firmă și cari au împânzit la rândul lor orașele din România, înseamnă că *Firma Comșa o dat comerțului românesc un număr de aproape 1000 de comercianți*, ceea ce evident este o contribuție excepțională, mai ales dacă ținem seamă și de tradiția de *cinste și de muncă neprecupețită*, cu care acești comercianți au plecat dela Firmă și pe care au dus-o și transmis-o la rândul lor în alte părți ale pământului românesc.

Și acesta este poate meritul, cel mai important al Casei Comșa, pentru care comerțul românesc va trebui să-i fie recunoscător.

* * *

După Unire era firesc ca perspective noi să se deschidă pe seama Firmei Comșa și a proprietarului ei.

Încurând însă acesta va fi chemat să îndeplinească alte însărcinări de o importanță și mai mare. Viața economică a

țării întregite, cu problemele ei multiple, cerea într'adevăr o contribuție tot mai activă din partea celor cu experiență, competență și spirit de inițiativă și astfel, un câmp vast de activitate se deschide pe seama proprietarului Firmei. Aceasta va duce însă la încetarea activității întreprinderii din Săliște.

Intr'adevăr Ionel Comșa, proprietarul și conducătorul Firmei, va lua încurând inițiativa fondării în capitala Ardealului a *Băncii Centrale pentru industrie și comerț s. a.*, cu scopul de a promova industria și comerțul românesc. O serie întreagă de întreprinderi vor lua naștere în cadrul acestei instituții. Chemat apoi, peste scurt timp, să ia conducerea lor efectivă, Ionel Comșa trece ca director general la Banca Centrală și apoi ca președinte și administrator delegat la *Industria Sârmei* și la *Fabrica de sticlă din Turda*.

Acestea vor lua, sub conducerea sa, o dezvoltare din ce în ce mai mare și tradiția Casei Comșa va fi reluată și în acest domeniu. Astfel, constatând chiar dela început, că în aceste întreprinderi nu exista aproape nici un muncitor român calificat și că cei 40% de români angajați nu erau decât salahori, sute de tineri din marginime și din alte părți ale Ardealului, vor lua calea acestor întreprinderi, pentru a învăța o meserie utilă și pentru a putea înlocui încurând pe toți muncitorii calificați străini, astfel că azi, procentul acestora a scăzut la 0,5%, deși numărul muncitorilor calificați este acum de peste 1200.

La *Industria Sârmei* din Câmpia Turzii un cămin confortabil și o școală, condusă de ingineri și profesori competenți, stau la dispoziția celor aproape 100 de ucenici, cari sunt întreținuți gratuit, în condițiuni foarte bune, ca să-și facă o carieră cinstită și rentabilă în aceste întreprinderi românești.

Astfel, ceea ce mai înainte Casa Comșa realizase în domeniul comerțului, este împlinit acum, pe o scară ceva mai înlinsă, în acel al industriei, în tradiția de cinstie, hărnicie și onesitate, de către Ionel Comșa, cu aceeași demnitate și înțelegere, superioară a rosturilor noastre mărginenești și românești.

IX. Lista

Mărginenilor plecați din comunele lor de origină, cu indicarea profesiei și a localității unde s'au stabilit.

a) din Boița

1. Albescu Ioan	comerciant	București
2. Albescu Savu	pictor	București
3. Albu Nicolae	comerciant	București
4. Albu Toma	comerciant	Jiblea-Vâlcea
5. Bădilă Nicolae	comerciant	Craiova
6. Bădilă Ștefan	comerciant	Craiova
7. Bădilă Nicolae	farmacist	București
8. Bobeșu Nichita	hotelier	Craiova
9. Cloaje Ioan	medic	Ploești
10. Cocă Ioan	medic	București
1. Cocă I. St.	comerciant	Brezoiu-Vâlcea
2. Cocă Nicolae	comerciant	Brezoiu-Vâlcea
3. Cocorăscu Ioan	farmacist	Vaslui
4. Constantinăscu Frangu	medic	Râmnicu-Vâlcea
5. Constantinăscu Ioan	comerciant	Râmnicu-Vâlcea
6. Druhora Ioan	funcționar	București
7. Frățilă Aurel	pictor	București
8. Frățilă Toma	librar	București
9. Frățilă Toma	funcționar	București
20. Fintoc Gheorghe	comerciant	București
1. Hălmațiu Nicolae	comerciant	Slatina
2. Hălmațiu Nicolae	comerciant	Râmnicu-Vâlcea
3. Istrate Ioan	funcționar	București
4. Istrate Nicolae sen.	funcționar	București
5. Istrate Nicolae iun.	advocat	București
6. Istrate Nicolae	funcționar	București
7. Jantea Dumitru	hotelier	Călimănești-Vâlcea
28. Mohor Ilie	comerciant	București

29. Mohor Nicolae	comerciant	București
30. Moldor Ioan	comerciant	București
1. Moldor Toma	funcționar	București
2. Olărescu Nicolae	comerciant	Călimănești-Vâlcea
3. Pătrău Nicolae	funcționar	București
4. Poponea Toma	comerciant	America de Nord
5. Popovici Ștefan	pretor	Jibla-Vâlcea
6. Vasiu Ioan	hotelier	Călimănești-Vâlcea
37. Vasiu Ioan	comerciant	București

b) din Tălmăcel

1. Bărbosa Ioan	propr. de autobuse	București
2. Fântână Ioan	com. de pielărie	Tălmăciu-Sibiu
3. Frăsie E. n. Cocă	întrepr. chimică	București
4. Hulea Maria n. Popa	învățătoare	Buia-T. Mare
5. Ludu Gheorghe	învățător	Tălmăciu-Sibiu
6. Nedelcu Arsenie	învățător	Șura Mare-Sibiu
7. Petru Ioan	intr. p. distr. petrol.	America
8. Petru Ștefan	întrepr. electrică	America
9. Popa Petre	propr. restaurant	București
10. Stroilă Nicolae	propr. tipografie	București
11. Târșia Toma	învățător	Tălmăciu-Sibiu

Și alte 28 familii plecate în anul 1927, cari s'au stabilit în Banat și au înlemeiat comuna de coloniști *Bazoșul-nou* din județul Timiș.

c) din Sadu

1. Cîmpora Ioan	cofetar	j. Argeș
2. Cîmpora Mihal	oier	Ovidiu-Constanța
3. Dragomir Ioan	cofetar	Focșani
4. Dragomir Nicolae	propr. restaurant	Craiova
5. Drăghici Nicolae	comerciant	București
6. Hanea Dumitru	agricultor	com. Albina-Banat
7. Mușat Nicolae	agricultor	com. Albina-Banat
8. Pascu Irimie	propr. restaurant	Craiova
9. Popaoprea Ion	agricultor	com. Albina-Banat
10. Roman Simion	oier	Ovidiu-Constanța
1. Rotărescu Ion	agricultor	com. Albina-Banat
12. Sanduc Nicolae	oier	Ovidiu-Constanța

13. Simțion Ion	propr. restaurant	București
4. Solescu Gheorghe	coșar	Brăila
5. Șandru Nicolae	agricultor	com. Albina-Banat
16. Veștemean Ioan	industriș	București

d) din Rășinari

1. Albu Bucur	comerciant	București
2. Albu Nicolae	funcț. comercial	Constanța
3. Achim Ioan	ofițer	București
4. Bantea Neagoe	comerciant	București
5. Barbăalbă Andrei	comerciant	Corbu-Vâlcea
6. Barbăalbă Nicolae	mecanic	Cluj
7. Barcianu Andrei	dir. Min.Af. Străine	București
8. Băncilă Nicolae	învățător	Roman
9. Băncilă Nicolae	oier	Murfatlar C-ța
10. Băncilă Șerban	oier	Murfatlar C-ța
1. Băroî Manole	comerciant	București
2. Bâra Bucur	comerciant	Chișinău
3. Bârsan Mihail	funcț. de bancă	Chișinău
4. Blezu Maniu	comerciant	Dumbrăveni
5. Bloanca Ioan	mecanic	Brașov
6. Bogdan Iordache	mecanic	Salumare
7. Bogdan Petru	oier	Chiajna-Ilfov
8. Borchină Ioan	oier	Noul-săsesc Făg.
9. Borchină Nicolae	comerciant	Brezoiu-Vâlcea
20. Borchină Șerban	comerciant	Brezoiu Vâlcea
1. Bozdoghină Bucur	funcț. comercial	București
2. Bozdoghină Ioan	brutar	București
3. Bozdoghină Ioan	comerciant	Făgăraș
4. Bratu Maniu	dir. de cooper.	Arad
5. Bratu Traian	prof. univ.	Iași
6. Bratu Șerban	portărel	Brăila
7. Bratu Aleman	comerciant	București
8. Bratu Alexandru	mare proprietar	București
9. Bratu Ioan	comerciant	București
30. Bratu Ilie	comerciant	București
1. Bratu Maniu	comerciant	București
2. Bratu Petre	funcț. comercial	București
3. Bratu Nicolae	comerciant	Câmpulung-Muscel
34. Bratu Manole	comerciant	Breaza Prahova

35. Bratu Petre	comerciant	Alexandria-Teleorman
6. Bratu Tatomir	comerciant	Drăgășani-Vâlcea
7. Bratu Petre	comerciant	Voineasa-Vâlcea
8. Bratu Simion	comerciant	Voineasa-Vâlcea
9. Bratu Șerban	comerciant	Ionești-Vâlcea
40. Brote Gheorghe	inginer	Timișoara
1. Brote Nicolae	advocat	Cluj
2. Bucurel Constantin	comerciant	Drăgășani-Vâlcea
3. Bucur Florin	advocat	București
4. Bucur Viorel	medic	București
5. Bungărzan Maniu	subrevizor	Târgu Mureș
6. Bungărzan Ioan	funcționar	București
7. Bungărzan Petre	comerciant	București
8. Bungărzan Șerban	comerciant	București
9. Băncilă Nicolae	învățător	Roman
50. Capotă Dumitru	mecanic	Constanța
1. Capotă Bucur	angajat moșie	Petroșani-Hunedoara
2. Capotă Bucur	funcț. comercial	Drăgășani-Vâlcea
3. Capotă Ioan	funcț. comercial	Drăgășani-Vâlcea
4. Cănean Bucur	birjar-proprietar	București
5. Cerciu Vasile	macejar	Brezoiu-Vâlcea
6. Cioranu Emil	profesor	Brașov
7. Cioranu Emilian	protopop	Sibiu
8. Cioranu Șerban	inginer	Târgu-Mureș
9. Cioranu Lucian	director B. N. R.	Sibiu
60. Cioranu Sabin	prof. univ.	Cluj
1. Cioranu Andrei	inspector coop.	Sibiu
2. Cioranu Bujor	comerciant	București
3. Cioranu Cornel	comerciant	Orlești Vâlcea
4. Ciucianu Coman	comerciant	Sibioara-Constanța
5. Ciucianu Nicolae	comerciant	Sibioara-Constanța
6. Ciucianu Miron	comerc. droghist	București
7. Ciucianu Octavian	comerciant	București
8. Ciucianu Ilarie	comerciant	București
9. Ciucianu Vasile	oier	Filiași
70. Ciucianu Petre	oier	Valendorf-Târn.-Mare
1. Ciucianu Coman	oier	Valendorf-Târn.-Mare
2. Ciucianu Ion	oier	Cincul Mare, Târn.-Mare
3. Ciucianu Ion	oier	Feleac J. Turda
74. Ciuceanu Nicolae	comerciant	Drăgășani-Vâlcea

75. Cornea Șerban	comerciant	Târgoviște-Dâmbovița
6. Cornea Zacheu	comerciant	Târgoviște-Dâmbovița
7. Costicea Manole	comerciant	București
8. Coman Nicolae	funcț. comercial	București
9. Crețu Nicolae	dir. școlar	Orăștie
80. Crăciun Bârca	propr. autobuse	Mediaș Târn.-Mare
1. Crăciun Emil	medic	Iași
2. Cruciăț Ilie	funcționar	Brașov
3. Cruciăț Ioan	muncitor	Timișoara
4. Cruciăț Manole	pantofar	Voineasa-Vâlcea
5. Cruciăț Ioan	fochist	Brașov
6. Dancășiu Ioan	ofițer	Sibiu
7. Dancășiu Pop	funcționar	Dumbrăveni
8. Dancășiu Mircea	funcționar	Sibiu
9. Dancășiu Ioan	mecanic	Iași
90. Dragomir Vasile	portar hotel	București
1. Droc Șerban	comerciant	București
2. Droc Nicolae	funcț. comercial	București
3. Droc Petre	industriaș	București
4. Dragomir Ioan	portar hotel	București
5. Droc Nicolae	comerciant	Orăștie-Vâlcea
6. Droc Petre	comerciant	Voineasa-Vâlcea
7. Droc Bucur	comerciant	Brezoiu-Vâlcea
8. Duca Vasile	comerciant	Constanța
9. Duca Ioan	funcționar C.F.R.	Anadalchioi-C-ța
100. Duca Vasile	comerciant	Anadalchioi-C-ța
1. Duca Maniu	comerciant	Râmnicu-Vâlcea
2. Duca Aleman	comerciant	București
3. Dădârlat Nicolae	mecanic	Buștenari-Prahova
4. Fleschin Bucur	ofițer	Sibiu
5. Fleschin Oprea	rotar	Giurgiu-Vlașca
6. Fleschin Vasile	rotar	Potcoava-Vâlcea
7. Forvar Ilie	conducț. tramvai	București
8. Frățilă Ioan	director de bancă	Timișoara
9. Fruman Nicolae	comerciant	București
110. Fruman Ioan	funcț. comercial	București
1. Fruman Ioan	comerciant	Sinești-Olt
2. Frunzete Vasile	mare proprietar	București
3. Giurcoiu Iancu	comerciant	București
114. Giurcoiu Ioan	notar	Cluj

115. Giurca Oprea	oier	Agnita T.-Mare
6. Grebene Dan	comerciant	Drăgășani-Vâlcea
7. Grebene Gheorghe	blănar	Călărași-Ialomița
8. Grebene Marin	comerciant	Drăgășani-Vâlcea
9. Grebene Bucur	comerciant	Drăgășani-Vâlcea
120. Gota Petru	comerciant	Drăgășani-Vâlcea
1. Gușterițan Ioan	comerciant	Constanța
2. Hămbășan Dan	comerciant	Giurgiu-Vlașca
3. Hămbășan Petre	comerciant	Iași
4. Hămbășan N.	funcționar	Timișoara
5. Hurdubelea Bucur	funcționar	București
6. Hoadrea Aleman	comerciant	Giurgiu-Vlașca
7. Hoadrea Maniu	comerciant	Giurgiu-Vlașca
8. Ilcuș Ioan	inspector general	București
9. Iliescu Ioan	comerciant	București
130. Iliescu Maniu	valet Palatul regal	București
1. Ilcuș Bucur	comerciant	Alexandria-Teleorman
2. Isdrailă Petre	profesor	Lipova
3. Isdrailă Iacob	comerciant	Constanța
4. Isdrailă Isdrailă	funcționar	Sibiu
5. Ihora Vasile	hamal	Constanța
6. Lac Maniu	actor de circ	Chișinău
7. Lac Maniu	comerciant	București
8. Lubinschi Ioan	brutar	Galați
9. Lungu Maniu	funcț. comercial	București
140. Lungu Ioan	funcț. comercial	București
1. Lungu Ioan	comerciant	Alexandria-Teleorman
2. Lungu Coman	inginer	Bușteni
3. Lungu M. Ioan	inginer	București
4. Lungu M. Petre	inginer	București
5. Lungu Șerban	asistent univ.	Cluj
6. Lungu Man	funcționar	București
7. Lungu Nicolae	funcționar	București
8. Lungu Constantin	profesor	Arad
9. Marina Dumitru	tâmplar	București
150. Martin Ioan	ușier	Timișoara
1. Martin Nicolae	comerciant	Orlești-Vâlcea
2. Măt Ioan	ofițer	București
3. Măt Ioan	funcționar	București
154. Măglaș Bucur	oier	judetul Constanța

155. Măglaș Ioan	oier	Sighișoara
6. Măglaș Nicolae	oier	Sighișoara
7. Măglaș Petre	oier	Sighișoara
8. Măglaș Radu	oier	Sighișoara
9. Măt Dumitru	comerciant	Drăgășani-Vâlcea
160. Minea Drăgoiu	comerciant	Drăgășani Vâlcea
1. Mitrea Bucur	profesor	București
2. Mitrea Cornel	funcționar	București
3. Mitrea Petre	comerciant	Sibioara-Constanța
4. Mitrea Ioan	mecanic	Târgu-Mureș
5. Mitrea Petre	măcelar	Porumbac-Făgăraș
6. Mitrea Maniu	funcț. comercial	București
7. Muntoi Bucur	funcț. comercial	Drăgășani-Vâlcea
8. Muntean Coman	comerciant	Constanța
9. Munteanu Manu	șofer	Târgu Mureș
170. Muntiu Maniu	oier	Constanța
1. Oancea Aleman	comerciant	Voineasa Vâlcea
2. Oprescu Vasile	comerciant	Corbu Vâlcea
3. Pinciu Aleman	oier	Cincul Mare Tr.-Mare
4. Pinciu Petre	oier	Cincul Mare Tr.-Mare
5. Pinciu Nicolae	oier	Geoagiu Odorhei
6. Pinciu Ioan	oier	Geoagiu Odorhei
7. Pinciu Barbu	oier	Geoagiu Odorhei
8. Pinciu Petre	comerciant	București
9. Pinciu Maniu	portar	București
180. Pitariu Bucur	funcț. comercial	București
1. Pitariu Șerban	tipograf	Arad
2. Pitariu Șerban	comerciant	Dalcic Constanța
3. Pitariu Nicolae	funcț. comercial	București
4. Pitaru Savu	învățător	Râul-Sadului
5. Poplăcenel Alexe	prof. pictor	Focșani
6. Poplăcenel Grigore	ofițer	Constanța
7. Poplăcian Bucur	rotar	Turnu Măzurile
8. Poplăcian Vasile	dulgher	Târgoviște-Dâmbovița
9. Poplăcian Nicolae	comerciant	Drăgășani-Vâlcea
190. Poplacă Ioan	comerciant	Constanța
1. Poplacă Emil	comerciant	București
2. Poplăcenel Timică	actor	București
193. Rășpop Ioan	comerciant	Călărași-Ialomița

194. Răspop Petru	portar	București
5. Roman Ioan	profesor	București
6. Roman Ioan	măcelar	Constanța
7. Săinan Ioan	oier	Dumbrăveni Tr.-Mică
8. Salcă Aurel	comerciant	București
9. Salcă Ioan	șofer	București
200. Sasu Bucur	comerciant	Agigea-Constanța
1. Sasu Petre	cofetar	București
2. Sasu Iosif	meseriaș	Caracal-Romanași
3. Sasu Bucur	funcționar B.N.R.	București
4. Sasu Ioan	comerciant	Corabia-Romanași
5. Sasu Ioan	comerciant	Timișoara
6. Sasu Petre	comerciant	Tuzla-Constanța
7. Sărilă Coman	funcț. comercial	Constanța
8. Secuiu Măniu	comerciant	Orăștie-Hunedoara
9. Secuiu Ioan	comerciant	Hârșești-Argeș
210. Secuiu Bucur	rotar	Caracal-Romanași
1. Sfraciog Bucur	industriaș	Caracal-Romanași
2. Sfraciog Ioan	comerciant	Caracal Romanași
3. Simonetti Pompiliu	avocat	Sibiu
4. Sogan Bucur	agricultor	Târgu-Mureș
5. Sogan Coman	agricultor	Târgu-Mureș
6. Severin Nicolae	comerciant	Roșiori-Teleorman
7. Severin Ioan	comerciant	Roșiori-Teleorman
8. Severin Stan	comerciant	Roșiori-Teleorman
9. Săinescu Săin	comerciant	Băbeni-Vâlcea
220. Suroiu Petre	comerciant	Roșiori-Teleorman
1. Suroiu Ion	medic	Oradea
2. Șerban Mihai	prof. univ.	Cluj
3. Șerbănescu Șerban	comerciant	Brăila
4. Ștefănuță Ioan	oier	Deriuchioi, C-ța
5. Ștefănuță Nicolae	comerciant	Medjidia-Constanța
6. Șerbănescu Ioan	comerciant	Drăgășani-Vâlcea
7. Șerbănoiu Petre	comerciant	București
8. Ștefănuță Coman	brutar	București
9. Șerbănescu Vasile	comerciant	București
230. Ștefănescu Bucur	comerciant	Corabia-Romanași
1. Tara Aleman	meseriaș	Roșiori-Teleorman
2. Tăpălagă Savu	comerciant	Roșiori-Teleorman
233. Tăpălagă Stela	profesoară	Arad

234. Țichindelean I.	funcționar	Sibiu
5. Țincu Bucur	profesor	București
6. Țincu Ștefan	medic	București
7. Țincu Ioan	oier	Agnita-Tr.-Mare
8. Țincu Bucur	comerciant	Constanța
9. Țincu Bucur	funcț. comercial	Constanța
240. Urdea Aleman	prop. mașini piață	București
1. Varvar Vasile	pantofar	Brezoiu-Vâlcea
2. Vidrighin Aleman	comerciant	Buzău
3. Vidrighin Petru	comerciant	Buzău
4. Vidrighin Dumitru	comerciant	Medjidia-Cța
5. Vidrighin Nicolae	hotelier	Techirghiol-C.ța
6. Vidrighin Mihai	comerciant	Călărași-Ialomița
7. Vidrighin Ioan	mare proprietar	București
8. Vidrighiu Coman	comerciant	București
9. Vidrighin Cornel	comerciant	București
250. Vidrighin Stan	prof. univ.	București
1. Vidrighin Servian	maior	Cluj
2. Vidrighin Bucur	dir. de bancă	Timișoara
3. Păr. Vincențiu	profesor	Brașov
4. Voicuș Coman	comerciant	Galați
255. Zolog Florica	funcționară	Cluj

Rășinăreni stabiliți în diverse localități din străinătate.

256. Alboiu Toader	comerciant	Buenos Aires, Argentina
7. Albu Ioan	comerciant	Canton-Ohio, St. Unite
8. Albu Nicolae	comerciant	New-York, Statele Unite
9. Barcianu Achil	min. plenipotențiar	Rio de Janeiro, Brazilia
260. Băncilă Ioan	comerciant	Montana, Statele Unite
1. Băncilă Nicolae	comerciant	Youngstown-Ohio
2. Hămbășan Petre	blănar	Londra
3. Ilcuș Petre	consilier de presă	Berlin
4. Lac Bucur	comerciant	Indiana-Harbor St. Unite
5. Mîtreă Coman	comerciant	Cleveland
6. Mîtreă Petre	comerciant	Cleveland
7. Munteanu Ioan	comerciant	Indiana
8. Pînciu Emil	comerciant	Buenos Aires, Argentina
9. Răspop Petre	actor de circ	Istanbul, Turcia
270. Sasu Ioan	angajat la Leg.rom.	Istanbul, Turcia

271. Sasu Ioan	mecanic	Londra Anglia
2. Suroiu Nicolae	comerciant	Youngstown-Ohio
3. Șerb Ihora	comerciant	Canton-Ohio, St. Unite
274. Țincu Vasile	comerciant	Michigan St. Unite

Rășinăreni stabiliți în orașul și județul Sibiu.

275. Albu Ioan	pardositor	Tilișca j. Sibiu
6. Bogdan Gheorghe	oier	Săsăuși j. Sibiu
7. Băncilă Maniu	croitor	Sibiu
8. Cruciat Nicolae	lămplar	Sibiu
9. Droc Nicolae	funcț. comercial	Sibiu
280. Droc Gheorghe	comerciant	Sibiu
1. Duca Ștefan	tipograf	Sibiu
2. Fruman Ioan	comerciant	Sibiu
3. Fruman Pantelimon	comerciant	Sibiu
4. Gligor Ioan	comerciant	Sibiu
5. Hancu Bucur	măcelar	Sibiu
6. Hurdubelea Ioan	comerciant	Sibiu
7. Hurdubelea Andrei	curelar	Sibiu
8. Ihora Nicolae	pardositor	Poplaca-Sibiu
9. Lubinschi Nicolae	măcelar	Săliște-Sibiu
290. Munteanu Bucur	pardositor	Răhău-Sibiu
1. Poplăcian Constantin	oier	Sibiu
2. Poplăcian Ioan	oier	Sibiu
3. Poplăcian Maniu	oier	Sibiu
4. Poplăcian Oprea	oier	Sibiu
5. Poplăcian Radu	oier	Sibiu
6. Păcurar Vasile	comerciant	Sibiu
7. Rășpop Emil	comerciant	Sibiu
8. Rășpop Ioan	comerciant	Sibiu
9. Rășpop Peptre	comerciant	Sibiu
300. Secuțiu Ioan	comerciant	Sibiu
1. Secuțiu Petre	comerciant	Sibiu
2. Vidrighin Bucur	rotar	Sadu-Sibiu
3. Vidrighin Iacob	oier	Alțina-Sibiu
304. Vidrighin Nicolae	comerciant	Ocna-Sibiu'ui

e) din Poplaca.

1. Babei Ioaneș	mecanic	Sibiu
2. Baca Dumitru	funcț. comercial	București

3. Barac Ioan	zidar	Sibiu
4. Barac Ioan	mecanic	Sibiu
5. Barbu Ioan	pantofar	Sibiu
6. Bădilă Coman	funcționar	Șura Mare-Sibiu
7. Bădilă Zaharia	funcționar C.F.R.	Sinaia
8. Bădilă Petru	învățător	Presaca-Alba
9. Bădilă Nicolae	pantofar	Sibiu
10. Bădilă Pantelimon	măcelar	Rășinari-Sibiu
1. Bădilă Ioan	zidar	Sighișoara
2. Bădilă Ioan	zidar	Cluj
3. Bădilă Petru	brutar	Cluj
4. Bădi ă Pantelimon	muncitor	București
5. Bărză Nicolae	comerciant	Târgul Săcuiesc
6. Bărză Ioaneș	oier	Jud. Constanța
7. Bărză Petru	zidar	București
8. Bărză Ioaneș	zidar	București
9. Bencția Dumitru	lucrător	București
20. Boca Bucur	șef de gară	Episcopîia-Bihor
1. Boca Emil	medic	Sibiu
2. Ciontea Petre	comerçant	Brașov
3. Chirilă Constantin	portar	București
4. Chiri'ă Dan	boxeur	București
5. Cristea Maniu	funcționar B.N.R.	București
6. Dragomir Ilie	funcționar	Rășinari-Sibiu
7. Dragomir Ioan	fierar	Sibiu
8. Dragomir Nicolae	brutar	Vințul de Jos-Sibiu
9. Foamete Ioan	comerciant	Sibiu
30. Foamete Ioan	măcelar	Sadu-Sibiu
1. Foamete Ioan	căciular	Că'ărași-Ialomîța
2. Foamete Ioan	funcț, comercial	București
3. Giurca Ioan	brutar	Sibiu
4. Goția Nicolae	funcționar	Sibiu
5. Goția Ioan	comerciant	Sibiu
6. Iancu Petru	funcț. comercial	Sinaia
7. Ivan Ioan	plutonier major	J. Târnava-Mare
8. Lungu Oprea	pantofar	Sibiu
9. Lungu Maniu	funcț. comercial	Craiova
40. Marcu Petru	comerciant	Sibiu
1. Mânzat Ioan	măcelar	Sibiu
42. Mânzat Oprea	măcelar	Sibiu

43. Mânzat Petru	măcelar	Sibiu
4. Mânzat Vasile	măcelar	Sibiu
5. Mihai Ioan	funcționar	Sibiu
6. Milea Aurel	advocat	Cluj
7. Modran Eugen	medic militar	Sibiu
8. Modran Ion	advocat	Sibiu
9. Mohan Ioan	comerciant	București
50. Mohan Ioaneș	comerciant	București
1. Motronea Ion	notar	Veșăud T.-Mare
2. Motronea Ioan	comerciant	Cluj
3. Motronea Bucur	zidar	București
4. Motronea Petre	lucrător	București
5. Motronea Ioan	birjar	Sibiu
6. Munteanu Ioan	zidar	Sibiu
7. Munteanu Vasile	funcționar	Sibiu
8. Munțiu Ioaneș	lucrător	București
9. Munțiu Vasile	măcelar	Sibiu
60. Neagu Nicolae	funcționar	București
1. Neagu Vasile	funcționar	Cluj
2. Neagu Radu	funcționar c.f.r.	București
3. Olariu Remus	funcționar	Cluj
4. Olariu Ioaneș	notar	Șelimbăr-Sibiu
5. Oprea Baca	brutar	București
6. Oprean Oprea	agricultor	Trei-Scaune
7. Opreanu Petre	zidar	Sibiu
8. Opriș Ioan	funcț. comercial	București
9. Opriș Chirilă	portar	București
70. Opriș Nicolae	portar	București
1. Petru Vlad	lucrător	București
2. Petru Vlad	măcelar	București
3. Savu Ioan	comerciant	București
4. Savu Ioaneș	curier	București
5. Stoica M. Ioan	comerciant	Râmnicul-Vâlcea
6. Stoica A. Ioan	comerciant	Râmnicul-Vâlcea
7. Stoica Ioan	miner	Vulcan-Hunedoara
8. Surdu Ioan	ofițer	Sibiu
9. Surdu Nicolae	advocat	Sibiu
80. Surdu Ioaneș	măcelar	Sibiu
1. Surdu Matei	măcelar	Sibiu
82. Surdu Nicolae	măcelar	Sibiu

83. Surdu Ioan	mecanic	Sibiu
4. Stroia Petru	lucrător	București
5. Stroia Petru	pantofar	București
6. Vințan Ioan	zidar	Sibiu
7. Vlad Vasile	plutonier major	Sibiu
8. Vlădoi Petru	inginer silvic	Reșița

f) din Gurarâului

1. Babit Nicolae	agricultor	Cornet-Vâlcea
2. Babit Vasile	comerciant	Berlin-Germania
3. Banciu Ioan	comerciant	Sibiu
4. Bolid Ilie	comerciant	America de Sud
5. Brad Gheorghe	pantofar	Sibiu
6. Brad Ilie	curelar	Caracal-Romanați
7. Brad Vasile	tâmplar	Sibiu
8. Brad Ilie	funcț. comercial	Toplița-Mureș
9. Brad Ioan	angajat C.F.R.	București
10. Brajdă Petru	electrician	Mediaș
1. Cătoiu Vasile	fierar	Mediaș
2. Căndea Bucur	funcț. comercial	Bozovici-Banat
3. Căndea Toma	chelner	București
4. Conțiu Gheorghe	curelar	București
5. Conțiu Ioan	maestru ceramică	București
6. Conțiu Zaharia	zidar	București
7. Conțiu Vasile	funcț. comercial	Timișoara
8. Conțiu Ioan	comerciant	Brăila
9. Conțiu Ioan	maestru fabrică	Cisnădie-Sibiu
20. Damian Simion	mecanic	București
1. Demian Ion	morar	Pantelimon-Ilfov
2. Demian Ioan	croitor	Sibiu
3. Florea Vasile	comerciant	Râmnicu-Vâlcea
4. Gâță Ioan	mecanic	Brașov
5. Hanzu Ioan	comerciant	Timișoara
6. Hanzu Nistor	droghist	Timișoara
7. Ihora Zaharia	ceasornicar	Caracal-Romanați
8. Ihora Petre	comerciant	București
9. Ihora Ioan	mecanic	București
30. Lazar Aurel	morar	București
1. Lazar Ioan	morar	București
32. Lepădalul Ioan	tipograf	București

33. Lepădatu Ioan	curelar	Sibiu
4. Lupu Ioan	mecanic	Sibiu
5. Manea Petru	mecanic	Sibiu
6. Macrea Nicolae	comerciant	America de Sud
7. Macrea Arsenie	maestru fabrică	Cisnădie-Sibiu
8. Macrea Petru	morar	București
9. Manta Ioan	agricultor	America de Sud
40. Manta Ioan	comerciant	America de Sud
1. Mihancea Ilie	panlofar	București
2. Munteanu D-tru	comerciant	București
3. Nemeș Mihail	hornar	Sibiu
4. Nicolae C-tin	hornar	Sibiu
5. Pampu Ioan	strungar	București
6. Pampu Nicolae	comerciant	Timișoara
7. Pampu Gavril	mecanic	Sibiu
8. Pampu Dumitru	hornar	Sibiu
9. Pană D-tru	panlofar	Sibiu
50. Pană Pavel	maestru țesător	București
1. Pană Ilie	maestru fabrică	Cisnădie-Sibiu
2. Peană Valeriu	comerciant	America de Sud
3. Peană Petru	mecanic	Brașov
4. Peană Petru	chelner	București
5. Răchită Grigore	hornar	Craiova
6. Roajdă Gheorghe	mecanic	Sibiu
7. Sandea Iacob	tâmplar	Sibiu
8. Silvestru Gheorghe	măcelar	București
9. Stoiță Petru	comerciant	Constanța
60. Stoiță Ioan	croitor	Sibu
1. Stroiță Ioan	fierar	Sibiu
2. Stroiță Ioan	comerciant	America de Sud
3. Topârceanu Ioan	mecanic	București
4. Triștiu Arsenie	mecanic	Sibiu
5. Triștiu Iacob	croitor	Sibiu
6. Vasile Gheorghe	mecanic	Sibiu
7. Vlad Ioan	curelar	București
8. Vlad Ilie	curelar	București
9. Zav Avram	curelar	Alexandria
70. Zav Dumitru	cojocar	Alexandria
1. Zav Vasile	curelar	Alexandria
72. Zav Ioan	comerciant	Șuramare-Sibiu

g) din Orlat.

1. Baciú Aurel	medic	Timișoara
2. Baciú Eugenia	profesoară	Sibiu
3. Baciú Ioan	droghist	Sibiu
4. Baciú Gh.	funcționar	Sibiu
5. Băcilă Vasile	ofițer	Oradea
6. Becîcheri Enea	magistrat	Lugoj
7. Loloiu Gh.	inginer	Constanța
8. Olariu Petru	inspector școlar	Sibiu
9. Olariu Petru	comerciant	America
10. Pop Dumitru	funcționar	Lonea
1. Pop Simion	comerciant	America
2. Poplăceanu Gh.	comerciant	America
13. Stoia Ioan	magistrat	Alba Iulia

h) din Sibiel.

1. Apolzan Ioan	oier	Socariciu-Ialomîța
2. Apolzan Ioan	oier	Fetești-Ialomîța
3. Apolzan Toader	oier	Fetești-Ialomîța
4. Apolzan Oprea	comerciant	Bilbor j. Mureș
5. Apolzan Gheorghe	inspector C.F.R.	Chișinău
6. Apolzan N. Petre	profesor	Râmnicu-Vâlcea
7. Apolzan Ioan	oier	Rășinari
8. Apolzan Toader	oier	Socariciu-Ialomîța
9. Banciu Ioan	oier	Ciulnița-Ialomîța
10. Banciu Ioaneș	oier	Brăila
1. Banciu Ion Bujor	oier	Cocargea-Ialomîța
2. Banciu Ioan	electrician	București
3. Banciu Dumitru	oier	j. Ilfov
4. Banciu Moise	oier	Socariciu-Ialomîța
5. Banciu Ion Bujor	comerciant	Preasna-Ilfov
6. Banciu Nicolae	oier	Socariciu-Ialomîța
7. Bârs Oprea	comerciant	București
8. Bârsu D. Petre	inginer	București
9. Bârsu Ioan	funcționar B.N.R.	București
20. Bârsu Coman	oier	Negru-Vodă, C. ța
1. Bembea Maria	căs. Bârsu	București
2. Bratu Petru	oier	Cocargea-Ialomîța
23. Bratu P. Petru	oier	Cocargea-Ialomîța

24. Bratu Ioan	magistrat	Hunedoara
5. Breazu Ioan	dep. chereștea	Dobrogea
6. Bucșan Constantin	advocat	București
7. Ciorteș Constantin	oier	j. Ilfov
8. Ciorteș Ioan	oier	Ciorteș-Ialomița
9. Ciorteș Ioaneș	oier	Ciorteș-Ialomița
30. Comșa N.	oier	j. Brăila
1. Cornea Ștefan	oier	Cocargea-Ialomița
3. Costandei Petru	oier	Moldova
3. Crăciun Petru	oier	Lehliu-Ilfov
4. Căndea Gheorghe	oier	Pietroiu-Ialomița
5. Căndea Petru	oier	Pietroiu-Ialomița
6. Căndea Ioan	oier	Dobrogea
7. Damian Ioan	oier	Cocargea-Ialomița
8. Dicu Achim	comerciant	Dobrogea
9. Dordea Alexandru	oier	Socariciu-Ialomița
40. Giugorea Ioan	oier	Socariciu-Ialomița
1. Jurca Nicolae	oier	Ciorteș-Ialomița
2. Lal Ioan	oier	Călărăș-Ialomița
3. Lal Petru	oier	j. Ilfov
4. Lal Stan	oier	Ciorteș-Ialomița
5. Lal Ioan	oier	Ciorteș-Ialomița
6. Lal Ioaneș	oier	Ciorteș-Ialomița
7. Lal Ioan	oier	Socariciu-Ialomița
8. Lal Ioaneș	oier	Lehliu-Ilfov
9. Lal Ioan	blănar	București
50. Lal Ioan	oier	Rășinari-Sibiu
1. Lal Stan	oier	Rășinari-Sibiu
2. Lal Stan	oier	Rășinari-Sibiu
3. Lalu Nicolae	profesor	Târgu-Mureș
4. Mateiu Dumitru	oier	Pietroiu-Ialomița
5. Mija Gheorghe	oier	Ciorteș-Ialomița
6. Mihanciu Petru	oier	j. Ialomița
7. Moga Ioan	oier	Ciorteș-Ialomița
8. Moșneag Ioan	oier	Socariciu-Ialomița
9. Moșneag Ioan	profesor	Sibiu
60. Munteanu I. Iuga.	croitor	București
1. Munteanu Moise	cofetar	București
2. Munteanu Toader	oier	Socariciu-Ialomița
63. Munteanu Ctin.	oier	Socariciu-Ialomița

64. Munteanu Ioan	dep. cherestea	București
5. Muțiu Ilie	funcționar	Sibiu
6. Neagu Cristea	meseriaș	București
7. Neagu Toader	oier	Cioroiu-Ialomița
8. Neagu Constantin	oier	Socariciu-Ialomița
9. Nicula Bucur	oier	Cioroiu-Ialomița
70. Nicula Bucur	oier	Dobrogea
1. Nistor Dumitru	oier	Oltenița
2. Nistor Petru	oier	Săliște
3. Oprean Aron	oier	Cocargea-Ialomița
4. Opriș Ioan	cofetar	București
5. Opriș Popa	lăcătuș	Brașov
6. Opriș Valeriu	brigadier silv.	Moldova
7. Oțetea Andrei	prof. univ.	Iași
8. Oțetea Coman	prof. sec.	T. Severin
9. Pan Dumitru	oier	Socariciu-Ialomița
80. Pan Ioan	oier	Socariciu-Ialomița
1. Pan Petru	oier	Preasna Ilfov
2. Pan Ioan	tâmplar	Constanța
3. Pan Ștefan	subvizor	Pui-Hunedoara
4. Petra N.	tâmplar	Brăila
5. Petru Petru	oier	Cioroiu Ialomița
6. Petra Nicolae	oier	Dobrogea
7. Poplaca Ioan	oier	Fetești-Ialomița
8. Petra Stan	oier	Ploești
9. Petra Oprea	fabr. cherestea	Brețcu, Trei-Scaune
90. Petra Nicolae	advocat	Sibiu
1. Popovici Valer	inspector contabil	Brașov
2. Popovici Viorel	inspector contabil	Maderat-Arad
3. Pop, Ștefan	advocat	București
4. Roman Nicolae	oier	Ialomița
5. Roman Nicolae	oier	Cioroiu-Ialomița
6. Roman Roman	oier	Cioroiu-Ialomița
7. Săroiu Elisaveta	comerciant	București
8. Săroiu Alexandru	dep. cherestea	Dobrogea
9. Seracin Ioan	advocat	București
100. Săroiu Ioan	medic	D. Sănmărtin
1. Salomie Gheorghe	primpretor	Sibiu
2. Stanca Ioan	oier	Tămădău-Ilfov
103. Stanca Petre	oier	Tămădău-Ilfov

104. Stănilă Ioan	angaj. C.F.R.	Sibiu
5. Stanca Ioan	oier	Dobrogea
6. Sbârcea Ioan	oier	Dobrogea
7. Stanca Sîmion	oier	Dobrogea
8. Stanca Ioan	oier	Lehliu-Ilfov
9. Topârceanu Maria	învățătoare	Arad
110. Topârceanu Ioan	advocat	Cluj
1. Topârceanu Ana	comerciant	Toplița-Mureș
2. Turcea Clin.	oier	Ialomița
3. Tăban Ioan	oier	Ialomița
4. Tipuriță Niculae	oier	Ialomița
5. Toma Ioan	oier	Fetești-Ialomița
6. Toma Niculae	oier	Fetești-Ialomița
7. Turcu Petru	oier	Ialomița
118. Uleu Oprea	comerciant	Stănceni-Mureș

i) din Săcel.

1. Băcilă Ioan	prof. univ.	București
2. Birău Ilie	maestru sondar	Gura Ocnitei
3. Cazan Gheorghe	preot	Blăjeni-Hunedoara
4. Cazan Ioan	funcționar	București
5. Cornea Ioan	profesor	Sibiu
6. Curțean Ioan	maestru sondar	Gura Ocnitei
7. Dicu Gheorghe	maior	Oradea
8. Dicu Grigorie	funcționar	Aiud
9. Drăgan Ioan	lucr. la fabrică	Canton-America
10. Flucuş Ioan	profesor	Cluj
1. Gănescu I.	însp. gen. Min. înt.	București
2. Hanzu Ioan	șofer C.F. R.	București
3. Hanzu Ioan	maestru sondar	Gura Ocnitei
4. Hanzu Vasile	funcționar	Sibiu
5. Hociotă Ioan	lucr. la fabrică	Cleveland-America
6. Ițtu Ștefan	lucr. la fabrică	Cleveland-America
7. Ițtu Ștefan	maestru sondar	Gura Ocnitei
8. Jurca Ioan	proprietar	Cleveland-America
9. Macrea Ioan	lucr. la fabrică	Cleveland-America
20. Macrea Ioan	pensionar	București
1. Macrea Ioan	comerciant	Gura Ocnitei
22. Macrea Mihail	profesor	Cluj

23. Macrea Gheorghe	oier	j. Constanța
4. Patachi Nicolae	profesor	Cluj
5. Patachi Ioan	profesor	Oradea
6. Platos I.	dir. Casei asig. soc.	Arad
7. Riger Ilie	învățător	Spring-Sibiu
28. Șerbu Ioan	ofițer	Oradea

j) din Cacova.

1. Balu Nicolae	agricultor	Baimaclia-Ismail
2. Buican Ioan	agent secret	București
3. Buican Nicolae	funcționar	București
4. Cazan Gheorghe	funcționar	Cui
5. Chicia Vlad	comerciant	Chioselia Veche Basarabia
6. Clopot Dan Ian	econom	Fetești-Dobrogea
7. Cristea Petru	agent secret	Târgu Mureș
8. Cristea Ioan	oier	Chioselia mică Basarabia
9. Dobrotă Ioan	oier	Chioselia mică Basarabia
10. Hanzu Ioan	general pens.	Cluj
1. Jogărean Bucur	funcț. la B.N.R.	Brașov
2. Lebu Toma	contabil la C.F.R.	Brașov
3. Miclăuș Toader	căpitan	Blaj
4. Miclăuș Coman	comerciant	Miroș-Ialomîța
5. Miclăuș Ioan	comerciant	Miroș-Ialomîța
6. Miclăuș Danil	comerciant	Pitești
7. Mija Dumitru	oier	Carol I.
8. Moga Vlad	oier	Fetești-Dobrogea
9. Oanca Cristea	oier	Chioselia mare Basarabia
20. Popa Alexandru	econom	Regele Carol I.
1. Stroia Ioan	episcop militar	Alba Iulia
2. Stroie Dumitru	judecător	Hunedoara
3. Stroia Stanciu	medic	Făgăraș
4. Stroie Ioan	funcționar	Sibiu
5. Stoia Ioniță	comerciant	Pitești
6. Tăban Alexandru	oier	Chioselia mică Basarabia
7. Toader Dumiriu	căpitan	Sibiu
28. Vasile Iacob	agricultor	Ismail

b) din Vale.

1. Dordea Andrei	mecanic	America de Nord
2. Dragomir Ioan	maestru textile	Pitești
3. Dragomir Emil	mecanic	Chicago, St. Unite
4. Dragomir Bucur	adm. de moșie	Plopeni-Dobrogea
5. Dragomir Peire	comerciant	America de Nord
6. Dragomir Gheorghe	mecanic	"
7. Frățilă Constantin	comerciant	Corabia
8. Hălmașiu Ioan	adm. de moșie	Tg. Frumos
9. Hălmașiu Nicolae	mecanic	București
10. Ionaș Ilie	electrician	"
1. Ittu Ioan	angaj. C.F.R.	"
2. Ittu Constantin	oier	Brăila
3. Ittu Nicolae	"	Caramurat
4. Jugariu Ioan	comerciant	Alexandria
5. Macrea Gheorghe	proprietar	Carol I.
6. Mânea Constantin	oier	Brăila
7. Mânea Moise	"	"
8. Nartea Vasile	proprietar	Idirezu-Dobrogea
9. Nartea Ioan	"	"
20. Nartea Vasile	oier	"
1. Nedelcu Ioan	moșier	Caramurat Medgidia
2. Nedelcu Mihail	oier	Fetești
3. Oprean Mihail	droguist	București
4. Oprean Constantin	droguist	București
5. Oprean Ioan	negustor	"
6. Popa Constantin	oier	Cainaru-Basarabia
7. Popa Nicolae	proprietar mec.	Ind.-Harbor St. U.
8. Popa Mihail	comerciant	București
9. Puș Valer	oier	Montana, St. Unite
30. Stancă Ioan	comerciant	Caraomer
1. Stănilă Ioan	"	"
2. Suciu Vasile	oier	Fetești
3. Suciu Nicolae	"	"
4. Tipuriță Vasile	proprietar	Carol I.
35. Voicu Ioan	comerciant	Caraomer

1) din Săliște.

1. Aldea Dumitru	comerciant	Pitești
2. Aldea Ioan	comerciant	Pitești
3. Aldea Nicolae	comerciant	Pitești
4. Aldea Vasile	inginer	Brașov
5. Aldea Constantin	advocat	Turda
6. Alimănuț Ioan	comerciant	Tg.-Jiu
7. Alimănuț Dumitru	comerciant	Tg.-Jiu
8. Alimănuț Oprea	comerciant	Tg.-Jiu
9. Alimănuț Nicolae	comerciant	Tg.-Jiu
10. Apolzan Nicolae	comerciant	Câlnic-j. Alba
1. Barbu. Mihai	comerciant	Râmnicul-Vâlcea
2. Bârsan Nicolae	agricultor	Isvorul Mare-j. C-ța
3. Bârsan Dumitru	"	Isvorul Mare-j. C-ța
4. Bârsan Ioan	"	Isvorul Mare-j. C-ța
5. Beju Dumitru	moșier	Rogojina-Caliacra
6. Bloțiu Gheorghe	moșier	jud. Caliacra
7. Bloțiu Ion	oier	jud. Caliacra
8. Boia Mihail	agricultor	Carol I. Constanța
9. Boia Oprea	moșier	Medgidia
20. Boia Nicolae	agricultor	Marfatlar
1. Boia Dumitru	comerciant	Nazarcea-C-tanța
2. Boia Ilie	agricultor	Nazarcea-C-tanța
3. Borcea Mihail	perceptor	Spinuș j. Bihor
4. Borcea Dumitru	perceptor	Odorhei
5. Borcea Nicolae	moșier	Valea Veteranii
6. Borcea Oprea	agricultor	Dobrogea
7. Borcea Nicolae	mecanic	Brașov
8. Borcea Ilie	vopsitor	București
9. Cărată Nicolae	comerciant	Jigălia j. Ialomița
30. Cergău Ioan	mecanic	Sinaia
1. Cergău Nicolae	comerciant	Cernatu-Brașov
2. Cetean Maxim	vopsitor	București
3. Chipară Ioan	proprietar	Constanța
4. Chipară Dumitru	proprietar	Ingi-Manali C-ța
5. Chirca Dumitru	comerciant	Ploești
6. Chirca Nicolae	comerciant	Tg.-Jiu
7. Cindrea Petre	meseriaș	Constanța
38. Cindrea Ioan	funcționar	Medgidia

39. Cindrea Nicolae	meseriaş	Medgidia
40. Ciucur Nicolae	tâmplar	Bucureşti
1. Comă Nicolae	industriaş	Tg.-Jiu
2. Comă Dumitru	moşier	Cocargea-C-tanţa
3. Comşa B. Dumitru	industriaş	Tg.-Jiu
4. Comşa D. B. Niculiţă	industriaş	Tg.-Jiu
5. Comşa Petre	comerciant	Tg.-Jiu
6. Comşa Nicolae	medic	Sibiu
7. Comşa Miron	muncitor la sonde	Moreni
8. Comşa Dumitru	funcţionar	Cluj
9. Comşa B. Ioan	industriaş	Tg.-Jiu
50. Comşa Ioan	proprietar	Bucureşti
1. Comşa Dumitru	portar hotel	Bucureşti
2. Comşa Ioachim	servitor	Târguşori j. C-ţa
3. Coşea Ioan	arendaş de moşie	Cianul Mic-Turda
4. Coşea Oprea	comerciant	Cianul Mare-Turda
5. Coşea Petru	adm. moşie	Maiamut-Dobrogea
6. Coşea Dumitru	proprietar hotel	Petroşani
7. Cruţu Nicolae	comerciant	Bucureşti
8. Cruţu Ioan	oier	jud. Caliacra
9. Cunţan Nicolae	hotelier	Bucureşti
60. Curteanu Zaharia	oier	Iezibei Dobrogea
1. Dădârlat Dumitru	comerciant	Podul Iloaei
2. Dădârlat Ioan	comerciant	Leordeni
3. Dădârlat Dumitru	comerciant	Cianul Mic-Turda
4. Dădârlat Ioan	comerciant	Alba-Iulia
5. Dădârlat Alexandru	grădinar	Bărbant Alba
6. Dădârlat Nicolae	grădinar	Bărbant Alba
7. Dădârlat Dumitru	agricultor	Bilbirul Mic j. C-ţa
8. Dădârlat Nicolae	comerciant	Călăraşi
9. Dădârlat Petre	perceptor	Zlatna
70. Dădârlat Ionel	preot	Poiana-Ampoiului
1. Dârdea Stireciu	meseriaş	Bucureşti
2. Dârdea Ioan	comerciant	Piteşti
3. Dejan Ioan	pantofar	Bucureşti
4. Dejan Nicolae	tapiter	Bucureşti
5. Dejan Dumitru	vopsitor C.F.R.	Simeria
6. Domnaru Nicolae	agricultor	Bilbirul Mare j. C-ţa
7. Domnaru Dumitru	comerciant	Fărnicul-Vâlcea
78. Dragalina Ilie	proprietar	Ingi-Manali j. C-ţa

79. Dragoș Savu	comerciant	Medgidia
80. Dragoș Ioan	meseriaș	Medgidia
1. Dragoș Ilie	meseriaș	Medgidia
2. Dragoș Valer	meseriaș	Medgidia
3. Dragomir Dumitru	agricultor	Iezibei Dobrogea
4. Frățilă Constantin	comerciant	Caracal
5. Fulea Ioan	croitor	Râmnicul-Vâlcea
6. Gherghina Alexandru	agricultor	Isvorul Mare-j. C-ța
7. Gherghina Aurel	lăcăluș	București
8. Gherghina Dumitru	tăbăcar	București
9. Gherman Antonte	meseriaș	București
90. Ghibu Nicolae	tăbăcar	Tg.-Jiu
1. Ghibu Petre	portar hotel	București
2. Ghibu Dumitru	negustor	Râmnicul-Vâlcea
3. Ghibu Nicolae	comerciant	Medgidia
4. Ghibu Nicolae	comerciant	Medgidia
5. Giurgiu Dumitru	franzelar	Râmnicul-Vâlcea
6. Goșea Petre	comerciant	Slătina
7. Goșea Nicolae	agricultor	Petroșani-C-tanța
8. Goșea Dumitru	"	Accelaru-C-tanța
9. Grozav Nicolae	comerciant	Pitești
100. Guju Nicolae	comerciant	Constanța
1. Hanciu Petre	industriaș	Râmnicul-Vâlcea
2. Hanciu Ioan	industriaș	Râmnicul-Vâlcea
3. Hanciu Nicolae	industriaș	Râmnicul-Vâlcea
4. Hașu Ioan	birjar	București
5. Hânsa Pompiliu	comerciant	Constanța
6. Hârăciu Ioan	agricultor	Silistra
7. Hârăciu Dumitru	comerciant	București
8. Hârăciu Ionel	comerciant	București
9. Herția Irimie	industriaș	Râmnicul-Vâlcea
110. Herția Petru	industriaș	Râmnicul-Vâlcea
1. Herția Dumitru	comerciant	Caracal
2. Herția Stan	comerciant	Caracal
3. Herția Ilie	cojocar	Moreni
4. Herția Dumitru	funcționar	Cernăuți
5. Herția Nicolae	funcționar	București
6. Herția Stan	funcționar	Cluj
7. Hociotă Nicolae	exploatare păduri	Râmnicul-Vâlcea
118. Ivan N. Constantin	comerciant	Pitești

119. Ivan Nicolae	comerciant	Pitești
120. Ivan Ioan	comerciant	Pitești
1. Ivan Ioan	curelar	Tg.-Jiu
2. Ivan Dumitru	meseriaș	București
3. Ivan Nicolae	meseriaș	București
4. Ivan Dumitru	comerciant	Slatina
5. Ioraș Nicolae	tipograf	Sibiu
6. Iosof Victor	contabil	Turda
7. Ioniță Petre	mecanic	Constanța
8. Iosof Alexandru	comerciant	Medgidia
9. Istrate Ioan	comerciant	București
130. Iuga Ioan	meseriaș	București
1. Jurca Dumitru	croitor	București
2. Lupaș Nicolae	industriaș	Râmnicul-Vâlcea
3. Luca Ioan	comerciant	Ionești-Vâlcea
4. Luca Dumitru	funcționar	Petruca-Tighina
5. Manasiu Nicolae	comerciant	Râmnicul-Vâlcea
6. Marcu Ioan	comerciant	Corabia
7. Marcu Danil	comerciant	Corabia
8. Marcu Dumitru	inginer	București
9. Martin Dumitru	comerciant	București
140. Martin Nicolae	propr. de mașini	Constanța
1. Martin Dumitru	agricultor	jud. Constanța
2. Marțian Ioan	funcț. S. T. B.	București
3. Miclăuș Dumitru	comerciant	Sinaia
4. Miclăuș Ioan	brutar	Râmnicul-Vâlcea
5. Miclea Ioan	om de serviciu	București
6. Moga Nicolae	comerciant	București
7. Moga Ștefan	comerciant	București
8. Moga Ioan	comerciant	Curtea de Argeș
9. Moga I. Ioan	comerciant	Curtea de Argeș
150. Moga Maniu	comerciant	Pitești
1. Mosora Dumitru	comerciant	Slatina
2. Moldovan Dumitru	comerciant	Râmnicul-Vâlcea
3. Moldovan Dumitru	brutar	Râmnicul-Vâlcea
4. Mosora Dumitru	ang. Acad. agr.	Cluj
5. Moisin Daniil	funcționar	Cluj
6. Munteanu Dumitru	comerciant	Bușteni
7. Munteanu Dumitru	"	Târgoviște
158. Munteanu Ioan	pielar	București

159.	Munteanu Gheorghe	meseriaş	Târgovişle
160.	Nanu Dumitru	profesor	Soroca
1.	Nanu Savu	oier	Cavlacaru-C-tanţa
2.	Nanu Stan	comerciant	Drăgăşani
3.	Neda Ioan	agricultor	jud. Constanţa
4.	Neda Nicolae	"	jud. Constanţa
5.	Neda Dumitru	"	jud. Constanţa
6.	Neica Ioan	pantofar	Bucureşti
7.	Novac Nicolae	comerciant	Corabia
8.	Oprişiu Aurel	funcţionar	Bucureşti
9.	Pavel Constantin	funcţionar	Bucureşti
170.	Pavel Ioan	funcţionar	Sighişoara
1.	Pavel Dumitru	comerciant	Bucureşti
2.	Pavel Sava	angajat la spital	Bucureşti
3.	Pelişrad Dumitru	comerciant	Şerbăneşti-Olt
4.	Pelişrad Nicolae	"	Crâmpoia-Olt
5.	Pelişrad Nicolae	"	Piteşti
6.	Pelişrad Dumitru	"	Cernavodă
7.	Pelişrad Nicolae	"	Piteşti
8.	Pelişrad Dumitru	comerciant	Piteşti
9.	Pelişrad Ilie	comerciant	Găeşti-Dâmboviţa
180.	Pelişrad Ioan	comerciant	Piteşti
1.	Pelişrad Oprea	comerciant	Piteşti
2.	Pelişrad C. Nicolae	"	Roşiorii de Vede
3.	Pelişrad C. Dumitru	"	Alexandria
4.	Pelişrad C. C-tin'	"	Roşiorii de Vede
5.	Pelişrad C. Alex.	comerciant	Câmpina
6.	Pelişrad Onisifor	comerciant	Piteşti
7.	Pelişrad Ilie	comerciant	Bucureşti
8.	Pelişrad Nicolae	comerciant	Bucureşti
9.	Pelişrad Constantin	comerciant	Străjeşti
190.	Pelişrad Dumitru	comerciant	Străjeşti
1.	Petrescu Oprea	proprietar	Piteşti
2.	Popa Vasile	croitor	Bucureşti
3.	Popa Maniu	tâmplar	Bucureşti
4.	Popa Vasile	moşier	Valea Veteranii
5.	Popa Dumitru	moşier	Valea Veteranii
6.	Popa C. Dumitru	comerciant	Râmnicul-Vâlcea
7.	Popa Constantin	comerciant	Râmnicul-Vâlcea
198.	Prîu Ioan	proprietar	Cernavodă

199. Pușchila Dumitru	franzelar	Azuğa
200. Pușchila Nicolae	franzelar	Azuğa
1. Răceu Ioan	oier	Bilbirul Mare-Ciocârliã
2. Răcuciu Nicolae	oier	Dumbrăveni
3. Răsoiu Ioan	industriaș	Râmnicul-Vâlcea
4. Regeș Ștefan	comerciant	Drăgășani
5. Regeș Ioan	comerciant	Drăgășani
6. Roman Dumitru	comerciant	Curlea de Argeș
7. Roman Ioan	comerciant	Curtea de Argeș
8. Roman Nicolae	comerciant	Râmnicul-Vâlcea
9. Rodeanu Dumitru	comerciant	București
210. Rodeanu Danil	proprietar	Constanța
1. Roșca Dumitru	comerciant	Corabia
2. Roșca Nicolae	mecanic	Moreni
3. Roșca Ioan	inginer	Câmpina
4. Roșca Vasile	mecanic	Câmpina
5. Roșca Petre	comerciant	Șeica Mare-T. Mare
6. Roșca Petre	comerciant	Tg. Jiu
7. Roșca P. Constantin	industriaș	Tg. Jiu
8. Roșca P. Dumitru	industriaș	Tg. Jiu
9. Roșca Dumitru	oier	Bilbirul Mare
220. Roșca Ioan	comerciant	Izvorul Mare
1. Roșca Nicolae	moșier	Valea Veterani
2. Roșca Nicolae	comerciant	Focșani
3. Roșca Constantin	agricultor	Bilbirul Mic-C.ța
4. Samoilă Nicolae	portar hotel	București
5. Schitea Ioan	comerciant	Avrig
6. Schiopu Vasile	proprietar	Constanța
7. Sfârcaș Dumitru	propr. autobuse	București
8. Sfârcaș Nicolae	propr. autobuse	București
9. Sfârcaș Aurel	propr. autobuse	București
230. Sfârcaș Ioan	propr. autobuse	București
1. Simian I. Dumitru	industriaș	Râmnicul-Vâlcea
2. Simian I. Ioan	industriaș	Râmnicul-Vâlcea
3. Simian I. Nicolae	industriaș	Râmnicul-Vâlcea
4. Simian I. Oprea	industriaș	Râmnicul-Vâlcea
5. Sorescu Nicolae	antreprenor	București
6. Sorescu Stan	moșier	Medgidia
7. Sorescu Ilie	comerciant	Bușeni
238. Sorescu Constantin	brutar	Azuğa

239.	Stănişor Ioan	oier	Dumbrăveni
240.	Stănişor Dumitru	comerciant	Piteşti
1.	Stănişor Ionel	comerciant	Piteşti
2.	Stănişor Dumitru	moşier	Medgidia
3.	Stănişor Nicolae	cărăuş	Râmnicul-Vâlcea
4.	Stănişor Oprea C-tin	comerciant	Podul Iloaci
5.	Stănişor Ioan	mecanic	Bucureşti
6.	Sireciuc Eugen	croitor	Bucureşti
7.	Stănişor Nicolae	curelar	Roşiorii de Vede
8.	Stănişor D. Oprea	proprietar	Bucureşti
9.	Stănişor O, Ioan	propr. de maşini	Bucureşti
250.	Stănişor O. Oprea	comerciant	Bucureşti
1.	Stoica Ioan	propr. de hotel	Constanţa
2.	Şoima Nicolae	funcţionar	Bucureşti
3.	Şteflea Dumitru	comerciant	Bucureşti
4.	Şteflea Ioan	brutar	Râmnicul-Vâlcea
5.	Şteflea Alexandru	oier	Maiamut Dobrogea
6.	Şteflea Nicolae	comerciant	Râmnicul-Vâlcea
7.	Şteflea Costică	"	Râmnicul-Vâlcea
8.	Şteflea Alexandru	moşier	Peştera Constanţa
9.	Şteflea Nicolae	proprietar	Bucureşti
260.	Şteflea Nicolae	agricultor	Turmurfat-C-tanţa
1.	Şteflea Dumitru	"	Turmurfat-C-tanţa
2.	Şteflea Valer	"	Turmurfat-C-tanţa
3.	Şteflea Ioan	"	Turmurfat-C-tanţa
4.	Şteflea Ilie	colonel	Bucureşti
5.	Tănase Dumitru	funcţionar	Braşov
6.	Tâmpănariu Petre	brutar	Constanţa
7.	Tâmpănariu Ioan	şofer	"
8.	Tudor Oprea	antreprenor	Bucureşti
9.	Țintea Dumitru	hotelier	Medgidia
270.	Țața Nicolae	comerciant	"
1.	Țața Constantin	"	"
2.	Țața Nicolae	agricultor	"
3.	Țața Vasilie	profesor	"
4.	Țața Ioan	agricultor	Căt. Accelaru-C-ța
5.	Ureche Alexandru	comerciant	Râmnicul-Vâlcea
6.	Vesa M hail	fotograf	Bucureşti
7.	Vesa Gheorghe	"	"
278.	Vesa Dumitru	"	Zlatna

279. Vesa Nicolae	fotograf	Giurgiu
280. Vulcu Stan	oier	Ciocârlia-C. tanța
1. Vulcu Ioan	"	"
2. Vulcu Nicolae	"	"
3. Zav Avram	curelar	Alexandria
4. Zeicu Ioan	om de serviciu	București
285. Zeicu Nicolae	turnător	București

m) din Gales.

1. Banciu Ioan	funcționar	București
2. Bârsan Alexandru	cioban	Dobrogea
3. Beu Ioan	funcționar	Bistrița
4. Costea Pavel	comerciant	Prundul-Bârgăului
5. Costin Gavrilă	cioban	Dobrogea
6. Costin Dumitru	funcționar	Câmpia-Turzii
7. Costin Dumitru	oier	Sirimet-Dobrogea
8. Costin Ioan	oier	Sirimet-Dobrogea
9. Costin Ioan	comerciant	Bălcești
10. Crisboi Nicolae	comerciant	Aciliu
1. Crisboi Ioan	comerciant	Râmnicul-Vâlcea
2. Dragomir Ioan	comerciant	Că'ărași
3. Dragomir Dumitru	comerciant	Tg.-Mureș
4. Dumitrescu Gheorghe	comerciant	Râmnicul-Vâlcea
5. Fleacă Petre	funcționar	București
6. Floașiu Daniil	magazioner	Moreni
7. Floașiu Bucur	funcționar	Câmpia-Turzii
8. Floașiu Nicolae	învățător	Câmpia-Turzii
9. Floașiu Ioan	inginer	Câmpia-Turzii
20. Fofezan Dumitru	servitor	București
1. Gligor Ioan	comerciant	Petroșani
2. Gligor Dumitru	cioban	Dobrogea
3. Gligor Bucur	profesor	Craiova
4. Grosu Nicolae	comerciant	Sibiu
5. Iosof Ioan	șef de gară	Oradea
6. Iosof Ioan	lucrător	Câmpia-Turzii
7. Iosof Pavel	comerciant	Câmpia-Turzii
8. Luca Nicolae	agricultor	Ianova-Timiș
9. Luca Ilie	ad-trator de moșie	Urleasca
30. Luca Dumitru	electrician	Câmpia-Turzii

31. Luca Ioan	adm. de vie	Mizil
2. Luca Mihail	logofăt	Mizil
3. Luca Mircea	băiat de prăvălie	Roşiorii de Vede
4. Luca Avram	băiat de prăvălie	Roşiorii de Vede
5. Lupea Antonie	curelar	Tg.-Mureş
6. Lupea Ilie	profesor	Miercurea
7. Lupea Dumitru	lucr. sonde	Moreni
8. Marcu Nicolae	negustor	Mercurea
9. Marcu Ioan	comerciant	Bogatu j. Sibiu
40. Miclăuş Ioan	comerciant	Argeş
1. Munteanu Bucur	comerciant	Deda
2. Morariu Simion	tâmplar	Râmnicul-Vâlcea
3. Nan Petru	funcţionar	Deva
4. Nicoară Nicolae	contabil	Turda
5. Opriş Nicolae	pantofar	Simeria
6. Pătruşiu Dumitru	comerciant	Roşia j. Sibiu
7. Popa Dumitru	cioban	Praid
8. Poiană Mihail	funcţionar	Topliţa-Mureş
9. Predovici Ioan	comerciant	Simeria
50. Radu Mihail	funcţionar C.F.R.	Bucureşti
1. Răchiţan Ioniţă	advocat	Bucureşti
2. Răchiţan Pompei	advocat	Cluj
3. Răchiţan Danil	căpitan	Sibiu
4. Răşiga Ilie	comerciant	Blaj
5. Răşiga Ioan	atelier de croitorie	Sibiu
6. Sasu Ilarie	comerciant	Simeria
7. Schiopu Mihail	mecanic	Câmpia-Turzii
8. Schiopu Benoni	şofer	Timişoara
9. Schiopu Ioan	brutar	Prundul-Bârşău
60. Schiopu Constantin	agricultor	Ianova-Timiş
1. Sgură Nicolae	oier	Rusia
2. Sgură Nicolae	funcţionar	Moreni
3. Stanciu Dumitru	lucr. sonde	Moreni
4. Stănilă Nicolae	şef de siguranţă	Curtici
5. Stănilă Irimia Ion	lucr. la fabrică	Câmpia-Turzii
6. Stănilă Ioan	funcţionar	Cluj
7. Stănilă Dumitru	funcţionar	Cluj
8. Stănilă Victor	medic	Cluj
9. Stănilă B. Gheorghe	oier	Dobrogea
70. Stănilă B. Ioan	funcţionar	Cluj

71. Stoia Ilie	comerciant	Blaj
2. Şandru Nicolae	funcţionar	Sibiu
3. Şandru Danil	funcţionar	Câmpia-Turzii
4. Tâmpănar Ilie	comerciant	Deda
5. Tâmpănar Avram	notar	Jina
6. Tâmpănar Nicolae	funcţionar	Câmpia-Turzii
7. Tâmpănar Ion Ilie	comerciant	pe Târnav
8. Tâmpănarîu Nicolae	agricultor	com. Joseni
79. Voicu Dumitru	mecanic	Sibiu

n) din Tilişca.

1. Banciu Ioan	comerciant	Ploeşti
2. Banciu Ioan	comerciant	Măgura Ilvei-Mureş
3. Bâscă Ioan	funcţionar	Cluj
4. Bratu Romul	medic căpitan	Alba-Iulia
5. Bratu Vasile	medic	Oradea
6. Bratu Ştefan	funcţionar	Sibiu
7. Bratu Aurel	căpitan aviator	Bucureşti
8. Bratu Mircea	inginer	Braşov
9. Bratu Ioan	dir. înv. secundar	Bucureşti
10. Bratu Ionel	ofiţer	Iaş
1. Bratu Constantin	comerciant	Cugir
2. Bratu Dumitru	agricultor	Babadag-Dobrogea
3. Bratu Pantilimon	primpretor	Miercurea
4. Bunea Ioan	comerciant	com. Râpa de Jos
5. Bunea Dumitru	oier	Liora-Bălţi
6. Ciorogariu Luca	căpitan	Oraviţa
7. Ciorogariu Dumitru	oier	Liora-Bălţi
8. Ciorogariu Ioan	la Serv. Apelor	Galaţi
9. Ciorogariu Dumitru	proprietar	Răileni-Basarabia
20. Colfescu Ioan	preş. de tribunal	Cluj
1. Crăciun Dumitru	comerciant	Deva
2. Emanoil Ioan	profesor	Satu-Mare
3. Florea Nicolae	comerciant	Medgidia
4. Florea Ioan	comerciant	Constanţa
5. Floaşiu Ilie	comerciant	Sibiu
6. Frăcea Ioan	comerciant	Râmnicul-Vâlcea
7. Frăcea Ioan	oier	Moldoveneşti-Brăila
8. Gheţiu Dumitru	comerciant	Ostrov-Dobrogea
29. Gheţiu Ioan	comerciant	Tecuciu

30. Grigorescu Horia	primarul oraşului	Constanţa
1. Grigorescu Cornel	moşier	Tari Verde-C-ţa
2. Haşu Ioan	omerciant	Călăraşi
3. Hânsa Ilie	ag. siguranţă	Bucureşti
4. Hânsa Manu	comerciant	Râmnicul-Vâlcea
5. Iosof Liviu	funcţionar	Alba-Iulia
6. Iosof Tiberiu	ofiţer	Arad
7. Iosof Danil	comerciant	Aiud
8. Iosof Virgil	perceptor	Cristur
9. Iuga Dionisie	notar pens.	Sibiu
40. Iuga Liviu	advocat	Timişoara
1. Iuga Ilie	maior	Turda
2. Iuga Petre	procurist B.R.	Sibiu
3. Iuga Ioan	funcţionar	Timişoara
4. Lalu Dumitru	comerciant	Ploeşti
5. Lalu Constantin	comerciant	Uioara
6. Milea Valer	notar pens.	Sibiu
7. Mănese Visarion	comerciant	Glăjeria-Reghin
8. Miclăuş Ioan	comerciant	Râmnicul-Vâlcea
9. Milea Ştefan	colonel pens.	Bucureşti
50. Miclăuş Danil	mecanic	Bucureşti
1. Opreanu Dumitru	funcţionar	Cluj
2. Oprean Constantin	profesor	Miercurea
3. Păcurar Gheorghe	dir. şcolar pens.	Sibiu
4. Preda Mihai	mecanic	Constanţa
5. Prentescu Ioan	oier	jud. Bârlad
6. Popescu Ioan	oier	Tari Verde-C-ţa
7. Popa Ionel	farmacist	Cluj
8. Popa Stefan	primpretor	Dobra-Deva
9. Popa Ionel	funcţionar	Odorhei
60. Prică Vasile	ofiţer	Cluj
1. Prică Ştefan	comerciant	Moncr Mureş
2. Pricu Vasile	comerciant	Geoagiu
3. Prică Ştefan	oier	Liora-Bălţi
4. Răceu Dumitru	comerciant	Râmnicul-Vâlcea
5. Rodeanu Ioan	comerciant	Galaţi
6. Stoia Ioan	ofiţer	Ploeşti
67. Voicu Ioan	comerciant	Deda-Bistra-Mureş

o) din Rod.

1. Apostolescu Ioan	proprietar	Techirghiol
2. Beju Ioan	proprietar	Ploiești
3. Bogdan Dumitru	"	București
4. Bratu Mihail	econom	Cogelac-Constanța
5. Bratu Ioan	curelar	București
6. Cornea Ioan	econom	Bolgrad-Ismaïl
7. Dura Constantin	vulcanizator	Ploiești
8. Ghenie Ioan	oier	Brăila
9. Ghenie Vasile	"	Caliacra
10. Homan Ioan	agent de siguranță	Petroșani
1. Iuga Dionisie	notar pensionar	Sibiu
2. Iuga Coriolan	inginer C.F.R.	Brăila
3. Lupea Mihail	econom	Cogelac-Constanța
4. Martin Vasile	electrician	București
5. Micu Vasile	econom	Cogelac-Constanța
6. Mihu Ioan	propr. de căse	Constanța
7. Nistorescu Dumitru	proprietar	București
8. Nistor Ioan	profesor	Aiud
9. Palmeș Ioan	oier	Corbul de sus-Dobrogea
20. Palmeș Ioan	oier	Brăilița-Brăila
1. Pătru Ioan	curelar	București
2. Pleșa Gheorghe	funcț. la sonde	Moreni
3. Pleșa Vasile	" "	"
4. Răceu Nicolae	oier	Tichilești-Brăila
5. Răbu Nicolae	pălărier	București
6. Verza Ioan	curelar	Constanța
27. Vulcu Vasile	proprietar	Medjidia

Colonizați și improprietăriți în com. Ianova jud. Timiș

28. Arsen Maria	37. Hânsa Elena
9. Banea Ioan	8. Homan Constantin
30. Bogdan Antonie	9. Homan Vasile
1. Bumbea Ioan	40. Ignat Gheorghe
2. Dobra Alexandru	1. Manitiu Ilie
3. Dobrotă Ilie	2. Manitiu Dumitru
4. Fleacă Vasile	3. Mihailescu Ioan
5. Ghenie Gheorghe	4. Mihi Nicolae
26. Ghenie Ilie	45. Mihi Gligor

46. Milea Nicolae	51. Orăștean Gheorghe
7. Muntă Constantin	2. Părău Nicolae
8. Muntă Dumitru	3. Râbu Ioan
9. Orăștean Gheorghe	54. Tănase Ioan
50. Orăștean Vasile	

Plecați în America de Nord.

55. Ghenie Constantin	lucrător de fabrică	Cleveland-St. Unite
6. Ghenie Ilie	propr. de fermă	Detroit "
7. Ghenie Constantin	proprietar	" "
8. Fleacă Ioan	lucrător de fabrică	Cleveland "
9. Mihăilescu Ioan	proprietar	Detroit "
60. Schiopescu Gheorghe	comerciant	" "

p) din Poiana Sibiului

1. Banu Ilie	comerciant	Slatina
2. Banu Const.	"	Caracal
3. Banu Const.	"	Tg. Jiu
4. Banu Ioan	"	Tg. Jiu
5. Banu Ilie	"	Tg. Jiu
6. Banu Nicolae	"	Govora
7. Banu Const.	"	Sibiu
8. Banu Ioan	propr. restaurant	Sibiu
9. Banu Ilie	comerciant	Alba-Iulia
10. Bâja Ioan	"	Corabia
1. Bâja Const.	"	Corabia
2. Bâja Dumitru	com. ambulant	Transilvania și V. Regat
3. Beju Const.	" "	" "
4. Bozdog Ioan	comerciant	Alexandria
5. Bozdog Nicolae	"	Bușteni
6. Bozdog Dumitru	propr. restaurant	Sibiu
7. Bozdog Dumitru	" "	Sovata
8. Braga Ilie	comerciant	Petroșani
9. Braga Dumitru	"	"
20. Braga D	"	"
1. Căndea Ioan	"	Tg. Jiu
2. Cornea Pavel	"	București
3. Dăncilă Nicolae	"	Drăgășani
24. Dăncilă Dumitru	"	Râmnicu-Vâlcea

25. Dăncilă Dumitru	propr. de autobuse	Turda
6. Dăncilă I.	" " "	" "
7. Dobrotescu Gh.	comerciant	Tg. Jiu
8. Dobrotă Ioan	"	Băilești Dolj
9. Fântână Ilie	"	Craiova
30. Fântână Aron	"	Cetate Dolj
1. Fântână I.	"	Bechet, Dolj
2. Gheorghe Const.	"	Balș
3. Fântână Ioan	propr. de autobuse	Turda
4. Fântână Nicolae	comerciant	Pui-Hunedoara
5. Fântâna Ioan	"	Baru Mare
6. Fântânescu Ioan	"	Târgu-Jiu
7. Gligor Ioan	"	Caracal
8. Gligor Gheorghe	"	Caracal
9. Gheorghe Constantin	"	Balș
40. Ghișe Ioan	com. ambulant	Transilvania și V. Regat
1. Ghișe I.	" "	" "
2. Ghișe Dumitru	comerciant	Tg. Jiu
3. Hândoreanu Ilie	"	Cluj
4. Marcu Nicolae	"	Galați
5. Mănițiu Nicolae	"	Slatina
6. Măniț Constantin	"	Ploești
7. Manișescu Dumitru	"	Tg- Jiu
8. Mănițiu Ioan	"	Cluj
9. Mănițiu Aurel	"	Cluj
50. Mănițiu Ioan	"	Tg. Jiu
1. Munteanu Ilie	"	Gherla
2. Munteanu Gheorghe	com. ambulant	Transilvania și V. Regat
3. Munteanu Dumitru	comerciant	Deva
4. Nicoară Ioan	"	Pui-Hunedoara
5. Olariu N.	"	Cluj
6. Olaru Ioan	"	Tg. Jiu
7. Oprean N.	com. ambulant	Transilvania și V. Regat
8. Oprean Ioan	comerciant	Tg. Jiu
9. Oprean Ilie	"	Băilești, Dolj
60. Opreanu Ioan	"	București
1. Opreanu Nicolae	"	"
2. Opreanu Const.	"	"
63. Oprean Nae	"	"

64. Oprean Nicolae	comerciant	Târgu-Mureș
5. Oprean Ioan	"	" "
6. Oprean Dumitru	"	" "
7. Oprean Const.	"	Deva
8. Prodan Ioan	com. ambulant	Transilvania și V. Regat
9. Prodan Dumitru	comerciant	Tg. Jiu
70. Radu Ioan	"	Petroșani
1. Radu Ioan	"	Dicioșânmarlîn
2. Radu Ioan	com. ambulant	Transilvania și V. Rega.
3. Rodean Vasile	comerciant	Râmnic-Vâlcea
4. Rodeanu V.	"	Baru Mare
5. Simian M.	com. ambulant	Transilvania și V. Regat
6. Simian Dumitru	prop. de autobuse	Tg. Jiu
7. Simian Nicolae	prop. restaurant	Sovata
8. Stanciu Const.	comerciant	Cluj
9. Stoian Ilie	"	Giurgiu
80. Suciu Ioan	"	Cluj
1. Suciu Nicolae	"	Sibiu
2. Șerb Nicolae	"	Slatina
3. Șerb Dumitru	"	"
4. Șerb Dumitru	"	Sibiu
5. Șufană Nicolae	"	Azuga
6. Șufană Ioan	prop. autobuse	Turda
7. Șufană Ioan	director de bancă	Tg. Jiu
8. Tomescu Dumitru	comerciant	Craiova
9. Vlad Ioan	"	Cluj
90 Vlad Constantin	"	București
1. Vonica Nicolae	"	Sibiu
2 Vonica Dumitru	prop. de hotel	Alba-Iulia
3. Vonica Ioan	prop. de autobuze	Turda
4. Vonica Dumitru	comerciant	Cluj
5. Vonica Niculae	"	"
6. Vonica Ilie	"	Tg. Jiu
7. Vulcan N.	com. ambulant	Transilvania și V. Regat
8. Vulcan I.	comerciant	Tg. Jiu
99. Vulcan Dumitru	pantofar	Tg. Jiu

Plecați în Rusia ¹⁾

61. Aldea Dumitru	83. Mihailescu Nicolae
2. Apostolescu Ioan	4. Muntă Ioan
3. Arsîn Constantin	5. Muntă Ioan
4. Beju Gheorghe	6. Nistor Nicolae
5. Beju Ioan	7. Oana Nicolae
6. Bogdan Vasile	8. Oana Mihail
7. Brateiu Ioan	9. Parotă Alexandru
8. Brateiu Dumitru	90. Parotă Ioan
9. Brateiu Mihail	1. Parotă Dumitru
70. Cornea Gheorghe	2. Pătru Ioan
1. David Ilie	3. Pleșa Ilie
2. David Ilie	4. Răbu Dumitru
3. Dobrotă Ilie	5. Răbu Ioan
4. Dobrotă Constantin	6. Roșu Ioan
5. Dobră Ioan	7. Roșu Ioan
6. Dura Ioan	8. Tilișcan Ștefan
7. Filipoiu Ioan	9. Toma Ioan
8. Filipoiu Gheorghe	100. Verza Dumitru
9. Fleacă Ioan	1. Verza Constantin
80. Hașegan Ilie	2. Verza Ioan
1. Lazar Ioan	103. Vonica Ioan
82. Mihu Dumitru	

¹⁾ Plecați cu turmele de oi încă înainte de războiul din 1914, ei sunt răspândiți în Crimeia și împrejurimi, majoritatea în Gubernia Tavriscă. Vezi și lista dela pag. 196.

X. Lista

Mărginenilor aflați în Rusia¹⁾

a) din Cacova

1. Cazan Ioan	7. Nîcoară (Oanca) Ioan
2. Cazan Vlad	8. Tăban Dumitru
3. Chicea Dumitru	9. Tăban Ioan
4. Florea Ioan	10. Tăban Vlad
5. Hanzu Dumitru	11. Vlad Dumitru
6. Nîcoară Ioan	

b) din Sibiel

1. Apolzan Ioaneș	3. Bârs Bucur
2. Apolzan Oprea	4. Cîndea Teodor

c) din Săcel

1. Griș-Gligore (Teodosia)	2. Griș D. Ilie

d) din Vale

1. Dordea Ion	6. Mînea Constantin
2. Dragomir Dumitru	7. Mînea Moise
3. Crețu Ioan	8. Oancea Petru
4. Lascu Nicolae	9. Nîculescu N. N.
5. Luca Ioan	10. Țipuriță Cîin., înv. (omorât)

e) din Săliște

1. Borcea Oprea	9. Ghenie Gh.
2. Cărată Nicolae	10. Groza Nicolae
3. Comă Ioan	11. Hașegan Nic. Tața
4. Criștiu I. Ioan	12. Iuga Andrei (Milihovca)
5. Criștiu Nicolae	13. Lupea Ioan (Ciot)
6. Dădârlat Dtru.	14. Țântea D.
7. Dârdea . . .	15. Țântea Ioan
8. Floruș . . .	

1) Listă obținută prin bunăvoința d-lui Prof. univ. O. Ghibu

f) din Galeș¹⁾

1. Costin Bucur, oier în Crâm	4. Poiană Moise, oier în Melitopol
2. Herția Alexe „ „	5. Sasu Ioan, comerciant
3. Poiană Ștefan „ „	

g) din Tilișca.

1. Anca Ioan	14. Nanu Ștefan (în Simferopol)
2. Bunea Petru (Dochiț)	5. Popa Ion
3. Bunea Ioan	6. Prică Ilie
4. Bratu Ioan	7. Prică Ioan
5. Ciorogaru Luca	8. Răceu Ioan
6. Domnaru Ion	9. Răceu Ion Gligor
7. Găvozdea Ion cu 4 feciori:	20. Răceu Nichifor
8. Găvozdea Dumitru	1. Rodeanu Ion
9. Găvozdea Miron	2. Schitea . . .
10. Găvozdea Ilie	3. Stanca . . .
1. Găvozdea Petru	4. Terhenea Ion
2. Gligor Ion	25. Zeicu Ion
13. Nanu Ilie	

h) din Rod.

1. Anasie Nicolae	17. Chimaș Petică C-tin
2. Arsin Vasile	8. Chimoiu Nicolae
3. Beju V. Ion	9. Drăgoiu C-tin
4. Beju Dumitru	20. Fleacă Mogoii D.
5. Beju D. Ioan	1. Fleacă I. Ion
6. Beju Ioan (caracurist)	2. Fleacă Sim. Ion
7. Bogdan Dan Ilie	3. Filipoiu I. Ion
8. Bogdan Antonie	4. Ghenie Gavril
9. Bogdan Bogdănescu Ion	5. Ghenie Mihail
10. Bogdan Vasilioiu Ioan	6. Ghenie I, Ioan
1. Bogdan Vasile (Bucur)	7. Ghenie Ion
2. Brateiu Gheorghe	8. Ghenie Vasile
3. Brateiu Constantin	9. Grigorescu Mihai Ion
4. Brateiu Gh.	30. Grigorescu Nicolae
5. Brateiu I. C-tin	1. Grigorescu Dan
16. Brateiu Ion	32. Homan V. Ion

1) Din Galeș sunt și mulți alții, în Caucaz mai ales.

33. Homan C. C-tin	46. Roşu Ion
4. Homan C. Ion	7. Râbu Gh.
5. Homan I. Ion	8. Râbu G. G.
6. Homan V. C-tin	9. Suciú Gh.
7. Mihăilescu N.	50. Suciú Ion
8. Mihăilescu Gh.	1. Şipot Nicolae
9. Muntă Ion Trocan	2. Şipot N. Nicolae
40. Muntă C-tin	3. Tilişcanu Ştefan
1. Muntă D.	4. Tunaru Gh. Petru
2. Nistor Vasile	5. Verza G. Ion
3. Oana Irimie	6. Verza Gh. Nic.
4. Palmeş C-tin	57. Verza-Verzuc D. Ion
45. Pleşa Ion	

i) din Poiana

1. Banu Gh. (Pârciu)	7. Dobrotă N. a lui Gh. ăl mare
2. Banu Ilie	8. Dobrotă D. Ilie
3. Creţu Ion (Paşa Ciacmac)	9. Dorobanţu · · ·
4. Dobrotă Ilie a lui Gh. ăl mare	10. Opreanu Nicolae
5. Dobrotă Gh. „	11. Opreanu N. Nicolae
6. Dobrotă D-tru „	12. Văleanu Ion

j) din Răşinari

1. Cădea Nic. (cioban) şi alţii.

La această listă de Mărgineni plecaţi în Rusia, în covârşitoarea lor majoritate oieri, trebuie adăogată însă o alta pe care ni-a pus-o la dispoziţie dl. Dr. *Žaftur din Cluj* — e drept fără specificarea pe comunele de origine — spre a avea astfel, cu mai multă precizie, numele şi numărul Mărginenilor aflaţi în Rusia, actualmente U.R.S.S. Pentru o mai uşoară identificare s'a adăogat, potrivit obiceiului rusesc, la numele Mărginenilor şi numele tatălui lor, așa cum dealtfel își zic și ei astăzi.

1. Adamuţ Andrei Andreevici	9. Cherkhilon Petru
2. Apolzan A. I.	10. Chicea Nic. Ivanovici
3. Avram A. Gligor.	1. Coman I. C.
4. Banciu P. I.	2. Coman Eudochie
5. Bogdan Ilie Danila	3. Crăciun Dumitru P.
6. Bogdan Ion Grig.	4. Cucu Vasile Vasile
7. Bratu B. Ana	5. Dicu Vasilie
8. Bunea Dimitrii Ioanovicici	16. Dicu Ana

17. Dicu P. V.
 8. Dicu B.
 9. Fântână N. Ilie
20. Florea T. I.
 1. Gheoc G. G.
 2. Groza Ion Vasilevici
 3. Iliescu Pavel
 4. Iuga St. N.
 5. Iuga Dimitrie
 6. Iuga C. tin Ivan
 7. Iuga St. Gavrilovici
 8. Iuga Ion
 9. Iuga V. C.
30. Iuga I. S.
 1. Jurcovan Maftei
 2. Lazăr Nicolae
 3. Lunca Ilie
 4. Maran G. G.
 5. Mețiu Maria I.
 6. Mețiu Onofrei Ioanovici
 7. Micu Nicolae Nicolaevici
 8. Munteanu I. I.
 9. Munteanu N.
40. Muțiu Ion Gh.
 1. Nan Pintilie I.
 2. Nan Maria
 3. Nan Pătru I.
 4. Oănă Nic. Constantinovici
 5. Opriș P. P.
 6. Pătrinică G. A.
 7. Petcu C. tin Danilovici
 8. Petcu Dimitrii Danilovici
 9. Petcu Ivan
50. Petcu G. D.
51. Petrușca D. N.
 2. Petrușca N. Ioan
 3. Poenaru D. I.
 4. Poenaru I. I.
 5. Poenaru Ion I.
 6. Poenaru Dimitrie
 7. Popa Ion Leont.
 8. Popa Ion Iacovlevici
 9. Popescu Ion Stefanovici
60. Popa V. I.
 1. Popa Ilie Iacovlevici
 2. Preda Pavel Pavlovici
 3. Preda Ion Pavlovici
 4. Pricu Ion N.
 5. Raceu N. A.
 6. Raciú I. A.
 7. Roșca Nicolae
 8. Ruje I. Gh.
 9. Ruja Ion Grigorovici
70. Rus Zaharia Alexandrovici
 1. Sora D. D.
 2. Stoian Ion Petrovici
 3. Suciú Vasile Nic.
 4. Suciú V. I.
 5. Șerban I. I.
 6. Tătaru N. I.
 7. Trighenii Petru Ioanovici
 8. Trighenii Ion Petrovici
 9. Trighenii Petru Petrovici
80. Toamnaș Dumitru D.
 1. Toma Gheorghe
 2. Voicu Grigore
 3. Vulcan Ion N.
84. Xenofon Spiridon Iurovici

Desigur că, în lipsa mențiunii comunelor de origine și judecând și după nume, o parte din acești oieri, ar putea să nu fie *din marginine*, ci din comunele apropiate, dar foarte multe nume sunt din cele obișnuite la Mărgineni și, ținând seamă și de împrejurarea că îndeosebi ei se ocupau cu oieritul în mare, e foarte probabil că ei formează și marea majoritate a listei de mai sus.

XI. CĂTRE ARDELENII DIN CRÂM

Fraților,

În dorința mea de a întări cât mai bine temelilele gazetei „*România Nouă*” din Chișinău, care a luptat în cele mai grele vremuri pentru unirea tuturor Românilor, am venit astă toamnă, însoțit de d-l învățător *Constantin Tipuriță* din Vale, în mijlocul D-voastră, cerându-vă ajutor. Spre mulțumirea mea și spre cinstea D-voastră, am găsit sprijinul pe care-l căutam și, după câteva săptămâni, m'am întors la Chișinău aducând cu mine suma de 39.240 ruble (a 1 leu 60 bani 62.784 lei). cu ajutorul căreia am putut scoate gazeta din greutățile mari pe cari le-a întâmpinat tot timpul.

Ajuns la Chișinău am aflat împrejurările politice cu totul schimbate decum le lăsasem. Puterile Centrale, adică Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria și Turcia, care voiseră să îngenunche toată lumea, au fost doborâte la pământ și Puterile înțelegerii se bucurau de izbânda biruinței. România, care la intrarea ei în război și-a legat soarta de Aliați, a ajuns și ea să-și vadă împlinit idealul de veacuri. Prin prăbușirea Austro-Ungariei, Ardealul nostru, dimpreună cu Bucovina, s'au liberat, ajungând în fericita stare de a-și putea hotărî ele înseși soarta. În curând ele și-au și hotărât-o, unindu-se cu România, și anume Bucovina la 15 Noembrie, iar Transilvania la 18 Noembrie.

Asăzi *România Mare*, visată de moșii și strămoșii noștri, este înfăptuită în hotarele ei firești dintre Nistru și Tisa. Noi suntem fericiți cari am apucat sa trăim cele mai mari zile din viața întregului neam românesc. Bunul Dumnezeu să ne ajute ca să putem slăpâni cu cinste și cu patriotizm luminat țara cea nouă și mare, lăsând-o copiilor noștri ca o moștenire sfântă.

Cu alipirea Transilvaniei la România, noi refugiații ardeleni ne întoarcem acasă, unde ne așteapta cea mai frumoasă datorie: aceea de a lupta pentru așezarea țării noastre pe temelii de fericire vecinică. În astfel de împrejurări am hotărât ca gazeta „*România Nouă*” s'o oprim pe un timp oarecare,

cu gândul s'o scoatem îndată ce se va putea, în Transilvania. A doua zi după unirea Ardealului cu România, gazeta a și încetat, rămânând ca să apară la *Alba Iulia*. Dând de știre publicului cititor această hotărâre, am ținut să lămuresc totodată, că banii pe care i-am adunat eu de la binevoitorii gazetei, atât în România cât și în Crâm, îi voi da comitetului care va conduce gazeta în Transilvania.

Astfel, *cu banii aceștia, cu cari s'a făcut un lucru folositor în Basarabia* desrobită, se va face un lucru tot așa de bun în Transilvania unită acum cu toate țările române. Oamenii de inimă, cari au contribuit la această faptă, pot avea o mângâiere sufletească, că prin ajutorul lor au făcut cu puțință înaintarea cauzei naționale în două provincii românești.

Am ținut ca să vă aduc la cunoștință acest lucru, înainte de plecarea mea acasă, pentruca să fiți pe deplin lămuriți asupra lui. Mulțumindu-vă și cu acest prilej pentru sprijinul pe care l-ați dat cauzei naționale, vă salut cu frățescă dragoste, zicându-vă :

La revedere în Transilvania noastră românească pentru vecii vecilor!

Implinindu-se acum visul sfânt al strămoșilor și părinților noștri, încelând apăsarea ungurească din pricina căreia zeci și sute de mii de Români au trebuit să iea lumea 'n cap și să-și caute hrana vieții prin America, Crâm, Caucaz și alte țări, cred că acum toți frații noștri, cari astăzi sunt departe de căminul părintesc, se vor întoarce acasă, unde vor putea trăi în liniște și în fericire. Astfel cred că și D-voastră veți părăsi Crâmul și vă veți întoarce în România Mare. care are nevoie de munca D-voastră.

În țara noastră nouă va începe o viață nouă. Cu puterea de muncă și cu averea pe care ați câștigat-o prin osteneala D-voastră, acasă vă veți putea apuca de fel de fel de faceri cinstite și productive, Pe lângă economia de vite, la care mulți din D-voastră vor rămânea, unii vor îmbrățișa negoțul, alții vor îmbrățișa industria mare, înființând, singuri sau în tovărășie, fabrici pentru diferite articole, ș. a. Dacă Dumnezeu ne-a hărăzit o țară atât de mare, trebuie să ne arătăm vrednici de a o și chivernisi cum se cade. Astfel va trebui să luăm din mâinile străinilor comerțul și industria, îmbrățișându-le noi. *De ce să lăsăm și mai departe țara pe mâinile străinilor*

iar noi să plecăm dela casele noastre, trăindu-ne viața printre alte nații, fără nici o bucurie și fără nici o rânduială.

De aceea, vă zic încă odată: *la revedere în țara noastră mare și liberă*, unde fiecare să lucrăm cu dragoste și patriotism pentru înaintarea cauzei naționale.

Chișinău, 28 Noembrie 1918.

Al D-voastră de bine voitor

Dr. Onisifor Ghibu

Directorul ziarului „România Nouă“

Deputat în Marele Stat Național al Transilvaniei

Lista Ardelenilor din Crâm cari au contribuit la susținerea gazetei „România Nouă“ din Chișinău

Ioan Pleșa	din Rod	5.000	ruble
Nicolae I. Anasie	„	2.000	ruble
Ioan Suciu	„	2.000	„
Constantin Petcă (Chîmașu)	„	1.000	„
Ioan V. Ghenie	„	1.000	„
Ioan I. Ghenie	„	1.000	„
Nic. Gh. Verzea	„	500	„
Vasile V. Ghenie	„	500	„
I. Verza-Verzucu	„	500	„
Ioan Filipoiu	„	500	„
Irimie C. Oana	„	500	„
Nicolae Mișu	„	500	„
Ioan Homan	„	500	„
Ilie Dan Bogdan	„	250	„
Dumitru Roman	„	100	„
Ion Bogdan	„	40	„
Ion Mișu	„	60	„
Vasile D. Șchiopescu	„	20	„
Ioan Luca	din Vale	2.000	„
Ioan I. Luca	„	1.000	„
Nic. Dordea Niculescu	„	1.000	„
Oprea Salomie	„	1.000	„
Nicolae Lascu	„	1.000	„
Nicoiașe Itescu	„	500	„

Ion Dordea	"	250	ruble
Ion Dragomir	"	250	"
Vasile Dragomir	"	250	"
Ioan P. Iftu	"	220	"
Ion Dordea	"	120	"
Ilie Prică	din Tilișca	2000	"
Petru Bunea	"	450	"
Ștefan Nan	"	250	"
Ioan Gligor	"	250	"
Ion Rodeanu	"	250	"
Dumitru Rodeanu	"	250	"
Ion Răceu	"	120	"
Dumitru Dădărlat	din Săliște	1,000	"
Nicolae Hașigan	"	250	"
N. Țantea	"	100	"
Oprea Borcea	"	100	"
Ioan Vulcan	din Poiana-Sibiului	2 000	"
Ioan Crețu	"	250	"
Nicolae Fântână	"	40	"
Oprea Apolzan	din Sibiel	2.000	"
Alexe Herța	din Galeș	1.000	"
Bucur Costin	din Galeș	1.000	"
Vlad Tăban	din Cacova	250	"
Ioan Tăban	din Cacova	250	"
Dumitru Hanzu	din Cacova	100	"
Silvestru Ghioc	din Poiana-Sărată	1.500	"
Ghiță Munteanu	"	1.000	"
Ioan Câmpureanu	"	500	"
Ion Ardeleanu	"	250	"
Gligor Bobohalma	din Șinca Veche	250	"
Nicolae Panțu	din Ludoș	250	"
Constantin Marin	din Breaza	40	"
Mihail Cileac	din Leova	40	"
Gavrilă Teodoran	(?)	10	"

Afară de aceștia au mai subscris următorii, cari însă până la plecarea mea din Crâm n'au dat banii. A rămas ca ei să-i dea pe urmă doamnei *Anușa Stanca* sau d-lui *Niculae Anasie*, cari mi-i vor trimite cu vre-o ocazie. Intrucât d-lor n'au dat

nici până acum aceste sume, îi rog să le dea acum d-lui C. Tipuriță.

Ioan Vulcan . . .	din Poiana-Sibiului	2.000	ruble
Niță Manea . . .	din Poiana-Sărată	2.000	"
Constantin Petcă	din Rod	1.000	"
Gheorghe Petru	din Rod	1.000	"
Vasile Tărașu	din Rod	250	"
Ilie Bogdan	din Breaza	50	"
Teodor Marín	din Breaza	40	"

XII.

„Asociația Generală a Mărginenilor“.

Fiii comunelor din „Mărginime“, pe care rosturile vieții i-au așezat în Capitala Țării, frământați de gândul:

a) de a contribui la ridicarea economică și culturală a comunelor din „Mărginime“, pe de o parte; pe de altă parte,

b) de a sprijini — în măsura putinței lor — pe toți Mărginenii, ori unde s'ar afla ei; s'au întrunit în diverse consfătuiri, discutând diferitele posibilități pentru îndeplinirea gândului amintit.

În urma acestor discuțiuni, s'a ajuns la concluzia că cea mai potrivită cale pentru atingerea acestui scop este gruparea tuturor Mărginenilor într'o „Asociație generală a Mărginenilor“, al cărei scop să fie: a) cultivarea și menținerea legăturilor culturale și sufletești între Mărginenii de pretutindeni; b) păstrarea și cultivarea tradiției și bunului renume de Mărginean; c) promovarea și ridicarea economică a Mărginenilor de pretutindeni; d) a contribui la înfrumusețarea comunelor din Mărginime, creind condiții prielnice pentru ca Mărginimea să poată deveni o însemnată regiune climaterică și turistică; e) a sprijini elementele de valoare ale Mărginimei, îndrumând pe fiecare în direcția aptitudinilor de care va da dovadă.

Dela început, ținem să precizăm două lucruri:

1. „Asociația“ nu va stânjeni cu nimic — din contră va căuta să sprijine diferitele Asociațiuni, Reuniuni, Bănci sau Cooperative, ce știm că există în unele comune din Mărginime. Această fiindcă ne dăm seama de rolul economic și cultural ce l-au avut, și-l au încă, aceste instituțiuni în comunele în care există. Deci, departe de noi gândul de a s'ânjeni activitatea viitoare a unor astfel de înșghebări; ba avem chiar credința că „Asociația“ le va fi de un real ajutor în urmărirea scopului de interes obștesc pe care ele îl urmăresc.

2. În al doilea rând, ținem să accentuăm că „Asociația“ se va ținea departe de orice activitate politică. Ea nu este creația a nici unui partid politic și, în consecință nu va fi, appendicele nici unui astfel de partid; ea este, și așa va trebui

să fie întotdeauna, a tuturor Mărginenilor fără nici o deosebire de partid politic.

Membrii ai acestei „Asociații” urmează să fie: „toți Mărginenii precum și acei cari exercită o funcțiune sau o profesie stabilă în „Mărginime” și sunt înscriși într-o secțiune. „Mărginenii” sunt toți cei născuți în comunele care au format regiunea numită „Mărginime”, deasemenea și descendenții lor, cât și toți aceia care s’au căsătorit cu o persoană din „Mărginime”.

Intr’una din consfăturile avute, discutându-se organizarea „Asociației”, s’a ajuns la concluzia organizării ei pe întreagă țara, urmând exemplul de muncă rodnică pe care ni-l prezintă „Astra”.

Asfel „Asociația” ar urma să aică câte-o secțiune în orice ocalitate din țară, unde se găsesc un număr de cel puțin 10 membri.

Deoarece cât mai curând posibil, am dori să legalizăm gruparea aceasta acordându-i personalitatea juridică și deoarece am dori ca statutele ei să aibă consensul tuturor Mărginenilor, vă rugăm și pe Dv. să ne trimiteți, pe lângă asentimentul Dv., și eventuale sugestii, propuneri sau observații, pentru a putea fi luate în considerare la organizarea definitivă a „Asociației”.

Comitetul de inițiativă

Președinte, **I. BRATU** Secretar, **Const. I. Mărtin**

MEMBRI: Alex. Bratu, Dr. V. Bucur, I. I. Bârsan, Dr. El. Ciuceanu-Roșca, Em. Ciuceanu, Alex. Constantinescu, Dr. C. Dobrotă, V. Frunzete, D-tru Ghîșe, Col. Herescu, Nic. Ivan, Gh. Lungulescu, Ing. P. Lungu, Dr. A. Millea, Ionică Mărtin, Dr. Gh. Munteanu, I. Oprean, Dr. D-tru Popa, Prof. I. Roman, Nic. Șteflea, Dr. Seracin, Dr. Iacob Simian, Nic. Sorescu, V. Tipuriță, Țața-Hășegan, M. Vesa.

Răspunsul Dv. vă rugăm a-l trimite pe adresa: **Prof. Dumitru Șandru**, Liceul „Mihai Viteazul” București, Bulevardul Pache, 74.

BIBLIOGRAFIE

1. Barițiu Gh. *Părți alese din istoria Transilvaniei*, Brașov.
2. Bărbat Al. *Desvoltarea și structura economică a Țării Oltului*, Cluj, 1938.
3. Dragomir N. *Trecutul oierilor mărgineni*, în *Lucrările Institut. de Geografie al Univ. din Cluj*, 1926.
4. Dragomir N. *Oietii mărgineni în Basarabia, Caucaz, Crimeia și America de Nord*, *Lucr. Institut. de Geogr. al Univ. din Cluj*, 1938.
5. Dragoș Gh. *Cooperația în Ardeal*, București, 1933.
6. Făcăoaru I. *Criteriile pentru diagnoza rasială*, Cluj, 1936.
7. Fruma I. *Problema Universității săsești*, Sibiu, 1935.
8. Gârbacea Iosif *Orientarea economică profesională*, Cluj, 1936.
9. Georgescu Ion *Românii transilvăneni în Dobrogea*, (în publ. jub. „Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul”) București, 1929.
10. Iorga Nicolae *Istoria comerțului românesc*, Vălenii de Munte, 1915.
11. Iorga Nicolae *Istoria Românilor din Ardeal și Ungaria*, București, 1915.
12. Jînga Victor *Gîndire economică românească în sec. al XIX-lea*, Cluj, 1938.
13. Lupaș Ioan *Sibiul ca centru al vieții românești din Ardeal*, Cluj, 1928.
14. Moga Ioan *Din trecutul economic al comunei Săliște*, Sibiu, 1929.
15. Meteș Șt. *Viața agrară și economică a Românilor din Ardeal*, București, 1921.
16. Meteș Șt. *Relațiile comerciale ale Țării Românești cu Ardealul*, Sighișoara, 1920.
17. Meteș Șt. *Păstori ardeleni în Principatele Române*, Arad, 1925.
18. Mihăilescu V. *România-Geografie fizică*, București, 1936.
19. Mihăilescu V. *Marile regiuni morfologice ale României*, în *Bul. Soc. Reg. Rom. de Geogr.*, Tom. I. 1931.

20. Moisil Iuliu *Românii ardeleni din Vecchiul Regat și activitatea lor până la războiul Intregirii Neamului*, București, 1929.
21. Möckel Konrad *Resinár déli hegyvidékeinek közettani viszonyai*, in *Múzeumi Füzetek* Nr. 2/1918 Cluj.
22. Munteanu I. *Monografia comunei Gurarâului*, Sibiu, 1896.
23. Munteanu Nic. *Noui zări pentru oieri și oierii*, Sibiu, 1935.
24. Opreanu Sabin *Contribuțiuni la transhumanța din Carpații orientali* (Lucrările Institut. de Geografie al Univ. din Cluj 1928 | 29)
25. Otetelișanu E. *Regiunile climatice ale României*, in *Bul. Institut. de Meteorologie*, Iulie 1928.
26. Otetelișanu E. *Clima României*, *Bul. lunar al Institutului Meteorologic central*, 5/1921.
27. Păcală V. *Monografia satului Rășinariu*, Sibiu, 1915.
28. Popea N. *Andrieu Baron de Șaguna*, Sibiu. 1879.
29. Popp N. Mara *Contribuțiuni, la viața pastorală din Argeș și Mușcel*, București, 1934, extras din *Bul. Soc. Reg. Rom. de Geografie*.
30. Popp N. Mara *Ciobănia la Ungureni din dreapta Oltului*, București, 1933.
31. Pușcariu I., Preda I., Borcia L., Lupaș I., Mateiu I. și Drago-mir Silviu *Contribuțiuni istorice privitoare la trecutul Românilor de pe pământul crăesc*, Sibiu, 1913.
32. Vereș Andrei *Păstoritul ardelenilor în Moldova și Țara Românească*, București, 1927.
33. Wachner H. *Geo-morphologische Studien im Flussgebiet des Olt*. (Lucr. Institut. de Geografie al Univ. din Cluj, vol. IV. 1928/29).
34. Revista „*Stâna*” col. 1934—1936, Poiana, j. Sibiu
35. *Revue internationale d'agriculture*, Roma col. a. 1938.
36. Ziarul „*România Nouă*” din Chișinău, numererăzlețe din a. 1918.

C U P R I N S U L

	Pag.
P R E F A Ț A	3
I N T R O D U C E R E	5
I. CADRUL GEOGRAFIC	
1. Așezarea geografică a Mărginenilor	6
2. Clima	7
3. Apele	8
4. Fauna și flora	8
5. Definiția termenului „Mărgineni”	9
6. Centre mai importante	10
7. Drumuri și mijloace de comunicații	11
II. POPULAȚIA	
1. Oamenii dela munte și oameni dela șes	12
2. Psihologia Mărgineanului	14
3. Numărul și componența rasială	15
III. SITUAȚIA POLITICĂ ȘI ECONOMICĂ A MĂRGINIMEI PÂNĂ ÎN SECOLUL AL XV-LEA	
1. Indeletniciri principale	17
2. Organizarea administrativă	18
IV. RAPORTURILE CU SAȘII	
1. Momente de colaborare	20
2. Conflicte și procese	22
V. EMIGRĂRILE MĂRGINENILOR	
1. Cauzele emigrărilor	45
2. Emigrările în grupuri compacte	47
3. Infiltrările lente în Țara Românească, Moldova și Dobrogea	49
4. Comerțul ambulant	53
5. Răspândirea Mărginenilor în Transilvania	56
6. Mărginenii plecați în Rusia	58
7. Profesiunile Mărginenilor emigrați	60
8. Tabloul numeric al Mărginenilor plecați din comunele de origine	63
VI. SITUAȚIA ECONOMICĂ ACTUALĂ A COMUNELOR DIN MĂRGINIME	
1. Comuna Boița	65
2. „ Tălmăcel	67
3. „ Sadu	68
4. „ Rășinari	69
5. Poplaca	74
6. Gurarâulul	76
7. Orlat	77
8. Cacova	78
9. Sibiel	79
10. Vale	81
11. Săcel	84
12. Săliște	85
13. Galeș	89
14. Tilișca	90

	<u>Pag.</u>
15. Rod	92
16. Poiana	93
17. Jina	96

VII. CONTRIBUȚIA MĂRGINIMEI LA ORGANIZAREA ECONOMICĂ A ROMÂNILOR DIN TRANSILVANIA

1. Instituții financiare	98
2. Intreprinderi comerciale și industriale	100

CONCLUZII

a) Rolul Mărginenilor în viața economică a Transilvaniei și a Vechiului Regat	103
b) Un plan de activitate pentru ridicarea economică și culturală a Mărginimei	104
1. Combaterea denatalității	106
2. Raționalizarea culturii pământului	107
3. Pomicultura și valorificarea și industrializarea fructelor	108
4. Reorganizarea economiei de vite și a oieritului	109
5. Industrializarea produselor economiei de vite	110
a) Industria lânii	111
b) Industria laptelui	113
c) Tăbăcăritul	115
6. Exploatarea bogățiilor forestiere și industrializarea lemnului	115
7. Meseriile și industria casnică	116
8. Industria hotelieră și încurajarea turismului	118

A N E X E

I. Chestionarul lucrării	125
II. Conscripția comunei Sibiel din 1714	128
III. Conscripția comunei Săliște din 1819	119
IV. Cererea Obștei Oierilor din Săliște, din 1821	133
V. Răspunsuri la chestionar, (Scrisorile comercianților N. Roșca din Focșani și I. Hașiu din Călăiași)	135
VI. Documente din viața oierilor mărgineni	140
VII. Istoricul industriei agricole Vlad & Co. din Cluj	142
VIII. Istoricul Firmei Comșă din Săliște	147
IX. Lista Mărginenilor plecați din comunele de origine, cu indicarea profesiunii și a localității unde s'au stabilit	
a) Boița	158
b) și c) Tălmăcel Sadu	159
d) Rășinari	160
e) Poplaca	167
f) Gurarâului	170
g) și h) Orlat și Sibiel	172
i) Săcel	175
j) Cacova	176
k) Vale	177
l) Săliște	178
m) Galeș	185
n) Tlișca	187
o) Rod	189
p) Poiana	190
X. Lista Mărginenilor plecați în Rusia	194
XI. Către Ardelenii din Crâm, apel-manifest al d. prof. O. Ghibu	198
XII. Apelul Asociației Generale a Mărginenilor	203

E R R A T A

La pag. 28 r. 21 se va citi *lerenul* în loc de *termenul*.

La pag. 36 în josul paginei s'a omis nota: 2) „*tablou, reprodus după I. Moga op. cit. p. 12*”.

La pag. 64 în josul paginei s'a omis nota următoare:

„1) *Cifrele din tablouri corespund listelor de nume dela anexe, acestea nu cuprind însă decât numele ce ne-au fost comunicate ca răspuns la chestionar, ele fiind incomplete mai ales pentru intelectuali și alte profesii și deci susceptibile de modificări și completări viitoare. Astfel este cazul intelectualilor originari din Săliște, al căror număr trece de 100 și cari în tablou figurează doar cu 20.*”

La pag. 132 în josul paginei se va adăuga: „*tot scris prin mine Nicolae Popovits m. p. notar*”.

La pag. 133 r. din titlu, se va citi *1821* în loc de *1851*.

La pag. 160 b. în josul paginei se va adăuga nota următoare: „*In această listă nu figurează decât un foarte mic număr de intelectuali, pentru concluziile noastre interesând mai mult profesiunile cu caracter economic, (comercianți, industriași, oieri).*”

„*Dese-nenea nu figurează numele intelectualilor mărgineni cu o contribuție excepțională și prea bine cunoscută la viața culturală sau politică a țării, cum sunt acela al lui Octavian Goga și ale dlor profesori Ioan Lupaș, Onisifor Ghibu și alții, pentru cari vom consacra în lucrarea noastră viitoare „Figuri din Mărginime”, un capitol aparte, intitulat: „Contribuția Mărginenilor la viața spirituală și la patrimoniul cultural al țării.*”

La pag. 205 r. 2 se va citi *Sibiu, 1889—91*, în loc de *Brașov*.

DE ACELAS AUTOR:

1. **Limba franceză în învățământul tehnic, profesional și comercial, Cluj, 1936.**
 2. **Casa studențească, (Contribuțiuni pentru o mai bună organizare a vieții studențești), Cluj, 1936.**
 3. **La France dans l'oeuvre des écrivains roumains contemporains de langue française, Paris, Éd. „Les Belles Lettres”, 1940.**
 4. **Noțiuni de corespondență comercială, Brașov, 1940.**
 5. **Introducere în studiul limbii franceze, Brașov, 1941.**
 6. **Elemente franceze, italiene și germane, în terminologia comercială românească, Brașov, 1941.**
 7. **Eminescu economist și gânditor politic, Brașov 1941.**
-

Tipografia - Compactoria
„MINERVA“
G. N. GĂRNEȚIU
B R A Ș O V
Strada Sf. Ioan Nr. 17
Telefon: 29,00